

ALEXANDRE DUMAS

BRAGELONNE VICOMTE

vagy

Tíz évvel később

FORDÍTOTTA SZÍNI GYULA

MÁSODIK KÖTET

TARTALOM

- 59 Egy negyedórai késelem
- 60 Haditerv
- 61 A Miasszonyunk Képmásához címzett fogadó
- 62 Éljen Colbert!
- 63 Hogyan került D'Eymeris gyémántja D'Artagnan kezébe
- 64 Milyen nevezetes különbséget talált D'Artagnan az intendáns úr és a főintendáns úr között
- 65 A szív és az ész filozófiája
- 66 Utazás
- 67 Hogyan ismerkedett meg D'Artagnan egy költővel, aki nyomdász lett, hogy verseit kinyomhassa
- 68 D'Artagnan folytatja nyomozását
- 69 Amelyben az olvasó bizonyára éppúgy fog csodálkozni, mint D'Artagnan, hogy régi ismerősre akad
- 70 Amelyben D'Artagnan kezdetben zavaros eszméi tisztulni kezdenek
- 71 Körmenet Vannes-ban
- 72 A vannes-i püspök nagysága
- 73 Amelyben Porthos kezd bosszankodni rajta, hogy D'Artagnannal jött
- 74 Amelyben D'Artagnan száguld, Porthos hortyog és Aramis tanácsot ad
- 75 Amelyben Fouquet úr cselekszik
- 76 Amelyben D'Artagnan végül mégis megkapja kapitányi kinevezését
- 77 A szerelmes ifjú és kedvese
- 78 Amelyben végre megjelenik a regény igazi hősnője
- 79 Malicorne és Manicamp
- 80 Manicamp és Malicorne
- 81 A Grammont palota udvara
- 82 Madame arcképe
- 83 Le Havre-ban
- 84 A tengeren
- 85 A sátrak
- 86 Az éjszaka
- 87 Le Havre-től Párizsig
- 88 Lorraine lovag véleménye Madame-ról
- 89 Montalais kisasszony meglepetése
- 90 Athos beleegyezése
- 91 Monsieur féltékeny Buckingham hercegre
- 92 For ever!
- 93 Amelyben XIV. Lajos király nem tartja La Vallière kisasszonyt sem elég gazdagnak, sem elég szépnek, hogy Bragelonne vicomte rangjához méltó legyen
- 94 Egész sor hiábavaló erőfeszítés
- 95 Baisemeaux de Montlezun
- 96 A király kártyajátéka

- 97 Baisemeaux de Montlezun úr kisdéd számításai
- 98 Baisemeaux úr reggelije
- 99 A Bertaudière torony második emeleti foglya
- 100 A két barátnő
- 101 Bellière-né asszony ékszerei és ezüstitárgyai
- 102 A hozomány
- 103 A senki földje
- 104 Három szerelem
- 105 Lorraine lovag féltékenysége
- 106 Monsieur féltékeny Guiche grófra
- 107 A közbenjáró
- 108 A tanácsadók

Egy negyedórai késedelem

Amint Fouquet kint volt a házból, aznap már másodszer, sokkal könnyebbnek és kevésbé zavartnak érezte magát, mint az ember hinné.

Odafordult Pellissonhoz, aki a hintó sarkában valami jó érven törte a fejét, amivel le lehetne szerelni Colbert hevedését.

- Kedves Pellisson - mondta neki Fouquet -, kár, hogy nem nő.

- Épp ellenkezőleg, azt hiszem, hogy tiszta szerencse - felelte Pellisson -, mert végül is rendkívül csúnya vagyok.

- Pellisson! Pellisson! - szólt a főintendáns nevetve -, bizonyára azért hangoztatja oly sokszor a csúnyságát, hogy úgy lássék, mintha nem szenvedne miatta.

- Csakugyan sokat szenvedek miatta, nincs nálam szerencsétlenebb ember a világon. Szép voltam, de a himlő elcsúfított; elrabolta tőlem a hódítás legjobb eszközét; most pedig, hogy nagyméltóságod főellenőre vagyok, vagy ilyesmi, és részt veszek érdekei védelmében, ha szépasszony volnék, rendkívül fontos szolgálatot tehetnék nagyméltóságodnak.

- Miféle szolgálatot?

- Fölkeresném a börtönigazgatót, elcsábítanám, mert nagy nőbarát, aztán megszöktetném a két foglyunkat.

- Remélem, magam is meg tudom őket szöktetni, ha nem is vagyok szépasszony - felelte Fouquet.

- Elhiszem, de nagyméltóságod nagyon kompromittálná magát.

- Tyű! - kiáltott fel hirtelen Fouquet, olyan mélyről fakadó felindulással, amely mintha az ifjúság dús vérének vagy valami emléknek a fellobbanása volna. - Ó, ismerek egy nőt, aki a Conciergerie kormányzójánál eljátszhatná azt a szerepet, amelyre szükségünk van.

- Én ötven ilyen nőt ismerek, csak hogy ez ötven harsona volna, és világgá kürtölné nagyméltóságod bőkezűségét, barátai iránt való odaadását, ennél fogva előbb vagy utóbb vesztét okozná.

- Nem ilyesfajta nőkről beszélek, Pellisson, hanem egy előkelő és gyönyörű szép nőről, akiben a női nem szelleme egyesül a férfinem lelkierejével és hidegvérével; egy nőről, aki oly szép, hogy a börtön falai meghajolnak üdvözlésére, egy nőről, aki oly titoktartó, hogy senki se fogja gyanítani, kinek az érdekében járt el.

- Hiszen ez valóságos kincs - mondta Pellisson -, nagyméltóságod ugyancsak csinos ajándékot adna a Conciergerie kormányzójának. Ördögadta! Ha levágják is annak a kormányzónak a fejét, ami könnyen megeshetik vele, legalább halála előtt oly szerencsében lesz része, amilyenben férfiember még nem részesült.

- És hozzá kell tennem - mondta Fouquet -, hogy a börtönigazgatónak le se vágják a fejét, mert rendelkezésére bocsátom lovaimat, hogy elmenekülhessen, ötszázezer frankot, hogy tisztességesen megélhessen Angliában. Hozzá kell tennem, hogy az a nő, a barátnőm, nem is adna neki egyebet, mint a lovaimat és pénzemem. Keressük fel ezt a nőt, Pellisson.

A főintendáns kinyújtotta a kezét az aranyhímes selyemzsinór felé, amely a hintó belsejében volt, de Pellisson lefogta a kezét.

- Amíg nagyméltóságod ezt a nőt megtalálja, annyi időt veszít, mint amennyire Kolumbusnak volt szüksége az Újvilág felfedezéséhez. Nekünk pedig csak két óránk van, mert ha a tömlőcigazgató egyszer lefeküdt, hogyan menjünk be hozzá zaj és feltűnés nélkül? Ha pedig megvirrad, nem marad titokban az eljárásunk. Menjen, menjen nagyméltóságod saját maga, és ne keressen ma éjjel sem angyalt, sem asszonyt közvetítőnek.

- De kedves Pellisson, hisz épp itt vagyunk a kapuja előtt.

- Az angyal kapuja előtt?

- Úgy van.

- Hiszen ez De Bellière marquise palotája!

- Pszt!

- Ó, Istenem.

- Van valami kifogása ellene? - kérdezte Fouquet.

- Nincs, sajnós, és éppen ez ejt kétségbe. Egyáltalán semmit se tudok róla... Pedig szeretnék sok rosszat tudni, amivel megakadályoznám nagyméltóságodat, hogy fölmenjen hozzá.

De Fouquet már jelt adott a kocsisnak, hogy álljon meg. A hintó megállt.

- Meg akar akadályozni - szólt Fouquet. - A világon semmiféle hatalom nem tudna megállítani, értse meg, ha tiszteletemet akarom tenni Du Plessis-Bellière asszonynál. Különben ki tudja, nem lesz-e szükségünk rá. Feljön velem?

- Nem, nem.

- De nem akarom megvárakoztatni, Pellisson - felelte Fouquet őszinte udvariassággal.

- Egy okkal több, hogy itt maradjak, mert ha nagyméltóságod tudja, hogy várok rá, nem marad sokáig. Vigyázzon! Nézze, a palota udvarán hintó van, a hölgy valószínűleg vendéget fogad.

Fouquet már kihajolt a kocsi ajtaján, és készült a hágcsóra lépni.

- Egy szóra, kérem! - kiáltott fel Pellisson. - Ne menjen fel ehhez a hölgyhöz, csak ha majd visszafelé jön a Conciergerie-ből. Esedezem!

- Eh, csak öt percig maradok, Pellisson - felelte Fouquet, a palota lépcsőjére érve.

Pellisson a hintóban maradt, és összeráncolta szemöldökét.

Fouquet felment a marquise-hoz, bejelentette magát, minek következményeképpen sürgősen és nagy tisztelettel fogadták, annak a jeléül, hogy a ház úrnője mindig tisztelettel és szeretettel fogadta őt.

- Főintendáns úr! - kiáltott fel a marquise, és nagyon sápadtan ment Fouquet elé. - Micsoda megtiszteltetés! Micsoda meglepetés! - mondta. Aztán egészen halkán hozzátette: - Vigyázzon! Marguerite Vanel van nálam.

- Asszonyom - felelte Fouquet zavartan -, komoly ügyben jöttem. Csak egy szóra.

És belépett a szalonba.

Vanelné oly sápadtan, oly halálos sápadtan kelt fel a helyéről, mintha maga a Gyűlölség nemtője volna. Fouquet hiába hajolt meg előtte a legkedvesebb, legbékítőbb módon, Vanelné válaszul csak rettenetes pillantást vetett a marquise-ra és Fouquet-ra. A féltékeny nő acélhideg pillantása olyan tör, amelynek semmiféle páncél nem tud ellenállni; Marguerite Vanel pillantása is mint tördöfés fúródott Fouquet és barátnője szívébe. Vanelné mélyen meghajolt *barátnője* előtt, még mélyebben Fouquet előtt, és azzal az ürüggyel távozott, hogy számos látogatást kell tennie a városban. Se a marquise, aki zavarban volt, se Fouquet, aki roppant nyugtalan volt, nem gondolt rá, hogy visszatartsa.

Alighogy Vanelné eltávozott, Fouquet, négy szemközt maradva a marquise-zal, szó nélkül letérdelt előtte.

- Vártam már - szólt a marquise bájos mosollyal.

- Ó, nem várt - szólt Fouquet -, hiszen akkor elküldte volna ezt az asszonyt.

- Vanelné alig egynegyed órája érkezett, és sejtelmem se volt róla, hogy ma este meglátogat.

- Szeret engem kissé, marquise?

- Most nem arról van szó, uram, hanem arról a veszedelemről, amelyben forog. Hogy áll az ügye?

- Ma este meg akarom szöktetni barátaimat a Palota börtönéből.

- Hogy gondolja ezt?

- Megvesztegetem a kormányzót.

- A kormányzó jó barátom. Lehetek-e segítségére, anélkül, hogy ártanék vele?

- Ó, marquise, rendkívül nagy szolgálatot tenne nekem, de hogyan járhatna el, hogy saját magát ne kompromittálja? Pedig sem az életem, sem a hatalmam, sem a szabadságom nem ér meg annyit, hogy szép szeméből egy könnycsepp is hulljon, vagy hogy valami fájdalom felhőzze homlokát.

- Ne mondjon nekem ilyen részegítő szavakat nagyméltóságod; hibát követtem el, hogy szolgálatára akartam lenni, és nem gondoltam meg lépésem következményeit. Én igazán szeretem magát mint gyöngéd barátnője és mint jó barátnője, hálás vagyok finomságáért, de sajnos... sajnos sohasem leszek a szeretője.

- Marquise!... - kiáltott fel Fouquet kétségbeesett hangon. - Miért nem?

- Mert nagyon is sokan szeretik - felelte halkán a fiatalasszony -, túl sokan szeretik... és mert dicsőségének és vagyonának fénye sérti a szememet, amely inkább a komor fájdalom felé vonzódik. Én, aki visszautasítottam, amikor fejedelmien bőkezű akart lenni, én, aki alig vettem magára egy pillantást, amikor hatalmában, gazdagságában tündökölt, én képes lettem volna, mint valami tévedt nő, a karjába omolni, ha látom, hogy a szerencsétlenség madara kóvályog a feje fölött... Legyen újra szerencsés és gazdag, hogy szívembe és agyamba visszatérjen a tisztaság: mert szerencsétlensége bukásomat okozhatná.

- Ó, asszonyom - szólt Fouquet olyan felindulással, aminőt még sohasem érzett -, ha az emberi nyomorúság legalsó fokára süllyednék, és ajkáról azt a szót hallanám, amelyet eddig megtagadott tőlem, azon a napon, asszonyom, kegyedet tévútra vezetné nemes önzése, mert azon a napon azt hinné, hogy a legszerencsétlenebb embert vigasztalta meg, pedig ezt a szót: „szeretlek!” a legboldogabb, a legvidámabb, a legdiadalmasabb embernek mondaná, akit valaha a hátán hordott a föld!

Fouquet még mindig térdelt és csókolgatta a marquise kezét, amikor Pellisson hirtelen berontott, és haragosan felkiáltott.

- Nagyméltóságú uram! Asszonyom! Bocsásson meg nekem, marquise... nagyméltóságod már egy félórája van itt... ó, ne nézzen rám ilyen szemrehányó tekintettel... asszonyom, könyörgök, mondja meg, ki az a hölgy, aki nemrég távozott innen, amikor a miniszter úr belépett.

- Vanelné - felelte Fouquet.

- Ahá! - kiáltott fel Pellisson. - Tudtam!

- De hát miért?

- Mert halálsápadtan szállt be hintójába.

- Nem fontos! - szólt Fouquet.

- De fontos az, amit a kocsisának mondott!

- Mit mondott, szent Isten?! - kiáltott fel a marquise.

- „Hajtson Colbert-hoz!” - mondta Pellisson rekedten.

- Szent Isten! Menjen, menjen, uram! - szólt a marquise, kiteszkolva Fouquet-t a szalonból, mialatt Pellisson kézen fogva vonta magával.

- De hát gyermek vagyok én - szólt a főintendáns -, hogy rám ijeszthetnek egy árnyékkal?

- Nem, hanem óriás - felelte a marquise -, akinek a vipera készül a sarkába harapni.

Pellisson továbbráncigálta magával Fouquet-t, egészen a hintóig.

- A Palotához, lóhalálában! - kiáltott Pellisson a kocsisra.

A lovak nekiiramodtak, mint a villám. Semmiféle akadály sem állította meg vágatásukat. Csak a Szent János-árkád alatt, amikor befordultak a Grève térre, zárta el a keskeny átjárót egy hosszú lovascsapat, úgyhogy a főintendáns hintájának meg kellett állnia. Ezen az akadályon nem lehetett keresztülgázolni, meg kellett várni, míg a lovas poroszlók, mert azok voltak, elhaladtak előttük azzal a súlyos szekérrel, amit kísértek és gyorsan vittek a Baudoyer tér felé.

Fouquet és Pellisson nem fordított nagyobb figyelmet a lovascsapatra, mert csak az bosszantotta őket, hogy egy percnyi idővesztésüket szenvedtek. Öt perc múlva bementek a Palota börtönigazgatójához.

Ez a tiszt még az első udvarban járkált fel és alá.

Amikor Pellisson a kormányzó fülébe súgta Fouquet nevét, a kormányzó a hintóhoz sietett, és levett kalappal bókolt a pénzügyminiszter előtt.

- Mily megtisztelés, nagyméltóságú úr!

- Egy szóra kérem, kormányzó úr. Legyen szíves, üljön be mellém a hintóba.

A börtönigazgató beült a hintóba Fouquet-val szemben.

- Uram, nagy szolgálatot kérek magától - szólt Fouquet.

- Parancsoljon velem, nagyméltóságod.

- Ez a szolgálat kompromittáló uraságodra nézve, de egyszersmind örökre biztosítja pártfogásomat és barátságomat.

- Tűzbe mennék nagyméltóságodért, ha kell.

- Köszönöm. Sokkal egyszerűbb szolgálatot kérek.
  - Már meg van téve. Mit kíván?
  - Vezessen be Lyodot és D'Eymeris urak cellájába.
  - És miért, ha szabad tudnom?
  - Majd az ő jelenlétükben megmondom, uram, és ugyanakkor mindenféle eszközt a rendelkezésére bocsátok, hogy megszőktethessük őket.
  - Megszőktetni! Hát nagyméltóságod nem tudja?
  - Mit?
  - Hogy Lyodot és D'Eymeris urak nincsenek már itt.
  - Mióta?
  - Egy negyedórája.
  - És hol vannak?
  - A vincennes-i vártoronyban.
  - Miért vitték el innen őket?
  - A király parancsára.
  - Rettenetes szerencsétlenség! - kiáltott fel Fouquet, és a homlokára ütött.
- Egy szót se szólt többé a börtönigazgatóhoz, aki kiszállt a kocsiból. Fouquet ott maradt kétségbeesetten, halálos rémülettel az arcán.
- Nos? - kérdezte Pellisson aggódva.
  - Barátaink elvesztek! Colbert a vincennes-i várba vitette őket. Velük találkoztunk az imént a Szent János-árkád alatt.
- Pellissont a hír úgy érte, mint a villámcsapás, de nem felelt. Egyetlen szemrehányó szava megölte volna Fouquet-t.
- Hová hajtsunk, nagyméltóságú úr? - kérdezte a hintón álló inas.
  - Haza, Párizsba! Maga, Pellisson, menjen vissza Saint-Mandéba, és egy órán belül hozza el hozzám Fouquet abbét. Menjen!

60
Haditerv

Késő éjjel volt, midőn Fouquet abbé megérkezett fivéréhez.

Gourville elkísérte. A három férfi belesápadt az eljövendő eseményekbe, és nem annyira koruk három nagyhatalmú személyiségének látszottak, mint inkább három összeesküvőnek, akik ugyanarra az erőszakos tetre szövetkeztek.

Fouquet hosszú ideig járt fel és alá a szobában, mereven a földre nézett és kezét dörzsölte.

Végre nagy sóhajtással nekibátorodott:

- Abbé - mondotta -, ma bizonyos emberekről beszélt, akik a zsoldjában állanak.

- Úgy van, uram - felelte az abbé.

- Voltaképp kik ezek az emberek?

Az abbé habozott.

- Ki vele! Sose féljen, ez nem fenyegetés; és ne is kérkedjen, mert nem tréfálok.

- Minthogy az igazat akarja hallani, megmondom: százhusz barátom vagy cimborám van, akik úgy hozzám tartoznak, mint a lator az akasztófához.

- És számíthat rájuk?

- Mindenben.

- Saját magát nem teszi ki veszélynek?

- Személyesen nem is fogok beleavatkozni.

- Elszánt emberek a barátai?

- Felégetik akár Párizst is, ha megígérem nekik, hogy őket nem égetik meg érte.

- Én azt kívánám, abbé - mondta Fouquet, és az izzadságot törölgette arcáról -, hogy ez a százhusz ember a kellő pillanatban megtámadja azokat, akiket én megjelölök... Lehetséges ez?

- Nem először fordulna elő életükben, hogy ilyet kell tenniök.

- Jó, de meg fogják támadni ezek az emberek a fegyveres erőt is?

- Máskor is megteszik.

- Akkor hívja össze százhusz emberét, abbé.

- Jó, de hol?

- A Vincennes felé vivő úton, holnap reggel, pontosan három órára.

- Hogy megszőktessék Lyodot és D'Eymeris urakat?... Kapunk majd kardszúrásokat is.

- El lehetnek rá készülve. Talán inába száll a bátorsága?

- Nem magamat féltém, hanem bátyámat.

- Tehát emberei tudni fogják, mit tesznek?

- Sokkal okosabbak, semhogy ki ne találják. És ha egy miniszter kelt zendülést a király ellen... sokat kockáztat.

- Mit törődik maga azzal? Elég ha fizetek... Egyébként, ha bajba kerülök, maga is bajba kerül.
  - Okosabb dolog volna tehát nyugton maradni. A királynak hadd legyen meg ez a kis elégtétele.
  - Gondolja meg, abbé, hogy Lyodot és D'Eymeris Vincennes-ben csak előfutárai az én házam és családom romlásának. Ismétlem, ha engem elfognak, magát bebörtönzik, ha engem bebörtönöznek, magát számúzik.
  - Uram, kész vagyok parancsának engedelmeskedni. Mit parancsol?
  - Amit mondtam: azt akarom, hogy a két adóbérlőt, akiket holnapra áldozatul szemeltek ki, holott olyan sok gonosztevő szaladgál büntetlenül, megmentsek ellenségeim dühétől. Intézkedjék, hogy ez megtörténjék. Lehetséges ez?
  - Lehetséges.
  - Mondja el haditervét.
  - Haditervem rendkívül egyszerű. Kivégzéseknél rendszerint tizenkét emberből áll az őrség.
  - Ezúttal száz embert fognak kirendelni.
  - Erre számítottam is. Mondjuk, hogy kétszázan lesznek.
  - Akkor kevés százhusz ember?
  - Bocsánat, de egy százezer nézőt számláló tömegben mindig akad tízezer zsebmetező és fosztogató; csak éppen nem mernek kezdeményezni.
  - No és?
  - Holnap tehát a Grève téren, amelyet harci terepnek kiszemeltem, tízezer segítőtársa lesz százhusz emberemnek. Ha társaim elkezdik a támadást, a többi befejezi.
  - Jó, de mi lesz azután a foglyokkal a Grève téren?
  - Figyeljen: bevisszük őket valamelyik közeli házba; onnan azután már csak ostrommal lehet kihozni őket... És még egy pompás eszme: vannak olyan házak, amelyeknek két kijáratuk van, az egyik a térre nyílik, a másik a Mortellerie, a Vannerie, vagy a Tisseranderie utcára. Barátaink az egyik kapun bemennek, a másikon ki.
  - Mondjon valami határozott tervet.
  - Gondolkodom.
  - Nekem pedig - mondotta Fouquet - már eszembe is jutott valami, hallgassa csak meg.
  - Hallgatom.
- Fouquet intett Gourville-nak, aki úgy látszott, tüstént megértette gazdáját.
- Egyik barátom néha kölcsönadja nekem házának kulcsát, amit a Baudoyer utcában bérel, és aminek kertje az egyik Grève téri ház mögött terül el.
  - Ez kell nekünk - mondotta az abbé. - Melyik az a ház?
  - Egy meglehetősen látogatott fogadó, cégérére Boldogságos Miasszonyunk képmása van festve.
  - Ismerem.
  - Ennek a fogadónak az ablakai a térre nyílnak, és egyik udvarából egy kis ajtón át a barátom kertjébe lehet jutni.

- Úgy van.
  - Menjenek be a fogadóba, vigyék magukkal barátainkat, védelmezzék a kaput, amíg barátaink a kerten és a Baudoyer téren át elmenekülnek.
  - Jó ötlet. Magából, uram, olyan jó hadvezér lenne, mint amilyen Condé herceg.
  - Megértette a tervemet?
  - Tökéletesen.
  - Mennyire van szüksége, hogy banditáit borral lerészegítse és arannyal kielégítse?
  - Ó, uram, micsoda kifejezés! Ó, uram, ha ezt meghallanák! Van közöttük néhány nagyon érzékeny ember.
  - Azt akarom mondani, hogy olyan részegeknek kell lenniök, hogy az eget is bögőnek nézzék, mert holnap a király ellen fogok hadat viselni, és győzni akarok, érte?
  - Meglesz, uram... Mondja el egyéb kívánságait is.
  - A többi a maga dolga.
  - Hát akkor adja ide az erszényét.
  - Gourville, adj az abbénak százezer frankot.
  - Jó... és ne sajnáljam a pénzt, ugye?
  - Természetes, hogy ne.
  - Akkor jó!
  - Nagyméltóságú uram - mondotta Gourville -, ha ez kiderül, leütik a fejünket.
  - Eh, Gourville - mondotta Fouquet, s bíborvörös lett a haragtól -, sajnálom magát; törődjék csak saját magával. Az én fejem sokkal szilárdabban áll a helyén. Mondja, abbé, minden rendben?
  - Rendben.
  - Tehát holnap kettőkor?
  - Már délben, mert segédcapatainkat titokban kell előkészítenünk.
  - Csakugyan; ne kímélje a fogadós borát.
  - Nem fogom kímélni sem a borát, sem a házat - mondotta az abbé, és gúnyosan mosolygott. - Mondtam, hogy megvan a haditervem. Csak bízza rám a dolgot, majd meglátja.
  - Hol fognak tartózkodni?
  - Mindenütt, és sehol.
  - És hogyan fognak értesíteni?
  - Lovas küldönc által, akinek a lova barátjának a kertjében kell hogy várakozzék. De mondja, hogy hívják azt a barátját?
- Fouquet ismét Gourville-ra nézett. Ez segítségére sietett gazdájának, és így szólt:
- Ezt több okból titokban kell tartani. A házat azonban előlről meg lehet ismerni Boldogságos Miasszonyunk képmásáról, hátulról pedig a kertről, amely az egyetlen abban a városrészben.
  - Jó, jó! Ki fogom oktatni embereimet.

- Kísérje el, Gourville, és fizesse ki neki a pénzt - mondotta Fouquet. - Egy pillanatnyi türelmet kérek... Várjon, Gourville... Milyen formát ad a szöktetésnek?

- A legtermészetesebbet... a lázadást.

- De mi lehet a lázadás oka? Hiszen a párizsi nép, ha van, amiért hajlandó hódolni a királynak, akkor éppen azért, mert felkötteti az adóbérlőket.

- Majd én elintézem - mondotta az abbé.

- Igen, de rosszul fogja elintézni, és meg fogják sejteni a dolgot.

- Nem, nem, újra eszembe jutott valami.

- Mi az?

- Az embereim „Colbert! Éljen Colbert!” kiáltással vetik majd magukat a foglyokra, mintha szét akarnák tépni őket, mert túlságosan enyhe büntetésnek tartják a bitófát.

- No, ez valóban jó eszme - mondotta Gourville -, az ördögbe is, abbé úr, milyen találékony!

- Uram, igyekszem, hogy méltó legyek családomhoz - felelte büszkén az abbé.

- Gazember! - mormogta Fouquet.

Azután hozzátette:

- Remek ötlet, csinálják úgy, de ne ontsanak vért.

Gourville és az abbé eltávozott, élénk társalgásba merülve.

A főkincstárnok lefeküdt, és félálomban egyrészt másnapi komor tervein töprengett, másrészt a szerelemről ábrándozott.

A Miasszonyunk Képeméséhez címzett fogadó

Másnap két órakor ötvenezer néző gyülekezett össze a két akasztófa körül, amiket a Grève téren a Grève rakpart és a Pelletier rakpart között, egymástól nem messze, a folyót szegélyező kőfal mellett állítottak fel.

A jó Párizs városának hites kikiáltói már reggel óta járták a várost, kivált a csarnok és a külvárosok vidékét, és rekedt hangjukon fáradhatatlanul hirdették a király igazságos ítéletét, amellyel a hivatali hatalmával visszaélő két tolvajt, a nép két kiéheztetőjét sújtotta. És a nép, amelynek érdekeit olyan buzgón pártfogolták, nehogy tiszteletlen legyen a királlyal, elhagyta bódéit, mézárszékeit, műhelyeit, hogy háláját nyilvánítsa XIV. Lajos iránt, éppúgy, mintha meghívott vendégek lennének, s attól kellene tartaniok, hogy udvariatlanságot követnek el, ha nem jelennek meg annál, aki meghívta őket.

A kikiáltók hangosan és rosszul felolvasták az ítéletet, miszerint két adóbérlőn, pénzharácsolón, a királyi vagyon elpazarlóin, két zsarolón és hamisítón halálos ítéletet hajtanak végre a Grève téren, „nevüket nyakukba akasztott tábla hirdetendi”.

Ami a neveket illeti, róluk az ítélet hallgatott.

A párizsiak kíváncsisága ezért fel volt csigázva, és mint mondtuk, óriási tömeg várta lázas nyugtalansággal a kivégzésre kitűzött időpontot. Már híre terjedt, hogy a foglyokat a vincennes-i kastélyba vitték, s az ottani börtönből szállítják őket a Grève térre. A Saint-Antoine negyedét és utcát már el is özönlötték az emberek, mert Párizs lakossága e nagy napokon, a kivégzések napján két kategóriára oszlik: egy rész az elítéltek felvonulását akarja látni, ezek a félnék, gyengéd lelkek, de kíváncsiak, minthogy filozófusok; a másik rész azt akarja nézni, amint az elítéltek meghalnak, ezek azok a lelkek, akik mohón lesik az izgalmakat.

Ezen a napon D'Artagnan, megkapván a királytól az utolsó utasításokat, és elbúcsúzával barátaitól, kiknek száma e pillanatban az egyetlen Planchet-ra korlátozódott, megalkotta útitervét, mint ahogy elfoglalt emberek teszik, akiknek ki van számítva és drága minden perce.

„Az elutazás időpontja - mondotta D'Artagnan - hajnalra, tehát reggel három órára van kitűzve, ilyképp még tizenöt órám van. Számítsunk alvásra hat órát, ennyi időre feltétlenül szükségem van, egy órát étkezésre, az hét, egy órát Athos meglátogatására, az nyolc; két órát előre nem látott dolgokra. Összesen tíz óra.

Marad tehát öt órám.

Egy óra hosszát fog tartani, amíg Fouquet úrtól megkapom a pénzt, vagyis inkább, míg megtagadja tőlem; egy másik óra azzal telik el, hogy a pénzt elhozom Colbert úrtól, felelek kérdéseire, s nézem fintorgatásait; egy óra fegyvereim és ruházatom szemrevételére és csizmám megkenésére.

Marad tehát két óra. Teringettét! Milyen gazdag vagyok!”

D'Artagnan, midőn így szólt, különös örömet érzett, fiatalkori örömet, a szép és boldog elmúlt éveknek illata áradt feléje és tette mámorossá. Így folytatta:

„A két óra alatt felveszem a negyedévi bért a Miasszonyunk Képeméséhez címzett fogadótól. Pompás dolog lesz! Háromszázhetvenöt frank! Teringettét! Csodálatos! Ha a szegény ember, akinek csak egy frank árváskodik a zsebében, egyszerre csak egy frankot és tizenkét dénárt

találna, az igazságos és pompás dolog volna, de szegény emberrel sohasem esik meg ilyesmi. A gazdag ellenben jövedelemre tesz szert a pénze révén, s a kisujját sem mozdítja. Ez a háromszázhetven frank az égből pottyant le számomra.

Elmegyek tehát a Miasszonyunk Képmásához címzett fogadóba, és megiszom a bérlőmmel egy pohár spanyol bort, bizonyosan megkínál velem.

De tartsunk rendet, D'Artagnan úr, tartsunk rendet.

Osszuk be tehát időnket, és határozzuk meg az időtöltés módjait:

1. pont: Athos.
2. pont: Miasszonyunk Képmásához címzett fogadó.
3. pont: Fouquet úr.
4. pont: Colbert úr.
5. pont: Vacsora.
6. pont: Ruha, csizma, ló, felszerelés.
7. pont: Alvás.”

E beosztás értelmében D'Artagnan egyenesen La Fère grófhoz ment, akinek szerényen és ártatlanul elmondotta a szerencsés események egy részét.

Athos az utóbbi napokban kissé nyugtalankodott D'Artagnannak a királynál tett látogatása miatt, de néhány szóból mindent megértett. Kitalálta, hogy XIV. Lajos fontos küldetéssel bízta meg D'Artagnant, és nem is kísérelte meg kivenni D'Artagnanból a titkot. Azt tanácsolta D'Artagnannak, hogy vigyázzon magára, és ajánlkozott barátja elkísérésére, ha ez lehetséges volna.

- De drága barátom - felelte D'Artagnan -, egyáltalán nem utazom el.

- Hogyan? Búcsút venni jön hozzám, és nem utazik el?

- Ó, persze, persze - felelte D'Artagnan kissé elpirulva -, vásárlás céljából utazom.

- Az már más, akkor megváltoztatom az ajánlást. Ahelyett, hogy „Ne hagyja magát megölni”, azt mondom: „Ne hagyja magát becsapni!”

- Barátom, értesíteni fogom, ha már kiszemeltem valamely birtokot, és akkor bizonyára lesz oly jó tanácsot adni.

- Igen, igen - mondotta Athos, aki sokkal nemeslelkűbb volt, semhogy elmosolyodott volna.

Raoul ugyanolyan tartózkodó volt, mint atyja. D'Artagnan megértette, hogy túlságosan titokzatos volna valamilyen ürüggyel elhagyni barátait, s nem megmondani nekik, merrefelé veszi útját.

- Le Mans-t választottam - mondotta Athosnak. - Jó vidék ez?

- Kitűnő vidék, barátom - felelte a gróf, s figyelmeztette D'Artagnant, hogy Le Mans ugyanabban az irányban van, mint Touraine, és ha vár két napot, együtt mehet barátjával.

De D'Artagnan, aki nagyobb zavarban volt, mint a gróf, minden újabb magyarázatával mélyebbre merült a pocsolyába, s lassanként belesüppedt.

- Holnap kora hajnalban indulok - szölt végre -, nem akarsz addig velem tartani, Raoul?

- Hogyne, lovag úr - felelte a fiatalember -, ha a gróf úrnak nincs rám szüksége.

- Nincs, Raoul. Ma kihallgatásra megyek Monsieur-höz, a király fivéréhez, ennyi az egész.

Raoul a kardját kérte Grimaud-tól, s nyomban meg is kapta.

- Akkor hát - szólt D'Artagnan, és karját kitérte Athos felé -, Isten velem, kedves barátom!

Athos hosszasan megölelte a testőrt, aki megértette a gróf diszkrét viselkedését, és fülébe súgta:

- Állami ügy!

Amire Athos csak azzal felelt, hogy sokatmondóan megszorította a testőr kezét.

Ezután elváltak egymástól. Raoul belekarolt öreg barátjába s indult vele, a Saint-Honoré utca felé vitte.

- Most Pluto istenhez vezetlek - mondotta D'Artagnan a fiatalembernek -, készülj rá, hogy egész nap tallérokat rakunk egy halomba. Hogy megváltoztam, jóságos Isten!

- Nini, mennyi ember van az utcán - szólt Raoul.

- Talán egyházi körmenet lesz máma? - kérdezte D'Artagnan az egyik járókelőtől.

- Akasztás lesz, uram - felelte az ember.

- Micsoda? Akasztás! - szólt D'Artagnan. - A Grève téren?

- Ott, uram.

- Ördögös fickója, aki épp aznap rendezi az akasztását, amikor sürgősen be kell szednem a házbéremet! - kiáltott fel D'Artagnan. - Raoul, láttál már akasztást?

- Soha, uram... Hála Isten!

- Mert még nagyon fiatal vagy... Lettél volna csak örségen a sáncoknál, mint én, amikor egy kém... de bocsáss meg, Raoul, fecsegek, mint valami vénasszony... igazad van, nincs szörnyűbb látvány az akasztásnál... Kérem, uram, hány órákor lesz az akasztás?

- Uram - felelte a járókelő előzékenyen, mert tetszett neki, hogy két tiszt szóba áll vele -, azt hiszem, három órákor.

- Ó, hiszen még csak fél kettő van, szedjük a lábunk, lesz elég időnk, hogy fölvegyem a háromszázhetvenöt frankomat, és el mehessek, mielőtt még a delikvenst hozzák.

- A delikvenseket, uram - folytatta a polgár -, mivelhogy ketten vannak.

- Fogadja leghálásabb köszönetemet, uram - szólt D'Artagnan, aki mennél öregebb lett, annál udvariasabb volt.

Azzal D'Artagnan Raoullal együtt a Grève tér felé sietett.

Ha a testőrnek nem lett volna nagy gyakorlata benne, hogy keresztültörjön a tömegen, és nem lett volna ellenállhatatlan ökle, valamint rendkívül mozgékony válla, a két tiszt sohasem ér el céljához.

Amint elhagyták a Saint-Honoré utcát, ahol Athostól elbúcsúztak, a Szajna-part mentén folytatták útjukat.

D'Artagnan ment elől. Könyöke, ökle, válla három ék volt, s oly művészettel tudta embercsoportok közé fúrni, hogy a tömegek úgy szétnyíltak, mint a fa, amit megrepesztnek.

Öklének gyakran segítségére sietett kardjának vasmarkolata. Benyomta a túlságosan ellenálló bordákba, s mintha valami emeltyű vagy fogó volna, elválasztotta, ha kellett, akár a férjet feleségétől, a nagybátyát unokaöccsétől, a fivért fivéréből. Mindezt oly természetesen és oly bájos mosollyal cselekedte, hogy bronzból kellett lennie az olyan ember bordájának, aki nem adta meg magát, amikor a markolat működésbe lépett, vagy gyémántszívűnek kellett lennie, ha el nem bűvölte a testőr ragyogó mosolya.

Raoul a barátja nyomában járt, kímélte a nőket, akik megcsodálták szépségét, félretolta a férfiakat, akik érezték erős izmait, és ketten ilyen módon hasították ketté azt a kissé tömött és kissé zavaros néphullámot, amelyen át akartak jutni.

Végre megpillantották a két akasztófát, és Raoul iszonyattal fordította el tőlük a szemét. Maga D'Artagnan úgyszólván nem is látta meg őket, mert minden figyelmét lekötötte a saját csipkés oromzatú háza, amelynek ablakai tele voltak kíváncsi fejekkel.

A Grève téren és a házak mentén egy csomó szabadságon levő testőrt vett észre, némelyikük nővel volt, mások barátaikkal, és várták az akasztás pillanatát.

D'Artagnan a legjobban azon mulatott, hogy bérlője, a vendéglő tulajdonosa, azt sem tudta, hova hallgasson hamarabb.

Három pincére se tudta kiszolgálni az ivókat. Zsúfolva volt a söntés, a termék, az udvar.

D'Artagnan felhívta Raoul figyelmét a nagy forgalomra, és hozzátette:

- A gazfickó legalább nem élhet azzal az ürüggyel, hogy nincs pénze házbért fizetni. Nézd meg ezeket az ivókat, Raoul, az ember azt hinné, jó társaságból való emberek. Ördögadta! Hiszen itt mozdulni sem lehet.

De azért D'Artagnannak sikerült elfognia a vendéglőst a köténye csücskénél fogva, és a kocsmáros ráismert:

- Hű, lovag úr - szólt a fogadós, aki már azt sem tudta, hol áll a feje -, percnyi türelméért esedezem! Van itt vagy száz bolond, és egészen felforgatják a pincémet.

- A pincéjét igen, de nem a pénzszekrényét.

- Ó, uram, az a harminchét és fél pisztollal, ami uraságodnak jár, gondosan megszámlolva fenn van a szobámban; csakhoggy abban a szobában harminc cimbora szopogatja egy portói boroshordó levét, amit ma reggel csapoltam meg nekik... Csak egy percnyi türelmet kérek, uram, csak egy percnyi türelmet.

- Jó, jó.

- Elmegyek innen - mondta Raoul halkán D'Artagnannak -, ocsmány ez a vidámság.

- Uram - felelte szigorúan D'Artagnan -, lesz szíves itt maradni. Katonaembernek hozzá kell szoknia mindenféle látványhoz. Vannak az ember szemében, mikor még fiatal, bizonyos idegrostok, ezeket meg kell edzenie, és csak akkor lesz igazán nagylelkű és jó, amikor a szeme megkeményedett, de a szíve mégis gyengéd maradt. Különben is, kedves öcsém, csak nem fogsz engem itt hagyni egyedül? Rosszul tennéd. Nézd, amott az udvar közepében egy fa, menjünk annak az árnyékába, ott tisztább lesz a levegő, mint ebben a fülledt, borgőzös szagban.

A Miasszonyunk Képmásához címzett fogadó két új vendége azon a helyen, ahol állt, hallotta a néptömeg egyre erősödő zúgását, és nem kerülte el figyelmüket a söntésben vagy ivószobában lévő embereknek egy kiáltása, egy mozdulata sem.

Ha D'Artagnan valamiféle hadjárat őrszemeként akart volna elhelyezkedni, akkor se találhatott volna ennél jobb helyet.

A fa, amely alatt Raoullal ült, sűrű lombjával elfedte őket. Tömzsi gesztenyefa volt, lehajló ágakkal, s árnyékukat egy asztalra vetették, amit rozogasága miatt az ivók nem használhattak.

Erről a helyről D'Artagnan mindent láthatott. És csakugyan megfigyelte a pincérek futkározását, az új vendégek érkezését, és azt a barátságos vagy ellenséges fogadtatást, amelyben egyes régebbi vendégek részesítettek egyes újonnan érkezőket. Megfigyeléseit azért végezte,

hogy valamivel elüsse az időt, mert a harminchét és fél pisztoltallérja nagyon soká váratott magára.

Raoul meg is jegyezte:

- Bátyámuram nem sürgeti a bérlőjét, pedig egyre több és több vendég érkezik. Nemsokára akkora lesz a tolongás, hogy innen ki se tudunk bújni.

- Igazad van - felelte a testőr. - Hahó! Hé, pincér, a teremburáját!

De hiába ordított, hiába dörömbölt a rozoga asztalon, mely ízzé-porrá zúzódott ökle alatt, senki se hajtott kiabálására.

D'Artagnan éppen maga akart a kocsmárosért menni, hogy leszámolásra kényszerítse, amikor annak az udvarnak a kapuja, amelyben Raoullal együtt tartózkodott, az udvar mögött levő kertre nyíló kapu egyszerre csak nagy csikorgással kifordult rozsdás sarkain, és a kertből kilépett, lovagi öltözetben, egy férfi, hüvelyében tartott, de nem a derekára kötött karddal, keresztülment az udvaron, anélkül, hogy becsukta volna maga után a kertkaput, és sanda pillantást vetve D'Artagnanra és társára, a kocsmá felé irányította lépteit, s közben körüljártatta szemét, mintha a falakon és a szíveken akarna átlátni.

„No nézd csak - gondolta D'Artagnan -, a lakóim közlekednek egymással... Ahá, kétségkívül ez is kíváncsi az akasztásra.”

Ugyanebben a percben megszűnt az emeleti szobában az ivók kiabálása és lármája. Hasonló körülmények között a csend éppoly meglepő, mint a túlságos zaj. D'Artagnan meg akart győződni róla, mi az oka a hirtelen csöndnek.

Először is azt vette észre, hogy a lovagi ruhájú férfi belép a kocsmá nagytermébe, és beszédet intéz az ivókhoz, azok pedig valamennyien feszült figyelemmel hallgatják. Beszédét D'Artagnan meg is hallotta volna, ha el nem nyomják a tömeg kiáltásai, rettenetes zenei kíséretet alkotva a szónoklathoz. A beszéd csakhamar véget ért, és a kocsmában levők mind eltávoztak, lassankint és csoportosan. Ilyenformán csak hatan maradtak a szobában: egyikük, a kardos ember, félrevonta a fogadóst, s lefoglalta mindenféle beszédekkel, mialatt a többiek hatalmas tüzet gyújtottak a kandallóban, ami elég furcsa látvány volt ebben a szép és meleg időben.

- Különös - mondotta D'Artagnan -, de valahonnan ismerem ezeket az alakokat.

- Nem érez füstszagot? - kérdezte Raoul.

- Inkább úgy érzem, összeesküvés szaga terjeng - felelte D'Artagnan.

Még be sem fejezte szavait, mikor négy ember a szobából kiment az udvarra, s látszólag minden rossz szándék nélkül őrt álltak a kertajtónál, időnként sokatmondó pillantást vetve D'Artagnanra.

- A kutyafáját - mondta a testőr Raoulnak. - Itt valami készül. Kíváncsi vagy-e, Raoul?

- Az attól függ, lovag úr.

- No, én kíváncsi vagyok, akár egy vénasszony. Gyere csak kissé előbbre, onnan jól belátjuk a teret. Fogadni mernék, hogy érdekes látványban lesz részünk.

- De hiszen tetszik tudni, hogy nem akarok tétlen, közönyös szemlélője lenni a két szegény elítélt kivégzésének.

- Hát azt hiszed, én valami vérengző vadember vagyok? Visszajövünk majd idejekorán. No, gyere!

Beballagtak tehát a házba, és helyet foglaltak az üresen maradt ablakban. A két utolsó ivó báméskodás helyett inkább a tüzet szította.

Mikor megpillantották D'Artagnant, halkán megjegyezte az egyik:

- Nini, erősítés érkezett.

- Bizony erősítés - szólt D'Artagnan. - Tyú, de jó tűz lobog itt! Uram, mit akarnak megsütni?

A két ember harsányan felnevetett, és felelet helyett tovább szította a tüzet.

- Ugye, azért küldték magukat - kérdezte aztán az egyik -, hogy szóljanak nekünk a kellő pillanatban?

- Természetesen - felelte D'Artagnan, tudni akarva, mihez tartsa magát. - Mi másért is volnék itt, ha nem ezért?

- Álljanak hát az ablakhoz, kérem, és figyeljenek.

D'Artagnan mosolygott a bajusza alatt, intett Raoulnak, és kényelmesen elhelyezkedtek az ablaknál.

62
Éljen Colbert!

A Grève tér e pillanatban szörnyű látványosságul szolgált.

A fejek, amelyek a távolból egyforma magasaknak látszottak, oly sűrűn töltötték meg a teret és olyan hullámzó mozgást mutattak, mint az érett gabona a mezőn. Időnkint valami szokatlan zaj, valami távoli moraj ringó mozgásba hozta a fejeket, és fellángolt az ezer és ezer szem.

Néha az emberáradat mintha visszafelé folyt volna. Hajladozott a kalásztenger, az óceánénál is mozgalmassabb hullámokat görgetett a tér szélétől a tér közepe felé, és ahogy a tengerár a partot ostromolja, a tömeg úgy rohamozta meg az akasztófák körül álló poroszlók sorfalát.

Ekkor az alabárdok nyele lecsapódott a vakmerő ostromlók fejére és vállára, néha azonban az alabárd vasalt része, nem a fája végezte el ezt a munkát, és akkor a poroszlók körül nagy üres kör képződött: ez a helynyerés azonban a tér szélein levők rovására történt, mert most ezek felé áramlott a tömeghullám, visszaszorítva őket a Szajna-part párkányfaláig.

D'Artagnan az ablakából, ahonnan az egész térséget beláthatta, belső meglelégedéssel figyelte, hogy a tömegben megszorult testőrök ökölcsapásokkal és kardmarkolatuk gombjával csinálnak maguknak helyet. Még azt is észrevette, hogy a testületi szellem folytán, amely a katonák erejét megkétszerezi, a testőrök körülbelül ötven főből álló csoportba verődtek, és hogy egy tucatnyi testőr kivételével, akik még itt-ott a tömegben küszködtek, együtt volt a zárt csoport, és még a hangja is eljuthatott hozzájuk. De nemcsak a testőrök vonták magukra D'Artagnan figyelmét. Az akasztófák körül, de kivált a Szent János-árkád környékén, zajosan kavargó, fontoskodó forgatag támadt: merész, elszánt arcú alakok tűntek fel itt is, ott is a hétköznapi megjelenésű, közömbös arcú tömeg közepette, és jeleket adtak egymásnak, s kezük érintkezett. D'Artagnannak feltűnt ezekben a csoportokban, és éppen a legélénkebbekben, annak a lovagnak az arca, akit az imént kertjének átjárókapuján látott kijönni, és aki felment a fogadó első emeletére az ivókhoz izgató beszédet mondani. Ez az ember csapatokba tömörítette embereit, és parancsokat osztott szét köztük.

- LánCOS teringette! - kiáltott fel D'Artagnan. - Mégse tévedtem, ismerem ezt az embert, hiszen ez Menneville. Mi az ördögöt keres ez itt?

Fokozatosan erősödő tompa moraj vonta el figyelmét és tekintetét más irányba. A moraj oka az volt, hogy megérkeztek a halálraítéltek. Előttük a poroszlók erős lovascsapata tűnt fel az árkaD sarkán. Az egész tömeg kiáltozni kezdett. A kiáltozások óriási üvöltéssé egyesültek.

D'Artagnan észrevette, hogy Raoul elsápad, s keményen a vállára csapott.

Azok, akik a kandallóba befűtöttek, a nagy kiabálásra visszafordultak, és azt kérdezték, hogy hol tartanak a kivégzésben.

- Épp most érkeznek az elítéltek - felelte D'Artagnan.

- Rendben van - felelték a fűtők, és még jobban szították a tüzet.

D'Artagnan nyugtalanul figyelte őket, mert nyilvánvaló volt, hogy azok, akik minden látható ok nélkül ekkora tüzet raknak, csak valami rosszat forralhatnak...

A halálraítéltek most feltűntek a Grève téren. Gyalog mentek, előttük a hóhér, ötven poroszló eleven sövényt alkotott jobb és bal oldalukon. Mindketten fekete ruhában voltak, sápadtan, de elszántan mentek előre.

Nyugtalanul tekingettek az emberek feje fölé, és minden lépésnél lábujjhegyre álltak.

D'Artagnan észrevette viselkedésüket.

- A kutyafáját! - szólt. - Ezeknek ugyancsak sürgős, hogy megpillantsák az akasztófát.

Raoul kissé visszalépett az ablaktól, de nem volt ereje hozzá, hogy egészen otthagyja. A borzalomnak is van valami vonzóereje.

- Halál rájuk! Halál! - kiáltott ötvenezer hang.

- Halál rájuk! - üvöltött vagy száz őrjöngő ember, mintha a nagy tömeg a felelgető kórusuk volna.

- Kötélre velük! Kötélre! - kiáltotta a tömeg. - Éljen a király!

- Ejnye - mormogta magában D'Artagnan -, ez mégiscsak furcsa, én azt hittem, hogy Colbert úr akasztatja fel őket.

Ebben a pillanatban a tömegben nyugtalanság támadt, s ezért a halálraítélteknek meg kellett állniuk.

Azok a vakmerő és elszánt arcú emberek, akiket D'Artagnan az előbb észrevett, áttörtek a tömegen, és már csaknem a poroszlók sorfaláig jutottak.

A halálraítéltek menete tovább folytatta útját.

Hirtelen kiáltások hangzottak: „Éljen Colbert!”, és ezek az emberek, akiket D'Artagnan egyébként nem vesztett szem elől, rávetették magukat a poroszlók kísérő csapatára, s az hasztalanul küzdött ellenük. Az emberek mögött pedig ott tolongott az óriási tömeg.

Ebben a percben, rettenetes zsvivaj közepette, szörnyű kavarodás támadt.

Most már nem a türelmetlen várakozás vagy az öröm kiáltozásai hasították a levegőt, hanem fájdalmas jajgatások.

És csakugyan: az alabárdok sújtottak le az emberekre, a kardok döftek, és a puskákból lövések csattantak fel.

És olyan fürgeteges kavarodás támadt, hogy D'Artagnan már semmit sem látott.

Az egész különös zürzavar hirtelen úgy fordult, mintha valami látható akarat, valami határozott szándék idézte volna elő.

A halálraítélteket kiragadták öreik keze közül, és a Miasszonyunk Képmásához cipelték.

Azok, akik a foglyokat elragadták, ezt kiáltották: „Éljen Colbert!”

A néptömeg habozott, és nem tudta, hogy a poroszlókra vesse-e magát, vagy a támadókra.

A néptömeget az tartotta vissza, hogy ugyanazok, akik „Éljen Colbert!”-t kiáltottak, egyszersmind azt is kiáltották: „Nem kell akasztófa! Le a bitóval! Tűzbe velük! Égessük el a tolvajokat! Égessük el a nép kiéheztetőit!”

Hangos ordításuk nagy lelkesedést keltett a tömegben.

A csőcselék azért jött, hogy végignézzen egy kivégzést, és most alkalom kínálkozott, hogy maga végezhesse el.

Ennél kellemesebb meglepetés nem érhetette a csőcseléket. Tehát nyomban a poroszlók ellen fordult, és megtámadóik pártjára kelt, amely így kisebbségből sűrű, nagy többség lett:

- Úgy van, úgy van, tűzbe a tolvajokkal! Éljen Colbert!

- A sarkantyús rézangyalát - kiáltott fel D'Artagnan -, úgy látszik, a dolog komolyra fordul.

Az egyik férfi azok közül, akik a kandalló körül tartózkodtak, szalmaszövetnekével az ablakhoz lépett.

- Ejha - mondta -, kezd meleg lenni.

Azután társához fordult:

- Megvolt a jel! - mondta.

És a szövetneket hirtelen odatartotta a szoba gerendázatához.

A Miasszonyunk Képemásához címzett fogadó nem volt valami új ház, tehát azon nyomban tüzet fogott.

Egy pillanat múlva ropogtak a deszkák, és a láng pattogva terjedt tovább. Kívülről üvöltés felelt a gyújtogatók kiáltásaira.

D'Artagnan semmit se látott, mert kinézett a térre, de egyszerre csak megérezte a fojtogató füstöt is, a perzselő lángot is.

- Hohó! - kiáltott fel, és visszafordult. - Hát itt van a tűz? Meg vannak maguk örülve, vagy megvesztek, jóemberek? - kérdezte.

A két férfi meglepetten nézett reá.

- Miért? - kérdezték D'Artagnantól. - Hiszen ez volt a megállapodás!

- Az volt a megállapodás, hogy felgyújtják a házat? - ordított D'Artagnan, kiragadta a fáklyát a gyújtogató kezéből, és az orra alá tartotta.

A másik fickó segítségére akart sietni társának, de Raoul megragadta, fölemelte a levegőbe és kidobta az ablakon, D'Artagnan pedig cimboráját lökte le a lépcsőn.

Raoul hamarabb szabadulván ellenfelétől, megragadta az égő deszkákat, és úgy füstölve kidobta őket a szobából.

D'Artagnan egy szempillantással meggyőződött róla, hogy nem fenyegeti többé tűzvész a házat, és az ablakhoz futott.

Künn csúcspontjára ért a zűrzavar. Egyszerre hangzottak ilyen kiáltások:

- Tűzbe velük! Hóhér kezére! Akasztófára! Máglyára! Éljen Colbert! Éljen a király!

Az a csoport, amely kiragadta a halálraítélteket a poroszlók kezéből, most a ház felé közeledik, szemmel láthatólag ez a cél, ide hurcolják őket.

Menneville vezeti a csoportot, és mindenkinél harsányabban kiáltja:

- Tűzre velük! Tűzre! Éljen Colbert!

D'Artagnan kezdi megérteni a helyzetet. El akarják égetni a halálraítélteket, és épp az ő háza a máglya, amit számukra készítenek.

- Állj! - kiáltja D'Artagnan, karddal a kezében, és egyik lábával feláll az ablakdeszkára. - Menneville, mit keresel itt?

- D'Artagnan úr! - kiált Menneville. - Utat, utat!

- Tűzbe velük! Tűzbe a tolvajokkal! Éljen Colbert! - kiáltozza a tömeg.

Ezek a kiáltások kétségbe ejtették D'Artagnant.

- Az ántiját! Elégetni szegény ördögöket, mikor csak akasztásra vannak ítélve! Micsoda gyalázatosság!

A kapu előtt azonban a kíváncsiak tömege, amely a falhoz szorult, oly sűrű, hogy elzárja az utat.

Menneville és emberei, akik a halálraítélteket cipelték, már csak tíz lépésnyire vannak a kaputól.

Menneville még egy utolsó erőfeszítést tesz.

- Utat! Utat! - kiáltja pisztollyal a kezében.

- Máglyára velük! Máglyára! - ordítja a tömeg. - A Miasszonyunk Képmásához címzett fogadóban ég a tűz. Égessük el a tolvajokat! Égessük el mind a kettőt a Miasszonyunk Képmásához címzett fogadóban.

Ezúttal semmi kétség: D'Artagnan házáról van szó.

D'Artagnannak eszébe jut a régi harci kiáltás, melyet mindig sikerrel alkalmazott:

- Testőrök, hozzám! - ordítja hatalmas hangon, az ágyút, a tengert, a vihart is túlharsogó hangon. - Testőrök, hozzám!

És megkapaszkodva az erkély rácsában, leereszkedik a tömeg közé, amely kezdett hátrább vonulni a háztól, ahonnan embereső esik.

Raoul vele egyszerre ér földet. Mind a kettőnek kard a kezében. Aki testőr csak a Grève téren volt, mind meghallotta a harci kiáltást, mind visszafordul, és felismeri D'Artagnant.

- A kapitányunkhoz! A kapitányunkhoz! - kiáltják most a testőrök.

És a tömeg kettéválik előttük, mint a hajó orra előtt a víz. Ebben a pillanatban D'Artagnan szembekerül Menneville-lel.

- Utat! Utat! - kiáltja Menneville, látva, hogy már csak a karját kell kinyújtania, és eléri a kaput.

- Erre nincs út! - szólt D'Artagnan.

- Féltre! - mondta Menneville, és pisztolyát előrszegezte.

De mielőtt a pisztolya ravasza elcsattant volna, D'Artagnan a kardja markolatával félrelökte Menneville karját, és a kardja pengéje keresztülfúrta Menneville testét.

- Megmondtam, hogy maradjon veszteg! - szólt D'Artagnan Menneville-hez, aki lerogyott a lába elé.

- Utat! Utat!... - kiáltották Menneville társai, akik eleinte megrémültek, de csakhamar megnyugodtak, látva, hogy csak két emberrel van dolguk.

De ez a két ember két százkarú óriás, a kardjuk villámként sújt, mint az arkangyal kardja. Kardjuk hegye szúr, markolata döf, oldala üt. Minden csapás leterít egy-egy embert.

- A királyért! - kiáltja D'Artagnan, valahányszor lesújt, vagyis valahányszor egy ember elesik.

- A királyért! - kiáltja Raoul is.

„A királyért!” kiáltás lesz a testőrök harci jelszava, ezzel a jelszóval csatlakoznak D'Artagnanhoz.

Időközben a poroszlók magukhoz térnek ijedtségükből, hátba támadják iménti támadóikat, és oly szabályosan, mint a malom, ütik-verik, csépelik, aki csak útjukba kerül.

A tömeg látja a villogó kardokat, a szétfröccsenő vércsöppeket, a tömeg menekül és egymást tapossa.

Végül kegyelemkérő és kétségbeesett kiáltások hangzanak föl; a legyőzöttek búcsúkiáltásai.

A két halálraítélt megint a poroszlóké. D'Artagnan hozzájuk lép, és látva, hogy milyen sápadtak és milyen rémültek, így szól:

- Vigasztalódjanak, szegény emberek, nem fogják elszervedni a szörnyű máglyahalált, amivel ezek a nyomorultak fenyegetőztek. A király akasztásra ítélte magukat, tehát csak akasztófára kerülnek...

A Miasszonyunk Képemásához címzett fogadóban újra csöndes minden. A tüzet víz hiányában két hordó borral oltották el. Az összeesküvők a kerten át elmenekültek. A poroszlók az akasztófák felé cipelik az elítélteket.

A kivégzés most már nem tartott sokáig. A hóhér nem nagyon törődik vele, hogy mestersége szabályait megtartsa, siet, és egy perc alatt végez a két szerencsétlennel.

Közben sokan D'Artagnanhoz sietnek, szerencsét kívánnak neki, körülhízelgik. D'Artagnan megtörli verejéktől gyöngyöző homlokát, vértől csöpögő kardját, vállat von, és egyszer csak megpillantja Menneville-t, aki a lába előtt a végvonaglás görcseiben fetreng. És mialatt Raoul részvételjesen elfordítja tekintetét, a testőröknek az akasztófákat mutatja, amelyeken már ott függ a két szomorú gyümölcs.

- Szegény ördögök - mondja D'Artagnan. - Remélem, utolsó percükben áldották nevemet, mert sokkal szörnyűbb haláltól mentettem meg őket.

Szavai akkor jutnak Menneville füléhez, amikor utolsót sóhajt. Menneville ajka körül komor és gúnyos mosoly lebeg. Felelni akar, de ez az utolsó erőfeszítése kioltja életét. Meghal.

- Ó, mindez milyen szörnyű - mormogja Raoul -, menjünk innen, lovag úr.

- Nem sebesültél meg? - kérdezi D'Artagnan.

- Nem; köszönöm.

- Hát annyit mondhatok, vitéz legény vagy, láncos teringettét! Az apád feje és Porthos karja van benned. Hej, ha itt lett volna Porthos, ugyancsak remek vágásokat láthatott volna.

És mintha emlékezés szállta volna meg D'Artagnan szívét, így szól:

- De hát hol az ördögbe lehet az a derék Porthos?

- Jöjjön, lovagam, jöjjön - kérlelte Raoul D'Artagnant.

- Csak egy percig még, barátom. Föl akarom venni az én harminchét és fél talléromat, aztán rendelkezésedre állok. A házam jól jövedelmez - tette hozzá D'Artagnan, amikor visszament a Miasszonyunk Képemásához címzett fogadóba -, de annyit mondhatok, hogy jobb szeretném, ha más városnegyedben volna, még ha kevesebbet is jövedelmezne.

Hogyan került D'Eymeris gyémántja D'Artagnan kezébe

Mialatt ez a zajos és véres jelenet lejátszódott a Grève téren, néhányan eltorlaszolták magukat a kerti kapu mögött, kardjukat visszadugták a hüvelybe, egyik emberüket, akinek a lova felnyergelve várakozott a kertben, felsegítették a nyeregbe, és aztán, mint valami riadt madár-csapat, szétfutottak, amerre a szemük látott, egyesek a falakon másztak át, mások a kapukon keresztül menekültek riadtan.

Az az ember, aki lóra ült, és oly vadul sarkantyúzta a lovát, hogy paripája kis híján átugrott a falon, ez a lovas keresztülvágatott a Baudoyer téren, mint a villám, végigcikázott az utcákon, eltíporva, felborítva, elgázolva mindenkit, aki útjába került, tíz perc múlva ott volt a főintendatúra kapuja előtt, s maga jobban lihegett, mint a lova.

Fouquet abbé a lódobogás zajára megjelent az udvarra nyíló ablakban, és mielőtt a lovas leszállhatott volna lováról, lekiáltott:

- Mi újság, Danicamp?
- Mindennek vége! - felelte a lovas.
- Vége! - kiáltotta az abbé. - Tehát megmenekültek?
- Nem, uram - felelte a lovas -, felakasztották őket.
- Felakasztották! - szólt az abbé, és elsápadt.

Hirtelen kinyílt egy oldalajtó, és Fouquet jelent meg a szobában, sápadtan, kétségbeesetten, és ajkán a fájdalom és harag kiáltása tört elő.

Megállt a küszöbön, és hallgatta az abbé és a lovag beszélgetését.

- Nyomorultak! - kiáltotta az abbé -, hát nem verekedtetek?
- Akár az oroszlánok.
- Inkább mint gyáva kutyák.
- De uram!
- Száz hadviselt ember, karddal a kézben, csak fölér tízezer poroszlóval, ha meglepetésszerűen lecsap rájuk. Hol az a nagyszájú, kérkedő Menneville, aki megfogadta, hogy csak holtan vagy győzedelmesen fog kikerülni a küzdelemből?
- Megtartotta a szavát. Meghalt.
- Meghalt! Ki ölte meg?
- Egy emberformájú démon. Egy óriás, akinek tíz lángoló kardja volt, egy eszeveszett, aki egy csapásra eloltotta a tüzet, lelohasztotta a felkelést és száz testőrt varázsolt elő a Grève tér kövezetéből.

Fouquet égnek emelte homlokát, amelyről csak úgy csurgott a veríték.

- Ó, szegény Lyodot és D'Eymeris! - mormolta. - Meghaltak! Meghaltak! Meghaltak! És énnekem oda a becsületesem!

Az abbé megfordult, és látva, hogy fivére halálsápadt és össze van törve, így szólt:

- Nyugodjon meg, uram, ez a sors keze! Nem szabad így siránkoznia. Ha nem sikerült, Isten úgy akarta...

- Hallgasson, abbé, hallgasson! - kiáltott Fouquet. - Érvéleése valóságos istenkáromlás. Jöjjön fel az az ember, és mondja el részletesen az egész borzalmas történetet.

- De bátyám...

- Teljesítse parancsomat, uram!

Az abbé intett és egy fél perc múlva felhangzottak a lépcsőn a Grève térről érkező ember lépései.

Ugyanakkor megjelent Fouquet mögött Gourville, mintha a főintendáns őrangyala volna, egyik ujját ajkára téve, mintha figyelmeztetni akarná, hogy még fájdalmas kitörései közben is figyelmezzon szavaira.

A miniszter összeszedte magát, amennyire csak olyan embertől telik, akinek a szívét a fájdalom összezúzza.

Danicamp megjelent.

- Tegyen jelentést - szólt Gourville.

- Uram - felelte a hírnök -, parancsot kaptunk, hogy megszöktessük a foglyokat, és eközben ezt kiáltjuk: „Éljen Colbert!”

- És hogy elevenen megégessék őket, ugye, abbé? - szólt közbe Gourville.

- Úgy van, úgy van. Ezt a parancsot kapta Menneville. Menneville tudta, mi van a parancs mögött, és Menneville meghalt.

Ez a hír nemhogy elszomorította volna, inkább megnyugtató látszott Gourville-t.

- Hogy elevenen elégessék őket? - szólt a hírnök, mintha kétsége volna felőle, hogy ez a parancs, különben az egyetlen parancs, amelyet kapott, komoly volt.

- Hát természetesen, hogy elevenen elégessék őket - mondta nyersen az abbé.

- Értem, uram, értem - szólt Danicamp, és a vele szemben levő két ember arcát kutatta, hogy ha megmondja az igazságot, ez rá nézve szomorú vagy kedvező lesz-e.

- Most folytassa jelentését - szólt Gourville.

- A foglyokat - mondta Danicamp - tehát a Grève térre vezették, és a feldühödött nép azt akarta, hogy akasztás helyett elégessék őket.

- A népnek megvannak a maga indokai - szólt az abbé -, folytassa!

- Csakhogy - szólt Danicamp - abban a pillanatban, amikor a poroszlókat már visszazorították, abban a pillanatban, amikor a tűz belekapott az egyik Grève téri házba, ami máglyául szolgált volna, egy démon, az az őrző, az az óriás, akiről már beszéltem, és aki állítólag annak az említett háznak a tulajdonosa, a társaságában levő fiatalember segítségével az ablakon át kidobta azokat, akik a tüzet élesztették, segítségül hívta a tömegben elvegyült testőröket, ő maga leugrott az első emeletről a térre, és oly eszeveszettül szurkált a kardjával, hogy végül is a poroszlók kerekedtek felül, a halálraítélteket újra elfogták, és Menneville-t megölték. Amint az elítélteket elfogták, három perc alatt ki is végezték őket.

Fouquet, bármennyire is uralkodott magán, nem tudta megállni, hogy tompa sóhajt ne hallasson.

- És hogy hívják azt az embert, a ház tulajdonosát? - kérdezte az abbé.

- Nem tudom megmondani, mert nem is láttam. Az én helyem a kertben volt kijelölve, és ott maradtam őrhelyemen; mások mondták el, mi történt. Parancsot kaptam, amint a dolognak

vége lett, hogy gyorsan hozzam híriül, hogyan ütött ki. Erre a parancsra idenyargaltam, és most itt vagyok.

- Jól van, uram, egyéb kérdésünk nincs - mondta az abbé, s mindinkább rettegett attól a pillanattól, amikor négy szemközt marad fivérével.

- Megkapta a pénzét? - kérdezte Gourville a hírnöktől.

- Előleget kaptam, uram - felelte Danicamp.

- Itt van még húsz tallér. Menjen, uram, és a jövőben is védje meg a király érdekeit, mint most is.

- Meglesz, uram - felelte Danicamp, meghajolt, és zsebébe csúsztotta a pénzt.

Ezután eltávozott.

Alighogy kinn volt az ajtón, Fouquet, aki ott állt mozdulatlanul, gyorsan egyet lépett előre, az abbé és Gourville közé.

Az abbé és Gourville egyszerre nyitotta szóra a száját.

- Semmi mentegetőzés - szólt Fouquet. - És ne vádoljanak senkit! Ha nem lettem volna hűtlen barát, nem bíztam volna senki másra Lyodot és D'Eymeris kiszabadítását. Csak én magam vagyok a bűnös, engem illet minden szemrehányás és megbánás. Hagyjon magamra, abbé.

- De nem akadályozhatja meg, hogy kikutassam azt a nyomorultat, aki Colbert szolgálatában meghiúsította a mi oly jól előkészített manőverünket. Mert nemcsak az a jó politika, ha szeretjük barátainkat, hanem szerintem az is, ha elkeseredetten üldözzük ellenségeinket.

- Politikai fegyverszünet! - szólt Fouquet. - Menjen, abbé, kérem, és addig ne is hallasson magáról, amíg új parancsot nem kap. Úgy látszik, nagy óvatosságra és hallgatásra van szükségünk. Most rettenetes példa tárult maguk elé. Uraim, csak semmi bosszú, megtiltom!

- Semmiféle parancs - dörmögött az abbé - nem akadályozhatja meg, hogy bosszút álljak azon az emberen, aki így megszegyénítette családomat.

- Én pedig - kiáltott fel Fouquet ellentmondást nem tűrő, parancsoló hangon - kijelentem, hogy ha egyetlen oly gondolata is támad, amely nem teljes és tökéletes kifejezése az én akaratomnak, akkor én két órával azután, hogy gondolatát megvalósította, a Bastille-ba vettem. Tartsa magát ehhez, abbé.

Az abbé elvörösödve meghajolt.

Fouquet intett Gourville-nak, hogy menjen utána, és már indult a dolgozószobája felé, amikor az ajtónálló harsány hangon jelentette.

- D'Artagnan lovag úr!

- Ki az? - kérdezte hanyagul Fouquet Gourville-től.

- Őfelsége volt testőrhadnagya - felelte Gourville ugyanolyan hangon.

Fouquet egy percnyi gondolkodásra sem méltatta, csak ment tovább.

- Bocsánat, nagyméltóságú uram - szólalt meg újfent Gourville -, gondolkodtam, és most jut eszembe, hogy ez a derék D'Artagnan kilépett a király szolgálatából, és valószínűleg fel akarja venni valamiféle járandóságát.

- Az ördögbe! - szólt Fouquet. - Miért jön ilyen rosszkor?

- Engedje meg nagyméltóságod, hogy néhány mentegetőző szót mondjak neki, mert D'Artagnan úr ismerősöm, és olyan ember, aki mai helyzetünkben jobb, ha barátunk, mint ha ellenségünk.

- Mondjon neki, amit akar - szólt Fouquet.

- Ej hát, Istenem! Mondja neki, hogy nincs pénz, különösen a testőrök számára nincs - mondta az abbé, aki mint egyházi férfiú gyűlölte a katonai egyenruhát.

De alighogy kiejtette ezt a könnyelmű szót, a félig nyitott ajtó hirtelen kicsapódott, és D'Artagnan jelent meg a küszöbön.

- Ej, Fouquet úr - mondta -, nagyon jól tudom, hogy nincs pénz a testőrök számára. Nem is azért jöttem, hogy pénzt adjon, hanem azért, hogy elutasítson. Ez megtörtént, köszönöm. Ajánlom magamat, megyek érte Colbert úrhoz.

Könnyedén meghajolt és eltávozott.

- Gourville, fusson utána - szólt Fouquet -, és hozza vissza.

Gourville teljesítette a parancsot, és a lépcsőn utolérte D'Artagnant.

D'Artagnan, lépéseket hallván a háta mögött, visszafordult, és észrevette Gourville-t.

- Kutyateringette! Ugyancsak furcsa modoruk van a maga pénzembereinek, kedves uram - szólt D'Artagnan. - Eljövök Fouquet úrhoz, hogy fölvegyek egy összeget, amelyet őfelsége kiutalt nekem, és úgy fogadnak, mint valami koldust, aki alamizsnát kér, vagy mint valami csirkefogót, aki ezüstöt akar lopni.

- De kedves D'Artagnan úr, ugyebár, Colbert úr nevét említette? Nem azt mondta, hogy Colbert úrhoz megy?

- Természetes, hogy hozzá megyek, már csak azért is, hogy elégtételt kérjek tőle, amiért emberei fel akarták gyújtani a házamat, ezzel a kiáltással: „Éljen Colbert!”

Gourville a fülét hegyezte.

- Ejha - szólt -, csak nem a Grève téren történtekekre céloz?

- De bizony arra.

- És mi köze van magának ahhoz, ami ott történt?

- Mi közöm hozzá? Mit érdekel, vagy nem érdekel engem, hogy Colbert úr a házamból máglyát akar csinálni?

- Így tehát a maga háza... volt, amit fel akartak gyújtani?

- Az enyém, a kutyafáját.

- A Miasszonyunk Képeméséhez címzett fogadó a magáé?

- Épp egy hete.

- És maga az a vitéz kapitány, az a nagy erejű dalia, aki szétszórta a népséget, amely el akarta égetni a halálraítélteket?

- Kedves Gourville uram, az én helyemben maga se tett volna mást: én a közrend egyik őre vagyok, és háztulajdonos. Mint kapitánynak kötelességem, hogy teljesítem a király parancsát. Mint háztulajdonosnak érdekem, hogy ne gyújtsák föl a házam. Én tehát egyszerre a törvénynek engedelmeskedtem és a kötelességemet is teljesítettem, amikor Lyodot és D'Eymeris urakat átadtam a poroszlóknak.

- Tehát maga az, aki egy embert kidobott az ablakon?

- Én vagyok - felelte D'Artagnan szerényen.

- És uraságod ölte meg Menneville-t?

- Volt szerencsém... azaz szerencsétlenségem - szólt D'Artagnan, és olyan módon bókkolt a fejével, mint akinek szerencsét kívánnak.

- És végül uraságod volt az oka, hogy a két halálraítélt embert felakasztották?

- Ahelyett, hogy elégették volna őket! Úgy van, uram, és büszke vagyok rá! Ezeket a szerencsétlen ördögöket rettenetes kínszenvedéstől szabadítottam meg. Értse meg, kedves Gourville úr, hogy elevenen el akarták őket égetni. Ennél nagyobb borzalmat elgondolni sem tudok.

- Hát akkor most menjen, kedves D'Artagnan úr, menjen csak - mondta Gourville, meg akarva kímélni Fouquet-t annak az embernek a látványától, aki oly nagy fájdalmat okozott neki.

- Nem, ne menjen el - szólt Fouquet, aki mindent hallott az előszoba ajtajából -, ne menjen el, D'Artagnan úr, hanem épp ellenkezőleg, jöjjön vissza.

D'Artagnan kardja markolatáról épp az utolsó vérfoltot tüntette el, amely eddig elkerülte gondos figyelmét, és visszament.

És most szemben állt három emberrel, akiknek az arca különböző indulatokat fejezett ki: az abbé arca haragot árult el, Gourville-é ámulást, Fouquet-é pedig levertséget.

- Bocsásson meg, miniszter úr - szólt D'Artagnan -, de az időm drága, mert el kell mennem Colbert úrhoz, hogy fölvehessem a negyedévi járandóságomat.

- De uram - mondta Fouquet -, van itt pénz!

D'Artagnan csodálkozva nézett a főintendánsra.

- Hányveti feleletet kapott az imént, tudom, hallottam - mondta Fouquet -; pedig oly érdemes embert, mint uraságod, ismernie kellene mindenkinek.

D'Artagnan meghajolt.

- Van utalványa? - kérdezte Fouquet.

- Van, uram.

- Adja csak ide, magam fogom kifizetni, jöjjön.

Intett Gourville-nak és az abbénak, akik abban a szobában maradtak, amelyben eddig voltak, és D'Artagnant bevezette a maga dolgozószobájába.

- Mennyi jár önnek, uram?

- Mintegy ötezer frank, nagyméltóságú uram.

- A hátralékos zsoldja fejében?

- Negyedévi járandóságom fejében.

- Ötezer frank egy negyedévre! - jegyezte meg Fouquet, kutató pillantást vetve a testőrré. - Tehát évi húszezer frank nyugdíjat ad magának a király?

- Úgy van, miniszter úr, húszezer frankot. Sokallja talán?

- Én! - kiáltott Fouquet, és keserűen mosolygott. - Hiszen, ha jó emberismerő volnék, nem pedig könnyelmű, következetlen és gyarló lélek, szóval, ha jól el tudtam volna rendezni

életemet, mint egyesek, akkor nem húszezer frankot fizetnének évenként, hanem százezret, és maga nem a királyt szolgálná, hanem engem!

D'Artagnan kissé elpirult.

A dicséretben, a dicsérő ember hangjában, melegségében valami édes méreg van, amitől a legerősebb ember is megszédül olykor.

A főintendáns végezetül kihúzott egy fiókot, kivett belőle négy tekercest, és odatette D'Artagnan elé.

A gascogne-i kibontotta az egyik csomagot.

- Hiszen ez arany! - mondta.

- Legalább könnyebben elviheti - szólt Fouquet.

- De hiszen akkor nagyméltóságod húszezer frankot adott nekem.

- Annyit.

- Pedig nekem csak ötezer jár.

- Meg akarom kímélni tőle, hogy négyszer kelljen idefáradnia a főintendatúrára.

- Elhalmoz kegyével, főintendáns úr.

- Csak azt teszem, amivel tartozom, lovag úr, és remélem, nem írja az én rovásomra azt a fogadtatást, amelyben fivérem részesítette. Csípős nyelvű, szeszélyes ember.

- Uram - szólt D'Artagnan -, semmit sem veszek rossz néven, csak azt, ha mentegeti magát.

- Nem is teszem többé, és most már csak egy szívességet kérek.

- Ó, kérem, Fouquet úr!

Fouquet körülbelül ezer pisztollallér értékű gyémántgyűrűt húzott le az ujjáról.

- Ezt a követ egy gyermekkori barátomtól kaptam - mondta -, olyan embertől, akinek lovag úr igen nagy szolgálatot tett.

- Én? Szolgálatot? - csodálkozott a testőr. - Miféle szolgálatot tettem én a főintendáns úr gyermekkori barátjának?

- Még nem felejthette el, hiszen ma tette.

- Ki ez a barátja?

- D'Eymeris úr.

- Az egyik elítélt?

- Úgy van, az egyik áldozat... Tehát, uram, arra a szolgálatra való tekintettel, amit neki tett, kérem, fogadja el tőlem ezt a gyémántot. Fogadja el az én kedvemért.

- Nagyméltóságú uram...

- Fogadja el, ha kérem rá... Engem nagy gyász ért ma, előbb-utóbb talán hall majd róla; elvesztettem egy jóbarátomat. Megpróbálom, hátha szerzek magamnak egy másikat.

- De Fouquet úr...

- Isten vele, D'Artagnan úr, Isten vele! - kiáltott Fouquet túlradó szívvel. - Vagyis inkább: a viszontlátásra!

A miniszter eltávozott dolgozószobájából, és ott hagyta a testőr kezében a húszezer frankot és a gyémántgyűrűt.

„Hm, hm - töprengett magában D'Artagnan. - Hát értem én ezt? Ha jól értem, akkor ez a Fouquet gavallér ember, a kutyafáját!... Majd megmagyarázza a dolgot Colbert, megyek hozzá.” És távozott.

**Milyen nevezetes különbséget talált D'Artagnan az intendáns úr
és a főintendáns úr között**

Colbert a Petits-Champs utcában lakott, abban a házban, amely valaha Bautrué¹ volt.

A gyors lábú D'Artagnan egy fertályóra alatt megtette az utat.

Amikor az udvar legújabb kegyencéhez érkezett, annak udvara tele volt poroszlókkal és rendőrségi emberekkel, akik részben szerencsét kívánni jöttek, részben mentették magukat, aszerint, hogy Colbert megdicséri vagy megszidja-e őket. A hízelgés ösztönszerű hajlam az ilyen embereknél, éppúgy, mint a vadállatban az éles hallás vagy szaglás képessége. Ezek az emberek vagy a vezetőjük tehát megértették, hogy tetszést arathatnak Colbert-nál, ha jelentést tesznek róla, hogy a nevét hogyan karolta föl a tömeg a zavargások alkalmával.

D'Artagnan épp abban a pillanatban jelent meg, amikor a poroszlók feje jelentést tett. D'Artagnan megállt az ajtó közelében a poroszlók mögött.

A tiszt félrevonta Colbert-t, bár az ellenállt, és ráncba vonta vastag szemöldökét.

- Ha uraságod csakugyan azt kívánta - mondta ez a rendőrtiszt -, hogy a nép végezzen a két adóbérlővel, okosan tette volna, ha erről minket értesít; mert végül is bármennyire fájlaljuk, hogy nincs megelégedve velünk, és óhajai ellen cselekedtünk, nekünk parancsunk volt, s azt kellett végrehajtanunk.

- Címeres ökor! - kiáltott Colbert dühösen, és megrázta hatalmas, fekete sörényes üstökét. - Miket fecseg itt összevissza! Mi? Hát sejtettem én, hogy zavargás lesz? Meg van maga bolondulva, vagy részeg?

- De, uram, ezt kiáltották: „Éljen Colbert!” - felelte a poroszlók feje izgatottan.

- Egy maroknyi összeesküvő kiáltotta.

- Dehogy, uram, dehogy, az egész néptömeg ordította.

- Ó, igazán? - szólt Colbert boldogan. - Az egész néptömeg azt ordította: „Éljen Colbert!”? Biztos abban, amit mond?...

- Csak ki kellett nyitnunk a fülünket, vagy jobban mondva, inkább bedugni, mert fülsiketítő volt a kiáltozás.

- És igazán az igazi nép ordított?

- Bizony, a nép; igaz, hogy minket pedig megvert.

- Jól van - szólt Colbert, csak a maga ügyére gondolva. - Tehát azt mondja, hogy csak a néptömeg akarta megégetni az elítélteket?

- Úgy van, uram.

- Az már más... és maguk ellenálltak?

- Három emberünket megölték, uram...

- De maguk tán csak nem öltek?

---

¹ Bautru, Jean (1588-1665) - satirikus költő, kiváló diplomata, a Francia Akadémia tagja; előbb Gaston orléans-i herceg kancellárja, majd a királyi udvartartás tisztviselője, végül államtanácsos.

- Otthagyta a kövezeten a fogát néhány lázadó, köztük egy olyan ember is, aki nem volt közönséges egyén.

- Kicsoda?

- Egy Menneville nevű, már jó ideje szemmel tartotta a rendőrség.

- Menneville! - kiáltott fel Colbert. - Az, aki az Huchette utcában megölt egy derék embert, aki kövér tyúkot kért?

- Ő volt az, uram.

- És ez a Menneville is azt kiáltotta: „Éljen Colbert!”?

- Még nagyobb hangon, mint a többi. Úgy ordított, mintha megőrült volna.

Colbert homloka elkomorult és ráncba szaladt. A dicsőség fénye elmúlt arcáról, mint a szentjánosbogár tüze, ha rálépnek.

- Azt mondja tehát, hogy a nép kezdte az egészet? Menneville ellenségem volt, tudta jól, hogy fel akarom akasztatni. Menneville a Fouquet abbé embere volt... Az egész összeesküvés mögött Fouquet van. Hiszen mindenki tudja, hogy a halálraítéltek az ő gyerekkori barátai voltak!

„Ez igaz - töprengett magában D'Artagnan -, most már kezdek tisztán látni. Hiába! Fouquet úrról mondhatnak akármit, de bizonyos, hogy gavallér ember!”

- És - folytatta Colbert a kérdezősködést - bizonyos benne, hogy ez a Menneville meghalt?

D'Artagnan úgy látta, elérkezett a pillanat, amikor ő is beleszólhat a beszélgetésbe.

- Holtbiztos, uram - felelte, és előlépett a háttérből.

- Maga az, lovag úr? - szólt Colbert.

- Személyesen - felelte a testőr a maga megfontolt modorában.

- Úgy látom, finom kis ellensége volt ez a Menneville!

- Nem az én ellenségem volt - felelte Colbert -, hanem a királyé.

„Te hatökör - gondolta magában D'Artagnan -, mit nagyképűsködöl és képmutatóskodsz itt velem...”

- Hát - folytatta hangos szóval -, nagyon örvendek, hogy jó szolgálatot tettem a királynak. Lesz szíves tudtára adni őfelségének, intendáns úr?

- Micsoda megbízást ad nekem, uram? Mit jelentsek? Legyen szíves, részletezze szabatosan - szólt Colbert élesen, ellenséges hangon.

- Nem adok én semmiféle megbízást - felelte D'Artagnan tökéletes nyugalommal, amely sohasem hagyja el a gúnyos embereket -, azt hittem, könnyen tudtára adhatja őfelségének, hogy én voltam az, aki véletlenül jelen lévén az esetnél, végeztem Menneville-lel és rendet teremtettem.

Colbert nagy szemet meresztett, és csodálkozva nézett a rendőrfőnökre.

- Úgy van, ahogy mondja - szólt a rendőrök feje -, ez az úr mentett meg bennünket.

- Hát miért nem mondta mindjárt, hogy ilyen érdekes dolgokat akar elbeszélni? - szólt Colbert irigykedve. - Minden kiderült, és magára nézve kedvezőbben, mint bárki másra.

- Téved, intendáns úr, nem azért jöttem, hogy mindezt elbeszéljem.

- Pedig mégiscsak nagy hőstettet vitt véghez.
- Ó - felelte a testőr hanyagul -, a megszokás eltompítja az ember érzékét.
- Tehát minek köszönhetem látogatását?
- Egyszerűen azért jöttem, mert a király meghagyta, hogy keressem fel.
- Ahá! - mondta Colbert, s megint felöltötte hivatalos arcát, látva, hogy D'Artagnan iratot vesz elő a zsebéből. - Hogy pénzt kérjen tőlem?
- Ahogy mondja, uram.
- Kérem, legyen szíves, várjon, amíg meghallgatom az őrség jelentését.

D'Artagnan elég kihívóan sarkon fordult, majd még egyet fordulva, újra szembekerült Colbert-ral, s úgy hajolt meg előtte, hogy Arlecchino² se különben, aztán megint perdült egyet, és rugalmas lépésekkel a kijárat felé indult.

Colbert-t meglepte D'Artagnan kihívó viselkedése, ilyesmihez nem volt hozzászokva. A kardforgató emberek rendszerint olyankor keresték fel, amikor annyira meg voltak szorulva, hogy ha várakozás közben gyökeret eresztenek a márványpadlóba, akkor sem fogy el a türelmük.

Vajon D'Artagnan egyenesen a királyhoz megy? Panaszt tesz a kellemetlen fogadtatás miatt, vagy csak egyszerűen el fogja mondani kalandját? Mindez nagyon megfontolnivaló dolog volt.

Mindenesetre, a pillanat nem volt alkalmas, hogy Colbert elküldje D'Artagnant, akár a király megbízásából, akár saját jószántából jött. A testőr igen nagy szolgálatot tett a királynak, és nem oly rég, hogy el lehetett volna felejteni.

Colbert tehát jobbnak látta, hogy szőrmentén bánjon D'Artagnannal, ezért visszahívta.

- Hohó, D'Artagnan úr - kiáltotta Colbert -, csak nem fog így elmenni?

D'Artagnan visszafordult.

- Miért ne? - felelte nyugodtan. - Mikor úgy sincs több mondanivalónk egymásnak.
- Hiszen pénzt akar felvenni, minthogy utalvány van a kezében.
- Én pénzt? Eszem ágában sincs, kedves jó Colbert úr.
- De hiszen utalvány van a kezében, uram! És mint ahogy maga kardot ránt a királyért, ha szükség van rá, én fizetek, ha utalványt tesznek elém. Kérem az utalványt.
- Fölösleges, kedves Colbert úr - mondta D'Artagnan, a szíve mélyén élvezte Colbert zavarát -, ez az utalvány már ki van fizetve.
- Ki van fizetve! És ki fizette ki?
- Hát a főintendáns.

Colbert elsápadt.

- Magyarázza meg akkor - szólt elfúló hangon -, miért mutatja be nekem az utalványt, ha már ki van fizetve?

---

² Az olasz vígjáték komikus bohócfigurája.

- A parancs értelmében, amelyről az imént oly szellemesen beszélt, Colbert úr. A király meghagyta, hogy vegyem fel a negyedévi járandóságomat, amit kegyeskedett kiutalni...

- Nálam? - kérdezte Colbert.

- Nem egészen. A király ezt mondta: „Menjen el Fouquet úrhoz, de ha a főintendánsnak történetesen nem volna pénze, akkor forduljon Colbert úrhoz.”

Colbert arca felderült egy pillanatra, de oly szerencsétlen arc volt ez, mint a viharos ég, hol felragyog, hol éjsötét, aszerint, hogy villám fénylik-e, vagy felhő borítja.

- És volt pénze a főintendánsnak? - kérdezte.

- Volt neki, bizony, jócskán - felelte D'Artagnan. - Legalábbis azt kell hinnem, mert ahelyett, hogy a negyedévre ötezer frankot fizetett volna ki...

- Egy negyedévre ötezer frankot! - kiáltott fel Colbert, aki mint Fouquet is, meg volt lepve, hogy egy katona ekkora fizetést kap. - De hiszen az húszezer frank egy évben!

- Épp annyi, Colbert úr. Láncos teringette! Úgy számol, mint a megboldogult Püthagorasz. Úgy van, húszezer frank.

- Épp tízszerese egy pénzügyi intendáns fizetésének. Gratulálok hozzá - mondta epés mosollyal.

- Ó - folytatta D'Artagnan -, nagyon mentegetőzött a király, hogy csak ilyen keveset fizethet. Meg is ígérte, hogy mihelyt gazdag lesz, jóváteszi... De nagyon sietek, befejezem.

- És a főintendáns a király várakozása ellenére fizetett.

- Éppen, amint a király várakozása ellenére Colbert úr visszautasította a kifizetést.

- Nem utasítottam vissza, uram, csak arra kértem, hogy várjon kissé. És azt mondja, hogy Fouquet úr kifizette az ötezer frankját?

- Ohó, így csak uraságod cselekedett volna... Vagy még így sem... De Fouquet egészen másként járt el.

- Hogyan?

- Leszámolta élém az egész évi összeget, megjegyezve, hogy a király számára mindig van pénz a pénztárban.

- Az egész évi összeget! Fouquet úr tehát ötezer frank helyett húszezret fizetett?

- Úgy van.

- És miért?

- Hogy ne kelljen még háromszor odamennem a főintendatúra pénztárához. Így tehát a húszezer frank itt van a zsebemben, csupa csillogó, vadonatúj aranyakban. Láthatja tehát, hogy elmehetek, nincs szükségem önre, épp csak a forma kedvéért jöttem el ide.

És D'Artagnan nevetve ütött a két zsebére, fölfedve Colbert-nak harminckét ragyogó, egészséges fogát, amit egy huszonöt éves férfi is megirigyelhetett volna, és amelyek mintha ezt mondták volna: „Tálaljatok elénk harminckét kis Colbert-t, és szívesen felfaljuk valamennyit.”

A kígyó éppoly merész, mint az oroszlán, a karvaly ugyanolyan bátor, mint a sas, senki sem vitathatja. A leggyávábbnak tartott állatig egy sincs, amelyik ne volna bátor, ha önvédelemre kényszerül. Colbert sem ijedt meg D'Artagnan harminckét fogától; szembeszállt velük, felkiáltva:

- Uram, amit a főintendáns csinált, ahhoz nem volt joga.
- Hogy mondja? - kérdezte D'Artagnan.
- Azt mondom, hogy az utalványa... Legyen szíves, mutassa meg az utalványát.
- Nagyon szívesen: tessék.

Colbert olyan hevesen kapta ki a testőr kezéből a papirost, hogy D'Artagnan aggódni kezdett, és már sajnálta, hogy kiadta a kezéből.

- Nézze, uram, a királyi rendelvény így szól: „D'Artagnan úrnak kifizetendő ötezer frank, általam meghatározott járandósága negyedévi részlete fejében.”
- Csakugyan ez van ideírva - jelentette ki D'Artagnan, és nyugalmat erőltetett magára.
- Ha mármost a király csak ötezer frankot utalt ki, miért fizettek ki tehát többet?
- Mert volt miből, és többet akartak nekem adni; ehhez senkinek semmi köze.
- Természetes - folytatta Colbert gögös fesztelenséggel -, hogy maga nem ismerheti a pénztári szokásokat. De mondja csak, uram, maga mit csinál, ha tartozik valakinek ezer frankkal?
- Sohasem tartozom senkinek ezer frankkal - felelte D'Artagnan.
- De mégis - kiáltott Colbert dühösen -, ha valakinek tartozik ezer frankkal, akkor bizonyára annyit fizet neki, amennyivel tartozik.
- Ez nem bizonyít semmit, csak azt, hogy Colbert úrnak is megvannak a maga sajátos kifizetési szokásai, és Fouquet úrnak is.
- Az én szokásaim a helyesek, uram.
- Nem mondom, hogy nem.
- És maga olyan pénzt kapott, ami nem járt.

D'Artagnan szeme nagyot villant:

- Ami egyelőre még nem volt esedékes, ugye, így akarja mondani, Colbert úr, mert ha olyan összeget vettem volna fel, amely egyáltalán nem jár nekem, akkor lopást követtem volna el.

Colbert nem felelt erre a finom megkülönböztetésre.

- Uraságod tehát tizenötezer frankkal tartozik az állampénztárnak - mondta, mert elragadta féltékeny indulata.
- Legföljebb hitelezi nekem - mondta D'Artagnan finom gúnnyal.
- Szó sincs róla, uram.
- Ejnye! Hogy érti?... Talán bizony elvesz tőlem három tekercs aranyat?
- Nem, hanem uraságod visszafizeti pénztáramba.
- Én? Erre ugyan ne számítson, Colbert úr...
- A királynak szüksége van a pénzére, uram.
- Nekem pedig szükségem van a király pénzére.
- Lehet, de a pénzt vissza kell fizetnie.
- Eszem ágában sincs! Mindig úgy tudtam, hogy a jó pénztáros nem ad és nem vesz vissza semmit.

- Akkor majd meglátjuk, mit szól hozzá a király, ha megmutatom neki ezt az utalványt, mivel azt bizonyítja, hogy Fouquet úr nemcsak kifizet olyan összeget, amellyel nem tartozik, de még nyugtát sem vesz a kifizetett összegről - szólt Colbert.

- Ahá, most már értem, miért vette el tőlem azt az utalványt, Colbert úr! - kiáltott fel D'Artagnan.

Colbert nem értette, miféle fenyegetés rejlik nevének e különös hangsúlyozásában.

- Majd később belátja, hogy igazam volt - válaszolta az utalványt lobogtatva.

- Ó - felelte D'Artagnan, hirtelen mozdulattal kikapva az írást Colbert kezéből -, máris belátom, Colbert úr, nem kell nekem ehhez olyan hosszú idő!

Ezzel zsebre vágta az utalványt.

- Uram, uram - kiáltott Colbert -, micsoda erőszakoskodás!...

- Ugyan kérem, mit kell úgy háborogni egy katona modorán - felelte a testőr. - Fogadja alázatos kézcsókomat, kedves Colbert úr.

Ezzel nevetve faképnél hagyta a leendő minisztert.

- Hogy fog ez engem bálványozni! - dörmögte D'Artagnan. - Kár, hogy nem maradhatok tovább vele!

A szív és az ész filozófiája

Aki már sok veszedelmet élt át, az D'Artagnan helyzetét Colbert-ral szemben csak mulatságosnak láthatta.

D'Artagnan nem is tagadta meg magától az elégtételt, hogy Colbert rovására nevéssen, a Petits-Champs utcától egészen a Lombardok utcájáig.

Pedig ez hosszú út, D'Artagnan tehát sokáig nevetett.

Akkor is nevetett, mikor már látta Planchet-t háza kapujában.

Planchet szintén nevetett, mert amióta volt gazdája az angol guineákkal megrakodva hazatért, Planchet többnyire azt tette, amit D'Artagnan csak a Petits-Champs utcától a Lombardok utcájáig.

- Megjött, kedves gazdám? - kérdezte Planchet D'Artagnantól.

- Nem, nem, barátom - felelte a testőr -, már megyek is, amilyen gyorsan csak lehet, vagyis inkább: hamar megvacsorázom, lefekszem, alszom öt órát, és virradatkor nyeregbe ülök. Kapott-e a lovam másfél porció abrakot?

- De kedves gazdám, hiszen tudja, hogy a paripája valósággal szeme fénye a házamnak, legényeim naphosszat becézgetik, megetetik vele minden cukromat, mogyorómat és piskótámat! Hogy kapott-e megfelelő abrakot? Inkább azt kérdezze, nem kapott-e annyit, hogy megpukkadjon belé.

- Jól van, Planchet, jól van. Térjünk át reám. Van-e vacsora?

- Készen van: párolgó peccsenye, fehér bor, apró rák, friss cseresznye. Idei cseresznye, kedves gazdám.

- Nagyon kedves ember vagy te, Planchet. Vacsorázzunk tehát, aztán lefekszem.

A vacsora alatt D'Artagnan észrevette, hogy Planchet több ízben végigsimítja a homlokát, mintha valami gondolata megakadt volna agya szűkében, és ki szeretné onnan kergetni. D'Artagnan meleg szeretettel nézte egykori kalandjai társát, és koccintott vele:

- Mondd csak, kedves barátom - kérdezte tőle -, mi rágja a beledet? A láncos lobogósát! ki vele, ne kertelj!

- Hát... az az érzésem, megint valami útra készülődik - felelte Planchet.

- Nem mondom, hogy nem!

- Van talán valami új ötlete?

- Meglehet, Planchet!

- Lesz tehát újabb alkalom arra, hogy tőkém kockáztassam? Ötvenezer frankkal benne vagyok újabb vállalkozásában.

És ezt mondva, Planchet vígan dörzsölte a kezét.

- Csakhogy, Planchet - szólt a testőr -, nagy baj van ám!

- Micsoda?

- Az, hogy az ötlet nem az enyém... Nem vehetek be senkit.

D'Artagnan szavai nagy sóhajt csaltak Planchet ajkára. Heves tanácsadó a kapzsiság. Magával ragadja emberét, mint ahogy a Sátán megkísértette Jézus Krisztust a hegyen... megmutatja neki a világ minden gazdagságát, és aztán magára hagyja sóvárgó, telhetetlen szívvel.

Planchet megízlelte a könnyű meggazdagodást, és vágyainak többé semmi sem szabott határt. De minthogy kapzsisága ellenére is jó szíve volt, és rajongott D'Artagnanért, ellátta ezerféle szeretetteljes jó tanáccsal.

Sokért nem adta volna, ha valamicskét megtudhat a titokból, amelyet volt gazdája annyira rejtegetett előtte, de minden ravaszsága, arcjátéka, tanácsa, kelepceje hiábavaló volt. D'Artagnan nem kottyantott ki semmit.

Így telt el az est. Vacsora után a felszerelésével foglalkozott D'Artagnan, aztán az istállóba ment, megcirógatta lovát, megvizsgálta patkóit és lábát, aztán újra megoldvasta pénzét, ágyba feküdt, és úgy aludt, mint húszéves korában, mert semmi nem nyugtalanította, és tiszta volt a lelkiismerete: öt perccel azután, hogy a lámpát elfújta, mélyen aludt.

Pedig foglalkoztathatta és ébren tarthatta volna számos esemény. Mindenféle gondolat kóválygott fejében, agyában egymást érték a különböző feltevések, és D'Artagnan szeretett a jövőben olvasni; ám azzal a megzavarhatatlan hidegvérrel, amely fontosabb a tett embereinek boldogulásában, mint lángelméjük, másnapra halasztotta a töprengést, attól félve, hogy pillanatnyilag nem elég friss a feje.

Fölkelt a nap. A Lombardok utcájának is kijutott a rózsaujjú hajnal gyönyörűségeiből, és D'Artagnan oly korán kelt, mint a hajnal.

Nem ébresztett fel senkit, hóna alá fogta a batyuját, lement a lépcsőn; egyetlen lépcsőfok sem nyikorgott a lába alatt, és nem zavarta meg a hangos horkolást, amely a házat a padlástól a pincéig betöltötte; majd fölnyergelte lovát, bezárta az istállót és a boltot, és elindult bretagne-i útjára.

Okosan tette, hogy előző este nem gondolt az elméjét foglalkoztató sokféle politikai és diplomáciai ügyre, mert most az üde hajnali szürkületben érezte, hogy eszméi tisztábbak és termékenyebbek.

Először is elment Fouquet háza előtt, és abba a hatalmas levélszekrénybe, amely a főintendáns házának kapuján tátongett, bedobta a szerencsés utalványt, amit előző este alig tudott visszakapartani az intendáns horgas ujjai közül.

A Fouquet címét viselő borítékban még Planchet sem gyanította az utalványt, pedig kitalálásban és megérzésben fölért Kalkhasszal³ vagy a püthiai Apollóval.

D'Artagnan tehát az utalványt visszaküldte Fouquet-nak, úgyhogy nem kompromittálta magát, és ezentúl szemrehányást sem tehetett magának. Elvégezvén az utalvány-beszolgáltatásnak ezt a kényelmes módját, így biztatta magát:

„Most pedig szívjuk be az üde hajnali levegőt, a jó egészséget és gondtalanságot, Zéphire lovam is fújja ki magát, mert csak úgy lobog harcias kedvében, és igyekezzünk ügyesek és találékonyak lenni kised játékainkban.

Itt az ideje - folytatta elmefuttatását -, hogy haditervet készítsék Turenne módszere szerint;⁴ Turenne-nek, akinek sok jó ötlete van, az a véleménye, hogy mielőtt valaki haditervet csinál, okosan teszi, ha az ellenség vezéreiről készít lehetőleg hű arcképet.

---

³ A trójai háborúban a görög sereg jósa volt.

Mindenekelőtt itt van Fouquet. Ki ez a Fouquet?

Fouquet - felelte magamagának D'Artagnan - nagyon szép ember, s szeretik a nők: bőkezű ember, s szeretik a költők; szellemes ember, s a kóficok kivétel nélkül gyűlölik.

Én nem vagyok sem nő, sem költő, sem kófic, nem szeretem tehát Fouquet-t, de nem is gyűlölöm; ugyanolyan helyzetben vagyok, mint Turenne a dúnéken vívott csatában. Nem gyűlölte a spanyolokat, de alaposan megverte őket.

De nem! Ördögadta! Összehasonlításul sokkal jobban kínálkozik Turenne-nek az a helyzete, amikor szemtől szemben állt Condé herceggel Jargeau-nál, Giennél és a Saint-Antoine külvárosban. Cseppet sem gyűlölte a Hercegeurat, de engedelmeskedett a királynak. A Hercegúr igen szeretetreméltó ember, a király azonban mégiscsak a király. Turenne nagyot sóhajtott, »unokafivérem«-nek nevezte Condét, és megette a hadseregét.

Namármost, mit akar a király? Az nem tartozik reám.

Mit akar Colbert? Ó, ez már egészen más dolog. Colbert pontosan azt akarja, amit Fouquet nem akar.

És mit akar Fouquet? Hohó, itt a bökkenő. Fouquet pontosan azt akarja, amit a király.”

Monológját befejezve, D'Artagnan jót nevetett, és nagyot suhintott a lovaglővesszővel. Már jókora utat tett meg, útközben felriasztva a sövényen gubbasztó madarakat, és hallgatva, amint aranyai minden mozdulatára csörögnek bőriszákjában; ismerjük el, hogy valahányszor D'Artagnan hasonló helyzetbe került, nem épp az érzékenység volt a fő bűne.

- Eh - mondotta magában -, küldetésem nem nagyon veszedelmes, utazásommal is valószínűleg úgy lesz, mint azzal a darabbal, amelybe Monk vitt el Londonban, a címe, azt hiszem: *Sok hűhó semmiért.*

---

⁴ A híres hadvezér a Fronde-tól visszatért a király pártjára, s 1652-ben legyőzte Condét a Saint-Antoine külvárosi csatában, majd 1658-ban Dunkerque-nél Condéval együtt döntő győzelmet aratott a spanyol seregen (Csata a dúnéken), és a későbbiekben is több győztes csatát vívott. Sikereit főként remek kombinatív képességének köszönhette, s ebből a szempontból is értékesek *Emlékiratai*.

66 Utazás

Amióta történetünket írjuk, körülbelül ötvenedszer történik, hogy ez a bronzszívű és acélizmú ember odahagyja házáat és barátait, egyszóval, mindent, és elindul, hogy szerencsét próbáljon és szembenézzen a halállal. Az egyik, a halál, mindig meghátrált előle, mintha félt volna tőle, a másik, a szerencse, csak egy hónapja pártolt hozzá.

Bár D'Artagnan nem volt olyan nagy filozófus, mint Epikurosz vagy mint Szókratész, mégis hatalmas szellem volt, ismerte az életet, és tudott gondolkodni. Az ember nem lehet vitéz, nem lehet a kalandok lovagja, nem lehet oly páratlanul ügyes, mint D'Artagnan, ha egyszersmind nem álmodozó is egy kissé.

D'Artagnan itt is, ott is fölszippantotta La Rochefoucauld⁵ valamely bölcs mondását, amelyet a Port-Royal-beli urak nem átallottak latin nyelvre átültetni, és közben Athos és Aramis társaságában fölszedett néhány bölcsességet Senecától és Cicerótól, amiket barátai fordítottak le és alkalmaztak a mindennapi életre.

A gazdagság megvetését, amit a gascogne-i életének első harmincöt évén át mint hitvallást követett, sokáig úgy tekintette, mint a vitézség kódexének első paragrafusát.

- Az első cikkely - így mondogatta.

„Az ember azért bátor, mert semmije sincs.”

„Az embernek azért nincs semmije, mert megveti a gazdagságot.”

Ezekkel az elvekkkel, amelyek, mint mondtuk, élete első harmincöt esztendejét kormányozták, nem is gazdagodott meg gyorsan, úgyhogy azon kellett töprengenie, vajon bátor-e még most is, hogy meggazdagodott.

A Grève téri eset D'Artagnan kivételével mindenki másnak kielégítő választ adhatott volna rá, de D'Artagnan eléggé vitéz volt hozzá, hogy őszintén és lelkiismeretesen megvizsgálja magát, vajon bátor volt-e akkor.

Erre így felelt:

„Azt hiszem, elég gyorsan rántottam kardot, és elég hamar szúrtam a Grève téren, tehát meg lehetek nyugtatva vitézségem felől.”

A továbbiakban azonban D'Artagnan így felelt saját magának:

„Hiába, kapitány, ez nem felelet... Vitézül harcoltam, mert felgyújtották a házamat, és százat, sőt ezret lehet tenni egy ellen, hogy ha a lázadóknak nem támadt volna ez a kellemetlen ötletük, haditervük sikerül, vagy legalábbis nem én hiúsítom meg.”

„Most aztán mit fognak ellenem elkövetni? Bretagne-ban nincs házam, amit fel lehetne gyújtani, nincs kincsem, amit el lehetne rabolni.”

Csakhogy itt van ám a bőröm, D'Artagnan úr értékes bőre, amely becsesebb nekem a világ minden házájánál és kincsénél; ez a bőr, amihez mindenekfelett ragaszkodom, mert olyan testet borít, amelyben meleg, dobogni és ennél fogva élni vágyó szív dobog.

---

⁵ Meggyőződéses frondőr, kora és társadalma önzésétől kiábrándult gondolkodó (1613-1680); *Gondolatok* című művének maximáiban keserű pesszimizmussal bírálja osztálya hibáit.

Én tehát élni akarok, és valóban jobban és tökéletesebben élek, mióta gazdag vagyok. Ki az ördög találta ki, hogy a pénz megrontja az életet? Lelkemre mondom, szó sincs róla. Ellenkezőleg, úgy látom, hogy most kétszer annyi levegőt és napfényt szívok magamba, mint azelőtt. Láncos teringette! Mi volna, ha megdupláznám szerencsém, és ha a lovaglóvessző helyett, amely itt van kezemben, egyszer még a marsallbotot szorongatnám?!

Nem tudom, vajon attól a pillanattól fogva volna-e a világon számomra elég levegő és napfény.

De elvégre is, ez nemcsak merő álom, mert ki az ördög ellenkeznék, ha a király engem herceggé és marsallá nevezne ki, mint ahogy apja, XIII. Lajos kinevezte Albert de Luynes-t hercegnek és connétable-nak?⁶ Nem vagyok-e én olyan vitéz, és talán még eszesebb is, mint az ostoba Vitry?⁷

No lám, hiszen éppen ez az, ami akadályozza az én előmeneteletem: túlságosan eszes vagyok.

Szerencsére, ha van igazság a földön, akkor a sors még tartozik nekem sok minden jóval. Jutalom jár feltétlenül mindazért, amit Ausztriai Annáért tettem, és kárpótlás azért, amit ő nem tett meg értem.

Ez idő szerint tehát jóban vagyok egy királlyal, mégpedig olyan királlyal, aki, úgy látszik, uralkodni akar.

Isten tartsa meg őt ebben a nevezetes szándékában! Mert ha uralkodni akar, szüksége van rám, és ha szüksége van rám, meg is kell adnia, amit nekem ígért. Napfényt és levegőt. Én tehát ma is útban vagyok, akárcsak hajdanán, a semmiből a minden felé.

Csakhogy a mai semmi a hajdani minden; csak ez a kis változás van az életemben.

Most pedig nézzük, hogy állunk szív dolgában, ha már az imént szóba került.

Voltaképpen csak emlékeztetőül beszéltem róla.”

És a gascogne-i kezét keblére helyezte, mintha csakugyan a szíve helyét keresné.

„Ó, te szerencsétlen - mormolta keserűen mosolyogva -, ó, te szerencsétlen flótás! Egy percig azt remélted, hogy nincs is szíved, és most kiderült, hogy mégis van, te pórus jár udvaronc, sőt, ez a szív veszedelmes lázadó.

Ez a szív most Fouquet érdekében dobog.

De hát mi ez a Fouquet a királlyal szemben? Összeesküvő, igazi összeesküvő, aki még annyi fáradságot sem vett, hogy összeesküvését előtted palástolja. S bizony a kardom ugyancsak ellene szegült volna, ha kedvessége és szelleme nem készíti kardom számára aranyhüvelyt.

Fegyveres fölkelés!... Mert elvégre Fouquet fegyveres felkelést támasztott a király ellen.

Ha tehát a király valahogy sejti, hogy Fouquet alattomban lázad, én viszont tudom, és be is tudom bizonyítani, hogy Fouquet a király alattvalóinak vérént ontotta.

Lássuk mármost: ha én mindezt tudom, és hallgatok róla, mit akar még ez a szerencsétlen szív azért, mert Fouquet úr jól bánt velem, mert tizenötezer frankot előlegezett, mert egy ezer pisztoltallér értékű gyémántot adott, mert rám mosolygott, keserűen bár, jóakarattal. Én tehát megmentettem az életét.

---

⁶ XIII. Lajos kegyence (1578-1621), a későbbi Chevreuse hercegné első férje.

⁷ XIII. Lajos testőrkapitánya (1581-1644), aki Concini megöléséért kapta a Franciaország marsallja rangot.

Most aztán remélem - folytatta a testőr -, hogy ez az ostoba szív ezentúl hallgatni fog, és egyszer s mindenkorra végzett Fouquet úrral.

Így tehát mostantól fogva a király az én napom, és minthogy szívem végzett Fouquet úrral, jaj annak, aki az én napom elé mer állni! Előre XIV. Lajos öfelségéért, előre!”

Ezek voltak azok a gondolatok, amelyek D’Artagnan gyors előrejutását némileg akadályozták. Amint azonban mindezt végiggondolta, gyorsabb ügetésre nógatta lovát.

De akármilyen tökéletes ló volt is Zéphire, örökké nem róhatta az utat. D’Artagnan Párizsból való elutazása után egy nappal Zéphire-t ott hagyta Chartres-ban, egy régi barátjánál, aki fogadós volt ebben a városban.

Ettől a perctől fogva a testőr postai lovakon utazott tovább. Ezzel az alkalmatossággal tette meg az utat Chartres-tól Châteaubriant-ig.

Ez a város elég messze volt a partvidéktől, úgyhogy senki sem találhatta ki, hogy D’Artagnan a tenger felé igyekszik, és elég messze volt Párizstól, úgyhogy senki sem gyaníthatta, hogy onnan érkezett, XIV. Lajos király öfelsége megbízásából, akit D’Artagnan az ő napjának nevezett, holott a királyság egén ekkor még elég szerény csillag volt, és nem lehetett sejteni, hogy valamikor a napkirály címet fogja viselni. XIV. Lajos király futárja tehát elhagyta a postaállomást, és egy kis hátsólovat vásárolt, amely oly szánalmas külsejűnek látszott, hogy lovastiszt bizony csak szégyenkezve ült volna fel a hátára.

Ha a színe nem is, de a ló szánalmas külseje eszébe juttatta D’Artagnannak azt a híres narancssárga lovat, amelynek hátán életében először vágott neki a nagyvilágnak.

Az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy attól a pillanattól kezdve, amikor új lova nyergébe ült, többé nem D’Artagnan lovag baktatott lován, hanem afféle derék polgár, vasszürke kabátban és gesztenyeszínű hosszúnadrágban, mintegy átmenetet képezve a papi és a polgári öltözködés között. Egyházi férfiúnak kivált azért látszott, mert feje búbjára kopott, kerek bársonysapkát tett fel, fölé pedig nagy fekete kalpagot; kard nem függött az oldalán, hanem bot, amely madzagon lógott le karjáról. Köpönyege alá azonban el volt rejtve, ha váratlanul szükség volna rá, tíz hüvelyk hosszú jó töre.

A képet a Châteaubriant-ban vásárolt gebe tette teljessé. Furet-nek hívták, helyesebben D’Artagnan adta neki ezt a nevet.⁸

- Ha Zéphire-ből Furet-t csináltam - mondta D’Artagnan -, akkor az én nevemet is valahogy meg kell kurtítanom. Tehát D’Artagnan helyett ezentúl egyszerűen Agnan lesz a nevem. Ez a név illik szürke ruhámhoz, kerek kalpagomhoz és kopott bársonysapkámhoz.

Agnan úr tehát nem éppen túlzott vágóban lovagolt a Furet-n, amely csendesen poroszkált, mint afféle fufangos állat, de azért vígan megtette a maga napi tizenkét mérföldjét a négy szikár lábával, amelyek állását és biztonságát D’Artagnan tapasztalt szeme a sűrű szőr alatt is felismerte.

Útközben D’Artagnan jegyzeteket készített, tanulmányozta a komor és rideg vidéket, amelyen keresztülutazott, és keresgélt valami jó ürügy után, amellyel Belle-Isle-re való utazását megmagyarázhatja, anélkül, hogy gyanút keltene.

D’Artagnan abban a mértékben, ahogy úti célja felé közeledett, kezdte észrevenni, mily fontos küldetésben jár.

Ezen a messzi vidéken, a régi Bretagne hercegségben,⁹ amely nem volt francia ebben az időben, mint ahogy még ma sem egészen az, a nép nem ismerte Franciaország királyát.

---

⁸ Vadászgörény. (franciául)

Nemcsak nem ismerte, de nem is akarta ismerni.

A nép csak egyetlen politikai jelenséget vett észre: régi hercegei nem uralkodtak többé, de ez csupán hézag volt, semmi más. Uralkodó herceg hiányában az egyházi kegyurak voltak a vidék korlátlan urai.

A kegyurak fölött pedig Isten, akit Bretagne-ban sohasem felejtettek el.

Mindezen világi és egyházi kegyurak között is a leghatalmasabb, a leggazdagabb és főként a legnépszerűbb Fouquet volt, Belle-Isle ura.

Még a belvidéken is, még ahonnan látható a titokzatos sziget, ott is legendák és mondák keringtek csodálatosságáról.

Nem mindenki juthatott be ide: a sziget hat mérföld hosszú és hat mérföld széles hűbértartomány volt, s a nép félve tisztelte, minthogy valamikor a hatalmas Retz családé volt, ettől a névtől pedig rettegett az egész vidék.

IX. Károly a hűbértartományt márkiság rangjára emelte, és nemsokára Fouquet úr tulajdona lett.

A sziget hírneve nem volt újkeletű; múltja, vagy inkább: minősítése visszanyúlt a legrégebb időkbe, az ókorban Kalonészosz volt a neve, ami ógörög nyelven „szép sziget”-et jelent.¹⁰

Így tizennyolc századdal előbb más nyelven ugyan, de ugyanazt a nevet viselte, mint amit azóta is visel.

A főintendáns birtoka tehát magában véve is jelentős dolog volt, de a helyzete még jelentősebbé tette, mert hat mérföldnyire volt a francia partvidéktől, úgyhogy tengeri magányosságában szinte mint valami önálló ország élt, olyanformán, mint egy hatalmas tengeri hajó, amely megveti a kikötőket, és büszkén az óceán kellős közepén vet horgonyt.

D'Artagnan mindezt a legcsekélyebb meglepődés nélkül vette tudomásul. Azt is megtudta, hogy további értesítéseket leginkább La Roche-Bernard-ban szerezhet, ebben a meglehetősen nagy városban a Vilaine torkolatánál.

Onnan talán hajóra is szállhat. Ha nem, akkor át kell lábalnia a sós mocsarakon, és eljuthat Guérande-ba vagy Le Croisicba, onnan aztán adandó alkalommal Belle-Isle-re. Végül pedig Châteaubriant óta azt is kitapasztalhatta, hogy a Furet mindenre képes, ha Agnan úr ül a hátán, és viszont Agnan úr is mindent keresztül tud vinni a Furet hátán.

Így hát egy La Roche-Bernard-i fogadóban vadrécepecsenyét és olajos lepényt rendelt vacsorára, és hogy ezt a két bretagne-i eledelt kellőképpen meglocsolhassa, a fogadó pincéjéből almabort hozatott föl, amelyről, alighogy megmártotta benne ajkát, megállapította, hogy még az étkeknél is sokkalta bretonabb ízű.

---

⁹ Az önálló hercegség VIII. Károly és Anne de Bretagne házassága révén 1491-ben lett francia korona-birtok; I. Ferenc 1532-ben bekebelezte, de földrajzi helyzete folytán hosszú ideig viszonylagosan elszigetelt maradt.

¹⁰ Belle-Isle franciául is „szép sziget”-et jelent.

**Hogyan ismerkedett meg D'Artagnan egy költővel, aki nyomdász lett,
hogyan verseit kinyomhassa**

D'Artagnan, mielőtt asztalhoz ült volna, szokása szerint tájékozódott; ámde a kíváncsiszkodás egyik törvénye, hogy mindenki, aki másokat alaposan és eredményesen ki akar kérdezni, előbb maga is ki kell hogy állja a kérdések ostromát.

D'Artagnan tehát szokásos ügyességével körülnézett a La Roche-Bernard-i fogadóban, hogy hasznos kérdezősködőre leljen.

A fogadó első emeletén éppen megszállt két utas, akik szintén a vacsora előkészületeivel vagy inkább vacsorájukkal voltak elfoglalva.

D'Artagnan az istállóban megpillantotta a lovukat és a kocsiszínen a kocsijukat.

Egyikük az inasa kíséretében utazott, mint valami előkelő ember, és két Perche-vidéki remek, izmos kanca volt a kocsijába fogva.

A másik úticimborá jelentéktelen, vékonypénzű ember, kopott, porlepte ingben; csizmáját is inkább a kövezet koptatta el, mint a kengyelvas; Nantes-ból jött szekéren, s a lova színe szerint annyira hasonlított a Furet-hez, hogy hasonlóbba D'Artagnan száz mérföldnyi területben se találhatott volna.

A szekéren különböző nagy csomagok voltak, ócska szövetekbe burkolva.

„Ez az utas - gondolta D'Artagnan - az én emberem. Ez kell nekem. Nyilván ő is magához valónak talál engem. Agnan úr a szürke ruhájában és kopott sapkájában joggal vacsorázhat együtt a viseltes csizmájú úrral, akinek oly vén a gebéje.”

Így szólt D'Artagnan magában, hívatta a fogadóst, és meghagyta neki, hogy a vadrécepecsenyét, az olajos lepényt és az almabort vigye a szerény külsejű úr szobájába.

Ő maga tányérral a kezében fölment a falépcsőn, és bekopogott az ajtaján.

- Tessék - mondta az idegen.

D'Artagnan nyájas arccal, tányérjával a hóna alatt, egyik kezében levett kalappal, másik kezében gyertyatartóval lépett be.

- Uram - szólt -, bocsásson meg, én is utas vagyok, senkit sem ismerek a fogadóban, és az a rossz szokásom, hogy unatkozom, ha egyedül vacsorázom; annyira, hogy az étel sem ízlik, és nem is válik bennem vérré. Az imént, amikor uraságod lejött az emeletről, hogy kinyitassa az osztrigát, nagyon megtetszett nekem az ábrázatja. Azonkívül észrevettem, hogy lova szakasztott olyan, mint az enyém, és a fogadós, valószínűleg e hasonlóságuk miatt, egymás mellé állította őket az istállóban, ahol csodálatosan megbarátkoztak egymással. Nem látom át, hogy ha lovaink annyira egyetértenek, mi miért vacsorázzunk külön-külön. Ennélfogva arra kérem, hívjon meg asztalához. A nevem Agnan, szolgálatjára uraságodnak, Agnan vagyok, méltatlan jószágigazgatója egy gazdag főúrnak, aki sótermő mocsarat kíván venni ezen a vidéken, és engem bízott meg, hogy vizsgáljam felül jövőendő birtokát. Igazán szeretném, ha én éppúgy megnyerném uraságod tetszését, mint uraságod megnyerte az enyémet mivel tisztelő híve vagyok uraságodnak.

D'Artagnan most látta először az idegent, mert előzőleg csak futólag figyelhette meg: fekete és ragyogó szeme, sárga arca volt, homlokán ötven éve terhének ráncai látszottak, arcvonásaiból kedélyesség áradt, de tekintetében ravaszság villant.

„Azt hinné az ember - gondolta D'Artagnan -, hogy a cimbora mindig csak fejének felső részét használta, vagyis szemét és agyát. Tudós ember lehet: szája, orra, álla nem mondanak semmit.”

- Uram - felelte az ember, akinek ily módon fürkészték arcát és gondolatait -, nagyon megtisztel. Nem mintha unatkoznám: van nekem - tette hozzá mosolyogva - olyan társaságom, amely mindig szórakoztat; de nem baj, nagyon szívesen látom asztalomnál.

Hanem ezt mondva, a viseltes csizmájú férfiú nyugtalan pillantást vetett az asztalra, amelyről már eltűnt az osztriga, és csak egy darabka sózott szalonna maradt rajta a vacsorából.

- Uram - jegyezte meg sietve D'Artagnan -, a fogadós mindjárt hoz nekem pompás récepecsenyét és kitűnő olajos lepényt.

D'Artagnan ugyanis a másik ember pillantásából gyorsan megértette, hogy fél: valami élősdijött a nyakára.

D'Artagnan jól sejtette: szavaira a szerény külsejű férfi arcvonásai felderültek.

S mintha csak a végszóra várt volna, a fogadós nyomban hozta is az ételeket.

A récepecsenye és az olajos lepény kiegészítette a füstölt szalonnadarabot. D'Artagnan és asztaltársa üdvözölték egymást, leültek egymással szemben, és testvériesen megosztottak a szalonnán, valamint a többi ételen.

- Ismerje el, uram, hogy mégiscsak gyönyörű dolog a társulás - szölt D'Artagnan.

- Hogyhogy? - kérdezte az idegen teli szájjal.

- Hát mindjárt megmondom, miért - felelte D'Artagnan.

Az idegen megpihentette rágószerveit, hogy jobban figyelhessen.

- Mindenekelőtt - folytatta D'Artagnan -, egy gyertyatartó helyett két gyertyatartónk van.

- Ez igaz - felelte az idegen, meglepetve az észrevétel helyességétől.

- Aztán látom, hogy uraságod a legszívesebben az én olajos lepényemből eszik, én pedig legszívesebben az ön szalonnájából.

- Ez is igaz.

- Nemcsak jobb így a világításunk, és nemcsak kedvünk szerint ehetünk így, hanem mindenekfelett élvezhetjük a társalgás gyönyörűségét.

- Igazán szeretetre méltó, uram - mondta az idegen nyájasan.

- Ez csak természetes, uram, szeretetre méltó vagyok, mint minden ember, akinek semmi sincs a fejében. Ó, uraságoddal egészen másként áll a dolog - folytatta D'Artagnan -, a szemében olyan szellemi nagyságot látok...

- No de uram... - mondta az idegen.

- Vallja meg, kérem...

- Mit?

- Hogy tudós.

- Szavamra, uram...

- Ugye?

- Csaknem tudós vagyok.

- Nohát!

- Író vagyok.

- No lám! - kiáltott fel D'Artagnan, és összecsapta két tenyerét. - Mégse tévedtem! Ó, minő csoda!

- Uram...

- Ohó! - kiáltott fel D'Artagnan. - Tehát ezt az estét egy író, tán éppen egy híres író társaságában tölthetem?

- Ó! - felelt az idegen, és elpirult. - Nem mondhatom, hogy híres vagyok.

- Szerénykedik! - kiáltott fel D'Artagnan lelkesen. - Milyen szerény ember.

Majd afféle nyers kedélyességgel ismét hozzáfordult.

- De sorolja el legalább műveinek a címét, mert, tudja, a tulajdon nevét eddig még nem adta tudtomra, úgyhogy mindent magamnak kellett kitalálnom.

- Jupenet a nevem, uram - mondta a költő.

- Szép név! - felelte D'Artagnan. - Szavamra, szép név, és valamiképp, bocsássa meg ormót-lanságomat, de valamiképp úgy rémlik, mintha hallottam volna már valahol.

- Verseket írtam - mondta szerényen a költő.

- Hát persze! Valaki ide is adta a verseit, hogy elolvassam.

- Verses tragédiát írtam.

- Akkor alighanem láttam a színpadon.

A költő megint elpirult.

- Nem hiszem, mert verseimet még nem nyomtatták ki.

- Akkor pedig, higgye meg, a tragédiából ismerhettem meg.

- Megint csak téved, mert a Bourgogne palota színtársulatának¹¹ nem kellett a darabom - mondta a költő olyan mosollyal, amelynek titkos gögjét csak kevesen ismerik.

D'Artagnan az ajkába harapott.

- Így tehát beláthatja uraságod - folytatta a költő -, hogy tévedésben van személyem felől, és minthogy egyáltalán nem ismer engem, nem is hallhatott rólam.

- Lám, lám, egészen belezavarodtam. De azért a Jupenet név nagyon tetszik nekem, és méltó rá, hogy oly ismertté váljék, mint Corneille, Rotrou¹² vagy Garnier¹³ neve. Remélem, uram, lesz szíves valamit elszavalni tragédiájából majd később, mondjuk a csemegénél. Ez lesz aztán az édes falat, az áldóját! Ó, bocsásson meg, kérem: uram és gazdám szokott így szitkozódni; ezért szaladhatott ki a számon: olykor-olykor magam is élek vele, úgy érzem, finom kifejezés. Természetesen csak távollétében szoktam használni, mert hiszen a főúr jelen-

---

¹¹ Ennek a hajdani hercegi palotának épen maradt szárnyában működő színtársulat a magja a későbbi Comédie-Française-nak, a francia klasszikus színjáték otthonának, amit 1680-ban alapított XIV. Lajos. (Az épületben magában 1680-1730 között a párizsi olasz színtársulat kapott helyet.)

¹² Corneille kortársa, drámaíró (1609-1650); tragédiái könnyed verselésről, jó színpadi érzékről és élénk képzeletről tanúskodnak.

¹³ Számos verses dráma erőteljes tollú szerzője (1544-1590).

létében, ugye?... De hogy őszinte legyek, uram, ez az almabor rettenetes lőre. Nem gondolja? És azonfelül a kancsó olyan furcsa alakú, hogy nem áll meg az asztalon.

- Megtámaszthatjuk.

- Igaz, de mivel?

- Ezzel a késsel.

- De akkor mivel vágjuk a pecsenyét? Vagy nem akar hozzányúlni a vadrécéhez?

- Dehogynem.

- Hát akkor?...

- Várjon csak.

A költő kotorászni kezdett a zsebében, és kihúzott belőle egy hosszúkás, téglalap alakú, vonalnyi vastag, másfél hüvelyk hosszú ólomöntvényt.

De alighogy ez az ólomdarab napvilágot látott, a költő, mintha valami ostobaságot követett volna el, gyorsan vissza akarta rejteni zsebébe. D'Artagnan azonban észrevette, mert az ő figyelmét ugyan semmi sem kerülte el.

Kinyújtotta a kezét a kis ólomdarab felé.

- Ejnye, micsoda csinos jószág van a kezében - mondta. - Szabad látnom?

- Hogyne - felelte a költő, szemmel láthatólag megbánva előbbi szeles mozdulatát -, hogyne volna szabad! De hiába nézi - tette hozzá boldog mosollyal -, mert ha meg nem mondom, hogy micsoda, úgysem tudja kitalálni.

A költő zavarát, amellyel az ólmot, amit szelesen elővett a zsebéből, elrejtteni igyekezett, D'Artagnan önkéntelen vallomásnak tekintette.

És amint figyelmét ez a körülmény magára vonta, nyomban a körültekintő óvatosság sáncai mögé helyezkedett, ami eddig minden esetben biztosította felsőbbtségét. Egyébként bármit mondott is Jupenet úr, D'Artagnan első látásra fölismerte a tárgyat.

Nyomdából való ólombetű volt.

- Kitalálja-e, mi ez? - kérdezte a költő.

- Nem én - felelte D'Artagnan -, szavamra nem!

- Hát, uram - mondta Jupenet mester -, ez a kis darab ólom semmi más, mint nyomdai betű.

- Ne mondja!

- Mégpedig nagybetű!

- Ejnye, ejnye! - mondta Agnan úr, és úgy tett, mintha csodálkozásában tágra nyitná a szemét.

- Úgy van, uram, ez a nagy *J* betű, a nevem első betűje.

- Tehát ez egy betű?

- Betű bizony, uram.

- Nohát akkor be kell valamit vallanom.

- Mit?

- Nem merem, mert félek, hogy megint ostobaságot mondok.

- Csak mondja - felelte Jupenet pártfogói hangon.

- Hát, uram, nem értem, hogy ha ez betű, hogyan csinálnak belőle egy szót?
- Szót?
- Úgy értem, hogy lehet ezzel nyomtatni?
- Pedig nagyon egyszerű.
- Miért?
- Érdekli a dolog?
- Roppantul.
- Hát mindjárt megmagyarázom. Figyeljen.
- Kíváncsi vagyok.
- Hát nézze...
- Nézem.
- De jól nézze meg.
- Jól megnézem.

D'Artagnan úgy tett, mintha feszülten figyelne. Jupenet a zsebéből még hét vagy nyolc darab ólombetűt szedett elő, de ezek kisebbek voltak, mint az első.

- Hm, hm - szólt D'Artagnan.
- Tessék?
- Hiszen egy egész nyomda van a zsebében? Hallatlan, milyen érdekes!
- Ugye?
- Mi mindent nem tanul az ember, ha utazik!
- Egészségére, uram! - köszöntötte Jupenet a poharát D'Artagnanra lelkesen.
- A maga egészségére, uram, az áldóját, a maga egészségére. De várjunk csak, ne ezzel az almaborral. Fertelmes ital, és méltatlan az olyan emberhez, aki a Hüppokrénéből¹⁴ iszik. Ugye, maguk költők így hívják a forrásukat?
- Csakugyan így hívják a forrásunkat. A szó maga két görög szóból van összetéve, az egyik szó: *hüpposz*, ami annyit jelent, hogy „ló”... a másik...
- Bocsánat - szólt közbe D'Artagnan -, de hozatok inkább olyan italt, amely ugyancsak egy francia szóból származik, de azért nem marad alatta amannak, mivel ez a szó a szőlő, és az almabor lever engem, és egzsersmind fel is fúj. Engedje meg, hogy behívjam a kocsmárost és megkérdezzem tőle, van-e még néhány palack jó beaugencyi bora vagy cérani mászlása a pincében.

A fogadós, akit D'Artagnan előhívott, nyomban meg is jelent.

- Uram - szólt közbe a költő -, vigyázzon, már nem lesz időnk meginni a bort, mert az idő sürget... ki kell használnom a dagályt, hogy hajóra szálljak.
- Miféle hajóra? - kérdezte D'Artagnan.

---

¹⁴ Hüppokréné (Lóforrás) - a mitológiában a múzsák bűvös forrása, amit Pegazus, a költői ihletet jelképező szárnyas ló fakasztott; aki itt megleste a múzsák táncát, az - az antik monda szerint - már mindig hallja éneküket.

- Hát a Belle-Isle-re induló hajóra.
  - A belle-isle-i hajóra? - szólt a testőr. - Helyes.
  - Eh, ráér még, uram - jegyezte meg a fogadós, s kihúzta a palack dugóját. - Hiszen a hajó csak egy óra múlva indul.
  - De ki értesít majd róla idejekorán? - kérdezte a költő.
  - A szomszédja.
  - Alig ismerem.
  - Ha majd hallja, hogy szedelőzködik, akkor készülődjék uraságod is.
  - Hát ő is Belle-Isle-re tart?
  - Úgy van.
  - Az az úr, aki inasával együtt utazik? - kérdezte D'Artagnan.
  - Az az úr, aki inasával együtt utazik.
  - Valami nemesúr, ugye?
  - Nem tudom.
  - Nem tudja!
  - Nem tudom, kicsoda, csak azt tudom, hogy ugyanolyan bort iszik, mint uraimék.
  - A pokolba! Ez aztán megtisztelő ránk nézve! - kiáltott fel D'Artagnan, és töltött társának, miközben a kocsmáros eltávozott.
  - Eszerint - vette át újra a szót a költő, visszatérve kedves eszméjére - még sohasem látta, hogyan megy a nyomtatás?
  - Soha.
  - Hát nézze: az ember előveszi azokat a betűket, amelyek egy szót alkotnak. Például M, A, aztán G, aztán D, A, L, É, N, A.
- Gyorsan és ügyesen illesztette egymás mellé a betűket, ami nem kerülte el a testőr figyelmét.
- Magdaléna - mondta összeolvasva a betűket.
  - Értem - szólt D'Artagnan -, de mi tartja össze a betűket?
- És újra teletöltötte vendége poharát.
- Jupenet úr fölényesen mosolygott, mint aki mindenre tud válaszolni, és a zsebéből ezúttal kis ércvonalzót vett elő, amely egymásra merőleges két részből állt, s a költő sorra rárakta a betűket, leszorítva őket a bal hüvelykujjával.
- És hogy hívják ezt a kis fémvonalzót? - kérdezte D'Artagnan. - Mert minden tárgynak van valami neve.
  - Sorszedőnek hívják - magyarázta Jupenet. - Ennek a segítségével rakják össze a sorokat.
  - Szóval fenntartom, amit mondtam: valóságos nyomda van a zsebében - szólt D'Artagnan olyan együgyű nevetéssel, hogy a költő teljességgel felült neki.
  - Nem - felelte Jupenet -, hanem egyszerűen lusta vagyok írni, és mikor a fejemben készen van egy vers, azonnal kiszedem a nyomda számára. Két legyet ütök egy csapásra.

„Láncos lobogós teringette - gondolta magában D' Artagnan -, erre a dologra világosságot kell derítenem.”

És nyomban talált valami ürügyet, aminek testőrünk mindig bőviben volt, felállt az asztaltól, lesietett a lépcsőn, és lement a fészkerbe, ahol a kis szekér vesztegelt, tőre hegyével beletűrt a vászonba, az egyik csomag borítójába, és felfedezte, hogy tele van olyan ólombetűkkel, amilyeneket a nyomdász-költő a zsebében is hordozott.

„Helyes - mondta magában a testőr. - Azt még nem tudom, hogy Fouquet úr erőddé akarja-e átalakítani Belle-Isle-t, de bizonyos, hogy a kastélya számára mindenesetre van itt elég szellemi muníció.”

Ezzel a felfedezéssel gazdagabban D' Artagnan visszatért az idegenhez.

Most már tudta, amit tudni akart. De azért leült Jupenet-vel szemben, és ott maradt egészen addig, amíg a szomszéd szobából úti készülődés zaja nem hallatszott.

A nyomdász hirtelen talpra ugrott, s parancsot adott, hogy fogják be lovát. A szekere nem-sokára készen várta a kapu előtt. A másik utas az udvaron nyeregbe szállt az inasával együtt.

D' Artagnan a kikötőig kísérte Jupenet-t, aki felvitette a hajóra a szekerét és lovát.

Ugyanezt tette a gazdag utas is a két lovával és inasával. De D' Artagnan bármennyire is igyekezett, sehogy se volt képes megtudni a gazdag úr nevét.

Hanem az arcát jól megjegyezte, hogy többé ki ne törlődjék emlékezetéből.

D' Artagnannak is kedve lett volna hajóra szállni a két utassal együtt, de kíváncsiságát legyőzte egy hatalmasabb érdek, a siker vágya. Ez vitte vissza a partra, és kényszerítette, hogy visszatérjen a fogadóba.

Sóhajtvá ment be a szállóba, és nyomban lefeküdt, hogy másnap korán reggel és új ötletekkel gazdagabban ébredjen fel.

D'Artagnan folytatja nyomozását

Hajnalban D'Artagnan maga nyergelte fel a Furet-t, amelynek jó dolga volt az elmúlt éjjel, mivel maga falta fel másik két istállóbeli társa abrakjának maradékát.

A testőr igyekezett mindenfélét megtudni a fogadóstól, aki ravasz, bizalmatlan ember volt, testestül-lelkestül Fouquet híve.

Következésképp D'Artagnan, nehogy magára vonja a kocsmáros gyanúját, továbbra is kitarzott a sóföld megvásárlásának meséje mellett.

Ha La Roche-Bernard-ban hajóra száll Belle-Isle felé, mindenféle megjegyzésnek tette volna ki magát, hiszen máris rebesgethettek róla egyet-mást, amit talán hírül is vittek a kastélyba.

Az is különös volt, hogy nem tudott a titokzatos utas és inasa titkának nyomára jutni, bárhogyan faggatta is a kocsmárost, aki pedig nyilvánvalóan jól ismerte őket.

A testőr tehát csak a sótermő területek felől tudakozódott, és útját a mocsarakon keresztül vette, jobb keze felől hagyván a tengert, és benyomulva abba a hatalmas és sivár síkságba, amely mintha sártenger volna, amelynek hátán itt-ott a só ezüstös taraja csillog.

A Furet, vékony kis izmos lábaival, gyönyörűen bírta a járást azon az egy láb széles úton, amely a sós mocsarak közt futott. D'Artagnan megbizonyosodván róla, hogy egy esetleges felborulás legrosszabb következménye a hideg fürdő lehet, lovára hagyatkozott, s maga inkább azt a három hegyes sziklacsúcsot szemlélte a láthatár peremén, amely mint három lándzsahegy meredezett elő a kopár síkságból.

Ami figyelmét így magára vonta és lekötötte: Piriac, Batz város és Le Croisic, három egymáshoz hasonló helység volt. Ha az utas könnyebb tájékozódás végett visszafordult a másik oldalon, a szemhatáron három tornyot pillantott meg, Guérande, Le Pouliguen, Saint-Joachim tornyait, amelyek mint valami tekejáték bábjai álltak, amik közt a Furet és D'Artagnan az ide-oda futkározó golyót képviselték.

Piriac volt az első tengeri kikötő jobb kéz felől. A testőr ebbe a helységbe ment, és a nevezetesebb sópárlók neveit emlegette mindenfelé.

Abban a percben, amikor D'Artagnan Piriac kis kikötőjét fürkészte, öt hatalmas, kővel megrakott bárka hagyta el a kikötőt.

D'Artagnan furcsának találta, hogy köveket szállítanak el olyan vidékről, ahol nincs is kő. Ki is használta az Agnan név minden előnyét, hogy a kikötőben lévő emberektől megtudja, mi az oka ennek a furcsaságnak.

Egy öreg halász azt felelte Agnan úrnak, hogy a kövek természetesen nem Piriacból, s nem is a sós mocsarakból valók.

- Hát akkor honnan jönnek? - kérdezte a testőr.

- Uram, ezek a kövek Nantes-ból és Paimboeufból jönnek.

- És hova mennek?

- Belle-Isle-re, uram.

- Igazán? - szökött D'Artagnan ugyanazon a hangon, amelyet a nyomdász-költővel szemben használt, mikor betűi iránt érdeklődött. - Belle-Isle-en tehát építkeznek?

- Hát már hogyan építkeznének, uram. Fouquet úr minden évben megjavíttatja a kastély falait.

- A kastély rom már?

- Hát öreg kastély az.

- Értem.

„Annyi tény - gondolta D'Artagnan -: mi sem természetesebb, mint hogy minden háztulajdonosnak joga van a háza kijavítására. Hiszen ha én a Miasszonyunk Képmásához címzett fogadón javításokat eszközölök, azért még nem lehet rám fogni, hogy erődöt építsek a házamból. Azt hiszem, hogy csakugyan hamis jelentések mentek a király őfelségéhez, és lehet, hogy nincs igaza...”

- Hát annyi szent - mondta hangosan az öreg halásznak, azzal a természetes bizalmatlansággal, amely küldetésével járt -, annyi szent, jó uram, hogy ezeket a köveket ugyancsak fura módon szállítják.

- Miért? - kérdezte a halász.

- Nantes-ból vagy Paimboeufból szállítják a Loire folyón, ugye?

- Lehajózzák.

- Hát ez kényelmes módja a szállításnak, nem mondom, de miért nem viszik Saint-Nazaire-ből Belle-Isle-re?¹⁵

- Azért, mert a bárkák rozogák, és nem bírják a tengert - felelte a halász.

- Ez nem ok.

- Bocsásson meg, uram, de látszik, hogy sohase hajózott - szólt a halász némi megvetéssel.

- Magyarázza meg nekem ezt a dolgot, kérem, jó uram. Én azt hiszem, ha az ember Paimboeufból jön Piriacba és onnan megy tovább Belle-Isle-re, ez olyan, mintha La Roche-Bernard-ból Nantes-ba és onnan Piriacba menne.

- Vízen ez volna a rövidebb út - felelte rendíthetetlen nyugalommal a halász.

- Hát a nagy kanyar?

A halász a fejét rázta.

- Egyik helyről a másikra a legrövidebb az egyenes út - mondta D'Artagnan.

- Elfelejteti a hullámverést, uram.

- Jó, hát számítsuk ezt is.

- És a szél is kemény legény.

- Az igaz.

- Így van, bizony. A Loire sodra leviszi a bárkákat csaknem Le Croisicig. Ha javítani kell őket, vagy felváltani a legénységet, akkor Piriacba mennek a part mentén. Piriactól egy ellenkező irányú áramlat a Dumet-szigetig viszi őket, két és fél mérföldnyire.

- Értem.

- Ott a Vilaine folyó árja egy másik sziget, Hoedic felé sodorja őket.

---

¹⁵ A Loire folyó Nantes-tól Saint-Nazaire-ig tartó tölcserőközléssel ömlik az Atlanti-óceánba; Saint-Nazaire mintegy Nantes kikötője a torkolat északi partján, s Paimboeuf, csaknem szemben vele, a déli parton van; Piriac és Le Croisic ellenben északabbra fekszik, utóbbi a Loire északi torkolat-ágánál; La Roche-Bernard kikötő a Vilaine torkolatánál.

- Nagyon helyes.

- Mármost, uram, Hoedic szigetéről egyenes út visz Belle-Isle-re. A tenger itt fent is, lent is megtörik, tükörsima, s mint valami csatorna halad át a két sziget közt; a bárkák itt úgy siklanak rajta, mint a kacsák a Loire-on. Most már érti?

- Mindegy - makacskodott Agnan úr -, mégiscsak jókora út ez.

- Jó, de Fouquet úr így akarja! - vágta rá a végső érvet a halász, és a tekintélyes nevet kiejtve, megemelte gyapjúsipkáját.

D'Artagnan olyan éles és átható tekintetet vetett a halászra, mint valami tör, de az öreg szívében nem talált mást, mint naiv bizakodást, arcvonásain pedig megelégedettséget. Azt mondta: „Fouquet úr így akarja”, de úgy hangzott: „Isten így akarja.”

D'Artagnan megint csak messzire jutott ebben a kérdésben; egyébként a követ szállító bárkák eltávoztával Piriacban csak egyetlen bárka maradt, az öreg halászé, ez pedig csak hosszabb előkészület után lett volna hajlandó kifutni a tengerre.

D'Artagnan tehát megsimogatta a Furet-t, és a ló megint csak bebizonyította kiválóságát, tovább lépkedve a sós mocsarak között, miközben orrát magasra tartotta a rideg szélben, mely ennek a vidéknek magyalbokrait és hangafüveit a földre hajlítja.

D'Artagnan öt óra felé érkezett Le Croisicba.

Ha D'Artagnan költő, bizonyára elgyönyörködik az eléje táruló pompás látványban: egy mérföldnél hosszabb óriási part, dagálykor ellepi a tenger, apálykor szürkésen csillog, elhagyatva, tele döglött polippal és elpusztult tengeri moszattal, s a szétszórt fehér kavicsok úgy hatnak, mint régi temetőben az elszórt csontok.

De a katona, a politikus, a nagyravágyó ember még a tájék szépségében sem talál annyi vigaszt, hogy felnézve az égre, halvány reménysugarat vagy figyelmeztetést olvashasson ki belőle.

A tett emberei szemében a vörös ég azt jelenti, hogy szél és vihar lesz a tengeren. A fehér gyapjas felhők és az azúrkek ég egyszerűen azt jósolja, hogy a tenger nyugodt, egyenletes, csöndes lesz.

D'Artagnan az eget kéknek látta, és a szél sós, balzsamos illatot hozott felé.

„Tengerre szállok - határozott -, mihelyt dagály lesz, még ha egy dióhéjban kell is megtennem az utat.”

Le Croisicban, mint előbb Piriacban, óriási kőrakásokat látott a tengerparton. A gigantikus falakat dagály idején, amikor a köveket elszállították Belle-Isle-re, újra meg újra lebontották, s mindez a testőr szemében csak újabb bizonyíték volt amellet, amit már Piriacban is megsejtett.

Vajon Fouquet úr egyszerűen helyreállíttat egy kőfalat? Vagy talán valami erődöt építtet? Ezt megtudni csak a helyszínen lehetett.

D'Artagnan elhelyezte a Furet-t az istállóban, megvacsorázott, lefeküdt, és másnap kora reggel a kikötőben, illetve a fehér hömpölyköveken sétált.

Le Croisicnak ötven láb széles kikötője van, azonkívül őrtornya, amely olyan, mint egy tál közepén magasra emelt briós.

A lapos part: a tál. Száz talicska homok, hömpölykövekkel megerősítve és kúp alakúra formálva, rajta kanyargó út: ez a kalács, és egyúttal a jelzőtorony.

Ilyen ma Le Croisic, és ilyen volt több mint nyolcvan évvel ezelőtt is. Csak a kalács volt kisebb, és valószínűleg nem voltak még meg körülötte azok a folyondárral befuttatott léckerítések, amelyekkel a szegény és jámbor városka hatósága helyezett el korlátot a csigavonalakban kanyargó kis teraszra vezető ösvény mentén.

A hömpölyköveken három vagy négy halász a szardínia- és rákhalászatról beszélgetett.

Agnan úr vidám szemmel, mosolygó szájjal közeledett a halászok felé.

- Lesz-e ma halászat?

- Hogyne, uram - felelte az egyik halász -, csak a dagályt várjuk.

- Merre fognak halászni, barátaim?

- A parton.

- És hol van a jó part?

- Ahol sok hal akad. Például a szigetek körül.

- De a szigetek messze vannak, ugye?

- Nem túlságosan, négy mérföldnyire innen.

- Négy mérföldnyire! Hiszen ez egész utazás!

A halász a szemébe nevetett Agnan úrnak.

- Mondja csak: négy mérföldnyi messzeségben elveszítik a partot a szemük elől, ugye? - folytatta a testőr, módfelett ostoba arcot vágva.

- No... nem mindig.

- Mégiscsak messze van... nagyon messze; különben megkértem volna magukat, vegyenek föl a hajójukra, és mutassanak meg valamit, amit még soha életemben nem láttam.

- Ugyan mit?

- Eleven tengeri halat.

- Az úr talán vidéki? - kérdezte az egyik halász.

- Párizsi vagyok.

A breton rándított egyet a vállán.

- Látta Párizsban Fouquet urat? - kérdezte a testőrtől.

- Gyakran - felelte Agnan úr.

- Gyakran? - kérdezték a halászok, és gyűrűt alkottak a párizsi ember körül. - Talán ismeri is Fouquet urat?

- Egy kicsit; a gazdának bizalmas jó barátja.

- Ejha! - csodálkoztak a halászok.

- És - folytatta D'Artagnan - láttam a saint-mandéi meg a vaux-i kastélyát, sőt a párizsi palotáját is.

- Szép az a palota?

- Gyönyörű.

- Nem lehet olyan szép, mint Belle-Isle - mondta az egyik halász.

- Ugyan! - felelte D'Artagnan, és lenézőn nevetett, amin a halászok nagyon mérgelődtek.

- Látszik, hogy nem látta még Belle-Isle-t - mondta most a legkíváncsibb halász. - Tudja-e, hogy hat mérföld hosszú a sziget, és olyan fáik vannak, amelyeket még Nantes-ban sem találni az árokparton?

- Fák a tenger közepén?! - kiáltotta D'Artagnan. - No, ezt már igazán szeretném látni.

- Könnyen megláthatja: mi a Hoëdic-szigetnél halászunk, jöjjön velünk. Onnan megláthatja majd, mint valami szép paradicsomkertet, Belle-Isle sötét fáit, megláthatja a kastély fehér vonalát, amely mint valami penge átszeli a szemhatárt.

- Ó, be gyönyörű lehet! - szólt D'Artagnan. - De tudják-e, hogy Fouquet úr vaux-i kastélyán száz torony van?

A breton mélységes bámulattal ingatta a fejét, de nem nagyon hitt a dologban.

- Száz torony! No, nem baj, azért Belle-Isle mégis szebb. Akarja látni Belle-Isle-t?

- Hát lehet látni? - kérdezte D'Artagnan.

- A kormányzó engedelmével.

- Csakhogy én nem ismerem ám a kormányzót!

- De ismeri Fouquet urat, és ez elég, ha a nevét megmondja.

- Ó, barátaim, nem vagyok én nemesember!

- Belle-Isle-re akárki bemehet - biztatta a halász a maga zengő, szép nyelvén -, hacsak nem akar ártani sem Belle-Isle-nek, sem nagyhírű urának.

A testőr hátán enyhe borzongás futott végig.

„Természetesen!” - gondolta magában D'Artagnan, majd folytatta:

- Ha biztosan tudnám, hogy nem lesz tengeribetegségem...

- Ezen a bárkán? - szólt a halász, és büszkén mutatott csinos kerek hasú hajójára.

- Nohát, egyenesen rábeszélnek! Hát jó, elmegyek és megnézem Belle-Isle-t - kiáltott fel Agnan úr. - De hátha nem engednek be?

- Mi okvetlenül bemegyünk.

- Maguk? És miért?

- A patvarba! Hát azért, hogy halat adjunk el a kalózhajókon.

- Micsoda?... Kalózhajókon?

- Ott hát; Fouquet úr ugyanis két kis kalózhajót építtet, hogy a hollandusokra vagy az angolokra vadásszon, mi pedig halat adjunk el a kis hajók személyzetének.

„Ejnye, ejnye! - mormogta magában a testőr. - Hisz ez egyre szebb lesz! Nyomda, kőfalak és kalózhajók!... Úgy látszik, Fouquet úr nem is olyan mindennapi ellenfél, mint ahogy hittem. Érdeemes egy kicsit fáradozni érte, hogy közelebbről megnézhessek.”

- Fél hatkor indulunk - mondta komoly hangon a halász.

- El se megyek addig, itt maradok magukkal.

D'Artagnan csakugyan látta, hogy a halászok bárkáikat egy forgókerék segítségével levontatják a tengerig. Emelkedett a tengerár, és Agnan úr lecsusszant egészen a fedélzet szegélyéig,

megjátszva a rémületet, és okot adva a nevetésre a kis hajósinasoknak, akik értelmes, nagy szemükkel figyelték.

Aztán lefeküdt egy négyrét hajtott vitorlára, ott várta meg, amíg az indulás előkészületei megtörténnek, és a nagy, négyszög-vitorlájú bárka két óra alatt kifutott a mély tengerre.

A halászok közben tettek-vettek, végezték mindennapi dolgaikat, s észre sem vették, hogy utasuk nem sápadt el, nem nyöszörgött, nem szenvedett tengeribetegségben; bár a hajó rettenetesen ingott, himbálózott, és a bárkát semmiféle kéz nem irányította, az újonc utas mégis megőrizte lélekjelenlétét és jó étvágyát.

A halászok halásztak és elég szerencsés fogást csináltak. Horgukon apró rákok voltak csal-étkül, s a lepényhalak és tarsonyok ráharaptak, fel-felvetődve nagyokat rántottak a zsinóron. Két zsineget már el is szakítottak testük súlyával a bajuszos angolnák és a tőkegadócok. Három tengeri angolna megrázkódtatta a hajófenéket iszapos testével és görcsös végvonaglásával.

D'Artagnan szerencsét hozott a hajósoknak. Ezt meg is mondták neki. A testőr a halászatot olyan mulatságosnak találta, hogy maga is hozzáfogott, vagyis kezébe vette a horgászbót, s örömeiben hatalmasakat rikoltott és láncosteringettézett, valahányszor horgászbója jelezte, hogy hal akadt a horogra, ami ugyancsak igénybe vette izmait, és megkívánta, hogy minden erejét és ügyességét latba vesse.

Az utazás gyönyörei elfeledtették diplomáciai küldetését. Épp nagy harcot vívott egy hatalmas bajuszos angolnával, s fél kézzel meg kellett kapaszkodnia a bárka szegélyében, hogy magához vonhassa harcias ellenfelének óriási fejét, amikor a halászmester így szólt hozzá:

- Vigyázzon, hogy Belle-Isle-ről meg ne lássák. - Szavai oly hatással voltak D'Artagnanra, mint csata napján az első golyó, mely elsívít az ember füle mellett; elengedte a horgot is, az angolnát is, s hagyta visszacsúszni mindkettőt a tengerbe.

D'Artagnan félmérföldnyi messzeségben megpillantotta Belle-Isle kékellő és sziklás körvonalait, fölötte pedig Fouquet kastélyát magasodni méltóságteljes fehérségében.

A távolban erdők és zöldellő síkságok terültek el, a fűben állatok legeltek. Ez volt az első látvány, amely figyelmét magára vonta.

A nap már negyed útján felszállt az égre, aranyos sugarakat vetett a tengerre és csillogó aranyport táncoltatott a búbajos sziget körül. E vakító fény miatt csak a sík felületeket lehetett látni; az egész árnyék élesen elvágta és sötét csíkkal szelte át a mező és a falak fényárban úszó síkját.

- Ejha! - kiáltott fel D'Artagnan, amikor meglátta a fekete sziklatömböket. - Úgy látom, ennek a várnak nincs mérnökre szüksége ahhoz, hogy egy partraszállást lehetetlenné tegyen! Hol az ördögbe lehet itt kiszállni arra a földre, amelyet Isten olyan kegyesen megvédelt?

- Errefelé la! - felelte a halászmester, s a kormányrúd segítségével irányt változtatott, amire a hajó egy nagyon csinos, kerek, vadonatújonnal lőrésekkel csipkézett kis kikötő felé tartott.

- Mi az ördög az, amit magam előtt látok? - kérdezte D'Artagnan.

- Locmaria - felelte a halász.

- És odaát mi van?

- Bangos.

- És amarra messzebb?

- Saujeu... távolabb a kastély.

- Láncos teringette! Ez már valami! Nini, ott katonák vannak!

- Ezerhétszáz emberből álló katonaság van Belle-Isle-en, uram - felelte a halász. - Tudja-e, hogy a legkisebb helyőrség is huszonkét gyalogos századból áll?

- A rézangyalát! - kiáltott fel D'Artagnan, és nagyot dobbantott.

- Úgy látszik, mégiscsak igaza van a királynak.

A hajó kikötött.

**Amelyben az olvasó bizonyára éppúgy fog csodálkozni, mint D'Artagnan,
hogy régi ismerősre akad**

Még a legkisebb tengeri hajó kikötése is annyi zavarral és összevisszasággal jár, hogy az embernek ideje sem marad az első szempillantással jobban megnézni azt a helyet, ahol kikötött.

A partra vetett mozgóhíd, az izgatott matrózok, a parthoz csapódó hullámok zaja, a parton várakozók kiabálása, sürgés-forgása: mindezek együttvéve alkotják azt az érzést, amelynek egyetlen eredménye, hogy az ember megzavarodik.

D'Artagnan is tehát, csak miután partra szállt és néhány percig a kikötőparton állt, vette észre, hogy magában a kikötőben, és különösen a sziget belsejében igen sok munkás nyüzsög.

Az orra előtt vesztegelt az az öt bárka, amely a terméskövet szállította, és szeme láttára futott ki a piriaci kikötőből. A bárkákból a köveket a partra huszonöt vagy harminc parasztból álló lánc rakta át.

A hatalmasabb köveket szekerekre rakták, s ezek ugyanabban az irányban mentek, mint amerre a többi terméskövet szállították, vagyis valamiféle építkezés felé, amelynek természetéről és nagyságáról D'Artagnan még mindig nem tudott fogalmat alkotni.

Mindenütt olyan mozgalmasság uralkodott, amelyet Telemakhosz¹⁶ tapasztalt, mikor kikötött Szalentoszban.

D'Artagnannak nagy kedve lett volna beljebb hatolni a sziget belsejébe, de nem tehetett, különben kíváncsisága bizalmatlanságra, gyanakvásra adott volna okot. Ezért tehát csak lépésről lépésre ment előre, és alig-alig jutva túl azon a vonalon, amelyet a halászok alkottak a parton; de mindent megfigyelt, nem szólt egy szót sem, és igyekezett kitérni mindenféle találgatás elől, amit ostoba kérdés vagy udvarias köszönés egyaránt előidézhet.

De mialatt a halászok dolgukat végezték, vagyis halaikat eladták a munkásoknak vagy a város lakóinak, D'Artagnan is lassanként tért nyert, és meggyőződve róla, hogy ügyet sem vetnek rá, végigjártatta okos, biztos tekintetét a körülötte lévő dolgokon és embereken.

Különben is, első pillantásra megállapította, hogy terepmunkálatok folynak, ilyesmiben katonáember szeme nem tévedhet.

Először is a kikötő legszélső pontján egy-egy üteget állítottak fel, úgy, hogy tüzük az öböl alkotta ellipszis nagy tengelyében találkozzék; szemmel láthatólag a parti ágyúk számára készültek, mert D'Artagnan látta, hogy a munkások épp az ágyazat építését fejezik be, és azt a fából való félkört formálják, amelyben az ágyú kereke olyan módon forog, hogy az ágyúcsövet minden irányban be lehet igazítani a mellvéd felett.

Minden ilyen üteg mellett más munkások egy másik üteg védőfalát csinálták homokkal telt sánckosarokból. Lőrések voltak rajta, és egy munkafelügyelő egyenkint szólította a munkásokat, akiknek egy része fűzfavesszőt kötözött össze, a másik része rombusz vagy négyzet alakú gyeptarabokat vágott ki, hogy majd összetartsák a lőréseken a vesszőfonadékokat.

---

¹⁶ Odüsszeusz fia, aki Mentor vezetésével a trójai háborúban harcoló atyja keresésére indult; kalandjait Fénelon dolgozta fel regényes formában, növendéke, Bourgogne hercege (XIV. Lajos unokája, XV. Lajos apja) számára.

A földmunkálatok már meglehetősen előrehaladtak, nagyjából bevezették is látszottak. Az ágyúk még nem voltak beillesztve ágyazatukba, de már készen volt az alapzat és a gerendabordázat; a jól letaposott föld szilárd alapot biztosított hozzá, és ha valóban volt tüzéség a szigeten, két-három nap alatt teljes harci állapotba lehetett helyezni a kikötőt.

D'Artagnan tekintetét a tengerparti ütegekről a város erőművei felé fordította, és ekkor meglepetéssel vette észre, hogy Belle-Isle védelmi berendezése egészen új rendszerű, amilyenről sokszor hallott La Fère gróf házában, ahol úgy beszéltek róla, mint nagy haladásról, de alkalmazását a gyakorlatban még nem látta.

Ezek az erőművek többé nem Marollais hollandiai rendszere szerint készültek, sem Antoine de Ville lovag francia rendszere szerint, hanem Manosson Mallet, egy ügyes mérnök elképzelése alapján, aki hat vagy nyolc éve lépett ki Portugália szolgálatából, és a francia király szolgálatába állott.

Az új erőművekben az volt a legjellemzőbb, hogy nem emelkedtek ki a földből, mint a régi vársáncok, amelyek a városokat a létrákon való megostromlás ellen védték, hanem épp ellenkezőleg: föld alá voltak süllyesztve, úgyhogy ami azelőtt magas fal volt, most mély árok lett.

D'Artagnan rövid idő alatt felismerte ennek a rendszernek minden előnyét, kivált, hogy nincs kitéve az ágyútűznek.

Azonfelül, mivel az árok a tengerszint alatt volt, vízzel lehetett elárasztani föld alatti zsilipek segítségével.

Az erőmunkálatok egyébként csaknem be voltak már fejezve, és a munkások egy csoportja éppen az utolsó kövek elhelyezésével foglalatzkodott, egy férfi irányításával, aki szemmel láthatólag a munkálatok vezetője volt.

A sáncárok fölött deszkahíd kötötte össze a sáncárok belsejét a külső világgal, egyúttal megkönnyítve azoknak a munkáját, akik talicskákon tolták az építéshez szükséges anyagokat.

D'Artagnan bámész kíváncsiságot színelve megkérdezte valakitől, szabad-e átmennie a hídon, amire azt felelték, hogy ezt semmiféle parancs nem tiltja. D'Artagnan ennél fogva átment a hídon, és a munkások csoportja felé közeledett.

A csoportból kimagasodott az az ember, akire D'Artagnan már előbb is felfigyelt, és aki a főmérnök lehetett. Az építés terve egy asztalul szolgáló hatalmas kőre volt kiterítve, és az említett férfitől néhány lépésnyire egy emelődaru működött.

Ez a mérnök, akinek fontos szerepe természetesen magára vonta D'Artagnan figyelmét, olyan díszes kabátot viselt, amely egyáltalán nem illett munkájához, ami inkább az építőmesterek ruháját tette volna indokolttá, mint a főnemesekét.

Egyébiránt magas termetű, széles és szögletes vállú ember volt, kalpagján bodros tollak pompáztak. Mozdulatai roppant méltóságteljesek voltak, és bár csak hátulról látszott, meg lehetett állapítani, hogy a munkásokat dorgálja hanyagságuk vagy gyöngeségük miatt.

D'Artagnan egyre jobban közeledett.

Ebben a percben a tollbokrétás ember abbahagyta a gesztikulálást, és két tenyerét a térdére támasztva, kissé előrehajolva figyelte annak a hat munkásnak az igyekezetét, akik egy hatalmas faragott követ akartak fölemelni egy faállványra, amely a kő tartójául szolgált volna, abból a célból, hogy alája csúsztathassák az emelődaru kötelét.

A hat munkás a kődarab egyik oldalán gyülekezett, és minden erejét összeszedve, izzadva és nyögve iparkodott a követ nyolc vagy tíz hüvelyk magasságra emelni, egy hetedik munkás

pedig közben az alkalmas pillanatot leste, hogy alá csúsztathassa a görgetőfát. De a kezükből már kétszer is kicsúszott a kő, mielőtt még kellő magasságra emelhetnék volna ahhoz, hogy a hetedik munkás alá tehesse a görgetőfát.

Természetes, hogy valahányszor a kő kicsúszott a kezükből, a munkások hátraugrottak, hogy a lábukat össze ne zúzza a súlyos kődarab.

A kő pedig, valahányszor elejtették, mind mélyebbre fúródott a kövér földbe, úgyhogy a munkások fáradtságos művelete egyre nehezebb és nehezebb lett. Harmadszori nekirugaszkodásuk sem járt jobb eredménnyel, ami aztán szemmel láthatólag elcsüggesztette őket.

Midőn a hat ember a kő fölé hajolt, a tollbokrétás férfi hatalmas hangon hórukkot vezényelt, ami minduntalan felhangzik az ilyen erőfeszítő munkáknál.

Végül azonban ő is felegyenesedett.

- Hohó, mi van itt? Hát szalmabábokkal van dolgom?... Az áldóját! Álljanak félre, majd meglátják mindjárt, hogyan kell ezt csinálni.

- Nofene! - dünnyögte D'Artagnan. - Csak nem akarja egymaga felemelni a sziklát? Ez aztán érdekes dolog volna!

A munkások, akiket a mérnök így megszégyenített, megnyúlt orral, lehajtott fejjel sorakoztak, kivéve azt az egyet, aki a görgetőfát tartotta, hogy a kellő pillanatban a kő alá helyezhesse.

A tollbokrétás közelebb lépett a kőhöz, lehajolt, kezét becsúsztatta a kő alsó része alá, megfeszítette herkulési izmait, és egy gép egyenletes, lassú mozdulatával fölemelte a szikladarabot egylábnyi magasra.

Az a munkás, aki a görgetőfát tartotta, felhasználta ezt a pillanatot, és gyorsan a kő alá csúsztatta a fahengert.

- No, itt van! - mondta az óriás, s nem engedte el a szikladarabot, hanem szépen ráhelyezte az állványra.

- Láncoz teringette! - kiáltott fel D'Artagnan - Csak egy embert ismerek, aki ilyen erőpróbára képes.

- Tessék? - szólt az óriás, és megfordult.

- Porthos! - dörmögte D'Artagnan, egészen elámulva. - Porthos itt, Belle-Isle-en!

A tollbokrétás szintén rávetette szemét az állítólagos jószágigazgatóra, és álruhájában is felismerte.

- D'Artagnan! - kiáltott fel.

És minden vér az arcába szökött.

- Pszt! - mondta D'Artagnannak.

- Pszt! - felelte ugyanúgy a testőr.

A helyzet csakugyan az volt, hogy Porthost leleplezte ugyan D'Artagnan, de viszont D'Artagnant is leleplezte Porthos.

Mindegyiknek megvolt a maga titka, és ezért az első pillanatban megijedtek.

De azért szívük sugallatára nyomban egymás nyakába borultak.

A körülöttük lévőek elől nem a barátságukat, csak a nevüket akarták eltitkolni.

A nagy ölelkezés után azonban a meggondolás ideje következett.

„Mi az ördögöt keres Porthos Belle-Isle-en, és miért emelget itt óriási köveket?” - kérdezte D’Artagnan.

Ám D’Artagnan ezt a kérdést csak magában tette fel.

Porthos ellenben, nem lévén oly járatos a diplomáciában, mint barátja, hangosan gondolkodott.

- Mi az ördögöt keres Belle-Isle-en? - kérdezte D’Artagnantól. - Mit keres itt?

Erre nyomban, habozás nélkül kellett felelni.

Ha most D’Artagnan tétovázik a válasszal, hiúsága olyan csorbát szenved, amit sosem tudott volna kiköszörülni.

- Teringette! Hát azért vagyok itt, Belle-Isle-en, mert maga is itt van.

- Igazán? - szólt Porthos, szemmel láthatólag meglepetve D’Artagnan választától, és igyekezve a mélyére hatolni azzal az éles következtető-képességgel, amely, mint tudják, sajátja volt.

- Bizony hogy igazán - folytatta D’Artagnan, nem akarván időt hagyni barátjának, hogy magához térhessen -, jártam Pierrefondsban, hogy meglátogassam.

- Csakugyan?

- Csakugyan.

- És nem talált otthon?

- Nem, de ott találtam Moustont.

- Mouston jól van?

- Tyhú, de még mennyire!

- De végül is Mouston nem mondhatta meg, hogy itt vagyok.

- Miért ne mondta volna meg? Adtam rá okot, hogy Mouston bizalmatlan legyen irántam?

- Dehogyan! Csakhogy Mouston nem tudja, hogy itt vagyok.

- Ó, ez legalább olyan érv, amely nem sérti az önérzetemet.

- De hogyan talált rám?

- Eh, kedves barátom, olyan előkelő úr, mint maga, nem utazhat feltűnés nélkül, és nagyon kevésre becsülném tehetségemet, ha nem tudnék a barátaim nyomára akadni.

Ez a magyarázat, bármily hízelgő volt is, nem elégítette ki Porthost.

- De hiszen nem hagyhattam nyomot magam után, minthogy áruhában jöttem ide.

- Áruhában? - kérdezte D’Artagnan.

- Áruhában.

- És milyen áruhában?

- Molnárnak öltözve.

- Hát azt gondolja, Porthos, hogy olyan előkelő úr, mint maga, sikeresen játszhatja egy közönséges molnár szerepét, és meg tudja tévesztetni az embereket?

- Esküszöm, barátom, hogy mindenkit megtévesztettem, olyan jól játszottam szerepemet.

- De mégse olyan jól, hogy én ne tudtam volna leleplezni és felfedezni.

- Ebben igaza van. De hogy jutott nyomomra, és hogyan fedezett fel?
- Figyeljen, mindjárt elmondom. Gondolja csak el, hogy Mouston...
- Ó, ez az ostoba Mouston! - szólt Porthos, és összeráncolta azt a két diadalívet, amelyet szemöldöknek viselt.
- Várja ki a végét! Nem Mouston a hibás, hiszen ő nem is tudja, hogy maga hol van.
- Ez biztos. Épp ezért igyekszem annyira, hogy megértsem.
- Ó, milyen türelmetlen!
- Ha nem értek valamit, rettenetes vagyok.
- Mindjárt megérti. Aramis írt magának Pierrefonds-ba, ugye?
- Úgy van.
- Azt írta, hogy még az ekvinokcium előtt érkezzen meg?
- Igaz.
- Nos, ennyi az egész - mondta D'Artagnan, aki azt remélte, hogy barátja beéri ennyi magyarázattal.

Porthos szemmel láthatólag nagyon megerőltette agyát.

- Ahá! - felelte. - Értem már. Minthogy Aramis azt írta, hogy az ekvinokcium előtt érkezzen meg, maga megértette, hogy vele kell találkoznom. Érdeklődött tehát, hogy hol van Aramis, mert úgy okoskodott, hogy ahol Aramis van, ott lesz Porthos is. Megtudta, hogy Aramis Bretagne-ban van, azt mondta tehát magában: Porthos is Bretagne-ban van.
- Eltalálta, Porthos. Igazán nem is tudom, miért nem lett magából jós? Most megérti, ugye, hogy mikor La Roche-Bernard-ba érkeztem, s meghallottam, hogy Belle-Isle-en milyen gyönyörű erődítési munka folyik, elfogott a kíváncsiság. Felszálltam egy halászhajóra, de nem is sejtettem, hogy magát itt találom. Itt azután megláttam egy mulatságos embert, aki akkora kódarabot emelt fel, amekkorát maga Ajax se tudott volna megmozdítani. Ekkor elkiáltottam magam: „Ilyen ereje csupán Bracieux bárónak van.” Maga meghallotta kiáltásomat, megfordult, rám ismert, megöleltük egymást, és ha megengedi, kedves barátom, nem bánom, ha még egyszer egymás karjába borulunk!
- No lám, hogy megvilágosodik az egész eset! - jelentette ki Porthos, és akkora baráti szeretettel ölelte meg D'Artagnant, hogy a testőrnek öt percre elakadt a lélegzete.
- Hohó! Hiszen erősebb most, mint valaha - mondta D'Artagnan a barátja ölelő karjában -, hál' Istennek.

Porthos rámosolygott barátjára.

Az alatt az öt perc alatt, míg D'Artagnan újra lélegzethez jutott, elgondolta, hogy igen nehéz szerepet kell eljátszania.

Mivel arra kell törekednie, hogy mindig csak kérdezzen, de sohase feleljen. Mire lélegzethez jutott, már készen volt a haditerve.

Amelyben D'Artagnan kezdetben zavaros eszméi tisztulni kezdenek

D'Artagnan azonnal támadásba fogott.

- Most, minthogy mindent elmondtam magának, kedves barátom, vagyis inkább, hogy maga mindent kitalált, beszélje el, mit csinál itt ilyen porosan és sárosan?

Porthos megtörülte homlokát, és büszkén nézett körül.

- De hisz láthatja, mit csinállok!

- Hogyne, hogyne: köveket emelget.

- Ó, csak azért, hogy megmutassam ezeknek a mihasznáknak, milyen az igazi férfi! - szólt Porthos lenézően. - De megértheti, hogy...

- Persze nem azért van itt, hogy köveket emelgessen, bár ez sok olyan embernek foglalkozása, aki nem ért hozzá úgy, mint maga. Épp ezért kérdeztem az imént: „Mit csinál itt, báró?”

- A topográfiát tanulmányozom, lovag.

- A topográfiát?

- Úgy van. De maga mit keres itt ebben a polgári ruhában?

D'Artagnan rájött, hogy hibát követett el, amikor oly nyíltan elcsodálkozott, mert Porthos ezt kihasználva, a kérdésre kérdéssel felelt.

D'Artagnan, szerencséjére, számított erre a kérdésre.

- De hiszen tudja - felelte -, hogy én valóban polgárember vagyok; a ruhám tehát nem lehet meglepő, mivel megfelel társadalmi helyzetemnek.

- Ugyan már! Tudom jól, hogy testőr!

- Téved, barátom; lemondtam az állásomról.

- Ne mondja!

- Szavamra, így van!

- Otthagyta a testőri szolgálatát?

- Ott én.

- Elhagyta a királyt?

- El bizony.

Porthos égnek emelte a karját, mint aki valami hihetetlen dolgot hall.

- Még ilyet! Megáll az eszem!

- Pedig így van.

- És mi indította erre a lépésre?

- A királlyal nem voltam megelégedve. Mazarin már régóta a bögyömben volt, mint maga is tudja. Én tehát faképnél hagytam őket.

- De Mazarin már meghalt!

- Tudom én azt; csakhogy én már két hónappal az ő halála előtt beadtam lemondásomat, és el is fogadták. Akkor történt, hogy mivel szabad voltam, elmentem Pierrefonds-ba, hogy meglátogassam az én kedves Porthosomat. Értesültem pompás szórakozási naptáráról, és szerettem volna két hétig együtt szórakozni magával.

- Barátom, tudhatja, hogy házam nemcsak két hétre áll nyitva maga előtt, hanem egy évre, tíz évre vagy akár egész életére.

- Köszönöm, Porthos.

- Ugyan! És nincs szüksége véletlenül pénzre? - kérdezte Porthos, és megcsörgetett vagy ötven aranyat az erszényében. - Hiszen tudja, hogy ha kell...

- Nem, semmire sincs szükségem. Megtakarított pénzemet Planchet-nál helyeztem el, s így van egy kis járadékom.

- Megtakarított pénze van?

- Hogyne - felelte D'Artagnan. - Miért ne lehetne megtakarított pénzem nekem is, mint másoknak, Porthos?

- Ó, semmi kifogásom sincs ellene! Ellenkezőleg, mindig is gyanítottam, helyesebben Aramis élt a gyanúperrel, hogy maga félreteszi a pénzét. Ami engem illet, én nem törődöm senki anyagi ügyeivel, csak azt hiszem, hogy aki testőr, nem sok pénzt tehet félre.

- Magához képest semmi esetre sem, Porthos, mert maga milliomos. De ítélje csak meg maga: volt egyszer huszonötezer frankom.

- Igazán csinos összeg - szólt Porthos nyájasan.

- És ehhez - folytatta D'Artagnan - a múlt hónap huszonnyolcadikán hozzátettem kétszázezer frankot.

Porthos tágra nyitotta szemét, s ékesen szóló tekintete ezt kérdezte a testőrtől: „Hol az ördögbe lopta ezt a sok pénzt, barátom?”

- Kétszázezer frankot! - kiáltott fel végül.

- Úgy van, és ez az összeg, azzal a huszonötezerrel, amely már megvolt, valamint azzal a húszezerrel, amely nálam van, kereken kétszáznegyvenötezer frank.

- De hát honnan szerezte ezt a vagyont?

- Ah, ez érdekes! Majd később elbeszélem az egészet, kedves barátom, de minthogy magának még sok mondanivalója van számomra, hagyjuk az én dolgomat a végére.

- Helyes! - kiáltott fel Porthos. - Végre mindnyájan gazdagok vagyunk!... De hát mit mondjak el magának?

- Először is azt szeretném tudni, hogyan lett Aramisból...

- Vannes-i püspök?

- Úgy van - felelte D'Artagnan -, vannes-i püspök. A kedves Aramis! Tudja, hogy nagyon szépen halad előre?

- Én is azt mondom! Arról nem is szólva, hogy itt még nem is fog megállni.

- Micsoda? Gondolja, hogy nem éri be a violaszínű püspöki harisnyával, hanem a bíborosi piros kalapra pályázik?

- Pszt! Már meg is van neki ígérve.

- Ugyan! És ki ígérte meg? A király?
  - Valaki, aki még a királynál is hatalmasabb.
  - Az ördögbe, Porthos! Hihetetlen dolgokat mond, barátom!
  - Miért volna hihetetlen? Hát nincs-e mindig Franciaországban olyan ember, aki hatalmasabb, mint a király?
  - XIII. Lajos korában Richelieu, a régensség alatt Mazarin bíboros, XIV. Lajos alatt pedig...
  - Ugyan! Hát nem találja ki?
  - Fouquet úr!
  - Ez az! Fején találta a szöveget!
  - Szóval Fouquet úr ígérte meg Aramisnak a bíborosi kalapot?
- Porthos tartózkodó ábrázatot öltött.
- Kedves barátom - mondta -, Isten ments, hogy beleártsam magam a mások dolgába, és főként, hogy eláruljam mások féltve őrzött titkait. Ha találkozik Aramisszal, ő majd elmondja mindazt, amit jónak lát közölni.
  - Igaza van, Porthos, maga valóságos biztonsági lakat. Térjünk hát vissza a maga dolgára.
  - Jó - mondta Porthos.
  - Ugye, azt mondta, hogy a topográfiát tanulmányozza itt?
  - Úgy van!
  - A kutyafáját! ugyancsak szép dolgokat csinál itt, kedves barátom!
  - Hogyhogy?
  - Úgy, hogy ezek az erődítések igazán bámulatosak.
  - Azt hiszi?
  - Szentül hiszem. Azt hiszem, hogy, hacsak szabályszerűen meg nem ostromolják, Belle-Isle igazán bevehetetlen.
- Porthos a kezét dörzsölte:
- Én is azt hiszem.
  - De hát ki az ördög erősítette meg így ezt az ócska várat?
- Porthos kidüllesztette a mellét.
- Még nem mondtam? - kérdezte.
  - Nem.
  - Nem is sejti?
  - Nem én. Csak annyit mondhatok, hogy ezt az átalakítást olyan ember tervezhette, aki áttanulmányozta az összes módszereket, és mint látom, a legjobbnál állapotodott meg.
  - Pszt! - intette barátját Porthos. - Szerénységem tiltja, hogy megmondjam, ki a tervező, kedves D'Artagnan.
  - Igazán? - szólt a testőr. - Csak nem maga az... aki... Hú!
  - Könyörgök, ne tovább, barátom.

- Maga az, aki kigondolta, megrajzolta és egymással összekötötte ezeket a bástyákat, belső sáncokat, bástyaközöket, háromszögű kiugró sáncokat, és előkészíti ezt a földött utat?

- Nagyon kérem...

- Tehát maga építette ezt a félhold-erődöt a kiugróival és a beszögelléseivel?

- De barátom...

- És maga tervezett ezeknek a lőrésnek olyan hajlásszöveget, hogy biztonságosan védjék azokat, akik az ágyút kezelik?

- Eh, hát istenem, én.

- Ó, Porthos! Ó, Porthos, meg kell hajolni ön előtt, csodálattal le kell borulni! De miért titkolta el mindig előttünk ezt a szép tehetségét? Remélem, barátom, most részletesen megmutatja nekem az egész művet.

- Mi sem könnyebb ennél. Itt a tervezetem.

- Mutassa.

Porthos odavezette D'Artagnant az asztalul szolgáló kőhöz: az erődépítés terve volt rajta kitergetve. A terv alá Porthos rettenetes írásával, amelyről alkalomadtán már beszéltünk, ez volt írva:

„Ahelyett, hogy a négyzetet vagy a derékszögű négyszöget alkalmaznók, mint mind a mai napig szokásban volt, képzeljük el, hogy helyünket szabályos hatszög fogja körül, mert ennek a sokszögnek az az előnye, hogy több szögletet nyújt, mint a négyszög. A hatszög oldalait, a hely színén való mérések alapján megállapítva hosszukat, ketté kell osztani, és a felezőpontra a hatszög középpontja felé merőlegest húzni, amelynek hossza azonos lesz az oldalvonal egyhatod részével. A hatszög oldalainak végpontjait két átlóvonallal összekötjük, amelyek a függőlegest metszeni fogják. Ez a két egyenes alkotja a védővonalat.”

- A patvarba! - szólt D'Artagnan, megállva a magyarázatnak ennél a pontjánál. - Hisz ez teljesen tökéletes rendszer, Porthos.

- Teljesen tökéletes rendszer - felelte Porthos. - Akarja tovább olvasni a magyarázatot?

- Nem; eleget olvastam. De minthogy maga vezeti a munkálatokat, mi szüksége volt rá, hogy rendszerét írásba foglalja, kedves Porthos?

- Ó, kedvesem, a halálra is kell gondolni.

- A halálra? Miért?

- Hát mindnyájan halandók vagyunk.

- Igaz - felelte D'Artagnan. - Barátom, maga mindenre tud feleletet.

Ezzel visszahelyezte a tervet a kőlapra.

De bármily rövid ideig is volt a terv D'Artagnan kezében, a Porthos ákombákomjai alatt észrevett egy egészen finom, vékony írást, amely Marie Michonnak írt bizonyos levelekre emlékeztette, amiket valaha fiatal korában ismert meg.¹⁷ Csakhogy a törlőgumi dolgozott ezen az íráson, úgyhogy más, mint a mi gyakorlott szemű testőrünk észre se vette volna.

- Nagyszerű, barátom, nagyszerű! - szólt D'Artagnan.

---

¹⁷ A három testőr-ben Chevreuse hercegné szerepel ezen az álnéven, s Aramis irkál neki bizalmas levélkéket.

- Most aztán tud mindent, amire kíváncsi volt, ugye? - kérdezte Porthos büszkén, mint a páva.
  - Ó, hogyne, barátom. Csak még egyetlen szívességet kérek magától.
  - Halljuk. Itt én rendelkezem minden felett.
  - Legyen szíves, mondja meg, ki az az úr, aki ott járkal?
  - Hol?
  - A katonák mögött.
  - Inas jár mögötte?
  - Úgy van.
  - És egy fekete ruhás semmiházi van a társaságában.
  - Őt kérdezem.
  - Gétard úr.
  - Gétard úr? Ki az a Gétard úr, barátom?
  - A házi építész.
  - Kinek a házi építésze?
  - Fouquet úr házi építésze.
  - Ejha - kiáltott fel D'Artagnan -, hát maga is a Fouquet úr háza népéhez tartozik, Porthos?
  - Én? Már hogyan tartoznám oda? - kérdezte a topográfus, a füle hegyéig elpirulva.
  - Hiszen az imént úgy mondta ki, hogy a *házi* építész az az úr, mintha a pierrefonds-i kastélyról szolt volna.
- Porthos az ajkába harapott.
- Kedves barátom - szolt -, Belle-Isle, ugyebár, a Fouquet úré?
  - Természetesen.
  - Mint ahogy Pierrefonds az enyém?
  - Úgy van.
  - És maga ott volt Pierrefonds-ban?
  - Mondtam már, hogy nincs még két hónapja, hogy ott jártam.
  - Látott-e ott egy urat, aki vonalzóval a kezében szokott járkalni?
  - Nem, de bizonyára megláttam volna, ha csakugyan ott járkal.
  - Szóval, Boulingrin úr az, akiről szó van.
  - Ki az a Boulingrin úr?
  - Éppen erről van szó. Ha valaki megkérdi tőlem, hogy ki az az úr, aki vonalzóval járkal, én azt szoktam felelni, hogy ő a házi építészem. Nos, Gétard a Fouquet úr Boulingrinje. De semmi köze az erődítésekhez, az egyedül az én alkotásom, érti? Kizárólag az én alkotásom.
  - Ó, Porthos - kiáltott fel D'Artagnan, s mint akit legyöztek és megadja magát, leengedte a karját -, maga nemcsak herkulesi topográfus, hanem elsőrendű vitatkozó is!
  - Ugye, pompásan okoskodtam? - szolt Porthos.

És akkorát fűjt, mint a bajuszos angolna, amelyet D'Artagnan eleresztett.

- De mondja csak, az a léhűtő, aki Gétard úr kíséretében van, szintén Fouquet háznépéhez tartozik?

- Az? - felelte Porthos megvetően. - Valami Jupenet vagy Juponet, afféle poéta vagy mi.

- Idejött lakni?

- Azt hiszem.

- Azt gondolná az ember, Fouquet úrnak van épp elég poétája a háza körül; ott van Scudéri, Loret, Pellisson, La Fontaine. Ha őszinte akarok lenni, Porthos, ez a költő nem méltó a többihez.

- Sebaj, barátom, hiszen nem költői minőségében van itt.

- Hát hogyan?

- Nyomdász minőségében, és éppen jókor juttatja eszembe, hogy kell neki mondanom valamit.

- Tessék.

Porthos intett Jupenet-nek, aki felismerte D'Artagnant, és esze ágában se volt odamenni hozzájuk. Porthos természetesen másodszor is intett neki.

Ez a második intés olyan parancsoló volt, hogy Jupenet kénytelen-kelletlen engedelmeskedett. Elindult tehát Porthos felé.

- Mi a csuda - mondta neki Porthos -, csak tegnap érkezett, és rögtön munkába kezdett?

- Hogy érti ezt, báró úr? - kérdezte Jupenet remegve.

- A sajtója egész éjjel zörgött, uram - felelte Porthos -, és a mindenségit, a zaj nem hagyott aludni!

- Uram - kezdte Jupenet félénken.

- Most még nincsen semmi kinyomatnivalója, tehát a sajtójának sem kellene járnia. Mit nyomtatott az éjszaka?

- Egy kis vidám költeményemet, uram.

- Vidámat? Az a masina úgy nyekergett, hogy hallani is fáj! Többé elő ne forduljon, uram!

- Parancsára, báró úr.

- Megígéri?

- Meg.

- Jól van. Ez egyszer megbocsájtok, Isten vele.

A költő ugyanolyan alázatossággal távozott, mint amilyenek már jövet is tanújelét adta.

- No, most, hogy megmostuk ennek az ostobának a fejét, menjünk reggelizni - mondta Porthos.

- Jó - felelte D'Artagnan -, menjünk reggelizni.

- De figyelmeztetem, barátom, hogy csak kétórai időnk van reggelire.

- Hiszen ez untig elég, Porthos! De miért van csak két óránk?

- Mert egy órákor jön a dagály, és a dagállyal Vannes-ba utazom. Mivel azonban holnap visszatérek, maradjon itt nálam, maga lesz az úr a házban. Jó a szakácsom és kitűnő a pincém.
  - Nem, nem; jobbat mondok.
  - Mit?
  - Azt mondja, Vannes-ba indul?
  - Oda.
  - Aramist meglátogatni?
  - Úgy van, barátom.
  - Nos, mivel én azért jöttem sietve Párizsból, hogy meglátogassam Aramist...
  - Igaz is.
  - Magával tartok.
  - Nahát! Remek!
  - Éppen csak Aramison kellett volna kezdenem a látogatások sorát. Nahát, ember tervez, Isten végez. Most magán kezdtem és Aramison végzem.
  - Így is nagyszerű!
  - Mennyi idő alatt érünk Vannes-ba?
  - Hát, vagy hat óra alatt. Ide Sarzeau három óra tengeren, és Sarzeau-tól Vannes háromórás szárazföldi út.
  - Milyen kényelmes! Gyakran eljár Vannes-ba, ugye?
  - Hogyne, minden héten. De hadd szedjem össze a tervrajzokat.
- Ezzel gondosan összehajtogatta a papirost, és hatalmas zsebébe tette.
- „Helyes - mondta magában D'Artagnan. - Most már tudom, hogy tulajdonképpen ki az a mérnök, aki megerősíti Belle-Isle-t.” Két órával később Porthos és D'Artagnan elindult Sarzeau-ba.

Körmenet Vannes-ban

Az út Belle-Isle-ről Sarzeau-ig elég gyorsan telt el azon a kis kalózhajón, amelyről D'Artagnan előbbi utazása alatt már hallott; ezek a gyors járású, könnyű vadászhajók egyelőre Locmaria kikötőjében rejtőzködtek, s az egyik hajó a legénysége harci állományának egynegyed részével tartotta fenn a közlekedést Belle-Isle és a szárazföld közt.

D'Artagnan ezúttal is meggyőződött róla, hogy Porthos, legyen bár mérnök és topográfus, nem hatolt be mélyen az állami titkokba.

Tökéletes tájékozatlansága, ha más emberről van szó, ügyes színlelésnek látszott volna. De D'Artagnan sokkal jobban ismerte az ő kedves Porthosa lelkének minden kis rejtett zugát, semhogy rá ne lelt volna benne bárminő titokra, ahogyan az idősebb agglegények, akik mindent pontosan és elrendezve tartogatnak, csukott szemmel is megtalálják könyvtárukban a keresett könyvet, vagy fehérneműs szekrényükben azt a ruhadarabot, amire szükségük van.

Ha tehát a ravasz D'Artagnan, aki kifürkészte, megforgatta az ő Porthosát, semmit se talált benne, akkor csakugyan nem is volt ott semmi titok.

„Jó - mondta magában D'Artagnan -, többet fogok megtudni Vannes-ban egy félóra alatt, mint amennyit Porthos megtudott két hónap alatt Belle-Isle-en. De ahhoz, hogy valamit megtudjak, szükséges, hogy Porthos ne éljen azzal az egyetlen hadicsellel, amely még rendelkezésére áll. Nem szabad megengedni, hogy értesítesse jövetelemről Aramist.”

A testőr minden gondja tehát egyelőre arra szorítkozott, hogy figyelte Porthost.

Gyorsan meg kell jegyezni, hogy Porthos nem érdemelte meg ezt a túlságos bizalmatlanságot. Porthos nem gondolt semmi rosszat. Lehet, hogy D'Artagnan az első látásra egy kis bizalmatlanságot keltett benne, de a testőrhadnagy csakhamar újra megtalálta a maga régi helyét Porthos jó és becsületes szívében, és Porthos szemét, amint néha-néha gyöngéden rávetette barátjára, nem zavarta meg semmiféle felhő.

Mikor kikötöttek, Porthos körülnézett, hogy lovai várnak-e rá, és csakugyan meg is látta őket annak az útnak a keresztjénél, amely Sarzeau körül kanyarog, és anélkül, hogy átvágná ezt a kis várost, egyenesen Vannes-ba torkollik.

Porthosra két ló várakozott: az egyik az övé, a másik a lovászáé volt.

Mert Porthosnak külön lovásza volt, amióta Mousqueton közlekedés céljára csak a maga gyaloghintóját használta.

D'Artagnan el volt készülve rá, hogy Porthos majd el akarja küldeni a lovását D'Artagnan számára való hátszóért, és a testőr fel is tette magában, hogy ellene szegül ennek az indítványnak. De nem az történt, amire D'Artagnan készült. Porthos egyszerűen meghagyta lovászának, hogy szálljon le a lóról, és várjon gazdájára Sarzeau-ban, D'Artagnan pedig a lovász lovát fogja használni.

Ez így is történt.

- Ejnye, milyen előrelátó ember maga, kedves Porthos - mondta D'Artagnan a barátjának, amikor a lovász lovának nyergében ült.

- De ezeket a lovakat Aramis kedvességének köszönhetem. Nekem itt nincsenek lovaim. Aramis tehát rendelkezésemre bocsátotta istállóját.

- Jó lovak, a rézangyalát! Ahhoz képest, hogy püspök lovai! - mondta D'Artagnan. - Igaz, hogy Aramis is olyan püspök, amilyen nem akad minden bokorban.

- Aramis szent ember - felelte Porthos csaknem orrhangon, és szemét az égre emelte.

- Akkor hát nagyon megváltozott - szólt D'Artagnan -, mert mi még eléggé világfiának ismertük.

- Megszállta az isteni ihlet - szólt Porthos.

- Nagyszerű! - mondta D'Artagnan. - Annál inkább vágyom rá, hogy lássam a kedves Aramist.

Megsarkantyúzta lovát, s az fokozott gyorsasággal vitte tovább.

- A pokolba! - mondta Porthos. - Ha ilyen iramban haladunk, akkor kettő helyett egy óra alatt tesszük meg az utat.

- Mekkora utat, Porthos?

- Ötödfél mérföldet.

- Bizony, akkor jól haladnánk!

- Mehetünk volna hajón is a csatornán át, kedves barátom, de pokolraivalók azok az evezősök és vontatólovak! Az evezősök úgy haladnak, mint a teknősbéka, a vontatólovak meg, mint a csigabiga, úgyhogy ha az ember alatt jól futó lovacska van, többet ér, mint akármilyen.

- Igaza van, Porthos, különben is maga mindig kitűnő lovas volt.

- Kicsit nehéz vagyok, barátom. A minap megmérteztem.

- Mennyi a testi súlya?

- Háromszáz font! - felelte Porthos büszkén.

- Nagyszerű!

- Úgyhogy külön meg kell válogatni a nekem való lovakat, egyenes és széles szügyű lovakat, különben két óra alatt felfordulnak alattam.

- Szóval óriás lovakra van szüksége, ugye, Porthos?

- Igazán nagyon kedves, D'Artagnan - felelte a mérnök érzelmes méltósággal.

- Észre is veszem, kedves barátom - szólt D'Artagnan -, hogy lova ugyancsak izzad.

- A keservit! Meleg is van ma. Ó, ó! Nézze csak, látja már ott Vannes-t?

- Hogyne, egész tisztán. Igen szép város, ahogyan innen látom.

- Gyönyörű, legalábbis Aramis szerint; nekem kissé fekete; de úgy látszik, a művészek szeretik a fekete színt. Eléggé dühít!

- Miért, Porthos?

- Mert én fehérre meszeltetem a pierrefonds-i kastélyomat, mivel megszürkítette az idő.

- Hm - szólt D'Artagnan -, a fehér csakugyan derűsebb.

- Igaz, hogy nem olyan méltóságos, legalább Aramis azt mondja. Szerencsére fekete festéket lehet kapni; majd átmázoltatom feketére a pierrefonds-i kastélyomat, és punktum. Mert ha már a szürke szép, kedves barátom, akkor a fekete valósággal pompás.

- Ördögadta! - szólt D'Artagnan. - Ez csak természetes.

- Sohasem járt még Vannes-ban, D'Artagnan?
- Soha.
- Tehát nem ismeri a várost?
- Nem.
- Hát nézze - szólt Porthos, fölegyenesedve a kengyelvasban, amely mozdulatától lova két első lába kissé megroggyant -, látja ott a napfényben annak a toronynak a csúcsát?
- Persze hogy látom.
- Az a székesegyház.
- Mi a neve?
- Szent Péter-székesegyház. Most látja ott balra azt a külvárost és benne egy másik keresztet?
- Nagyszerűen látom.
- Az a Szent Paterne, Aramis kedvenc plébániatemploma.
- Igazán?
- Bizony. Azt mondják, hogy Szent Paterne volt Vannes első püspöke. Aramis ugyan azt állítja, hogy nem. Aramis pedig olyan nagy tudós, hogy bizonyára valami paro... valami para...
- Paradoxon - szólt D'Artagnan.
- Szóval valami paradoxon lehet. Köszönöm, csak elakadt a nyelvem, hiszen oly meleg van.
- Kedves barátom - szólt D'Artagnan -, csak folytassa érdekes magyarázatát. Mi az a nagy fehér épület ott, a sok ablakával?
- Az? A jezsuiták kollégiuma. A mindenségít, szerencsés keze van! Látja ott, a kollégium mellett, azt a tornyocskás nagy házat, szép gót stílusban, mint ahogy az a barom Gétard mondja?
- Látom. Mi az?
- Hát ott lakik Aramis.
- Hogyan? Hát nem a püspökség épületében lakik?
- Nem, a püspökség épülete rom. A püspökségi épület különben is a város közepében van, és Aramis jobb szereti a külvárost. És azt hiszem, azért szereti a Szent Paterne-templomot, mert az a külvárosban van, és ott a külvárosban van még labdajátsszótér és a dominikánus kolostor is. Nézze, a kolostor ott emelkedik az ég felé szép harangtornyával.
- Látom.
- Aztán nézze meg jól, az a külváros szinte különálló város. Saját falai, tornyai, árkai vannak, meg a rakpart is ott végződik, és hajók kötnek ki rakpartján. Ha a mi kis kalózhajónk nem merülne nyolc láb mélyen a vízbe, dagadó vitorlánkkal egészen Aramis ablakai alá juthattunk volna.
- Porthos, Porthos, kedves barátom - kiáltott fel D'Artagnan -, maga valóságos tárháza a tudománynak és kimeríthetetlen kincsesára a szellemes és mély gondolatoknak. Porthos, maga már nem is meglep engem, hanem valósággal zavarba hoz.
- Célunkhoz érkezünk - szólt Porthos, szokott szerénységével másfelé terelve a társalgást.

„Ideje - gondolta D'Artagnan -, mert Aramis lova úgy elolvad Porthos alatt, mint egy jégparipa.”

A két lovas csaknem egyazon pillanatban ért a külvárosba, de alig tettek száz lépést, amikor meglepetve vették észre, hogy az utcák tele vannak hintve levelekkel és virágokkal.

Vannes ódon falairól Franciaország legrégebb és legkülönösebb szőnyegei lógtak alá.

A vaserkélyekről hosszú fehér leplek csüngtek, teletűzdelve virágokkal.

Az utcák néptelenek voltak, sejteni lehetett, hogy az egész lakosság egy ponton gyülekezik.

Az ablakredőnyök zárva voltak, és a hűvösség a falakból kiugró fekete kárpitok sötét árnyékától védve hatolt be a házakba.

Az egyik utca kanyarulatából hirtelen énekhangok ütötték meg a két lovas fülét. Ünneplő ruhás tömeg tűnt fel a tömjénfüstön át, amely egészen az égi gomolygott föl kékesen, és rózsalevél-felhők röpdöstek egészen az első emelet magasáig.

A fejek felett kereszttek, egyházi zászlók, a vallás megszentelt jegyei emelkedtek a magasba.

A kereszttek és lobogók alatt pedig, mintegy oltalmukban, egy egész sereg fehér ruhás, búzavirág-koszorús leányka haladt.

Az utca két oldalán, a menetet lezárva, a helyőrségi katonák sora menetelt, puskacsövüket és lándzsájuk végét bokréták ékesítették.

Egyházi körmenettel találkoztak tehát.

D'Artagnan és Porthos illedelmesen, áhítattal nézett maga elé, leplezve rettenetes türelmetlenségüket, hogy előbbre jussanak, s egyszer csak egy káprázatosan nagyszerű baldachin közeledett, előtte száz jezsuita és száz dominikánus szerzetes lépkedett, mögötte pedig két főesperes, egy alamiznamester, egy penitenciárius és tizenkét kanonok.

Mennydörgő hangon énekelt egy kántor, bizonyára úgy választották ki a legerősebb hangúak közül egész Franciaországban, mint ahogy a császári gárda tamburmajorját a császárság óriásai közül; a kántort négy másik énekes követte, akik mintha csak azért lettek volna ott, hogy neki kíséretül szolgáljanak. A kántor hangja fennen szárnyalva megrázkódtatta a levegőt, és megreszkettette a házak üveglakait.

A baldachin alól sápadt, előkelő arc tűnt elő fekete hajával, amelybe már ezüstsálak is vegyültek, finom és tartózkodó ajkával, előreugró és szögletes állával. E méltóságteljes fejet a püspöki süveg borította, nemcsak a fönségesség, hanem az aszkétaság és az evangéliumi szelídség jellegével ruházva fel arcvonásait.

- Aramis! - kiáltott fel önkéntelenül D'Artagnan, mikor ezt a fennkölt arcot megpillantotta.

A püspök megreszkedett; úgy látszik, meghallotta azt a hangot, mint ahogy a halott meghallja a Megváltó feltámasztó szavát.

Hosszú pillájú, nagy fekete szemét habozás nélkül abba az irányba fordította, ahonnan az „Aramis!”-kiáltás hallatszott.

Egyetlen szempillantással meglátta maga előtt Porthost és D'Artagnant.

D'Artagnan éles tekintete viszont mindent meglátott, mindent észrevett. A püspök életnagyságú arcképe örök időre emlékezetébe vésődött.

Különösen egy dolog lepte meg D'Artagnant.

Aramis, mikor őt észrevette, elpirult, aztán meg szempillája alatt egyeztetni igyekezett az előkelő úr szigorú pillantásának tüzeit a jóbarát melegebb, alig észrevehető pillantásával.

Aramis magában nyilvánvalóan ezt kérdezte:

„Mit keres vajon D’Artagnan Porthos társaságában, és mi lehet a célja Vannes-ban?”

Aramis megértette, hogy mi zajlik le D’Artagnan lelkében, amikor újra rátekintett, és látta, hogy a testőr nem süti le a szemét.

Ismerte barátjának ravaszságát és éles eszét: félt, hogy D’Artagnan kitalálhatja pirulásának és meglepetésének okát. Aramisnak mindig is volt valami titkolnivalója.

Ezért, hogy mielőbb szabaduljon ettől a fürkésző pillantástól, s mindenáron elfordítsa magáról, ahogyan a csatában a tábormok is mindenáron el akarja hallgattatni a neki kellemetlen üteg tüzelését, végre is kinyújtotta szép fehér kezét, amelyen a pásztorgyűrű ametisztköve csillogott, a levegőt átszelve a kereszt jelével és áldásával, lesújtott két barátjára.

Lehet, hogy D’Artagnan csak elgondolkozott, és akarata ellenére követte el a szentségtörést: nem hajolt meg a szent áldásra, ám Porthos észrevette barátja szórakozottságát, barátságosan a hátára tette a kezét, és valósággal lenyomta a földre.

D’Artagnan leroskadt, s csak kis híja volt, hogy hasra nem vágódott.

Eközben Aramis továbbhaladt.

D’Artagnan, mint Anteus, akinek csak a földet kellett érintenie, hogy újra erőre kapjon, fölegyenesedett, és Porthos felé fordult dühösen.

De nem lehetett tévednie a derék Herkules szándéka felől: csakis vallásos érzése vezette.

Különben is, Porthos a szavakkal nem álcázza gondolatait, hanem épp ellenkezőleg, kiegészíti őket.

- Nagyon szép Aramistól - mondta -, hogy külön áldásban részesített minket. Hiába, Aramis szent ember és derék ember.

D’Artagnan nem volt erről annyira meggyőződve, mint Porthos, de nem felelt semmit.

- Látja, kedves barátom - folytatta Porthos -, Aramis megpillantott bennünket, és ahelyett, hogy az addigiak szerint folytatná a körmenetet, most egyszerre elkezd sietni. Kísérete is szemmel láthatólag gyorsítja lépéseit. Aramis azért siet, hogy mennél hamarabb láthasson és megölelhessen bennünket.

- Igaza van, Porthos - felelte D’Artagnan hangos szóval.

De magában halkán ezt mondta:

„Egy biztos, engem már látott a ravasz róka, és most lesz ideje felkészülni fogadásomra.”

De a körmenet továbbment, az út szabadabbá vált, D’Artagnan és Porthos egyenesen a püspöki palotába tartott, amelyet nagy tömeg vett körül, hogy megvárja a püspök visszaérkezését.

D’Artagnan megállapította, hogy a tömeg főként polgárokból és katonákból áll.

Híveinek minéműségéből D’Artagnan ráismert Aramis ügyességére és ravaszságára.

Aramis csakugyan nem volt az az ember, aki hiábavaló, céltalan népszerűsége törekedett volna. Nem tartotta fontosnak, hogy olyanok szeressék, akikből semmi haszna nincs.

A papokat rendszerint nők, gyermekek, öregemberek szokták kísélni; Aramisnak egész más uszálya volt.

Tíz perccel azután, hogy a két jóbarát átlépte a püspök palotájának küszöbét, Aramis mint diadalmas hős tért vissza házába; a katonák fegyverrel tisztelegtek előtte, mintha feljebb-

valójuk volna, a polgárok úgy üdvözölték, mintha patrónusuk, barátjuk volna, nem pedig egyházfőjük.

Aramisban volt valami a régi Róma szenátoraitól, akiknek a háza tája mindig tele volt kliensekkel.

Palotája feljárója előtt félperces tanácskozást folytatott egy jezsuita szerzetessel, aki, hogy bizalmasabban beszélhessen püspökével, bedugta fejét a baldachin alá.

Ezután hazatért a püspök. Házának kapui lassan becsukódtak, a tömeg széteszlott, s közben még ének és imádság töltötte be a levegőt.

Nagyszerű nap volt ez. A föld illatozott és elkeveredett a tenger és a levegő illataival. A város boldogságot, örömet, erőt lehelt.

D'Artagnan úgy érezte, mintha valami láthatatlan, igen hatalmas kéz teremtette volna meg ezt az örömet, ezt a boldogságot, ezt az erőt, és mintha ez a kéz hintette volna el mindenfelé a kellemes illatokat.

„Ej, ej! - töprengett magában. - Porthos meghízott, de Aramis naggyá nőtt.”

A vannes-i püspök nagysága

Porthos és D'Artagnan azon a különbejáraton lépett be, melyet csak a ház barátai ismertek.

Mondani sem kell, hogy Porthos kalauzolta D'Artagnant. A nemes báró mindenütt úgy lépett fel, mint aki otthon van. Mégis, akár mert csakugyan meghajolt Aramis szent volta és jelleme előtt, akár mert szokása szerint mindig tisztelte azt, aki szellemi fölényben volt vele szemben, aminek következtében Porthos mintaszerű katona, kitűnő jellem volt, annyi bizonyos, hogy Porthos a vannes-i püspök önaméltóságánál némi tartózkodással viselkedett, amit D'Artagnan megállapított abból a modorból, ahogy Porthos az inasokkal és a ház népével érintkezett.

De azért tartózkodása nem terjedt odáig, hogy ne kérdezősködött volna. Porthos kérdezősködött.

Megtudták így, hogy önaméltósága a püspök visszavonult lakosztályába, átöltözködik, hogy megjelenhessen bizalmas környezetben, ahol nem kíván oly méltóságosnak feltűnni, mint lelki nyája előtt.

S valóban mindössze egynegyed órácskát töltött el D'Artagnan és Porthos azzal, hogy kölcsönösen bámulta egymás szemé fehérjét és hüvelykujjával észak-déli irányú forgó mozgást végzett, amikor kinyílt a terem egyik ajtaja és önaméltósága megjelent a küszöbön, egyszerű főpapi öltözékben.

Aramis magasan hordta a fejét, mint olyan ember, aki parancsoláshoz van szokva, violaszínű talárja vissza volt hajtva a derekán, s kezét csípőjére tette.

Ezenfelül megőrizte a XIII. Lajos korának divatja szerinti finom bajuszt és hosszúkás formájú álszakállt.

Belépésekor finom illatot árasztott, ami az elegáns férfiaknál és nagyvilági hölgyeknél sohasem változik, mintha magából az illető személyből áradna természetes kipárolgása.

Ezúttal azonban az illatárba belekeveredett valami a tömjén fenségéből. Ez az illat nem kábított, hanem áthatolt az emberen, nem vágyat keltett, hanem tiszteletet parancsolt.

Aramis a szobába lépve nem habozott egy pillanatig sem, és anélkül, hogy egy szót is szólt volna, ami talán az alkalomhoz nem is illett, egyenesen az Agnan úrnak öltözött testőrhöz ment, és oly szeretettel ölelte meg, hogy még a legbizalmatlanabb ember se gyanúsíthatta hidegséggel vagy színleléssel.

D'Artagnan is hasonló hévvel viszonzta az ölelést.

Porthos a maga hatalmas mancsával szorongatta Aramis finom kezét, és D'Artagnan észrevette, hogy önaméltósága, valószínűleg megszokásból, a bal kezét nyújtotta, tekintve, hogy Porthos már tízszer megnyomorgathatta gyűrűs jobb kezét vasmarkának szorításával. Aramis tanult a fájdalomtól, s előrelátóan a bal kezét nyújtotta, hogy Porthos csak a húsát szorongathassa, és ne nyomhassa oda ujjcsontjait a kemény aranygyűrűhöz vagy a gyémántkő sarkaihoz.

A két ölelés után Aramis szemébe nézett D'Artagnannak, székkal kínálta meg, és olyanformán igyekezett leülni az árnyékban, hogy minden fény a látogatója arcára essék.

Ez az eljárás, amely a diplomaták és a nők szokása, nagyon hasonlít ahhoz, amikor párbajnál a két küzdő fél igyekszik, ügyessége vagy szokása szerint, a védelemre kedvező helyet elfoglalni.

D'Artagnan nem ült föl ennek a fogásnak, de úgy tett, mintha nem vette volna észre. Úgy érezte, hogy meg van fogva, de épp azért, mert meg volt fogva, érezte, hogy jó csapáson van, és mint öreg condottierét, nem nagyon bántotta, hogy látszólag vereséget szenved, ha egyszer állítólagos vereségéből magának győzelmet kovácsolhat.

Aramis kezdte a társalgást.

- Hej, kedves barátom, jó D'Artagnanom! - mondta. - Mily nagyszerű véletlen!

- Ezt a véletlent, kedves püspök barátom - felelte D'Artagnan -, én barátságának nevezném. Keresem magát, ahogy mindig is megkerestem, valahányszor valami nagy vállalkozásban akartam magának szerepet juttatni, vagy ha egy kis szabadsághoz akartam juttatni.

- Igazán? - szólt Aramis, de kitörő öröm nélkül. - Engem keres?

- Úgy bizony, D'Artagnan mindenáron találkozni akart magával, kedves Aramisom - szólt Porthos -, és ennek bizonyítéka, hogy kinyomozott engem Belle-Isle-en. Hát nem szeretetre méltó?

- Ó, hogyne - szólt Aramis -, Belle-Isle-en...

„Hohó - gondolta D'Artagnan -, az én oktondi Porthosom öntudatlanul elsütötte a támadás első ágyúját.”

- Belle-Isle-en - folytatta Aramis -, ebben az elhagyatott fészekben... Ez csakugyan szeretetreméltóságára vall.

- És én adtam tudtára, hogy maga Vannes-ban van - folytatta Porthos ugyanazon a hangon.

D'Artagnan ajkán csaknem gúnyos ravaszság jelent meg.

- Hiszen tudtam én azt, csak meg akartam győződni róla - szólt a testőr.

- Miről?

- Arról, hogy tart-e még a mi régi barátságunk, és hogy ha meglátjuk egymást, szívünkben, bármennyire megkeményítette is az idő, kitör-e az örömkialtás, amellyel jóbarátunk érkezését szoktuk üdvözölni.

- Nos, és remélem, meg van elégedve? - kérdezte Aramis.

- Igen is, nem is.

- Hogy érti ezt?

- Hát, Porthos ezzel üdvözölt: „Psz!” - maga pedig...

- Én pedig?

- Maga pedig áldását adta rám.

- Ugyan, kedves barátom - szólt mosolyogva Aramis -, hát mi egyebet adhat egy magamfajta szegény püspök, ha ez a legértékesebbje?

- Szegény? Ugyan, ugyan, kedves barátom.

- Kétségkívül.

- Párizsban azt mondják, hogy a vannes-i püspökség egyike a legjobban javadalmazottaknak Franciaországban.

- Ó, a világi javakról akar beszélni? - szólt Aramis fesztelen modorban.

- Természetesen róluk akarok beszélni. Én bizony fontosnak tartom.

- Akkor hát beszéljünk róluk - szólt Aramis mosolyogva.
- Bevallja, hogy Franciaország egyik leggazdagabb püspöke?
- Kedves barátom, minthogy pontos kimutatást kér tőlem, megmondom, hogy a vannes-i püspökség húszezer frank évi jövedelmet hoz, sem többet, sem kevesebbet. Ebben az egyházmegyében százhatvan plébánia van.
- Igencsak szép szám - szólt D'Artagnan, éles pillantást vetve a püspökre -, csak nem akar itt örökre eltemetkezni?
- Bocsásson meg. Nem tudok egyetérteni ezzel az egy szóval: „eltemetkezni”.
- De én azt hiszem, hogy ennyire messzi Párizstól, az ember egészen, vagy majdnem el van temetve.
- Kedves barátom, én megöregedtem - mondta Aramis. - A nagyváros zaja és mozgalmassága már nem tesz jót nekem. Ötvenhét éves korában az ember nyugalomra és elmélkedésre vágyik. Mindezt megtaláltam itten. Van-e szebb és komolyabb vidék ennél a vén Armoricánál?¹⁸ Megtalálom itt mindannak az ellenkezőjét, amit azelőtt szerettem, és épp ez az, amire szükségünk van az életünk végén, ami az ellenkezője életünk kezdetének. A régi idők örömei is be-betoppannak hozzám néha-néha, anélkül, hogy ártanának üdvösségemnek. Én még ehhez a világhoz tartozom, és mégis minden lépéssel, amelyet megteszek, Isten felé közeledek.
- Ékesszóló, bölcs, tartózkodó: tökéletes főpap lett, Aramis, és gratulálok hozzá.
- De hát, kedves barátom - szólt Aramis mosolyogva -, csak nem azért jött, hogy nekem bókákat mondjon?... Mondja el, mi szél hozta erre? Boldog volnék, ha bármily módon szolgálatára lehetnék.
- Hála Istennek, semmire sincs szükségem, kedves barátom - szólt D'Artagnan -, gazdag és független ember vagyok.
- Gazdag?
- Gazdag, a magam módja szerint, természetesen nem olyan gazdag, mint maga vagy Porthos. Tizenötezer frank évi jövedelemem van.
- Aramis gyanakodva pillantott reá. Nem tudta elhinni, különösen barátja szerény megjelenését szemlélve, hogy ilyen szépen meggazdagodott.
- Ekkor D'Artagnan, látva, hogy ütött a magyarázatok órája, elmondta angliai kalandját.
- Elbeszélése közben tízszer is észrevette, hogy a püspök szeme megcsillan, és hosszú, keskeny ujjai idegesen remegnek.
- Ami Porthost illeti, már nem is csodálkozással, hanem lelkesedő rajongással vette körül D'Artagnant. Amikor D'Artagnan befejezte elbeszélését, Aramis így szólt:
- No és?
- No és, amint látja - folytatta D'Artagnan -, Angliában barátaim és birtokaim vannak, Franciaországban pedig vagyonom. Ha úgy tetszik, rendelkezék velem. Azért jöttem, hogy ezt megmondjam.

---

¹⁸ A Julius Caesar által i. e. 58-50-ben meghódított (Alpokon túli) Galliának ezt a ma Bretagne-nak nevezett részét hívták így.

Bármily biztosan tekintett is maga elé D'Artagnan ebben a pillanatban, nem tudta elviselni Aramis éles tekintetét. Hát inkább Porthosra pillantott oldalvást, mint ahogy vívás közben a kard enged a nagyon hatalmas nyomásnak, és más utat keres.

- Mindenesetre - szólt a püspök -, furcsa útiruhát öltött magára, kedves barátom.

- Szörnyű viselet! Tudom. De meg fogja érteni, hogy sem lovagi, sem főúri ruhában nem akartam utazni. Fukar vagyok, amióta gazdag lettem.

- És azt mondja, hogy egyenesen Belle-Isle-re jött? - kérdezte Aramis, átmenet nélkül.

- Természetesen - felelte D'Artagnan -, tudva, hogy itt találom Porthost és magát.

- Engem! - kiáltott fel Aramis. - Engem! Hiszen egy év óta, amióta itt vagyok, egyszer sem szálltam tengerre.

- Ejha! - szólt D'Artagnan -, nem is tudtam, hogy ennyire otthonülő lett.

- Hej, kedves barátom, meg kell mondanom, hogy bizony nem vagyok már a régi. A lovat nem bírom, a tengeri utazás fáraszt, beteges szegény pap vagyok, aki mindig panaszkodik, mindig dohog, hajlik a komorságra, ami, azt hiszem, mind együtt jár az öregségbe való beletörődéssel, és már a halállal való egyezkedéssel. Ülök itt a székhelyemen, kedves D'Artagnan, egy helyben.

- Ó, hiszen ez nagyszerű, drága barátom, mert akkor valószínűleg szomszédok leszünk.

- Igazán? - kérdezte Aramis némi meglepetéssel, amit nem is igyekezett eltitkolni. - A szomszédom lesz? Maga?

- Hát, körülbelül, én Istenem!

- Hogyhogy?

- Meg akarom venni azokat az igen jövedelmező sótermő mocsarakat Piriac és Le Croisic közt. Gondolja csak meg, hogy ez a vállalkozás tizenkét százalék tiszta jövedelmet hoz, soha nem hever parlagon, sosincs rá fölösleges kiadás. Az óceán hűségesen és szabályosan minden hat órában elhozza a maga járulékát a pénztáramba. Én vagyok az első párizsi, akinek ilyen spekuláció jutott eszébe. El ne árulja senkinek ezt az aranybányát, kérem, rövidesen bővebben beszélünk majd róla. Harmincezer frankért kapok egy három mérföld kiterjedésű birtokot.

Aramis Porthosra tekintett, mintha azt kérdezné tőle, hogy mindez igaz-e, nem rejtőzik-e D'Artagnan közömbös arca mögött valami cselfogás. De aztán elszégyellte magát, hogy ettől a szegény segítőtárustól várt tanácsot, és minden erejét összehyűjtötte újabb támadásra, vagy újabb védekezésre.

- Azt hallottam - szólt Aramis -, hogy volt valami összekoccanása az udvarral, de ebből is, mint minden egyéb dologból, harci dicsőséggel került ki, kedves D'Artagnan.

- Én? - kacagott föl a testőr, de harsány nevetése sem tudta elrejteni zavarát, mert Aramis szavaiból azt vehette ki, hogy a püspök kellőképpen tájékozva van a királlyal való legújabb viszonyáról. - Én? Hát mi mindent mondtak rólam, kedves Aramis, beszélje el.

- Azt mondták nekem, szegény püspöknek, aki itt élek az Isten háta mögött a pusztaságban, hogy a király beavatta szerelmi ügyeibe.

- Szerelmi ügyeibe? Mire gondol?

- Mancini kisasszonyra.

D'Artagnan fellélegzett.

- Hát nem mondom, hogy nem - felelte.

- Eszerint a király magával vitte egy reggel, amikor a blois-i hídon túl találkozott szép szerelmesével.
- Igaz - mondta D'Artagnan. - Hát tud róla? De akkor azt is kell tudnia, hogy ugyanaznap beadtam lemondásomat.
- Őszintén?
- Hát, kedves barátom, őszintébb már nem lehettem volna.
- És akkor ment el La Fère grófhhoz?
- Úgy van.
- Aztán hozzám?
- Úgy van.
- És Porthoshoz?
- Úgy van.
- Csak azért, hogy meglátogasson bennünket?
- Nem; nem tudtam, hogy már el vannak kötelezve, és magammal akartam magukat vinni Angliába.
- Ó, értem, és akkor maga, a csodálatos ember, egymaga hajtotta végre azt, amit előbb negyedmagával akart véghezvinni. Hisz sejtettem én, hogy csak van valami része a szép angol restaurációban, amikor megtudtam, hogy részt vett II. Károly király fogadásán, és a király úgy beszélt magával, mint barátjával vagy lekötelezettjével.
- De hát hogy az ördögbe tudta meg mindezt? - kérdezte D'Artagnan, megijedve, hogy Aramis nyomozása tovább is terjed, mint amennyire ez neki kellemes volna.
- Kedves D'Artagnan - szólt a püspök -, az én barátságom hasonlít annak az éjjeliőrnek a gondosságához, aki nálunk a móló kis tornyában, a rakodópart végén tartózkodik. Ez a derék ember minden este lámpást gyújt, hogy világítson a tenger felől érkező bárkáknak. Ő maga el van rejtve őrházában, és a halászok nem látják, de ő figyelemmel kíséri a halászokat, felkutatja őket, hívja, odavonzza őket a kikötőbe vivő útra. Én ehhez az éjjeliőrhez hasonlítok. Néha-néha híreket kapok, amelyek emlékezetembe hozzák mindazokat, akiket szerettem. És olyankor követem a hajdani jóbarátok útját az élet viharos tengerén, én, a szegény éjjeliőr, akinek Isten őrházat adott hajlékul.
- És angliai utam után - kérdezte D'Artagnan -, a hírek szerint, mit csináltam?
- Ohó, barátom - szólt Aramis -, olyasmit kérdez tőlem, ami látnoki erőmön felül van. Amióta visszatért, D'Artagnan, semmi újat sem hallottam magáról, s nem látok tisztán. Bántott, hogy egyáltalán nem gondol rám. Elszomorított, hogy elfelejt engem. Nem volt igazam. Most újra látom, és ez ünnep, nagy ünnep számomra, esküszöm... Hogy van Athos? - folytatta Aramis.
- Köszönöm, nagyon jól.
- És gyámfiunk?
- Raoul?
- Ő.
- Úgy látszik, örökölte apjának, Athosnak, az ügyességét és gyámjának, Porthosnak, az erejét.
- És milyen alkalommal győződött meg erről?

- Hát, Istenem! Épp az elutazásom előtt való nap.

- Igazán?

- Igen. Kivégzés volt a Grève téren, és a kivégzés során zavargás támadt. Mi éppen benne voltunk a zavargás kellős közepében, s használnunk kellett a kardunkat. Raoul csodálatosan vágta ki magát.

- Ugyan! Hát mit csinált? - kérdezte Porthos.

- Először is kidobott egy embert az ablakon, mintha csak valami rongybaba lett volna.

- Ó, nagyszerű! - kiáltott fel Porthos.

- Aztán kardot rántott, és úgy szurkált maga körül, mint mi tettük ifjúságunk szép napjaiban.

- És milyen alkalomból tört ki a zavargás? - kérdezte Porthos.

D'Artagnan Aramis arcát figyelte, s Porthos kérdésére a legteljesebb közömbösséget látta rajta.

- Hát - mondta D'Artagnan, és Aramisra nézett -, abból az alkalomból, hogy két adóbérlővel a király visszafizettette azt, amit elraboltak; Fouquet úr két barátját felakasztották.

A püspök alig észrevehetőleg ráncolta szemöldökét, amivel elárulta, hogy mindent hallott.

- Ejnye, ejnye - szólt Porthos. - És hogyan hívták Fouquet úrnak ezt a két barátját?

- D'Eymeris és Lyodot - felelte D'Artagnan. - Ismeri a nevüket? - kérdezte Aramistól.

- Nem - szólt kicsinylőn a püspök -, a nevük szerint afféle pénzemberek lehettek.

- Úgy van.

- A csudát! Fouquet úr eltúrte, hogy barátait felakasszák? - kiáltott fel Porthos.

- Miért ne? - szólt Aramis.

- Hát, mert azt hiszem...

- A szerencsétleneket a király parancsára akasztották fel. Márpedig Fouquet úr, ha pénzügyi főintendáns is, úgy gondolom, nem ura életnek-halálnak.

- Mindegy - mormogta Porthos -, a Fouquet úr helyében én...

Aramis megérezte, hogy Porthos valami ügyetlenséget fog mondani. Elvágta gyorsan a társalgás fonalát:

- Nézze, kedves D'Artagnan - mondta -, eleget beszéltünk már másokról, beszéljünk kissé magáról is.

- De hát rólam már mindent tud, amit elmondhatnék. Épp ellenkezőleg, magáról beszéljünk, kedves Aramis.

- Mondtam már, kedves barátom, Aramisból nincs többé semmi sem bennem.

- D'Herblay abbéből sem?

- Belőle sem. Oly embert lát maga előtt, akinek Isten megfogta a kezét, és olyan helyre állította, amelyet nem remélhetett, nem is mert volna remélni.

- Isten? - kérdezte D'Artagnan.

- Isten.

- Ejnye, különös! Nekem azt mondták, hogy Fouquet úr.

- Ki mondta ezt? - szólt Aramis, s akaratának minden erejével sem tudta megakadályozni, hogy futó pirosság ne öntse el arcát.

- Bazin mondta, szavamra!

- Az ostoba!

- Nem mondom, hogy Bazin lángész, de tőle tudom, és csak az ő szavait ismétlem.

- Sohasem láttam Fouquet urat - felelte Aramis oly nyugodt és tiszta tekintettel, mint egy szűz leány, aki sohasem hazudott.

- De - felelte D'Artagnan - ha látta volna, sőt ismerné is, abban sem volna semmi rossz, mert hiszen Fouquet úr igen derék ember.

- Igazán?

- Nagy politikus.

Aramis közömbös kézmozdulattal felelt.

- Mindenható miniszter.

- Én csak a királytól és a pápától függök - felelt Aramis.

- A pokolba is! Ide hallgasson! Csak azért mondom így - szólt D'Artagnan a világ legnaivabb hangján -, mert ezen a vidéken mindenki Fouquet úrra esküszik. Az egész síkfüld Fouquet úré, a sótermő mocsarak, amelyeket megvásároltam, Fouquet úréi; a sziget, amelyen Porthos topográfuskodik, Fouquet úré; a helyőrség Fouquet úré; a gályák Fouquet úréi. Bevallom hát, csöppet sem csodálkoztam volna, ha maga is, vagyis inkább egyházmegyéje, Fouquet úr kegyurasága alá tartoznék. Igaz, hogy Fouquet kiskirály, de azért oly hatalmas, mint maga a király.

- Hála Istennek, felettem nincsen semmi kegyuraság, nem tartozom senkihez, a magam ura vagyok - felelte Aramis, s az egész beszélgetés alatt nagy figyelemmel kísérte D'Artagnan minden mozdulatát, Porthos minden szemrebbenését.

De D'Artagnan kifürkészhetetlen maradt, Porthos pedig meg se moccant. Az ügyesen irányzott szúrásokat ügyes ellenfél védte ki; egyik sem ért elevent.

Mindazonáltal valamennyien érezték ennek a szópárbajnak a kimerítő voltát, úgyhogy amikor bejelentették a vacsorát, mindenki nagy örömmel fogadta.

A vacsora megváltoztatta a társalgás menetét. Különben is, mind a két fél megértette, hogy a másik résen áll, és egyikük sem fog többet megtudni a másiktól.

Porthos az egész dologból semmit sem értett. Meg sem moccant, mert Aramis intett neki, hogy maradjon veszteg. A vacsorát tehát egyszerűen vacsorának tekintette. És ezzel Porthos teljesen meg is volt elégedve.

A vacsora tehát csodálatosan jól telt el.

D'Artagnan ragyogó jókedvében volt.

Aramis önmagát múlta felül szeretetreméltóságában.

Porthos oly étvágyal evett, mint a néhai Pelopsz.¹⁹

Háborúról, pénzügyekről, művészetéről s szerelemről folyt a szó.

---

¹⁹ Tantalosz lüdiai király fia.

Aramis megjártotta, hogy D'Artagnan minden óvatos politikai célzása szerfölött meglepi. A meglepetéseknek ez a hosszú sora csak növelte D'Artagnan bizalmatlanságát, mint ahogy D'Artagnan bizalmatlansága fölkeltette Aramis gyanakvását.

Végül D'Artagnan szándékosan kiejtette Colbert nevét. Ezt a nagyágyút tartogatta legvégére.

- Ki az a Colbert? - kérdezte a püspök.

„Ördög és pokol! Ez már sok a jóból - mondta magában D'Artagnan -, legyünk résen, láncos teringette! Legyünk résen!”

És azzal elmondott Colbert-ről részletesen mindent, amivel Aramis kíváncsiságát kielégíthette.

A vacsora, vagyis inkább a beszélgetés D'Artagnan és Aramis közt, elhúzódott hajnali egy óráig.

Pontban tíz órakor Porthos elaludt a székén, és álmában úgy zenélt, mint egy orgona.

Éjfélkor fölkeltették és aludni küldték.

- Hm! - mondta -, úgy látszik, elaludtam. Pedig nagyon érdekes volt, amiről beszélgettek.

Egy órakor Aramis elvezette D'Artagnant abba a szobába, amelyet rendelkezésére bocsátott: a püspöki palota legszebb szobája volt.

Aramis két inast állított D'Artagnan szolgálatára.

- Reggel nyolc órakor - mondta a püspök, mikor búcsút vett D'Artagnantól -, ha kedvére van, Porthossal együtt sétalovaglást teszünk a városban.

- Nyolc órakor? - szólt D'Artagnan. - Olyan későn?

- Énnekem, tudja, hétórai alvásra van szükségem - felelte Aramis.

- Rendben van.

- Jó éjszakát, kedves barátom!

Aramis barátságosan megölelte a testőrt.

D'Artagnan is elköszönt.

„Rendben van! - gondolta, amikor Aramis után bezáródott az ajtó. - Reggel öt órakor talpon leszek!”

Miután ezt elhatározta magában, lefeküdt, és úgy aludt, mint a bunda.

Amelyben Porthos kezd bosszankodni rajta, hogy D'Artagnannal jött

Alighogy D'Artagnan elfújta a gyertyáját, Aramis, aki ablaka függönyein keresztül leste, mikor lobban ki a testőr szobájában a láng, lábujjhegyen végigment a folyosón és belépett Porthoshoz.

Az óriás, aki már másfél órával előbb lefeküdt, édes álmát aludta a dunna pelyhes vánkosán. Az első álom édessége ömlött el rajta, amely állapotából őt sem vészharang, de még ágyúszó sem tudta fölriasztani; feje szelíden ringott, mint a lágyan himbálózó hajó. Egy perccel később Porthos már álmodott volna.

Szobájának ajtaja halkán kinyílt Aramis finom kezének gyöngéd nyomása alatt.

A püspök az alvó óriás felé közeledett. Vastag szőnyeg tette neszteleonné lépéseit; különben is, Porthos oly módon hortyogott, hogy minden más zajt elnyomott.

A püspök Porthos vállára tette kezét.

- Ébredjünk! - mondta. - Ébredjünk, kedves Porthosom!

Aramis hangja halkán és gyöngéden hangzott, de nemcsak felszólítás, hanem parancs is volt benne. Könnyedén érintette meg Porthost, de érintése veszélyt jelzett.

Porthos mély álmában is meghallotta Aramis hangját, és érezte keze nyomását.

Összerezcent.

- Ki van itt? - kérdezte az óriások bömbölő hangján.

- Pszt! Én vagyok - szólt Aramis.

- Maga az, kedves barátom! És mi az ördögért ébreszt fel?

- Mert azonnal útnak kell indulnia!

- Útnak kell indulnom?

- Igen.

- Hova?

- Párizsba.

Porthos felugrott, majd visszahuppant az ágyba, nagy, ijedt szemmel nézve Aramisra.

- Párizsba?

- Oda.

- Az száz mérföld.

- Száznégy - helyesbítette a püspök.

- Jaj, Istenem - sóhajtott Porthos, és visszafeküdt, mint az iskolás gyermekek, akiket a nevelőnő költöget, és még szeretnének egy vagy két órát tovább aludni.

- Párizs innen lóháton harminc óra - mondta határozott hangon Aramis -, tudja, hogy közben jó váltó lovakat kap.

Porthos kinyújtotta egyik lábát, és nagyot nyögött.

- Gyorsan, gyorsan, kedves barátom - nógatta a püspök némi türelmetlenséggel.

Porthos kidugta egyik lábát az ágyból.

- Föltétlenül szükséges, hogy elinduljak?

- Föltétlenül szükséges.

Porthos talpra állt, és szobortermete alatt megremegett a padló és a falak.

- Pszt! Az Isten szerelmére, kedves Porthos! - mondta Aramis. - Még felkelt valakit álmából.

- Persze - felelte Porthos mennydörgő hangon. - Megfeledkeztem róla.

És ezt mondván, leejtette a földre, övével együtt, súlyos kardját, pisztolyait és erszényét, amelyből csengve-pengve kihullottak tallérjai.

Ez a zaj felforralta Aramis véréét, Porthosból pedig falrengető kacagást csalt ki.

- Ebadta, de fura dolog! - mondta ugyanazon dörgő hangon.

- Halkabban, Porthos, halkabban, kérem!

- Igaz.

És csakugyan félhanggal lejjebb eresztette hangját.

- Azon mulatok - szólt Porthos -, hogy micsoda fura dolog, hogy az ember akkor a leglassúbb, amikor sietni akar, és akkor a leglármásabb, ha csendes akar maradni.

- Valóban így van; de cáfoljuk meg a közmondást, Porthos: siessünk és hallgassunk.

- Láthatja, hogy a legjobb akarattal vigyázok - szólt Porthos, mialatt felhúzta térdnadrágját.

- Jól van, jól.

- Úgy látszik, sürgős a dolog?

- Több, mint sürgős, létkérdés, Porthos!

- Ejha!

- D'Artagnan kikérdezte magát, ugye?

- Engem!

- Belle-Isle-en?

- A legkevésbé sem!

- Biztos benne, Porthos?

- Hogy az ördögbe ne!

- Mégis lehetetlen. Emlékezzék csak jól vissza!

- D'Artagnan azt kérdezte tőlem, mit csinálok, erre azt feleltem: „topográfiaát”. Szerettem volna más szót mondani, azt amit maga használt egyszer.

- *Castrametatio*-t!²⁰

- Azt, azt, de nem jutott eszembe.

- Annál jobb! Mit kérdezett még D'Artagnan?

- Hogy ki az a Gétard úr.

---

²⁰ Tábortan. (latinul)

- Hát még?
- És hogy ki az a Jupenet úr?
- És nem látta véletlenül az erődítési tervünket?
- Dehogynem.
- Mi az ördög?
- De legyen nyugodt, a maga írását törlógumival eltüntettem. Lehetetlen kitalálnia, hogy maga volt szíves munkámban némi útmutatással szolgálni.
- De a barátunknak nagyon jó ám a szeme!
- Mitől fél?

- Attól félek, Porthos, hogy az egész dolgot fölfedezték. Nagy szerencsétlenséget kell tehát megelőznünk. Kiadtam a parancsot embereimnek, hogy minden kaput be kell zárni. D'Artagnan tehát nem mehet ki innen napfelkelte előtt. A maga lova föl van nyergelve. Lóháton eléri az első postaállomást, reggel öt órakor már tizenöt mérföld lesz a háta mögött. Jöjjön.

Aramis ekkor Porthosra darabonkint fölsegítette ruháját, úgy, hogy a legügyesebb szobainas se csinálhatta volna különben. Porthos, félig megzavarodva, félig kábultan az álmoasságtól, túrta, hogy csináljanak vele, amit akarnak, s közben nem győzött mentetegetőzni.

Amikor elkészült, Aramis kézen fogta és kivezette, óvatosan lépve a lépcsőkön, megakadályozva, hogy beleütközzék az ajtónyílásokba, úgy forgatva őt jobbra-balra, mintha Aramis volna az óriás, és Porthos a törpe.

Aramis volt a lélek, amely felhevítette és mozgásba hozta a lomha anyagot.

Az udvarban csakugyan felnyergelt ló várakozott.

Porthos nyeregbe ült.

Ekkor Aramis maga vezette át kantárszíjon a lovat az udvaron, amit felszóratott trágyával, nyilván azért, hogy elfojtsa a lépések zaját. Ugyanakkor befogta a ló orrlíát, hogy ne nyerítessen...

Amint aztán a külső kapuhoz értek, Aramis magához vonta Porthost, aki már-már elindult, szinte anélkül, hogy tudta volna, miért, és ezt súgta a fülébe:

- Most aztán, Porthos barátom, megállás nélkül, egészen Párizsig! Lóháton étkezzék, igyék, aludjék, de ne veszítsen el egy pillanatot sem!
- Rendben van, nem állok meg.
- Ezt a levelet adja át Fouquet úrnak, ha török-szakad. Holnap délelőtt kézhez kell kapnia.
- Megkapja.
- És egy dolgot tartson mindig szem előtt, kedves barátom.
- Mit?
- Azt, hogy a hercegi és *pairi* kinevezése érdekében siet olyan nagyon.
- Hohó - szólt Porthos csillogó szemmel -, akkor huszonnégy óra alatt teszem meg az utat.
- Próbálja meg.
- Most aztán eressze neki a lovat... Indulj, gyű, Góliát!

Aramis elengedte a ló orrát. Porthos megeresztette a kantárt, megsarkantyúzta lovát, s a feldühödött állat vad vágtában nekiiramodott az útnak.

Aramis, amennyire a sötétben lehetett, szemmel kísért Porthost, mikor aztán elvesztette szem elől, visszatért az udvarba.

D'Artagnan szobájából semmi nesz nem hallatszott.

Az inas, akit örül állítottak ajtaja elé, nem látott világosságot, nem hallott semmi zajt.

Aramis gondosan becsukta a kaput, komornyikját aludni küldte, és maga is lefeküdt.

D'Artagnannak csakugyan sejtelve sem volt semmiről, és így azt hitte, hogy nyert ügye van, amikor reggel fél öt órakor felébredt.

Szaladt is, úgy ingben, az ablakhoz. Ablaka az udvarra nyílt. A nap épp fölkel.

Az udvar elhagyott volt, még a tyúkok se szálltak le ülőrúdjukról.

Az udvaron még egy árva szolgál se mutatkozott.

Minden ajtó zárva volt.

„Helyes - dünnyögte D'Artagnan -, tökéletes a nyugalom. Én ébredtem föl elsőnek a házban. Öltözködünk föl. Legalább ezen is túlleszünk.”

És D'Artagnan felöltözködött.

De ezúttal gondosan kerülte, hogy külseje oly polgárian szürke, sőt csaknem egyházas legyen, amilyen azelőtt volt. Értette a módját: karcsúbbra fűzte magát, katonásan gombolta be kabátját, nemezkalapját ferdén fölére csapta, úgyhogy megjelenése visszanyerte harcias jellegét, aminek hiánya annyira bizalmatlanná tette Aramist.

Amint ez sikerült, élt is vele, vagy legalábbis úgy tett, mintha fesztelenül viselkedne házigazdájával szemben, és váratlanul a szobájában termett.

Aramis aludt, vagy úgy tett, mintha aludnék.

Egy nagy könyv nyitottan hevert éjszakai pulpitusán, fölötte égett még a gyertya az ezüst-tartóban. D'Artagnan szemében mindez azt bizonyította, hogy a püspök ártatlanul töltötte el az éjszakát, és jó szándékkal eltelve ébred majd.

A testőr a püspökkel szemben pontosan úgy járt el, mint az imént a püspök Porthossal.

A vállára tette a kezét.

Aramis minden valószínűség szerint színlelte az alvást, mert ahelyett, hogy fölébredt volna az első érintésre, lévén könnyű az álma, tűrte, hogy D'Artagnan többször is megrázza.

- Nicsak! Maga az? - szólt kinyújtózva. - Mily kellemes meglepetés! Szavamra, álmomban elfelejtettem azt a szerencsét, hogy a vendégem. Hány óra?

- Nem tudom - mondta D'Artagnan kissé zavartan -, korán van, azt hiszem. De hát, tudja, még a katonaságnál megszoktam, hogy a nappal együtt kelek, és ennek a szokásnak ma is rabja vagyok.

- Kívánja talán, hogy mindjárt ki is lovagoljunk? - kérdezte Aramis. - Még túl korán van, azt hiszem.

- Úgy legyen, ahogy maga kívánja.

- Azt hittem, abban állapodtunk meg, hogy csak nyolc órakor ülünk nyeregbe.

- Lehet, de én annyira vágytam már magát látni, hogy így szóltam magamhoz: mennél hamarabb, annál jobb.
- És mi lesz az én hétórai alvásommal? - kérdezte Aramis. - Vigyázzon, mert nekem kell az a hét óra, és ami hiányzik belőle, azt ki kell pótolnom.
- Úgy emlékszem, azelőtt nem aludt ennyit, kedves barátom. Heves volt a vére, és sohasem lehetett ágyban találni, legalább a saját ágyában nem.
- Talán épp ez az oka, hogy most annál többet szeretek az ágyban tölteni.
- De azért vallja meg, nem azért tűzte ki nyolc órára a találkozásunkat, hogy eleget aludhasson?
- Félek, ki fog nevetni, ha megmondom az igazságot.
- Csak mondja bátran.
- Hát, tudja, reggel hat órától nyolc óráig az ájtatosságaimat szoktam végezni.
- Ájtatosságait?
- Úgy van.
- Nem hittem volna, hogy egy püspök ilyen szigorú lelkigyakorlatokat végez.
- A püspöknek, kedves barátom, sokkal többet kell adnia a látszatra, mint az egyszerű lelkésznek.
- Láncos teringette! Végre hallok oly szót is, Aramis, amely kibékít nagyméltósággal. A látszat! Ez már testőri szó. Ez már tetszik nekem. Éljen a látszat, Aramis!
- Ne ünnepelje ezt a szavamat, D'Artagnan, inkább bocsássa meg nekem. Nagyon világi szó ez, véletlenül ejtettem ki.
- Szóval azt akarja, hogy magára hagyjam?
- Szükségem van az elmélkedésre, kedves barátom.
- Jó! Magára hagyom, de kérem, a pogány D'Artagnan kedvéért lehetőleg rövidítse meg. Szomjúhozom a szavára.
- Hát jó, D'Artagnan, megígérem, hogy másfél óra múlva...
- Másfél óráig tart az ájtatossága? Ugyan, kedves barátom, szabja szűkebbre az időt, adjon már egy kicsit olcsóbban!

Aramis felnevetett.

- Mindig elragadó, mindig ifjú, mindig jókedvű! - szólt. - Úgy látszik, azért jött egyházmegyémbé, hogy összeveszítsen az isteni hatalommal.
- Hát persze!
- És jól tudja, hogy sohasem tudtam ellenállni szórakoztató társaságának. Maga miatt veszélyben forog az üdvösségem, D'Artagnan.

D'Artagnan összeszorította ajkát:

- Jó - mondta -, magamra vállalom a bűnét. Vessen gyorsan egy egyszerű keresztényi keresztet, mondjon el gyorsan egy *Pater*-t, és lovagoljunk ki.
- Pszt! - szólt Aramis. - Nem vagyunk egyedül, hallom, hogy idegenek jönnek fel hozzám.
- Hát küldje el őket.

- Lehetetlen. Még tegnap találkoztát adtam nekik: az egyik a jezsuita kollégium igazgatója, a másik a dominikánus rendfőnök.

- Szóval a vezérkara.

- Mit csinál addig?

- Fölkeltem Porthost, és az ő társaságában megvárom, míg végez a tárgyalásaival.

Aramisnak egy arcizma sem rándult, szeme se rebbent, mozdulatai és szavai se lettek gyorsabbak.

- Hát menjen - mondta.

D'Artagnan az ajtó felé indult.

- Igaz is, tudja-e, melyik szobában lakik Porthos? - kérdezte Aramis.

- Nem, de majd megtudakolom.

- Menjen a folyosóra, és nyissa ki a bal oldali második ajtót.

- Köszönöm! A viszontlátásra!

És D'Artagnan elindult abban az irányban, amelyet Aramis megjelölt.

Tíz perc se telt belé, és visszajött.

Aramis ott ült a dominikánus rendfőnök és a jezsuita kollégium igazgatója között, pontosan abban a helyzetben, ahogyan valaha D'Artagnan rátalált a crévecoeuri kocsmában.²¹

A társaságtól nem hökkent vissza a testőr.

- Mi baj? - kérdezte nyugodtan Aramis. - Úgy látom, valamit mondani akar nekem, kedves barátom!

- Csak azt - felelte D'Artagnan és merőn Aramisra nézett -, hogy Porthos nincs a szobájában.

- Ejnye - szólt Aramis nyugodtan -, biztos benne?

- Hogy a pokolba ne! Most jövök a szobájából!

- Hát hol lehet vajon?

- Épp ezt kérdelem én is.

- Nem tudakozódott felőle?

- Dehogynem.

- És mit tudott meg?

- Hogy Porthos gyakran szokott szó nélkül eltávozni reggel, és most is valószínűleg elment.

- És maga erre mit csinált?

- Elmentem az istállóba - felelte közömbös hangon D'Artagnan.

- Miért?

- Hogy lássam, Porthos lóháton ment-e el.

- És? - kérdezte a püspök.

---

²¹ Lásd A három testőr, 26. fejezet.

- Hát, egy ló hiányzik az istállóból, az ötödik számú ló, a Góliát.

Az egész beszélgetés alatt, mint sejthetjük, a testőr némiképpen színlelt nyugalommal, Aramis ellenben roppant nyájasan viselkedett.

- Ó, már értem, mi van emögött - mondta Aramis egy pillanatnyi gondolkodás után. - Porthos alkalmasint kilovagolt, hogy valami meglepetésben részesítsen bennünket.

- Meglepetésben?

- Úgy van. Az a csatorna, amely Vannes-tól a tengerig nyúlik, gazdag makkrécében és szalonkában. Porthos nagyon szeret ezekre a madarakra vadászni. Biztosan zsákmányul ejt vagy egy tucatot, és elhozza ebédre.

- Gondolja? - kérdezte D'Artagnan.

- Biztos vagyok benne. Hát hová ment volna különben? Fogadok, hogy puskát vitt magával.

- Meglehet - szöjt D'Artagnan.

- Ajánlok valamit, kedves barátom; üljön lóra és próbálja utolérni Porthost.

- Igaza van - szöjt D'Artagnan -, megyek is.

- Akarja, hogy elkísértessem?

- Nem, köszönöm. Porthost könnyű felismerni. Majd tudakozódni fogok.

- Vissz magával puskát?

- Köszönöm.

- Nyergeltesse fel azt a lovat, amelyiket akarja.

- Azt a lovat szeretném, melyen Belle-Isle-ről jöttem.

- Rendben van. Tekintse olybá házamat, mintha a magáé volna.

Aramis csöngetett, és parancsot adott, hogy nyergeljék fel azt a lovat, amelyet D'Artagnan kiválaszt.

D'Artagnan követte a szolgát, aki a parancs végrehajtásával volt megbízva.

Amint az istálló ajtajához értek, a szolga előzékenyen félreállt, hogy utat engedjen D'Artagnannak.

Ebben a pillanatban tekintete találkozott gazdája pillantásával. Az értelmes kém, akit D'Artagnan mellé rendelték, egyetlen szemvillanásból megértette, mit kell csinálnia.

D'Artagnan lóra szállt. Aramis hallotta a ló dobogását a kövezeten.

Egy perc múlva a szolga visszatért.

- Mi újság? - kérdezte a püspök.

- Monsignore, az az úr a csatorna mentén halad, a tenger irányában - felelte a szolga.

- Nagyon jó! - mondta Aramis.

D'Artagnan csakugyan teljesen gyanútlanul az óceán felé lovagolt, abban a reményben, hogy a sík földön vagy a tengerparton megpillantja majd Porthos óriási alakját.

D'Artagnan makacsul minden pocsolyában a lópaták nyomát vélte felfedezni.

Néha úgy rémlett neki, mintha puskaropogást hallana.

Három óra hosszáig tartott ez az illúziója.

Két óra hosszáig Porthos nyomát kereste.

A harmadik órában visszatért a püspök házába.

„Valószínűleg elkerültük egymást - gondolta -, és Porthos már Aramisszal együtt várja, hogy visszatérjek.”

D'Artagnan tévedett. Porthost a püspöki palotában éppúgy nem találta meg, mint az imént a csatorna mentén.

Aramis már várt rá, fenn a lépcsőn, kétségbeesett arccal.

- Nem érték utol, kedves D'Artagnanom? - kiáltotta már messziről, amikor észrevette a testőrt.

- Nem, talán valakit utánam nyargaltatott?

- Vigasztalhatatlan vagyok, kedves barátom, hogy hiába tétettem meg magával az utat, de hét óra felé megjelent nálam a Szent Paterne alamizsnása, és elmondta, hogy találkozott Du Vallonnal; elutazott. Du Vallon senkit sem akart felébreszteni itt a palotában, és ezért az alamizsnás útján üzent meg nekem, hogy felhasználta a reggeli dagályt, és átugrott Belle-Isle-re, mert fél, hogy távollétében Gétard valami rossz tréfát csinál.

- De mondja csak, a Góliát nemigen tehette meg a négy tengeri mérföldnyi utat?

- Van az hat mérföld is - szólt Aramis.

- Annál kevésbé.

- De kedves barátom - mondta a püspök finom mosollyal -, a Góliát az istállóban van, és állítom, hogy roppant boldog, mert Porthos nincs többé a hátán.

A lovat csakugyan visszahozták a postaállomásra; Aramis, akinek figyelmét semmilyen részlet nem kerülte el, erről is gondoskodott.

D'Artagnan roppant elégedettnek látszott a magyarázattal.

Most kezdte igazán azt a színjátszó szerepet, amely gyanakvásából fakadt; gyanúja pedig mind mélyebb lett szívében.

A reggelit a jezsuita és Aramis közt költötte el; vele szemben ült a dominikánus rendfőnök, és D'Artagnan különösen a dominikánusra mosolygott, akinek széles, kövér arca tetszett neki.

A reggeli sokáig tartott és fényes volt. Kitűnő spanyol bor, pompás morbihani osztriga, a Loire torkolatából való remek halak, paimboeufi óriási garnélarák, és remek ízű fajdkakas voltak a lakoma gyöngyei.

D'Artagnan sokat evett és keveset ivott.

Aramis nem ivott semmit, illetve csak vizet ivott.

Étkezés után megszólalt D'Artagnan:

- Reggel fölajánlott nekem egy vadászfegyvert.

- Úgy van.

- Szeretném most kölcsönkérni.

- Vadászni akar?

- Amíg Porthos megjön, ez a legjobb, amit tehetek, azt hiszem.

- Válassza ki a fegyvertrófeumomból, amelyik tetszik.

- Elkísér?

- Sajnos, kedves barátom, szívesen mennék, de a püspököknek tiltva van a vadászat.

- Nem is tudtam! - mondta D'Artagnan.

- Különben is - folytatta Aramis - dolgom van délig.

- Szóval egyedül kell mennem? - kérdezte D'Artagnan.

- Sajnos, egyedül. De vacsorára aztán itt legyen!

- Láncoz teringette! Hát hogyan lennék itt, amikor magánál oly kitűnően be lehet lakni!

Erre D'Artagnan elbúcsúzott házigazdájától, elkészült a vendégektől, és kiválasztott magának egy vadászfegyvert, de aztán nem vadászni ment, hanem egyenesen a kis vannes-i kikötőbe sietett.

Előbb hátranézett, hogy nem jön-e valaki a nyomában, de nem látott senkit.

Kibérelt huszonöt frankért egy kis halászhajót, és tengerre szállt fél tizenkettőkor, abban a meggyőződésben, hogy senki se követi.

Nem is követte senki, igaz. De egy jezsuita szerzetes, templomának harangtornyában, reggel óta egyebet se csinált, mint hogy pompás messzelátója segítségével figyelemmel kísérte D'Artagnan minden lépését.

Háromnegyed tizenkettőkor Aramis értesült róla, hogy D'Artagnan Belle-Isle felé hajózik.

Amint D'Artagnan hajója a sziget felé közeledett, a testőr mind figyelmesebben vizsgálta a partot. Igyekezett meglátni, akár a parton, akár az erődítések fölött, Porthos rikító színű ruháját és a könnyedén felhős égen kirajzolódó szoboralakját.

De hiába kereste szemével Porthost. Partra szállt, anélkül, hogy bármit is látott volna; az első katonától, akit megkérdezett, megtudta, hogy Du Vallon úr még mindig nem tért vissza Vannes-ból a szigetre.

D'Artagnan tehát percnyi idővesztés nélkül megparancsolta, hogy kis bárkája Sarzeau felé vegye útját.

Ismeretes, hogy a szél a nap különböző óráiban megfordul. A szél, amely eddig északnyugati irányban fújt, most délkeleti irányt vett. Tehát csaknem éppoly kedvező volt Sarzeau-ba való utazásra, mint az előbb a belle-isle-i útra. Három óra múlva D'Artagnan elérte a szárazföldet, és két óra alatt eljutott Vannes-ba.

Hogy ez alatt a gyors út alatt D'Artagnan milyen türelmetlen és dühös volt, erről csak a hajóhíd tudna beszélni, amelyen három óra hosszáig topogott várakozó izgalmában.

D'Artagnan szinte egyetlen ugrással termett a rakpartról, ahol partra szállt, a püspöki palota előtt.

Arra számított, hogy gyors visszatéréssel megrémíti Aramist. Szemére akarta vetni a püspöknek kétszínű szerepét; de némi önmérsékléssel, de elég szellemesen, hogy éreztesse Aramisszal viselkedésének minden következményét, és kicsikarja belőle titkának egy részét.

Végül azt is remélte, hogy nyelvének ügyes forogtatásával, ahogyan szuronyrohammal a legkönnyebb bevenni egy várfokot, kicsikarhat a titokzatos Aramisból valamiféle nyilatkozatot.

Ám a püspöki palota előcsarnokában összefutott Aramis belső inasával, aki bamba mosolygással állta el útját.

- Hol a püspök? - ordította D'Artagnan, és kezével igyekezett félretolni az inast.

Az inas megingott, aztán visszanyerte nyugalmát.

- Öngyméltósága? - kérdezte.
- Ó hát! Nem ismeresz meg, hülye?
- Dehogynem: ön D'Artagnan lovag.
- Hát akkor engedj utat.
- Fölösleges fáradnia.
- Miért fölösleges?
- Mert a püspök úr öngyméltósága nincs itthon.
- Mi az? Öngyméltósága nincs itthon? Hát hol van?
- Elutazott.
- Elutazott?
- El.
- Hova?
- Nem tudom. De talán közli a lovag úrral.
- Micsoda? Velem? Hogyan?
- Ebben a levélben, amit ideadott, hogy adjam a lovag úr kezébe.

És az inas levelet húzott ki zsebéből.

- Eh, hát add ide, mafla! - szólt D'Artagnan, és kiragadta az inas kezéből a levelet. - Hát persze, persze - mondta D'Artagnan, amikor elolvasta az első sort. - Ah, értem!

És halkán olvasta, amint következik:

Kedves barátom!

Roppant sürgős ügyben el kellett utaznom egyházmegyém egyik kerületébe. Reméltem, hogy még találkozni fogunk, mielőtt elutaznám, de ezt a reményemet teljesen elvesztettem, amikor arra gondoltam, hogy ön legalább két-három napig Belle-Isle-en lesz a mi kedves Porthosunkkal együtt.

Mulassanak jól, de vigyázzon, ne mondjon ellent Porthosnak, ha asztalhoz ülnek. Ez olyan tanács, amelyet Athosnak sem adtam volna annak idején, legszebb és legjobb éveiben.

Isten vele, kedves barátom, higgye meg, hogy roppantul sajnálom, hogy nem használhattam ki jobban és hosszabb ideig pompás társaságát.

- Ezer ördög és pokol! - kiáltott fel D'Artagnan. - Kijátszottak! Ó, micsoda hatemeletes ökör vagyok! De az nevet a legjobban, aki utoljára nevet. Ó! Becsaptak engem, mint valami ostoba majmot, amelyiknek lukas mogyorót adnak!

És miután hatalmas öklével orron vágta az egyre vigyorgó inast, elrohant a püspöki palotából.

A Furet, bármily kitűnő hátszló volt is, nem felelt meg a megváltozott körülményeknek.

D'Artagnan tehát a postai állomásra sietett, ott kiválasztott egy neki való lovat, és jó sarkantyúja és könnyed keze segítségével megtanította rá, hogy nem a szarvas a teremtés leggyorsabb futója.

Amelyben D'Artagnan száguld, Porthos hortyog és Aramis tanácsot ad

Harminc-harmincöt órával az imént elbeszélte események után, midőn Fouquet úr szokása szerint elzárkózott a világ elől saint-mandéi házának már bemutatott dolgozószobájában, egy hintó, amely elé négy gőzölgő, verejtékező ló volt fogva, gyors iramban behajtott a ház udvarára.

Erre a hintóra alkalmasint már vártak, mert három-négy inas máris rohant a hintó ajtajához, hogy felnyissák. Fouquet eközben felkelt íróasztalától, és az ablakhoz futott, a hintóból pedig ügyel-bajjal kikászálódott egy férfi, aki csak nehezen tudott lelépni a hágcsó három fokán, az inasok vállára támaszkodva.

Alighogy megmondta a nevét, az egyik inas, akinek a vállára az utas nem támaszkodott, a kastély feljárója felé rohant, és eltűnt az előcsarnokban.

Ez az ember sietett értesíteni gazdáját, de nem is kellett kopognia.

Fouquet úr már ott állt a küszöbön.

- A vannes-i püspök önnagyméltósága! - jelentette a lakáj.

- Jól van - felelte Fouquet.

Aztán a lépcsőház korlátja fölé hajolt, és látta, hogy Aramis éppen elindul fölfelé.

- Kedves barátom, már itt van! - mondta. - Milyen hamar megérkezett!

- Én vagyok, uram, de teljesen összetörve, holtra fáradva, amint látja.

- Ó, szegény drága barátom! - mondta Fouquet, és karját nyújtotta; Aramis rátámaszkodott, az inasok pedig tiszteletteljesen eltávoztak.

- Eh, szóra sem érdemes! - mondta Aramis. - Minthogy idején megjöttem. A fő, hogy itt vagyok.

- Mondja el gyorsan, mi történt - szólt Fouquet, becsukva kettejük mögött a dolgozószoba ajtaját.

- Négyszemközt vagyunk? - kérdezte Aramis.

- Négyszemközt.

- Senki se hallgathat ki bennünket? Senki se hallhatja, amit beszélünk?

- Legyen nyugodt.

- Du Vallon úr megérkezett?

- Meg.

- Átadta a leveletem?

- Át. Az ügy, látom, komoly, ha okvetlenül Párizsba kellett jönnie olyankor, amikor jelenléte oly fontos volna Vannes-ban.

- Igaza van, az ügy nagyon súlyos.

- Köszönöm, nagyon köszönöm! Miről van szó? De, az Isten szerelmére, mindenekelőtt térjen magához, kedves barátom, hiszen olyan sápadt, hogy megijeszti az embert.

- Beteg vagyok csakugyan, de kérem, ne törődjék velem. Du Vallon úr nem mondott semmit, amikor átadta a levelemet?
- Nem. Nagy zajt hallottam, az ablakhoz siettem; láttam, hogy a lépcsőfeljárt előtt egy márványlovas áll; lementem hozzá. Átnyújtotta a levelet, és lova abban a pillanatban felfordult.
- És Du Vallon?
- A lóval együtt ő is elvágódott. Fölemelték és bevitték egy szobába, én elolvastam a levelét, s föl akartam menni Du Vallon úrhoz, hogy bővebb híreket halljak, de ő olyan mélyen aludt, hogy lehetetlenség volt fölkelteni. Megsajnáltam, és kiadtam a rendeletet, hogy húzzák le a csizmáját és hagyják nyugodtan.
- Helyes. Most pedig elmondom, miről van szó, nagyméltóságú uram. Találkozott D'Artagnan úrral Párizsban, ugyebár?
- Természetesen; D'Artagnan igen szellemes, és helyén van a szíve, bár a mi két kedves barátunknak, Lyodot-nak és D'Eymeris-nek halálát okozta.
- Sajnos! Tudok róla. Tours-ban találkoztam a futárral, aki Gourville levelét és Pellisson sürgönyét hozta. Jól átgondolta az egész eseményt, uram?
- Igen.
- És megértette, hogy nyílt támadás volt szuverén hatalma ellen?
- Azt hiszi?
- Bizony, azt hiszem.
- Hát megvallom, nekem is ez a szomorú gondolatom támadt.
- Az Isten szerelmére kérem, ne legyen vak. Hallgasson meg... Most visszatérek D'Artagnan dolgára.
- Hallgatom.
- Milyen körülmények között találkozott D'Artagnannal?
- Pénzért jött hozzám.
- Milyen utalvánnyal?
- A király utalványával.
- Egyenesen a királyéval?
- Ófelsége maga írta alá.
- No látja! Hát D'Artagnan eljött Belle-Isle-re; álrühában, jószágigazgatónak adva ki magát, aki ura megbízásából sótermő földeket akar venni. D'Artagnannak azonban nincs más ura, mint a király, tehát mint a király megbízottja ment Belle-Isle-re. Ott beszélt Porthossal.
- Ki az a Porthos?
- Bocsánat. Du Vallon úrral találkozott Belle-Isle-en, és most már éppoly jól tudja, mint nagyméltóságod vagy én, hogy Belle-Isle meg van erősítve.
- És azt hiszi, hogy a király küldte D'Artagnant? - kérdezte Fouquet elgondolkodva.
- Holtbiztos.
- És D'Artagnan, mint a király embere, veszedelmes lehet ránk nézve?
- A lehető legveszedelmesebb.

- Tehát mégis jól ítélt meg az első szempillantásra.
  - Mennyiben?
  - Meg akartam a magam számára nyerni.
  - Ha D'Artagnant Franciaország legvitézesebb, legravaszabb és legügyesebb emberének tartja, akkor helyesen ítélte meg.
  - Szóval meg kell őt szereznünk a magunk számára, mindenáron!
  - D'Artagnant?
  - Nem gondolja?
  - Gondolom, csak hogy D'Artagnant nem szerezheti meg.
  - Miért nem?
  - Mert elszalasztottuk az idejét. D'Artagnan meghasonlott az udvarral, és ezt az alkalmat kellett volna megragadnunk. Azóta Angliában járt, hatalmas része volt az angol restaurációban, vagyont szerzett, és végül beállt a király szolgálatába. Ha pedig beállt a király szolgálatába, ez annyit jelent, hogy jól megfizetik érte.
  - Mi majd még jobban megfizetjük, ennyi az egész.
  - Ó, uram, engedje megjegyezni: D'Artagnan szótartó ember, és ha egyszer leköti szavát, nem szegi meg.
  - Tehát milyen következtetést von le ebből? - kérdezte Fouquet nyugtalanul.
  - Hogy ez idő szerint ki kell védenünk egy szörnyű csapást.
  - És hogyan védené ki?
  - Elmondom... D'Artagnan jelentést fog tenni a királynak küldetése eredményéről.
  - Ó, akkor van elég időnk, hogy elejét vegyük.
  - Hogyan?
  - Gondolom, hatalmasan megelőzte őt, nem?
  - Körülbelül tíz órával.
  - Nahát, tíz óra csak elég?...
- Aramis sápadtan nemet intett.
- Látja azokat a felhőket az égen, a fecskéket, amelyek a levegőt szelik? D'Artagnan gyorsabb, mint a felhő, gyorsabb, mint a madár, oly gyors, mint a szél.
  - Ne mondja!
  - Én mondom, hogy D'Artagnan emberfeletti ember. Nekem kortársam, és harmincöt év óta ismerem.
  - No és?
  - Hallgassa végig, kérem a számvetésemet: előreküldtem nagyméltóságodhoz Du Vallon urat, hajnali két órakor. Du Vallon úrnak tehát nyolcórán előnye volt előttem. Mikor érkezett meg ide Du Vallon úr?
  - Körülbelül négy órával ezelőtt.

- Amint látja, én négy órát hoztam be abból, amennyivel később indultam el Du Vallonnál, pedig Porthos remek lovas, és útjában nyolc lovat pusztított el, a tetemükre rátaláltam útközben. Én postai lovakon tettem meg ötven mérföldet, de köszvényem van, vesekövem, mit tudom én! A fáradtság engem halálosan kimerít. Pihenőt kellett tartanom Tours-ban. Azóta hintón robogtam, félholtan, zötykölődve, a kocsi hol jobbra, hol balra, hol hátra dobott-vetett, mert vadul száguldott velem a négy ló, de végre megérkeztem, és négyórai előnyt nyertem Porthos felett. De D'Artagnan súlya nem háromszáz font, mint Porthosé, nincs köszvénye és veseköve, mint nekem, D'Artagnan nem lovas, hanem valóságos kentaur. És ennél fogva D'Artagnan, aki akkor indult Belle-Isle-re, amikor én Párizs felé, mégis két órával utánam meg fog Párizsba érkezni.

- De hátha valami baleset éri.

- Baleset őt nem érheti.

- Hátha nem kapott jó lovat?

- Akkor maga fut, és gyorsabban, mint a lovak.

- Micsoda ember ez, jóságos Isten?

- Olyan ember, akit szeretek és csodálok. Szeretem, mert jó ember, nagy és becsületes ember. Csodálom, mert szememben az emberi erő és képesség csúcspontját jelenti, de bár szeretem és csodálom, félek tőle, és óvatos vagyok vele szemben. Összefoglalva tehát mondanivalómat: két óra múlva D'Artagnan itt lesz. Igyekezzünk megelőzni őt, siessen a Louvre-ba, beszéljen a királlyal, mielőtt D'Artagnan megérkezhetnék.

- És mit mondjak a királynak?

- Semmit. Ajándékozza oda neki... Belle-Isle-t.

- Ó, D'Herblay úr! D'Herblay úr! - kiáltott föl Fouquet. - Hány tervünket hiúsítaná meg egyszerre!

- Ha egy tervvel kudarcot vallunk, mindig akadhat más terv, amelyet sikerrel keresztül-vihetünk! Ne essünk soha kétségbe, és most menjen, uram, siessen!...

- De a belle-isle-i helyőrséget oly nagyszerűen kiválogattuk, és a király azonnal ki fogja cserélni.

- Ez a helyőrség, uram, amikor Belle-Isle-re jött, a királyé volt. Ma nagyméltóságodé, s így lesz ez minden helyőrséggel kétheti birtokbavétel után. Nyugodjék bele, uram. Látja-e akadályát, hogy egy év múlva saját hadserege legyen, egy vagy két ezred helyett? Nem látja-e, hogy nagyméltóságodnak ez a mostani helyőrsége párthíveket szerez La Rochelle-ben, Nantes-ban, Bordeaux-ban, Toulouse-ban és mindenütt, ahova majd küldik? Menjen a királyhoz, uram, siessen, az idő múlik, és mialatt mi vesztegetjük az időt, D'Artagnan úgy repül az országúton, mint a nyíl.

- D'Herblay úr, minden egyes szava oly mag, amely termékeny talajra hull az én elmémbe. Megyek a Louvre-ba.

- Mégpedig rögtön, ugyebár?

- Csak annyi időre van szükségem, hogy más ruhát öltsek.

- Gondolja meg, hogy D'Artagnannak nem kell Saint-Mandén átmennie, hanem egyenesen a Louvre-ba siet: már csak egyórai előnyünk maradt.

- D'Artagnannak minden rendelkezésére állhat, csak az én angol lovaim nem. Huszonöt perc múlva a Louvre-ban vagyok.

És Fouquet percnyi idővesztés nélkül intézkedett indulása felől. Aramisnak csak annyi ideje volt, hogy ezt mondja:

- Jöjjön vissza oly gyorsan, mint ahogy a Louvre-ba ment, mert türelmetlenül várom.

Öt perc múlva a főintendáns Párizs felé repült.

Aramis megmutattatta magának azt a szobát, ahol Porthos aludt.

Fouquet dolgozószobájának küszöbén Pellissonba ütközött, aki megtudva, hogy Aramis megérkezett, otthagya irodáját, és tárt karokkal sietett üdvözlésére.

Aramis azzal a méltóságteljes barátsággal fogadta Pellisson tiszteletteljes, de meleg üdvözlését, amelyhez annyira értett. De a lépcsőn hirtelen megállt.

- Mit hallok odafennről? - kérdezte.

Csakugyan valami tompa bömbölés hallatszott az emeletről, olyasmi, mint amilyen az éhes tigrisé vagy a türelmetlen oroszláné.

- Ó, semmi baj - mondta Pellisson mosolyogva.

- De mégis?...

- Du Vallon úr hortyog.

- Igazán - szólt Aramis -, csak Porthos képes ekkora zajt csapni. Megengedi, ugye, Pellisson, hogy fölmenjek és érdeklődjem, nincs-e szüksége Porthosnak valamire?

- Hát maga megengedi-e nekem, hogy elkísérjem?

- Természetesen.

Mind a ketten bementek Porthoshoz.

Porthos ott feküdt az ágyon, arca inkább lilás volt, mint piros, szeme dagadt, szája tátva. A keblének legmélyebb üregeiből fakadó bömbölés megremegtette az ablaküvegeket. Arcának feszülő és domborúan faragott izmai, homlokára tapadó verejtékes haja, állának és vállának hatalmas emelkedése láttán némi csodálat fogta el a nézőt, ekkora emberi erő már félisteni jelenség.

Porthos herkulesi lábikrája és lába megdagadt, úgyhogy bőrcsizmája megrepedt. Óriási testének minden ereje valami kőszzerű merevséggé feszült. Porthos éppannyira nem moccant meg, mint a fekvő gránitóriás az agrigentói síkon.²²

Pellisson parancsára az egyik inas felvagdalta Porthos csizmáit, mert semmiféle emberi erővel másként nem lehetett lehúzni.

Már négy lakáj esett neki hasztalan húzva, mint a matrózok a hajócsiga kötelét.

Porthost még csak felébreszteniök sem sikerült.

A csizmáját tehát csíkokban szedték le róla, és csizmatlan lába visszahullott az ágyra. Szétvagdalták ruháit is, fürdőbe vitték, egy óráig ott hagyták, aztán tiszta vászonruhába öltöztették, és befektették egy melegített ágyba, s mindezt annyi fáradsággal és kinnal, hogy még egy halott is felébredt volna tőle, Porthosnak ellenben a fél szeme sem nyílt ki, és hortyogó orgonája tovább zúgott fenségesen.

---

²² A hajdani (dél-szicíliai) görög város legnagyobb, i. e. 406-ban épült, Zeusznak szentelt temploma külső falán nyolcméteres kőóriások tartották a gerendázatot; egyikük, összerakva, ma is látható a romok között.

Aramis ellenben, lévén hideg és ideges alkatú, és hallatlan lelkierejével felruházva, dacolni akart a fáradtsággal, hogy Gourville-lal és Pellissonnal dolgozhasson, de ájultan hullott le egy székre, ahonnan aztán nem tudott felkelni.

A székről fölemelték, átvitték a szomszédos szobába, ágyba fektették, s az ágyban aztán megnyugodott izzó feje.

Amelyben Fouquet úr cselekszik

Fouquet eközben a Louvre felé robogott angol lovaival.

A király épp együtt dolgozott Colbert-ral.

Egyszerre csak a király elgondolkodott. Az a két halálos ítélet, amelyet trónra lépésekor aláírt, néha visszatért emlékezetébe.

Két gyászfoltot látott nyitott szemmel, két vérfoltot, ha lehunyta szemét.

- Uram - szólt hirtelen az intendánshoz -, néha úgy tűnik föl előttem, hogy az a két ember, akit halálra ítéltetett, nem is volt olyan nagy bűnös.

- Felség, csak ki voltak szemelve az adóbérlők nyájából, amelyet meg kellett tizedelni.

- És ki szemelte ki őket?

- A szükség, felség - felelte hidegen Colbert.

- A szükség! Nagy szó! - mormogta a fiatal király.

- A szükség: istenség, felség.

- Azok ketten a főintendáns hívei voltak, ugye?

- Úgy van, felség. Fouquet úr barátai voltak, és életüket is odaadták volna érte.

- Adták is, uram - mondta a király.

- Igaz, de szerencsére hiábavaló módon, ami nem volt szándékukban.

- Mennyi pénzt harácsolnak össze ezek az emberek?

- Körülbelül tízmilliót, ebből hatmillió visszatértült vagyonuk elkobzása révén.

- És ez a pénz az én pénztáramban van? - kérdezte a király némi iszonnal.

- Ott van, felség. Fouquet urat is fenyegette a vagyoneklobzás, de ezt elkerülte.

- Mire következtet ebből, Colbert úr?

- Arra, hogy Fouquet úr, aki egy csapat lázadót megszervezett, hogy barátait megmentse az akasztófa alól, alkalomadtán egy egész hadsereget fog szervezni, ha arról lesz szó, hogy a saját büntetésétől meneküljön meg.

A király olyan pillantást vetett bizalmasára, amelynek komor tüze a vihar villámára emlékeztet, olyan pillantást, amely hirtelen belevilágít a lelkiismeret legmélyebb hátterébe.

- Csodálkozom - mondta XIV. Lajos -, hogy nem közli velem, ha ilyesmit tesz fel Fouquet úrról.

- Mit közöljek, felség?

- Mindenekelőtt mondja meg világosan és szabatosan azt, amit magában gondol, Colbert úr.

- Miről?

- Fouquet úr magatartásáról.

- Véleményem szerint, felség, Fouquet úr nemcsak megkaparintani igyekszik minden pénzt, mint Mazarin úr tette, és így elvonja felségedtől hatalmának egy részét, hanem igyekszik megnyerni a maga számára mindazokat, kik barátai a könnyű életnek és gyönyörűségeknek, amit a léhűtők költészetnek neveznek, a politikusok pedig korrupciónak. Véleményem szerint, amikor Fouquet úr zsoldjába fogadja felséged alattvalóit, királyi előjogokat bitorol, és ha így folytatja, felségedet a gyöngé és jelentéktelen uralkodók sorába fogja visszaszorítani.

- Mi a neve az ilyen viselkedésnek, Colbert úr?

- Fouquet úr viselkedésének, felség?

- Igen.

- A neve: felségsértés.

- És mi történik a felségsértőkkel?

- Letartóztatják, törvény elé állítják és megbüntetik őket.

- Biztos benne, hogy Fouquet úr tervezi magában azt a büntetést, amelyet feltesz róla?

- Többet mondom, felség, már meg is kezdte tervének végrehajtását.

- Hát akkor visszatérek arra, amit már mondtam, Colbert úr.

- Mit mondott, felség?

- Adjon nekem tanácsot.

- Bocsánat, felség, de előbb még meg kell mondanom valamit.

- Mondja!

- Fouquet úr árulásának nyilvánvaló, érzékelhető, úgyszólván kézzel megrágható bizonyítékaival szolgálhatok.

- És mi az?

- Most tudtam meg, hogy Fouquet úr megerősíteti Belle-Isle-en-Mert.

- Igazán?

- Úgy van felség.

- Biztos benne?

- Teljesen. Tudja-e felséged, hogy katonák vannak Belle-Isle-en?

- Nem tudok róla, szavamra. Hát maga?

- Én se tudok róla, felség, tehát szerettem volna ajánlani felségednek, hogy küldjön valakit Belle-Isle-be.

- De kit?

- Például engem.

- És mit csinálna maga Belle-Isle-en?

- Tájékozódna, igaz-e, hogy a régi hűbéres főurak mintájára Fouquet úr lőrészeket vágat a falba?

- S mi célja volna az ilyen erődítésnek?

- Hogy egy nap védekezhessék királya ellen.

- De ha így van a dolog, Colbert úr - mondta Lajos -, azonnal meg kell tenni, amit mondott: le kell tartóztatni Fouquet urat.

- Lehetetlenség!

- Azt hiszem, mondtam már, hogy az én szolgálatomban ez a szó el van törölve.

- Bár felséged szolgálatában vagyok, azért Fouquet úr még mindig a főintendáns.

- No és?

- Következésképp és állásánál fogva, ha nincs is mellette az egész parlament, megnyerte magának az egész hadsereget a bőkezűségével, az egész irodalmat a mecénáskodásával, az egész nemességet az ajándékaival.

- Ez tehát azt jelenti, hogy nem tehetek semmit Fouquet ellen?

- Egyáltalán semmit, legalábbis e percben nem.

- Colbert úr, tanácsai nagyon meddők.

- Ó nem, felség, mert nemcsak a veszedelmet akarom megmutatni felségednek.

- Hát beszéljen! Hogyan lehetne aláásni azt a kolosszust, akit Fouquet úrnak hívnak? Hadd hallom.

És a király keserűen felnevetett.

- Fouquet a pénz segítségével lett naggyá, győzze le tehát felséged a pénz segítségével.

- Felmentsem az állásából?

- Rossz módszer.

- Melyik a jó módszer?

- Már mondtam: tegye őt tönkre felséged.

- De hogyan?

- Alkalomban nem lesz hiány, ragadjon meg felséged minden kínálkozó alkalmat.

- Mondjon csak egyet is.

- Mindjárt itt van egy: Monsieur ő királyi fensége meg fog házasodni, és nászünnepeét nagy-szerűen kell megülni. Ez kitűnő alkalom, hogy felséged egymilliót kérjen Fouquet úrtól; aki szemhunyorítás nélkül fizet ki húszezer frankot, amikor csak ötezerrel tartozik, könnyű kézzel megragadja ezt a milliót, ha felséged kéri.

- Helyes, kérni fogom - szólta XIV. Lajos.

- Ha felséged aláírja a rendelkezést, magam megyek fölvenni a pénzt.

És Colbert a király elé tett egy papirosívet, és átnyújtotta a tollat.

Ebben a pillanatban az ajtónálló kitárta az ajtót és bejelentette a főintendánst.

Lajos elsápadt.

Colbert kiejtette kezéből a tollat, és eloldalgott a király mellől, aki fölé, mint rossz szelleme, már kiterjesztette fekete szárnyát.

A főintendáns igazi udvaronc módján lépett be, vagyis egyetlen pillantással fölmérve a helyzetet.

Ez a helyzet egyáltalán nem volt megnyugtató Fouquet-ra nézve, bármennyire tudatában is volt erejének, Colbert kis fekete szeme, amelyet a gyűlölet kitágított, és XIV. Lajos világos szeme, amely most haragtól lobogott, fenyegető veszedelemre figyelmeztette.

Az udvaroncok az udvari pletykákkal szemben olyanok, mint a vén katonák, akik a szél zúgása és a lomb susogása közepett is meghallják egy távolban menetelő hadsereg lépéseit; ha nagyon odafigyelnek, még azt is meg tudják mondani, hány ember lépései hallatszanak, hány fegyver csörög, hány ágyú kereke dübörög.

Fouquet-t az érkezését fogadó mély csend figyelmeztette, hogy nagy veszedelem fenyegeti.

A király időt engedett neki, hogy előrejöjjön a terem közepéig. Mint szemérmes serdülő ifjú, a király úgy érezte, hogy ez idő szerint nem tehet mást. Fouquet vakmerően megragadta az alkalmat.

- Felsőleges uram - szólt Fouquet -, türelmetlen vártam, hogy felségeddel beszélhessek.

- És miért? - kérdezte Lajos.

- Mert jó hírt hozok felségednek.

Colbert, eltekintve Fouquet személyes nagyságától és nagy szívtől, sok tekintetben hasonlított hozzá. Éppoly éles eszű, éppoly jó emberismerő volt. Azután éppúgy megvolt az ereje, hogy összehúzza magát, ami által a képmutatók időt nyernek, hogy átgondolják a helyzetet, és erőt gyűjtve megint felpattanhassanak.

Colbert megsejtette, hogy Fouquet elébe megy a csapásnak, amelyet ő akar rámérni, szeme felcsillant.

- Miféle jó hírt? - kérdezte a király.

Fouquet letett a király asztalára egy összegöngyölgetett nagy ívet.

- Felsőleges uram, kegyeskedjék egy pillantást vetni erre a munkára - mondta Fouquet.

A király lassan kitekergette a papírgöngyöleget.

- Valami tervrajz? - kérdezte.

- Úgy van, felség.

- És miféle tervrajz?

- Egy új erődé, felség.

- Ej, Fouquet úr - szólt a király -, tehát taktikával és stratégiával is foglalkozik?

- Mindennel foglalkozom, ami hasznára lehet felséged uralkodásának - felelte Fouquet.

- Szép képek! - mondta a király, és nézegette a tervrajzot.

- Felsőged kétségkívül megérti a tervrajzot - szólt Fouquet, és a papiros fölé hajolt -; ez itt az erődfalak vonala, ezek itten az egyes erődök, és emitt vannak az előretolt sáncok.

- Hát ez itt mi, uram?

- A tenger.

- Körös-körül tenger?

- Úgy van, felség.

- És micsoda erőd az, amelynek a tervrajzát most elém tette?

- Belle-Isle-en-Mer, felség - felelte Fouquet egyszerűen.

Erre a helynévre Colbert olyan heves mozdulatot tett, hogy a király visszafordult feléje, hogy mérsékletre intse.

Fouquet urat egyáltalán nem izgatta se Colbert heves mozdulata, se a király intése.

- Tehát megerősítette Belle-Isle-t, uram? - szólt Lajos.

- Megerősítettem, felség, és most itt hozom felségednek az építés költségvetését és számláit - felelte Fouquet. - Egymillió-hatszáz ezer frankot fizettem érte.

- Mivégre? - vetette ellene hidegen Lajos, akit erre a kérdésre Colbert gyűlöletteljes pillantása készített.

- Egészen egyszerű, könnyen érthető célból - felelte Fouquet. - Felséged feszült viszonyban van Nagy-Britanniával.

- Igaz, de II. Károly király restaurációja óta szövetségben vagyok vele.

- Csak egy hónap óta, felséges uram, mint felséged is megállapította. Csakhogy Belle-Isle megerősítését már hat hónappal ezelőtt megkezdték.

- Tehát most feleslegessé lett.

- Felség, az erődök sohasem feleslegesek. Én megerősítettem Belle-Isle-t. Monk és Lambert, valamint a mindenféle londoni polgárok ellen, akik katonásdit játszottak. Belle-Isle most kitűnő erőd lesz a hollandokkal szemben, akiknek vagy Anglia, vagy felséged előbb-utóbb úgymint hadat fog üzeni.

A király megint elhallgatott, és lopva Colbert-ra pillantott.

- Belle-Isle - szólalt meg újra -, azt hiszem, az öné, Fouquet úr?

- Nem, felséges uram.

- Hát kié akkor?

- Felségedé.

Colbert erre a szóra úgy megrémült, mintha örvény nyílt volna meg a lába alatt.

Lajos megremegett bámulatában, akár Fouquet zsenialitását, akár királyhűségét illetve csodálata.

- Magyarázza meg jobban, kérem - mondta.

- Mi sem egyszerűbb, felség. Belle-Isle az én birtokom, és a saját pénzből építettem át erődé. De minthogy semmi a világon nem akadályozhatja meg, hogy az ország egyik alattvalója királyát szerény ajándékkal lepje meg, én felajánlom felségednek birtokomat, csak a haszonélvezetét kérem. Belle-Isle fontos harcászati pont, és csak a királyé lehet, felséged ezentúl biztos őrséget tarthat Belle-Isle-en.

Colbert csaknem hanyatt vágódott a síkos parketton. Hogy el ne essék, meg kellett kapaszkodnia a faburkolat pillérében.

- Ezzel a tettel bev bizonyította, hogy igen kitűnő hadászati ismeretei vannak, uram - mondta XIV. Lajos.

- Felség, a kezdeményezés nem az én érdemem - felelte Fouquet; - sok tiszttel beszéltem, ők tanácsolták így. Magát az erődítés tervét is egy igen kitűnő nevű mérnök készítette.

- Mi a neve? - kérdezte Lajos.

- Du Vallon úr.

- Du Vallon úr? - szólt Lajos. - Nem ismerem. Mégiscsak bosszantó, Colbert úr - folytatta a király -, hogy nem ismerem azokat a tehetséges embereket, akik díszére válnak királtságomnak.

És ezekkel a szavakkal a király Colbert felé fordult.

Az intendáns villámsújtottan állt helyén, homlokáról veríték csurgott, egyetlen szó sem jött ajkára, hihetetlen kínszenvedést élt át.

- Jegyezze meg ezt a nevet - tette hozzá XIV. Lajos.

Colbert meghajolt, arca sápadtabb volt, mint kezelőjének flandriai csipkéje.

Fouquet folytatta:

- A kőművesmunkához római masztikszot használtunk, ezt az építészek az ókorból fennmaradt feljegyzések alapján állították össze.

- És az ágyúk? - kérdezte Lajos.

- Ó, ez már felséged dolga. Nekem nincs jogom, hogy ágyúkat állítsak fel a birtokomon, amíg felséged ki nem jelenti, hogy ez a birtok felségedé.

Lajos határozatlanul ingadozott a hatalmas Fouquet iránti gyűlölet, és a másik, a lesújtott ember iránti szánalom között, utóbbit mindenben Fouquet ellentétének érezte.

De királyi kötelességének tudata győzött emberi érzései felett.

Ujjával rámutatott a tervrajzra.

- Ennek a tervnek a végrehajtására bizonyosan sok pénzt adott ki? - kérdezte.

- Az összeg nagyságát már voltam bátor említeni felséged előtt.

- Mondja újra, mert elfelejtettem.

- Egymillió-hatszáz ezer frankba került.

- Egymillió-hatszáz ezer frankba! Milyen mérhetetlenül gazdag, Fouquet úr!

- Felséged a gazdag - mondta a főintendáns -, minthogy Belle-Isle felségedé.

- Úgy van, köszönöm. De bármily gazdag vagyok is, Fouquet úr...

A király nem folytatta tovább.

- Nos, felséges uram? - kérdezte a főintendáns.

- Még sincs mindig pénzem, amikor kellene.

- Felségednek?

- Nekem.

- Felségednek pénzre van szüksége?

- Például holnap is.

- Felséged lesz kegyes megmagyarázni, miért?

- A fivérem házasságra lép az angol király húgával.

- No és... felséges uram?

- Nos, az ifjú hercegnőt olyan fogadtatásban kell részesíteni, amely méltó IV. Henrik unokájához.

- Ez csak természetes.
- Tehát szükségem van pénzre.
- Kétségkívül.
- Szükségem volna...

XIV. Lajos habozott. Az összeg, amit kérni akart, épp annyi volt, amennyit annak idején kénytelen volt megtagadni II. Károlytól.

A király Colbert felé fordult, mintha tőle várná, hogy kimondja az összeget.

- Szükségem volna holnap... - ismételte Lajos és Colbert-ra nézett.
  - Egymillióra - mondta nyersen Colbert, örülve, hogy visszafizetheti Fouquet-nak a kölcsönt.
- Fouquet hátat fordított az intendánsnak, hogy a királyra figyeljen. Meg se fordult Colbert szavára, és várta, míg a király megismétli, helyesebben maga elé morogja:
- Egymillióra.
  - Ó, felséges uram - szólt kicsinylőn Fouquet -, egymillióra! Mit csinál felséged egymillióval?
  - Pedig én azt hiszem... - szólt XIV. Lajos.
  - Ennyit költenek a legkisebb német herceg esküvőjére.
  - Uram...

- Legalábbis kétmillióra van felségednek szüksége. Csak a lovak bele fognak kerülni ötszázezer frankba. Felséged engedelmével ma este egymillió-hatszáz ezer frankot fogok küldeni felségednek.

- Mit? - szólt a király. - Egymillió-hatszáz ezer frankot!
- Bocsánat, felség - felelte Fouquet, és vissza sem fordult Colbert felé -, tudom, hogy ehhez még négyszáz ezer frank hiányzik. De az intendáns úrnak - és itt hüvelykujjával a vállán keresztül Colbert felé bökött, aki a háta mögött sápadozott -, az intendáns úrnak a pénztárában... van kilencszáz ezer frankom.

A király hátrafordult és Colbert-ra nézett.

- De... - mondta Colbert.
- Ez az úr - folytatta Fouquet, és ekkor sem beszélt egyenesen Colbert-hoz -, ez az úr nyolc nappal ezelőtt kapott egymillió-hatszáz ezer frankot. Száz ezret kifizetett a testőröknek, hetvenötezet a kórházaknak, huszonötezet a svájci testőröknek, százharmincezet fordított élelmiszerre, háromszázhatvanezet fegyverre, tízezet apróbb kiadásokra. Mindezt összeadva, nem tévedek, ha kilencszáz ezer frank maradvánnyal számolok.

Fouquet most félig Colbert felé fordult, ahogyan a főnök szokott megvető módon tárgyalni alantasával.

- Legyen gondja rá, uram - mondta Colbert-nak -, hogy ez a kilencszáz ezer frank még ma este őfelsége kezében legyen aranyban.
- De - mondta a király - ez már kétmillió-ötszáz ezer frank!
- Felséges uram, az ötszáz ezer frank többlet jó lesz zsebpénznek a királyi herceg őfelsége számára. Tehát Colbert úr, ma este nyolc óra előtt ott legyen a pénz őfelségénél.

E szavak után Fouquet mélyen meghajolt a király előtt, és arccal a király felé, kihátrált, egyetlen pillantásra sem érdemesítve ellenségét, akinek félig-meddig kihúzta a méregfogát.

Colbert dühében flandriai csipkéit tépdeste, és véresre harapdálta ajkát.

Fouquet még a király dolgozószobájának kijáratához sem ért, amikor belépett az ajtónálló, elsurrant Fouquet mellett, és hangos szóval jelentette:

- Futár érkezett Bretagne-ból őfelségéhez.

„D’Herblay úrnak igaza volt - gondolta Fouquet, s kihúzta zsebóráját: - Egy óra ötvenöt perc! Épp ideje volt!”

Amelyben D'Artagnan végül mégis megkapja kapitányi kinevezését

Az olvasó előre tudja, hogy kit jelentett be az ajtónálló, mint Bretagne-ból érkező futárt.

A futárra könnyen rá lehetett ismerni.

D'Artagnan volt, poros ruhában, lángoló arccal, hajáról csöppekben hullt a veríték, a lába meg volt merevedve, úgyhogy alig bírta felemelni a lépcsőfokokra, melyeken véres sarkantyúja visszhangosan pengett.

Abban a pillanatban, amikor átlépte a küszöböt, megpillantotta a főintendánst.

Fouquet mosolyogva üdvözölte azt az embert, aki, ha egy órával hamarabb érkezik, a bukást vagy a halált jelentette volna számára.

D'Artagnan lelki jóságában és kimeríthetetlen testi erejében megőrzött annyi lélekjelenlétet, hogy most eszébe jutott, milyen kedvesen fogadta őt Fouquet, tehát üdvözölte a főintendánst, inkább jóakaratból és részvétből, mint tiszteletből.

D'Artagnan úgy érezte, hogy ajkára tolul az a szó, amelyet annyiszor hajtogattak Guise herceg előtt:

„Meneküljön!”

De ha kimondja, elárul egy ügyet; ha a király dolgozószobájában és az ajtónálló előtt mondja ki, csak a maga vesztét okozza, és nem ment meg senkit.

D'Artagnan tehát csak arra szorítkozott, hogy Fouquet-t némán üdvözölje, és belépett a királyhoz.

Ebben a percben a király két érzés közt ingadozott; meglepték Fouquet utolsó szavai, és örült D'Artagnan visszaérkezésének.

D'Artagnan nem volt ugyan udvaronc, de mégis oly biztos és gyors pillantása volt, mintha az lett volna.

Amikor belépett, leolvasta Colbert homlokáról a lesújtó megaláztatást.

D'Artagnan hallhatta még azokat a szavakat is, amelyeket a király mondott Colbert-nak;

- Ej ha, Colbert úr, tehát kilencszázezer frankkal tartozik a főintendatúrának?

Colbert nem tudta, mit feleljen, némán meghajolt.

Az egész jelenet bevésődött D'Artagnanba, szemén és fülén keresztül egyszerre.

XIV. Lajos első szava, amelyet testőréhez intézett, barátságos „jó napot” volt, mintha tüntetőleg kedves akart volna lenni az iménti rideg mondathoz képest.

Második mondatával a király elbocsátotta Colbert-t.

Colbert halálsápadtan és támolyogva ment ki a király dolgozószobájából, míg D'Artagnan vígan pödörgette a bajuszát.

- Ebben a fejetlenségben szívesen látom egyik hű emberemet - mondta a király, megcsodálva futárának ruháján a hadi piszkot és szennyet.

- Felsőleges uram - mondta D'Artagnan -, annyira sürgősnek éreztem jelentkezésemet a Louvreban, hogy bátorkodtam így megjelenni felséged előtt.

- Tehát rendkívül érdekes híreket hoz nekem, uram? - kérdezte a király mosolyogva.

- Felség, két szóval elmondhatom, amit tudok: Belle-Isle csodálatosan meg van erősítve, kettős várfala van, egy citadellája, két külön erődje, kikötőjében három kalózgálya horgonyoz, és parti útegeiből csak az ágyú hiányzik.

- Mindezt tudom, uram - felelte a király.

- Hogyan? Felséged tudja mindezt? - szólt D'Artagnan, s meglepetésében szinte leesett az álla.

- Kezemben van Belle-Isle erősítésének terve - mondta a király.

- Felségednek megvan a vár tervrajza?...

- Itt van.

- Csakugyan, felséges uram - szólt D'Artagnan -, ez az a tervrajz, a párját Belle-Isle-en láttam. D'Artagnan homloka elkomorodott.

- Ó, értem! Felséged nem bízott meg egyedül bennem, és elküldött mást is - mondta szemrehányó hangon.

- Mindegy, uram, hogyan tudtam meg a dolgot, a fő, hogy tudom.

- Ez igaz, felség - mondta a testőr, s egyáltalán nem igyekezett elrejtteni elégedetlenségét -, de engedje felséged megmondanom, nem volt érdemes annyit futkároztatnia, hússzor is kitennie csontjaimat az összezúzás veszélyének, ha itt ezzel a hírrel fogad. Felség, ha az ember nem bíz meg valakiben, vagy nem bíz benne eléggé, akkor nem alkalmazza.

És D'Artagnan katonásan dobbantott a lábával, amire csizmájáról véres por hullott le a padlóra.

A király csak nézte D'Artagnant, és magában örült első győzelmének.

- Uram - szólt Lajos egy perc múlva -, nemcsak ismerem Belle-Isle minden titkát, hanem azonfelül Belle-Isle az enyém!

- Rendben van, felség, rendben van. Egyebet nem is kérek - szólt D'Artagnan -, csak az elbocsátásomat.

- Az elbocsátását? - kérdezte a király. - Miért?

- Természetesen. Sokkal büszkébb vagyok, semhogy a király kenyerét ingyen egyem, vagy úgy, hogy nem szolgáltam meg tisztességgel. Kérem elbocsátásomat, felség!

- Hohó! - mondta a király.

- Felség, kérem az elbocsátásomat, különben önkényesen távozom.

- Nagyon haragszik?

- Van is miért, láncos teringette! Nyeregben ülök harminckét órán keresztül, éjjel-nappal loholok, robogok, gyorsaságban csodát teszek, megérkezem holtfáradtan, és erre kiderül, hogy másvalaki megelőzött. Eh, ostoba fickó vagyok! Kérem az elbocsátásomat, felség!

- D'Artagnan úr - mondta XIV. Lajos, és fehér kezét rátette a testőr kabátjának poros ujjára -, amit én az imént mondtam, egyáltalán nem változtat azon, amit ígértem. Szavamat adtam, szavamat tartom.

És a fiatal király egyenesen íróasztalához ment, kihúzta egyik fiókját, és kivett belőle egy négyrét hajtott papirosívet.

- Itt a testőrkapitányi kinevezése. Megérdemelte, D'Artagnan úr.

D'Artagnan gyorsan kibontotta az ívet, és kétszer is jól megnézte. Nem hitt a szemének.

- És ez a kapitányi kinevezés - folytatta a király - nemcsak belle-isle-i útjáért, hanem a Grève téren való bátor közbelépéséért is. Ott csakugyan hatalmas szolgálatot tett nekem.

- Ah, ah! - felelte D'Artagnan, és nagy önuralma ellenére is egészen a szeméig előntötte a pír -, hát erről is tud felséged?

- Igen, tudok róla.

A király a vesékbe látott és csalhatatlanul ítélte, ha valakinek a titkos gondolataiban kellett olvasnia.

- De valamit akar még mondani nekem - mondta a testőrnek -, és mégse mondja meg. Ej, hát legyen őszinte, uram, tudja, hiszen megmondtam egyszer s mindenkorra, hogy őszintének kell lennie velem.

- Hát, felséges uram, kimondom, ami a szívemet nyomja: jobban örülnék, ha testőrkapitányi kinevezésemet azért kaptam volna, hogy századom élén harcoltam, vagy hogy tüzerüteget vezényeltem, vagy hogy elfoglaltam egy várost, ennek szívesebben örültem volna, mint hogy felakasztattam két szerencsétlen embert.

- S igaz, amit mond?

- Miért gyanúsítana felséged színleléssel?

- Azért, mert nagyon jól ismerem, D'Artagnan úr: maga nem bánhatja meg, hogy érdekekben kardot rántott.

- Ebben téved, felséges uram, mégpedig nagyon. Igenis megbántam, hogy kardot rántottam, a következmények miatt, amelyekre tettem vezetett. Az a két szegény ember, akik az akasztófán elpusztultak, felség, nem voltak ellenségei sem felségednek, sem nekem, és még csak nem is védekeztek.

A király egy pillanatig hallgatott.

- És a társa, D'Artagnan úr, szintén megbánta tettét?

- Társam?

- A társa. Azt hiszem, nem volt egyedül.

- Egyedül? Hol?

- A Grève téren.

- Nem, felség, nem, nem voltam egyedül - mondta D'Artagnan, belepirulva a gondolatba, hogy a király azzal gyanúsíthatja: egyedül magának akarja megszerezni azt a dicsőséget is, ami Raoult illeti. - Hát, láncos teringette! Természetes, hogy nem voltam egyedül, vagy mint felséged mondja, társam is volt, mégpedig vitéz társam.

- Egy fiatalember?

- Egy fiatalember, felséges uram. De engedje meg felséged, hogy bókoljak azért, mert kívülből ismeri ezt az egész dolgot. Talán Colbert úr tett róla felségednek jelentést?

- Colbert úr csak jót mondott magáról, D'Artagnan úr, de meg is járja, ha mást mond.

- Ó, akkor boldog vagyok!

- De arról a fiataleberről is sok jót mondott.

- Jogosan - felelte a testőr.

- Szóval, úgy látszik, az a fiatalember valóságos hős - mondta XIV. Lajos, mindenáron ki akarva élezni azt az érzést, amit bosszúságnak vélt.

- Valóságos hős, úgy van, felség - mondta D'Artagnan, boldogan, hogy a király figyelmét Raoulra irányíthatja.

- Tudja a nevét?

- Hogyne.

- Tehát ismeri?

- Idestova huszonöt éve, felség.

- Hiszen az a fiatalember alig huszonöt éves! - kiáltott fel a király.

- Hát igen, felség, születése óta ismerem.

- Határozottan állítja?

- Felséges uram - mondta D'Artagnan -, felséged oly bizalmatlansággal kérdez ki engem, hogy nem ismerek rá felségedre. Colbert úr, aki felségedet ennyire beavatta a dologba, talán elfelejtette megmondani, hogy az a fiatalember legjobb barátom fia?

- Bragelonne vicomte?

- Ó bizony, felség. Bragelonne vicomte apja La Fère gróf, aki oly hatalmas segítséget nyújtott II. Károly királynak trónja visszaszerzésében. Ó, felség, Bragelonne hősök nemzetségéből származik.

- Bragelonne tehát fia annak a francia főúrnak, aki felkeresett engem, illetve Mazarint, hogy II. Károly angol király nevében felajánlja Anglia szövetségét?

- Ó az.

- És maga állítja, hogy ez a La Fère gróf vitéz ember?

- Felséges uram! La Fère olyan ember, aki többször rántott kardot felséged királyi atyjáért, mint ahány nap felséged áldott életében eddig eltelt.

Most XIV. Lajos volt az, aki ajkába harapott.

- Helyes, D'Artagnan úr, helyes!... És La Fère gróf a maga barátja?

- Idestova negyven év óta, felséges uram. Ebből láthatja felséged, hogy nem közelmúlt dolgokról beszélek.

- Örülne D'Artagnan úr, ha az ifjú Bragelonne-nal találkozhatnék?

- Boldog volnék, felség.

A király csöngetett. Egy ajtónálló jelent meg.

- Hívja ide Bragelonne urat - parancsolta a király.

- Ó, Bragelonne itt van? - kiáltott fel D'Artagnan.

- Ma itt van őrségen a Louvre-ban, Condé herceg nemesi századával.

Alighogy a király befejezte szavait, Raoul megjelent, és amikor megpillantotta D'Artagnant, olyan bájos mosoly jelent meg ajkán, amilyen csak az ifjúság sajátja.

- Rajta, rajta! - mondta bizalmas hangon D'Artagnan Raoulnak. - A király megengedi, hogy megölelj, de előbb mondj a felséges úrnak köszönetet.

Raoul oly bájosan hajolt meg, hogy Lajos király, akinek mindig tetszettek mások előnyös tulajdonságai, ha nem a király rovására nyilvánultak meg, megcsodálta szépségét, erejét és szerénységét.

- Vicomte - mondta a király, és Raoul felé fordult -, arra kértem Condé herceget, hogy engedje át magát nekem. Megkaptam a herceg válaszát. Ma reggel óta tehát az enyém. Condé herceg kitűnő feljebbvalója volt, de remélem, hogy a változás miatt nem lesz oka panaszra.

- Légy nyugodt, Raoul, a király jó ember - mondta D'Artagnan, aki megsejtette XIV. Lajos jellemét, és, természetesen kellő határok közt játszott a király hiúságával, mindig szeme előtt tartva az illendőséget, és olyankor is hízelgett, mikor látszólag gúnyolódott.

- Felsőges uram - mondta ekkor Bragelonne kellemes hangon, és azzal a természetes és könnyed ékesszólásával, amelyet apjától örökölt -, felsőges uram, én nem a mai naptól vagyok felsőgedé.

- Ó, tudom - felelte a király -, a Grève téren való szereplésére céloz. Azon a napon csakugyan engem szolgált.

- Felsőges uram, nem is erre a napra célozok. Nem illenék emlékeztetnem felsőgedet csekély szolgálatomra, olyan kiváló ember jelenlétében, mint D'Artagnan úr. Én egy olyan eseményre céloztam, amely korszakos volt életemben, és tizenhat éves koromtól fogva felsőged szolgálatába állított.

- Ejha! - mondta a király -, és milyen esemény az, hadd hallom.

- Parancsára. Amikor életemben először mentem a csatába, Condé herceg hadseregéhez csatlakozva, La Fère gróf elvitt Saint-Denis-be, ahol XIII. Lajos király földi maradványai a bazilika kriptájának mélyén várják utódját, akit Isten remélhetőleg csak évek hosszú sora múlva fog utánaküldeni. La Fère gróf megesketett engem a királyok hamvaira, hogy mindig a királyságot fogom szolgálni, amit felsőged képvisel, felsőged testesít meg, a királyság eszméjét fogom szolgálni gondolataimmal, szavaimmal és tetteimmel. Én megesküdtem, Isten és a halottak hallották eskümet. Tíz év óta, felsőges, nem volt olyan gyakran alkalmam királyhűségemről tanúságot tenni, mint ahányszor szerettem volna: én felsőged katonája vagyok, semmi más, s amikor maga mellé rendel, nem az úr változott meg, akit szolgállok, hanem csak a beosztásom.

Raoul elhallgatott és meghajolt.

Rég nem szólt többé, de XIV. Lajos még egyre hallgatott.

- Láncos teringette! - kiáltott fel D'Artagnan. - Szépen beszél a fiú, ugye, felsőges uram? Hiába, jó fajta, nemesi fajta, felsőges!

- Úgy van - mormogta a király megindultan, de nem merve kimutatni megindultságát, nem lévén rá más oka, mint hogy egy különlegesen fennkölt jellemmel ismerkedett meg. - Úgy van, uram, igazat mondott; ahol eddig szolgált, mindenütt a királyé volt. De amikor most más beosztást kapott, olyan előléptetésre lesz kilátása, higgye meg, mint amilyenre méltó.

Raoul látta, hogy a király nem óhajt többet mondani. És azzal a tökéletes tapintattal, amely Bragelonne nagyszerű lelkét jellemezte, meghajolt és távozott.

- Van még valami mondanivalója, uram? - kérdezte a király, négy szemközt maradván D'Artagnannal.

- Igen, felsőges, és ezt a hírt tartogattam utolsóknak, mert szomorú és gyászba borítja az európai királyságokat.

- Mit akar velem közölni?

- Felséges uram, amikor keresztül utaztam Blois városán, egy hír, egy szomorú hír, amely a hercegi palotából érkezett, ütötte meg fületem.

- Megijeszt, D'Artagnan úr.

- Felség, a hírt egy udvari vadásztól hallottam, aki gyászfátyolt viselt a karján.

- Csak nem nagybátyám, Gaston orléans-i herceg?

- Felség, a herceg kilehelte lelkét.

- S engem nem értesítettek róla - kiáltott fel a király, mivel királyi érzékenységét bántotta, hogy a halálesetről nem kapott hírt.

- Ó, ne haragudjon érte, felség - szólt D'Artagnan. - A párizsi futárok és a világ valamennyi futárja sem jár oly gyorsan, mint felséged szolgálója. A blois-i futár sem lesz itt két óra előtt, pedig ugyancsak siet, erről kezeskedem, tekintve, hogy csak Orléans-on túl tudtam utolérni.

- Gaston nagybátyám! - mormogta maga elé Lajos, és tenyerébe temette homlokát, ebbe a két szóba foglalva mindazt a sokféle ellentétes érzést, amelyet a herceg neve keltett benne.

- Hej, így van ez már ezen a világon, felség - mondta D'Artagnan filozofikusan, és mintegy feelve a király gondolatára. - A múlt elrepül.

- Igaz, uram, igaz, de megmarad nekünk, hála Istennek, a jövő, és rajta leszünk, hogy ne legyen nagyon sötét.

- Ebben a tekintetben teljesen rábízom magam felségedre - mondta a testőr, és meghajolt. - Most pedig...

- Igaz, meg is feledkeztem róla, hogy száztíz mérföldet tett meg. Menjen és vigyázzon magára, egyik legjobb katonámra, és ha majd kipihente magát jelentkezék nálam szolgálatra.

- Felséges uram, akár távol vagyok, akár jelen vagyok, mindig felséged szolgálatában állok.

D'Artagnan meghajolt és távozott.

Aztán mintha csak a szomszédos Fontainebleau-ból érkezett volna, nagyokat lépve végig-sietett a Louvre udvarán, hogy fölkeresse Bragelonne-t.

A szerelmes ifjú és kedvese

A blois-i kastélyban viaszgyertyák égtek Orléans-i Gastonnak, a múlt utolsó képviselőjének holtteste körül; a város polgárai elkészítették a herceg sírfeliratát, amely egyáltalán nem volt dicshimnusz; az özvegy hercegné, már nem is emlékezve rá, hogy ifjúkorában annyira szerelmes volt ebbe az immár élettelenül kiterített férfiba, hogy miatta megszökött atyja házából, most a halottas teremtől alig húszlépcsnyire a maga kis érdekeit és a gögjét csorbító apró áldozatokat latolgatta; másfajta érdekek és másfajta gögök hullámzottak a kastély minden kis zugában, ahová csak teremtett lélek bejutott.

Sem a léleklarangok kongása, sem a kántorok gyászdalai, sem a gyertyák lobogása a színes üvegeken át, sem a temetés előkészületei nem tudták lekötöni annak a két személynek a figyelmét, aki a belső udvar egyik ablakánál állt; ezt az ablakot már ismerjük: egy olyan szobát világított meg, amely az úgynevezett melléklakosztályokhoz tartozott.

Egyébként derűsen sütött a nap, mert a napsugár láthatólag nem nagyon törődött a Franciaországot ért veszteséggel, fénye ráhullott az ifjú párra, előcsalta a virágok illatát, és vidámmá tette még a komor falakat is.

A két személy, akit annyira elfoglalt nem a herceg halála, hanem az a beszélgetés, amelyet a herceg halála következtében folytattak, a két személy egy ifjú hölgy és egy fiatalember volt.

A fiatalember huszonöt-huszonhat év körüli, alacsony, barna bőrű fiú volt, arca hol élénk, hol alattomos lett, alkalomadtán beszédesen villogtatta roppant nagy szemét, amelyre hosszú szempilla borult, széles mosolyra húzta nagy száját, megmutatva szép fogait, és hegyes álla, amelyet a természet rendkívüli mozgékonyasággal ruházott fel, néha szerelmesen közeledett beszélgetőtársa felé, aki, meg kell vallanunk, nem ugrott vissza mindig oly gyorsan, mint ahogy az illendőség és a jó erkölcs szigorú szabályai előírják.

A fiatal lányt már ismerjük, láttuk is ebben az ablakban, s akkor ugyancsak a nap aranyozta be; ez a leány sajtós keveréke volt a gyöngédségnek és megfontolásnak: búbajos volt, ha nevetett, és szép volt, ha elkomolyodott, de sietve meg kell jegyeznünk, hogy gyakrabban volt búbajos, mint szép.

Az ifjú pár alighanem épp csúcspontjára jutott félig gúnyos, félig komoly beszélgetésének.

- Nézze, Malicorne úr - mondta a leány -, beszéljünk talán egyszer már okosan is.

- Azt hiszi, Aure kisasszony, hogy ez olyan könnyen megy? - szólt a fiatalember. - Megtenni, amit az ember akar, ha nem teheti meg, amit lehet...

- No, most aztán szépen belezavarodott a mondókájába.

- Én?

- Maga bizony. Hagyja már abba ezt az ügyvédi okoskodást.

- Megint lehetetlent kíván. Ügyvédbojtár vagyok, Montalais kisasszony.

- Én pedig nemeskisasszony vagyok, Malicorne úr.

- Sajnos, ezt jól tudom, és kegyed elégszer a szememre lobbantja a kettőnk között lévő távolságot. Nem is mondom többé egy szót sem.

- Nem, nem lobbantom a szemére. Csak mondja el, amit akar, mondja már. Akarom!

- Jó, hát engedelmeskedem.

- No, hála Istennek!
  - Monsieur meghalt.
  - Igazán? Micsoda újság! És honnan hozta ezt a roppant érdekes hírt?
  - Orléans-ból jövök, kisasszony.
  - És ez az egyetlen hír, amit hozott?
  - Ó, dehogy... Azt is hírül adhatom, hogy Henriette angol hercegnő megérkezik, és megtartja esküvőjét a király öfelsége fivérével.
  - Ejnye, Malicorne, de kiállhatatlan ezekkel a múlt századbeli híreivel! Ha tovább is ilyen komolytalan lesz, kidobatom.
  - Ó, jaj!
  - Ki én, mert valósággal kétségbe ejt.
  - Nono, kisasszony, csak türelem!
  - Így akar érvényesülni. De jól tudom én, miért.
  - Mondja meg, és én őszintén igennel felelek, ha igaz.
  - Jól tudja, mennyire vágyom az udvarhölgyi állásra, amelyet ostoba fejjel magától kértem, maga pedig ugyancsak takarékoskodik a pártfogásával.
  - Én?
- Malicorne lesütötte szemét, összekulcsolta kezét, és alamuszi arcot öltött.
- De hát, mondja csak, mit ér egy szegény ügyészi írnok pártfogása?
  - Atyjaurának tán csak nemhiába van húszezer frank évi javadalma, Malicorne úr?
  - Ez csak vidéken jelent gazdagságot, Montalais kisasszony.
  - Az atyjaura tán csak nemhiába van beavatva a Hercegúr titkaiba?
  - Annyi előnye van belőle, hogy pénzt adhat kölcsön a hercegnek.
  - Egyszóval, maga nemhiába a legravaszabb legénye ennek a vidéknek.
  - Ne bókoljon, kisasszony.
  - Én bókolok?
  - Bókol.
  - Hogy a csudába?
  - Azért, mert én azt állítom, hogy a pártfogásom nem ér semmit, kegyed pedig azt állítja, hogy ér valamit.
  - És mi lesz végül is a megbízatásommal?
  - A megbízatásával?
  - Megkapom, vagy nem kapom meg?
  - Megkapja.
  - De mikor?
  - Amikor akarja.

- Hát akkor hol van?
- A zsebemben.
- Micsoda? A zsebében?
- Bizony!

És Malicorne ravasz mosoly kíséretében csakugyan kivett a zsebéből egy levelet, Montalais kisasszony pedig azonnal megkaparintotta, és mohón elolvasta.

Mennél tovább olvasott, arca annál inkább földerült.

- Malicorne! - kiáltott föl a kisasszony, miután elolvasta a levelet -, hát maga igazán aranyos fiú.

- Miért, kisasszony?

- Azért, mert ezért a megbízatásért fizetséget is követelhetett volna, és nem tette.

A leány hangos kacagásra fakadt, azt hívén, hogy zavarba hozta a fiatalembert. De Malicorne vitézül állta a támadást.

- Nem értem magát - szólt.

Ezúttal Montalais kisasszony jött zavarba.

- Én megvallottam érzelmeimet - folytatta Malicorne -, és maga háromszor jelentette ki nevetve, hogy nem szeret; egyszer megcsókolt, de nem nevetett, és nekem ennyi elég.

- Elég? - kérdezte a büszke és kacér Montalais kisasszony, olyan hangon, amelyből kiértett sértett büszkesége.

- Teljesen elég, kisasszony - felelte Malicorne.

- Ó!

Ez az egytagú szó oly nagy haragot árult el, mint amily nagy hállára tarthatott volna számot a fiatalember.

Az ifjú csendesen lehajtotta fejét.

- Nézze, Montalais - mondta, nem törődve vele, hogy ez a bizalmas megszólítás tetszik-e szerelmesének, vagy nem -, ne vitatkozzunk erről.

- Miért ne?

- Mert egy év óta, amióta ismerem, hússzor is kitette volna a szűrőmet, ha nem tetszeném magának.

- Csakugyan! De mily alkalommal kellett volna a szűrét kitennem?

- Amikor jó néhányszor megérdemeltem... a szemtelenségemmel.

- No, ebben aztán igaza van.

- Lám, tehát kénytelen nekem igazat adni - szólt Malicorne.

- De Malicorne úr!

- Azért nem veszünk össze; ha nem kergetett el, megvan annak az oka.

- De semmi esetre sem az, hogy szeretem! - kiáltott fel Montalais kisasszony.

- Ez igaz. Sőt ebben a pillanatban azt hiszem, valósággal gyűlöl.

- Ó, még sohasem mondott ilyen igazat.

- Helyes. Én pedig magát utálok!

- Ó, ezt felírjuk a kéménybe.

- Tessék! Maga engem nyersnek és ostobának tart, én pedig úgy látom, hogy a harag megkeményítette a hangját és elcsúfította az arcát. Ebben a pillanatban maga inkább leugrana az ablakból, semhogy megengedné, hogy megcsókoljam az ujjá hegyét; én pedig inkább leugranék a toronyból, semhogy megérintsem ruhája szegélyét. De öt perc múlva maga szeretni fog engem, én pedig imádni fogom magát. Hiába, ez már így van.

- Nem hiszem.

- Én pedig esküszöm rá.

- Nyegle!

- Magában egészen mást gondol, Aure. Magának szüksége van rám, nekem pedig szükségem van magára. Ha nevetni van kedve, én megnevettetem. Ha nekem kedvem van rá, hogy szerelmes legyek, csak magára kell néznie. Én az imént hozzájuttattam az udvarhölgyi megbízáshoz, amelyre annyira vágyott. Maga pedig hamarosan olyasmit ad meg nekem, amire én vágyódom.

- Én?

- Maga! Ebben a pillanatban azonban, drága Aure, kijelentem, hogy éppenséggel nem vágyom semmire. Így tehát nyugodt lehet.

- Szörnyű ember maga, Malicorne. Úgy örültem ennek a megbízatásnak, és tessék, megkeseríti az örömeimet.

- Jó, jó; ami késik, nem múlik; ha elmegyek, annál jobban örül majd.

- Hát menjen már...

- Rendben, de előbb fogadjon el egy jó tanácsot...

- Mit?

- Legyen mindig jókedvű. Árt a szépségének, ha duzzog.

- Goromba fráter!

- Mondjunk csak egymás szemébe kemény igazságokat, amíg az igazságoknál tartunk.

- Ó, Malicorne, milyen rossz ember maga!

- Ó, Montalais, milyen hálátlan maga!

És a fiatalember felkönyökölt az ablak párkányára.

Montalais kisasszony elővett egy könyvet és kinyitotta.

Malicorne fölállt, kabátja ujjával simítgatta puhakalapját, és elsimította fekete kabátja ráncait.

Montalais úgy tett, mintha olvasna, de a szeme sarkából figyelte.

- No tessék! - kiáltott fel a kisasszony dühösen. - Már meg tiszteletteljes ábrázatot ölt! Most majd egy hétig haragszomrádot játszik.

- Két hétig, kisasszony - szólt Malicorne, és meghajolt.

Montalais megfenyegette az öklével.

- Szörnyeteg! - mondta neki. - Ó, bárcsak férfi volnék!

- Mit tenne velem?

- Megfojtanalak!

- Ó, remek! - szólt Malicorne. - Azt hiszem, kezdek már vágyani valamire.

- És mire vágyik, démon úr? Hogy dühömben elveszítsem a lelkemet?

Malicorne tisztelettel forgatta ujjai közt a kalapját, de hirtelen a földre ejtette, megragadta a fiatal lányt két vállánál fogva, hozzásimult, és ajkára nyomta ajkát, amely sokkal forróbb volt, mint ahogy a közömbösséget fitogtató fiatalembertől várni lehetett.

Aure föl akart sikoltani, de kiáltása csókba fűlt. Izgalmában és mérgében a falnak lökte Malicorne-t.

- Rendben van - mondta filozofikus nyugalommal az ifjú -, most hat hétre ki vagyok elégítve. Isten vele, kisasszony! Fogadja legalázatosabb hódolatomat.

És három lépést tett hátrafelé.

- Hohó! Azt már nem! - kiáltott fel Montalais kisasszony, és lábával dobantott. - Maradjon! Parancsolom!

- Parancsolja?

- Parancsolom. Nem én vagyok-e az úrnője?

- Lelkem és eszem úrnője, kétségtelenül.

- Hogy örülök magának, szavamra! A lelke üres és az esze hideg.

- Vigyázzon, Montalais, én ismerem magát - szólt Malicorne -, még bele fog szeretni alázatos szolgájába, Malicorne-ba.

- Természetesen - felelte a fiatal leány, és a fiatalember nyakába borult, de inkább gyermeces bohóságból, mint érzéki odaadással.

- Természetesen, mert hiszen végre is meg kell köszönnöm a szívességét.

- Miféle szívességemet?

- Az udvarhölgyi megbízatást. Ezen múlik az egész jövőm.

- Az enyém is.

Montalais ránézett.

- Szörnyű, hogy az ember sohasem tudja, mikor beszél maga komolyan.

- Komolyabban már nem is beszélhetnék. Én Párizsba indultam, maga Párizsba megy, mind a ketten Párizsba megyünk.

- Ilyen önző? Tehát csak azért szerezte nekem azt az állást?

- Hiába, Aure, nem tudok maga nélkül élni.

- Az igazat megvallva, én sem maga nélkül. De azért, hiába, nagyon gonosz ember maga.

- Aure, drága Aure, vigyázzon magára. Ha megint szidni kezd, tudja, hogy annak mi a hatása. Még jobban beleszeretek magába.

És ezekkel a szavakkal Malicorne másodszor is magához ölelte a leányt.

Ebben a pillanatban lépések hangzottak a lépcső felől.

A fiatal pár annyira egymáshoz simult, hogy ha valaki most belép, ölelkezve találja őket; ám Montalais olyan erővel taszította vissza Malicorne-t, hogy az ifjú háttal nekiesett az ajtónak, amely ebben a pillanatban kinyílt.

Valaki kívül felsikoltott, majd szitkozódni kezdett.

Saint-Rémyné volt az, aki sikoltott és szitkozódott, mert a szerencsétlen Malicorne, az ajtónak esve, odalapította a kinyíló ajtó és a fal közé.

- Már megint ez a naplopó! - kiáltott fel az öreg hölgy. - Mindig itt lopja a napot!

- Ó, asszonyom - szólt Malicorne tiszteletteljesen -, már nyolc hosszú nap óta be se tettem ide a lábam.

Amelyben végre megjelenik a regény igazi hősnője

Saint-Rémyné mögött La Vallière kisasszony lépett be. Hallotta Saint-Rémyné anyai haragjának kitörését, és minthogy megsejtette a harag okát, nagy remegve lépett a szobába, s megpillantotta a szerencsétlen Malicorne-t, akinek kétségbeesett viselkedése meghatotta vagy nevetésre készítette volna a legközömbösebb megfigyelőt is.

Ugyanis Malicorne gyorsan elsáncolta magát egy hatalmas szék mögött, mintha menekülne Saint-Rémyné dühének első kitörése elől. Abban nem bízott, hogy szavaival meg tudja lágyítani a haragvó hölgyet, mert Saint-Rémyné megszakítás nélkül folyton ordított, úgyhogy az ifjú csak kézmozdulatainak ékesszólására volt utalva.

Az öreg hölgy nem látott, nem hallott; Malicorne már hosszú idő óta súlyos ellenszenvet váltott ki belőle.

De a derék hölgy haragja sokkal nagyobb volt, hogysen túl ne áradt volna Malicorne-ról a büntársára.

Most Montalais kisasszonyra került a sor.

- Hát maguk ketten, kisasszony, azt hiszik, nem fogom Madame-ot értesíteni, hogy mi történik itt egyik udvarhölgye szobájában?

- Ó, anyám, ó, anyám - kiáltott fel La Vallière kisasszony -, az Isten szerelmére, kegyelmezzen meg nekik.

- Hallgasson, kisasszony, és ne járjon közben olyan emberek dolgában, akik ezt nem érdemlik meg. Már az is nagy szerencsétlenség, hogy egy tisztességes lány rossz példát lát maga előtt, de hogy elnézésével még bátorítsa is, azt már aztán nem tűröm.

- De igazán nem tudom - szólt Montalais kisasszony, aki végül fellázadt -, mi okot adtam rá, hogy így rám pirít? Hiszen nem tettem semmi rosszat, azt hiszem!

- Hát ez a nagy mihaszna, kisasszony - mondta Saint-Rémyné, és Malicorne-ra mutatott -, talán azért van itt, hogy jót tegyen? Feleljen.

- Nem tesz sem jót, sem rosszat; egyszerűen meg akart látogatni, ennyi az egész.

- Jól van, jól - mondta Saint-Rémyné -, elmondom a fenséges asszonynak, és ő majd igazságot tesz.

- Semmi esetre sem értem - firtatta Montalais -, miért ne közeledhetne felém Malicorne úr, ha tisztességes szándékkal közeledik.

- Hát lehet tisztességes szándékról szó ilyen ábrázattal? - kiáltott fel Saint-Rémyné.

- Köszönöm az ábrázatom nevében, asszonyom - mondta Malicorne.

- Jöjjön, leányom, jöjjön - folytatta Saint-Rémyné -, értesítsük Madame-ot, hogy olyankor, amikor ő a férjét siratja, amikor az egész ház gyászolja urát, a blois-i kastélyban, amely a fájdalom és a bánat tanyája lett, vannak még emberek, akik mulatoznak és virgonckodnak.

- Ó! - tiltakozott egyszerre heves kézmozdulattal a két vádlott.

- Ilyet tesz egy udvarhölgy! Egy udvarhölgy! - kiáltott fel az öreg hölgy, és égnek emelte karját.

- Hát téved, asszonyom - szólt Montalais elkeseredetten. - Én nem vagyok többé udvarhölgy: legalábbis Madame udvarhölgye nem vagyok.

- Tehát lemond az állásáról, kisasszony? Nagyon helyes! Csak tapsolhatok elhatározásához.

- Egyáltalán nem mondtam le, asszonyom, csak más szolgálatot vállalok, ennyi az egész.

- A polgári vagy a hivatalnoki osztály szolgálatát, kisasszony? - kérdezte Saint-Rémyné lekicsinyléssel.

- Vegye tudomásul, asszonyom - szólt Montalais -, hogy én nem vagyok olyan leány, aki polgári asszonyok vagy hivatalnoknők szolgálatába lép. Hanem ezt a nyomorúságos udvart, ahol maguk tengődnek, fölcserélem egy csaknem királyi udvarral.

- Haha, királyi udvarral? - szólt Saint-Rémyné kényszeredett nevetéssel. - Királyi udvarral! Mit szól ehhez, leányom?

És az öreg hölgy La Vallière kisasszonyhoz fordult, akit erőnek erejével el akart távolítani Montalais mellől, de a leány nem állt kötélnek, hanem hol az anyjára, hol Montalais-ra nézett szép, békítő szemével.

- Egyáltalán nem beszéltem királyi udvarról, asszonyom - felelte Montalais -, mert Angliai Henriette hercegnő, aki Monsieur öfenségének, a király öccsének lesz a felesége, egyáltalán nem királyné. Azt mondtam: csaknem királyi udvarba kerülök, és jól mondtam, mert Henriette hercegnő a király sógornője lesz.

Ha villám csapott volna le a blois-i kastélyba, Saint-Rémyné akkor sem vághatott volna meglepettebb arcot Montalais kijelentésére.

- Miket beszél itt Angliai Henriette hercegnő öfenségéről? - dadogta az öreg hölgy.

- Azt mondom, hogy az ő udvarhölgye leszek.

- Udvarhölgye! - kiáltott fel egyszerre Saint-Rémyné kétségbeesetten, és La Vallière kisasszony örömmel.

- Úgy van, asszonyom, udvarhölgye.

Az öreg hölgy lehajtotta fejét, mintha azt, amit hallott, nem tudná elviselni.

De nyomban fölegyenesedett, hogy a végső nyilat löje ki ellenfele ellen.

- Ohó! - mondta. - Az ember sokszor kap ilyesféle ígéretet, biztatást, az ember hiú reménységekkel kecsegteti magát, és a végén, amikor az ígéreteket be kellene váltani, és a reménységeknek meg kellene valósulniok, az ember egyszerre csak meglepetéssel látja, hogy minden szép álma füstbe ment.

- Ó, asszonyom, az én protektorom nagyon megbízható ember, és ígéreteire mérget lehet venni.

- És szabad tudnom hatalmas protektorának nevét?

- Istenem, hát hogyne! Az én protektorom ez az úr - és ezzel a szóval Montalais kisasszony Malicorne-ra mutatott, aki az egész jelenet alatt a legzavartalanabb hidegvérrel és a legmulatságosabb méltóságteljességgel viselkedett.

- Ez az úr! - kiáltott fel Saint-Rémyné kitörő vidámsággal. - Ez az úr a maga protektora! Az a hatalmas nagyr, akinek az ígéreteire mérget lehet venni, tehát Malicorne?

Malicorne meghajolt.

Montalais pedig felelet helyett kivette zsebéből a kinevezési okmányát, és megmutatta az öreg hölgynek.

- Itt a kinevezésem - szólt.

Ezzel aztán minden vita megszűnt. Amint a derék hölgy szemével átfutotta a boldogító pergamen okmányt, összekulcsolta a kezét, az irigységtől és a kétségbeeséstől ráncba húzódott az arca, és kénytelen volt leülni, hogy el ne ájuljon.

Montalais nem volt oly gonosz, hogy mértéken felül kiélvezte volna győzelmét és megalázta volna legyőzött ellenfelét, kivált mivel ellenfele barátnőjének anyja volt; élvezte tehát győzelmét, de nem élt vele vissza.

Malicorne nem volt ily nagylelkű, méltóságteljesen elhelyezkedett karosszékében, és oly otthoniasan nyújtózkodott el, hogy két órával ezelőtt bottal verték volna ki érte.

- Tehát a fiatal Madame udvarhölgye lesz! - mondta Saint-Rémyné, aki még mindig kételkedett.

- Úgy van, asszonyom, mégpedig Malicorne úr pártfogásával.

- Hihetetlen! - hajtogatta az öreg hölgy. - Ugye, Louise, hihetetlen?

De Louise nem felelt. Előrehajolt, álmodozott, csaknem szomorú volt; kezét szép homlokára tette és sóhajtott.

- De hát, végre is, uram - mondta egyszerre Saint-Rémyné -, hogyan eszközölte ki ezt a kinevezést?

- Kértem, asszonyom.

- Kitől?

- Egyik barátomtól.

- És olyan barátai vannak, akik elég befolyásosak az udvarnál, hogy egy ilyen kinevezést is ki tudnak eszközölni?

- Teringette! Úgy látszik.

- És szabad tudnom a barátai nevét?

- Nem mondtam, hogy több barátom van, asszonyom, hanem azt mondtam, egy barátomtól.

- És hogy hívják ezt a barátját?

- Az ördögbe! Asszonyom, ne olyan hevesen! Ha az embernek olyan hatalmas barátja van, mint akiről beszélek, nem árulja el a nevét, nehogy elcsípjék az orra elől.

- Igaza van, uram, ha elhallgatja ennek a barátjának a nevét, mert azt hiszem, úgyis nehezen tudná megmondani.

- Mindenesetre - szólt Montalais -, ha nincs is Malicorne-nak ilyen barátja, itt van a kinevezés, és ez eldönti a kérdést.

- Most már megértem - szólt Saint-Rémyné bájos mosollyal, mint mikor a macska karmolni készül -, miért találtam itt az urat az imént...

- Eh, hát miért?

- Elhozta a kinevezését.

- Szent igaz, asszonyom, kitalálta.

- De hiszen akkor a találkozásuk ellen erkölcsi szempontból semmi kifogás nem eshet.
  - Meghiszem azt, asszonyom!
  - És nem volt igazam, úgy látszik, amikor szemrehányást tettem érte, kisasszony.
  - Igazságtalan volt, asszonyom, de én annyira hozzá vagyok szokva a szemrehányásaihoz, hogy megbocsátom őket.
  - Akkor hát távozzunk, Louise. Nincs már itt semmi dolgunk. Nem?
  - Asszonyom - mondta La Vallière kisasszony összerézzenve -, mit parancsol?
  - Úgy látszik, nem figyeltél rám, gyermekem.
  - Elgondolkodtam, asszonyom.
  - És mire gondoltál?
  - Ezerféle dologra.
  - De legalább te nem haragszol rám, Louise? - kiáltott fel Montalais, és megszorította barátnője kezét.
  - Miért haragudnám rád, kedves Aure? - felelt a fiatal leány dallamos hangján.
  - Az ördögbe is! - szólt Saint-Rémyné. - Ha Louise haragudna egy kissé, talán valami igaza is volna szegény gyermekemnek.
  - De miért haragudnék rám Louise, én Istenem?
  - Azt hiszem, Louise legalább olyan jó családból származik, mint maga.
  - Anyám! - tiltakozott Louise.
  - Százszor szebb nálam, asszonyom, ha a családja nem is jobb az enyémnél; de azért nem értem, miért haragudnék rám?
  - Hát azt hiszi, hogy olyan kellemes dolog neki eltemetve lenni itt Blois-ban, amikor maga Párizsba megy, hogy ott tündököljön?
  - De asszonyom, én egyáltalán nem akadályozom meg, hogy Louise utánam jöjjön Párizsba. Épp ellenkezőleg, roppant boldog volnék, ha ő is jönne.
  - De azt hiszem, hogy Malicorne úr, akinek olyan nagy befolyása van az udvarban...
  - Ah, asszonyom, sajnos - szólt Malicorne -, mindenki csak a maga dolgával törődik ezen a keserves földön.
  - Malicorne! - szólt tiltakozón Montalais kisasszony.
- Aztán a fiatalemberhez közelebb hajolt.
- Foglalkoztassa Saint-Rémynét, tartsa valamiképp szóval, mert mindenáron beszélnem kell Louise-zal.
- Szelíden megszorította Malicorne kezét, előre megjutalmazva őt engedelmességéért.
- Malicorne kedvetlenül közeledett Saint-Rémynéhez, Montalais pedig átölelte barátnője nyakát, és így szólt hozzá:
- Mi van veled? Beszélj! Igaz-e, hogy nem szeretsz engem többé, mert én tündökölni fogok Párizsban, mint ahogy anyád mondja.
  - Ó, dehogy - felelte a fiatal lány, s alig tudta visszatartani könnyeit -, épp ellenkezőleg, nagyon boldog vagyok szerencséd miatt.

- Boldog vagy! Pedig az ember azt hinné, hogy csaknem sírva fakadsz.
- Csak akkor sírhat az ember, ha féltékeny?
- Ó, most már értelek! Én Párizsba megyek, és ez a szó, hogy: Párizs, eszedbe juttat egy lovagot.
- Aure!
- Egy lovagot, aki valaha Blois-ban lakott és most Párizsban van.
- Nem tudom, mi van velem, de csaknem megfulladok.
- Könnyíts a szíveden, sírj, ha nem tudsz rám mosolyogni.

Louise fölemelte kedves, szelíd arcát, amelyen könnyei, amint egymás után lefolytak, mint megannyi gyémánt fényletek.

- Ugyan már, valld be - mondta Montalais.
- Mit valljak be?
- Hogy miért sírsz. Az ember nem sír ok nélkül. Barátnőd vagyok, mindent megteszek a kedvedért, amit akarsz. Malicorne sokkal befolyásosabb, mint hiszik, tudd meg! Akarsz Párizsba jönni?
- Ó, jaj! - sóhajtott Louise.
- Akarsz Párizsba jönni?
- Ó, most itt kell maradnom egyedül, ebben a régi kastélyban, pedig úgy megszoktam a te dalaidat, megszoktam, hogy megszorítsam a kezedet, és veled együtt futkossak a park útjain; ó, hogy fogok most unatkozni! Bele fogok halni!
- Akarsz Párizsba jönni?

Louise felsóhajtott.

- Miért nem felelsz?
- Hát mit feleljek?
- Akarsz, vagy nem akarsz? Erre, azt hiszem, nem nehéz felelni.
- Ó, milyen boldog vagy te, Montalais!
- Szóval azt akarod mondani, hogy szeretnél a helyemben lenni?

Louise hallgatott.

- Te kis makacs! - szólta Montalais. - Hogy lehetnek titkaid barátnőd előtt? Valld be hát, hogy szeretnél Párizsba jönni, és valld be, hogy meghalsz a vágytól, hogy viszontláthasd Raoult.
- Ezt nem vallhatom be.
- Rosszul teszed.
- Miért?
- Azért, mert... Látod ezt a kinevezést?
- Persze hogy látom.
- Hát én szerzek neked éppilyen kinevezést.
- Kinek az útján?

- Malicorne útján.

- Aure, igaz-e, amit mondasz? Lehetséges ez?

- Az ördögbe! Itt van Malicorne, és amit megtett értem, meg kell hogy tegye érted is.

Malicorne kétszer is hallotta a nevét említeni, örült, hogy véget vethet Saint-Rémynével való társalgásának, és odafordult hozzájuk.

- Mi újság, kisasszony?

- Jöjjön csak ide, Malicorne - szólt Montalais parancsoló mozdulattal.

Malicorne engedelmeskedett.

- Szükségem van egy éppen ilyen kinevezésre - szólt Montalais kisasszony.

- Tessék?

- Éppilyen kinevezésre. Világosan beszélek.

- De...

- Szükségem van rá!

- Ó, ó, szüksége van rá?

- Úgy van.

- Ugye, ez lehetetlen, Malicorne úr? - kérdezte Louise szelíden.

- Az ördögbe! Ha a kisasszony számára kell...

- Az én számomra. Úgy van, Malicorne úr, nekem kell.

- És minthogy Montalais kisasszony is kéri...

- Montalais kisasszony nem kéri, hanem követeli.

- Akkor hát rajta leszünk, hogy kívánságának eleget tegyünk, kisasszony.

- Ki fogja neveztetni?

- Megpróbáljuk.

- Ez kerülő válasz. Louise de La Vallière nyolc napon belül Henriette hercegnő udvarhölgye lesz.

- Ne olyan hevesen!

- Nyolc napon belül, különben...

- Különben?

- Visszakapja az én kinevezésemet, Malicorne úr. Én nem hagyom el Louise barátnőmet.

- Ó, drága, kedves Montalais!

- Jól van, megtarthatja kinevezését, La Vallière kisasszony is udvarhölgy lesz.

- Igazán?

- Igazán.

- Remélhetem, hogy Párizsba kerülök?

- Számíthat rá.

- Ó, Malicorne úr, mennyire hálás vagyok érte! - kiáltott fel Louise, összekulcsolva két kezét, és örömeiben ugrálva.

- Te kis képmutató! - szólt Montalais. - Többé nem fogod velem elhíttetni, hogy nem vagy szerelmes Raoulba.

Louise elpirult, mint a pünkösdi rózsza, de felelet helyett anyjához futott és megölelte.

- Malicorne úr, úgy látszik, valami elvarázsolt herceg - szólt az öreg hölgy -, és varázshatalma van.

- Akar kegyed is udvarhölgy lenni? - kérdezte Malicorne Saint-Rémynétől. - Amíg módomban van, akár az egész világot kineveztetem.

És erre otthagya a szegény öreg hölgyet, akit egészen „leszerelt”, mint ahogy Tallemant des Réaux mondaná.²³

„Hát csak rajta! - mormogta magában Malicorne, mialatt lement a lépcsőn. - Ez megint egy ezresembe fog kerülni; de hát jó arcot kell vágnom hozzá, az én Manicamp barátom semmit sem tesz ingyen.”

---

²³ Híres francia emlékirat szerzője (1619-1692); *Historiettes* (Rövid történetek) című könyve valóságos tárháza a kora erkölceit festő jellemképeknek.

Malicorne és Manicamp

Amikor ezt a két új alakot vezetjük be ebbe a történetbe, nevüknek és érzésviláguknak titokzatos rokonsága némi figyelmet követel a történet írójától és az olvasótól is.

Elmondunk tehát néhány részletet Malicorne és Manicamp urakról.

Malicorne úr, mint tudjuk, Orléans-ba utazott, hogy megszerezze Montalais kisasszony számára az említett kinevezést, amely oly nagy feltűnést keltett a blois-i kastélyban.

Ebben az időben ugyanis épp Orléans-ban tartózkodott Manicamp úr. Furcsa ember volt ez a Manicamp: nagyon jóeszű legény, soha nem volt egy fillérje, mindig pénzszerűben volt, noha bármikor belemarkolhatott Guiche gróf²⁴ erszényébe, amely ennek a korszaknak egyik legkövérebb erszénye volt.

Guiche grófnak ugyanis gyermekkori játszótársa volt Manicamp, a hűbéres szegény kisnemes. Manicamp a jó esze segítségével jövedelmet biztosított magának Grammont marsall dús-gazdag családjában.

Manicamp már gyermekkora óta korát meghaladó számító szellemmel nevét adta kölcsön Guiche grófnak, és egyéb szívességekkel szolgálta a gróf bolondságait. Ha előkelő barátja, Guiche gróf gyümölcsöt lopott, amely a marsall feleségének volt szánva, vagy ha betört egy tükröt, vagy kiverte egy kutya fél szemét, Manicamp magára vállalta a bűnt, és elviselte a büntetést, amely egyáltalán nem volt szelídebb azért, mert ártatlant sújtott.

De efféle szolgálatait meg is fizették. Nem kellett közönséges ruhákat hordania, mint amilyenek megillették volna apja vagyona szerint, hanem ragyogóan, előkelően öltözködhetett, mint valami fiatal főúr, akinek ötvenezer frank évi jövedelme van.

Nem mintha romlott jellemű vagy alázatos lelkű lett volna, hanem filozófus volt, vagyis inkább közömbös, egykedvű és álmodozó, ennek következtében érzéketlen a világ rangfokozatai iránt. Egyetlen becsvágya az volt, hogy mennél több pénzt költsön el.

Ebben a tekintetben aztán Manicamp valóságos örvény volt, úgy nyelte a pénzt.

Évenként háromszor vagy négyszer kimerítette Guiche gróf erszényét. A gróf ilyenkor kiforgatta zsebeit és erszényét Manicamp előtt, és kijelentette, hogy legalább tizenöt napra van szüksége, míg atyja jóindulatából újra megtelik erszénye és zsebe; Manicamp elvesztette minden erélyét, lefeküdt, ágyban maradt, nem evett többet, és eladta a szép ruháit, azzal a megokolással, hogy hiszen úgyszincs szüksége ruhára, mert ágyban marad.

Mialatt Manicamp testi és lelki ereje így parlagon hevert, Guiche gróf erszénye megtelt, és amint megtelt, megint kezdett átcsurogni Manicamp zsebébe, aki gyorsan új ruhákat vásárolt, megint előkelően öltözködött, és folytatta előbbi életmódját.

Az a rögeszméje, hogy új ruháit negyedáron adta el, mint amennyit értek, híressé tette hősünket Orléans városában. Nagy zavarba jönnénk, ha valaki azt kérdezné, hogy Manicamp miért töltötte böjti napjait éppen Orléans-ban.

---

²⁴ Guiche gróf (1638-1673) Gramont marsall fia; még apja életében magas rangra emelték, részt vett a spanyolországi hadjáratban; később kegyvesztett lett, mivel feltűnően sokat forgolódott Angliai Henriette körül; az emigrációból visszatérve újra a harctéren szolgált. Érdekes emlékiratokat hagyott hátra.

A vidéki dőzsölők, az évi hatszáz frankos parlagi ficsúrok osztozkodtak ilyenkor Manicamp gazdagságának maradványain.

A ragyogó szép ruhák csodálói közé tartozott Malicorne barátunk is; apja, az egyik városi szindikusz, Condé hercegnek, aki mindig meg volt szorulva, mint a Condék általában, gyakran adott kölcsön pénzt nagy kamatra.

Malicorne vezette apja pénztárát.

Ami azt jelenti ebben a könnyű erkölcsű korban, hogy ő maga is, apja példájára, kisebb kölcsönökkel segítette ki a megszorult embereket, amiből ezernyolcszáz frank évi jövedelemre tett szert, nem is szólva arról a másik hatszázról, amihez apja bőkezűsége révén jutott, úgyhogy Malicorne volt az orléans-i gavallérok gyöngye, lévén kétezernégyszáz frankja, amit elpazarolhatott, elszórhatott ezerféle bolondságra.

De Malicorne annyiban ellentéte volt Manicamp-nak, hogy rettenetes becsvágy élt benne. Becsvágyból szeretett, becsvágyból költekezett, becsvágyból tette magát tönkre.

Malicorne föltette magában, hogy érvényesülni fog, bármibe is kerül, és evégből, bármennyibe került is, szerzett magának egy barátnőt és egy barátot.

A kedvese, Montalais kisasszony, igen kegyetlen volt hozzá teljes szerelmi odaadás dolgában, de nemesi családból származott, és ez elég volt Malicorne-nak.

A barátja nem viszonzta a barátságot, de Guiche gróf kegyence volt, aki viszont Monsieurnek, a király fivérének volt a kegyeltje, és ez elég volt Malicorne-nak.

Csakhogy ami a tehertételek rovatát illeti, Montalais kisasszonyra évente a következő összeget adta ki: szalagokra, kesztyűkre és édességekre ezer frankot.

Manicamp kölcsönöket kapott, amiket sohasem fizetett vissza, és ez kitett évenként ezerkétszáz-ezeröttszáz frankot.

Malicorne-nak tehát nem maradt semmije, azazhogy, bocsánat, tévedés, megmaradt neki apja pénztára.

Azt pedig oly módon vette igénybe, amit mély titokba burkolt, tudniillik kiutalt magának a szindikusz pénztárából fél tucat évre előre tizenötezer frank előleget, de megesküdt, természetesen magában, hogy a hiányt nyomban pótolja, mihelyt alkalom kínálkozik rá.

Az alkalom az lett volna, hogy Malicorne megkapja egy pompás stallum koncesszióját Monsieur udvarában, ha majd a király fivére megházasodik és önálló háztartást vezet. Ez az idő elkövetkezett, és kezdtek végre megszervezni Monsieur udvartartását. Királyi hercegnél legalább tizenkétezer frank évi jövedelmet jelent egy valamirevaló tisztség, ha olyan ember pártfogására és ajánlására adják, mint Guiche gróf; és ebből a tizenkétezer frankból Malicorne, aki tudja kamatoztatni pénzét, csinálhat húszezer frankot is.

Amint Malicorne ezt az állást elnyeri, elveszi feleségül Montalais kisasszonyt. Montalais kisasszony olyan családból származik, ahol a nő nemessége öröklődik, Montalais kisasszony kezével tehát nemcsak hozományt, hanem nemesi rangot is kap.

De Montalais kisasszonynak egyetlen leány létére sem volt nagy az apjától származó vagyona, és a kellő hozomány érdekében szükséges volt, hogy egy előkelő hercegnő udvarához tartozzék, aki legalább olyan bőkezű, mint amilyen fősvény az előzvegyült orléans-i hercegasszony volt.

És hogy a jövőben ne történhessék meg, hogy a férj az egyik párton van, az asszony a másikon, amiből súlyos kellemetlenségek származhattak volna, tekintetbe véve a házasulandó felek jellemét, Malicorne kieszelte, hogy házasságuk középponti színhelye Monsieur-nek, a király fivérének a háza legyen.

Montalais kisasszony Madame udvarhölgye lesz, Malicorne pedig Monsieur tisztviselője.

Ez a terv, mint látjuk, jó fejből eredt, és láttuk is, hogy derekasan végrehajtották.

Malicorne arra kérte Manicamp urat, hogy szerezzen Guiche gróf útján udvarhölgyi kinevezést.

És Guiche gróf ezt a kinevezést Monsieur-től kérte, aki szó nélkül aláírta.

Malicorne azonban, mint tudjuk, sokkal élénkebb eszű fiatalember volt, semhogy megelégedett volna a jelennel, hanem a jövőre is gondolt, és a következő szellemes tervet eszelte ki:

Bejuttat Henriette hercegnő udvarába egy nőt, akire számíthat, egy szellemes, fiatal, szép és cselszövő természetű nőt; tőle megtudja az ifjú pár minden női titkát, ő maga, Malicorne és barátja, Manicamp, ők ketten pedig majd az ifjú házaspár titkait a férj oldaláról fogják megtudni.

Ilyen módon gyorsan nagyszerű vagyona fognak szert tenni.

A Malicorne név nagyon közönségesen hangzott.²⁵ Nevének viselője sokkal eszesebb ember volt, semhogy ezt ne tudta volna, vásárol majd tehát földbirtokot, és a ...házi vagy ...falvi Malicorne, de még a puszta Malicorne is mindjárt nemesebb csengésű lesz. Még az is megeshet, hogy sikerül a Malicorne nevet valami arisztokratikus régi névre visszavezetni.

És mért is ne származhatott volna Malicorne olyan helyről, ahol egy bika a halált hozó szarvával valami nagy szerencsétlenséget okozott, és a kiontott vérral egyszersmind nevet is adott annak a helynek.

Terve előtt kétségkívül számos nehézség meredezett, de mind közül a legnagyobbnak éppen maga Montalais kisasszony látszott.

Mint afféle szeszélyes, változékony, ravasz, szeles, szabados modorú, magára vigyázó leány, karmokkal felfegyverzett szűz, szőlővel bemaszatolt arcú Erigoné,²⁶ Montalais kisasszony, hófehér ujjával vagy mosolygó ajkának egyetlen leheletével, fölboríthatta az épületet, amit Malicorne egyhónapi keserves munkával épített fel.

Szerelmétől eltekintve, Malicorne boldog volt, a szerelemnek nem állhatott ellen, de nagy akaraterevével eltitkolta, abban a meggyőződésben, hogy amint a legcsekélyebb mértékben lazít nőstény Proteusának²⁷ kötelékén, a démon letiporja és csúfot üz belőle.

---

²⁵ A „bajhozó, gonosz szarv” benyomását kelti.

²⁶ A szőlőtermesztést Attikában meghonosító Ikariosz lánya öngyilkos lett bánatában, mert apját a bortól megrészegült parasztok agyonverték; az istenek kárpótlásul a csillagképek közé helyezték, s belőle lett a monda szerint a Szűz csillagképe; emlékére szülőföldjén szüreti ünnepség honosodott meg.

²⁷ A tenger istenének, Neptunusnak, prófétatehetséggel felruházott fia, aki - ha nem volt kedve beszélni - tetszése szerint tudott alakot változtatni.

Szerelmesét tehát megalázta és lenézően viselkedett vele. Ha a leány feléje közeledett kísértő módon, Malicorne hiába égett lángoló vággyal, úgy tudta mutatni, mintha jéghideg volna, mert meg volt győződve, hogy ha kitárná karját, Montalais elfutna előle és kicsúfolná.

A leány viszont azt hitte, hogy nem szereti Malicorne-t, pedig épp ellenkezőleg, szerette. Malicorne oly gyakran hangoztatta előtte közömbösségét, hogy időnként Montalais el is hitte, s akkor azt hitte, hogy gyűlöli Malicorne-t. Ha Montalais kacérsággal akarta őt magához édesgetni, hát Malicorne még kacérabbnak tette magát.

Hogy Montalais mégis szinte elválaszthatatlanul ragaszkodott Malicorne-hoz, annak több oka volt: Malicorne mindig új hírek egész tömegével érkezett az udvarból vagy a városból, Malicorne mindig hozott valami új divatot, új pletykát, új illatszert Blois-ba, Malicorne sohasem kért légyottot, kérette magát, hogy elfogadjon olyan kegyeket, amelyekre titkon mohón vágyott.

Montalais szintén nem titkolt el semmit Malicorne előtt. Az ő révén Malicorne mindig megtudta, mi történt az özvegy Madame-nál, s elmondta Manicamp-nak ezeket a kacagtató történeteket, amiket Manicamp aztán, csupa lustaságból, mint kész tényeket mesélt el Guiche grófnak, aki továbbadta őket Monsieur-nek.

Ezzel néhány szóval elmondtuk, micsoda apró érdekek és apró cselszövések kötötték össze Blois-t Orléans-nal, és Orléans-t Párizssal, és hogyan jutott a fővárosba, ahol oly nagy felfordulás oka lett, a szegény kis La Vallière, aki bizony nem is sejtette, midőn boldogan anyja karjába vetette magát, mily különös jövő vár rá.

Ami a derék Malicorne urat illeti, az orléans-i szindikust, ő éppúgy nem látott bele a jelenbe, mint a többiek a jövőbe, s nem is sejtette, amikor mindennap három és öt óra között, estebéd után, a Szent Katalin téren sétált XIII. Lajos korában szabott frakkjában és nagy, bojtos posztócipójében, hogy az ő pénze bánja a sok kacagást, a sok lopott csókot, a sok suttogást, női szalagot, és azt a sok nagyralátó tervet, amely negyvenöt mérföldnyi hosszú láncot fűzött a blois-i kastély és a párizsi Palais-Royal között.

Manicamp és Malicorne

Malicorne tehát, mint mondtuk, elindult és fölkereste Manicamp barátját, aki ez idő szerint visszavonultságban élt Orléans városában.

Látogatása épp arra az időre esett, amikor az ifiúr igyekezett eladni utolsó megmaradt, kevésbé használt ruháját.

Két hete Guiche gróftól csikart ki száz pisztolt, amely arra kellett neki, hogy elutazhassék Madame elé, akit Le Havre-ba vártak.

Három nappal előbb Malicorne-től csikart ki ötven pisztoltallért, a Montalais kinevezéséért.

Nem várhatott többé senkitől semmit, minthogy kimerítette minden pénzforrását, úgyhogy rá volt utalva, hogy eladja szövetből és selyemből varrt, arannyal hímzett és paszomántozott szép ruháját, amely az egész udvar csodálatát vívta ki.

De hogy eladhassa utolsó frakkját is, amely megmaradt, Manicamp kénytelen volt, ahogy már egyszer bevallottuk az olvasónak, ágyban maradni.

Lakásában nem volt többé tűz, zsebében nem volt pénz, még sétára való aprópénze sem volt, nem volt egyebe ebben a pillanatban, mint az álom, hogy pótolja az étkezést, a jó társaságot és a bálokat.

Van egy közmondás: „Aki alszik, az nem éhes” - szokták mondani; de nem mondják, hogy: „Aki alszik, kártyázik”, vagy: „Aki alszik, táncol.”

Manicamp kénytelen volt tehát nyolc napra lemondani a játékról, a táncról, ennél fogva nagyon szomorú volt. Várta, hogy mikor keresi fel valamelyik uzsorás, és egyszer csak megpillantotta Malicorne-t.

Elkeseredésében felkiáltott:

- A csudát! - mondta olyan hangon, amelyet nem lehetett leírni. - Már megint maga az, kedves barátom?

- Szép! Hát így fogad engem? - szólt Malicorne.

- Hát tudja, pénzt vártam, és pénz helyett maga jön.

- De hátha pénzt hoztam?

- Ó, az már más! Akkor szívesen üdvözlöm, kedves barátom.

És kezét nyújtotta, nem annyira Malicorne keze, mint inkább erszénye felé.

Malicorne úgy tett, mintha félreértene, és a kezét nyújtotta.

- És a pénz? - kérdezte Manicamp.

- Kedves barátom, ha pénzt akar, meg kell keresnie.

- Mit kell tennem?

- Meg kell szolgálnia, az ördögbe is!

- És hogyan?

- Ó, nehéz a dolog, előre is figyelmeztetem.

- Mi a kő?!

- Először is, fel kell kelnie az ágyból és meg kell keresnie azonnal Guiche grófot.
  - Fölkeljek az ágyból? - szólt Manicamp, és kéjesen kinyújtózott ágyában. - Azt már nem!
  - Szóval eladta minden ruháját?
  - Nem, még egy öltözetem maradt, a legszebb, és várom a vevőt.
  - Hát nadrágja van-e?
  - Ha nem vak, itt láthatja a széken.
  - Akkor hát, minthogy nadrágja, kabátja megmaradt, öltözködjék föl, nyergeltessen fel egy lovat, és eredjen útnak.
  - Egyáltalán nem.
  - Miért?
  - Ördögadta! Hát nem tudja, hogy Guiche gróf Étampes-ban van?
  - Nem, azt hittem, Párizsban van. Így viszont harminc mérföld helyett csak tizenötöt kell megtennie.
  - Milyen kedves! Ha tizenöt mérföldet lovagolok ebben a ruhámban, többé nem lesz használható állapotban, és harminc pisztollal helyett kénytelen leszek tizenötért eladni.
  - Adja el annyiért, amennyiért akarja, de nekem egy második udvarhölgyi kinevezésre van szükségem.
  - Helyes! De kinek a számára? Montalais talán dupla példányban van meg?
  - Rosszmájú ember! Maga van meg dupla példányban. Két vagyont nyelt el: az enyémet és Guiche grófét.
  - Talán fordítva mondaná: Guiche grófét és a magáét?
  - Helyes, meghódolok a rangbeli elsőség előtt; de visszatérek az udvarhölgyi kinevezésre.
  - Rosszul teszi.
  - Miért?
  - Kedves barátom, Madame szolgálatában csak tizenkét udvarhölgy lesz. Én már kijártam magának egy olyan kinevezést, amelyért ezerkétszáz nő versengett, és el sem hiszi, milyen diplomáciát kellett kifejtennem érte...
  - Tudom, hogy hősiezen viselkedett, kedves barátom.
  - Ügyek elintézéséhez aztán értek! - szólt Manicamp.
  - Nekem mondja!... Ha király leszek, egyet megígérek.
  - Mit? Hogy felveszi az I. Malicorne nevet?
  - Nem, hanem kinevezem magát majd pénzügyminiszteremmé. De most nem erről van szó.
  - Sajnos!
  - Arról van szó, hogy szerezzen nekem egy második udvarhölgyi kinevezést.
  - Kedves barátom, ha akár a csillagos eget is ígérné, akkor sem mozdulnék ki az ágyból ebben a percben.
- Malicorne megcsörgette zsebében a pénzt.
- Hús pisztollal van a zsebemben! - szólt Malicorne.

- És mihez kezd húsz pisztollal, kedves barátom?
  - Eh - szólt Malicorne kissé bosszankodva -, hát legfeljebb hozzáteszem ahhoz az ötszázhoz, amivel eddig tartozik nekem!
  - Igaza van - szólt Manicamp, és újból kinyújtotta a kezét -, elfogadom a nézőpontját. Adja ide a pénzt.
  - Az ördögbe is! Várjon egy percig! Nem elég, ha kinyújtja a kezét, mert tudnom kell, ha odaadom a húsz tallért, megkapom-e a kinevezést?
  - Biztosan.
  - Nemsokára?
  - Még máma.
  - Ó, vigyázzon, Manicamp úr! Túlságosan nehéz dologra vállalkozik, ennyit nem is kérek. Harminc mérföldet megtenni egy nap alatt igazán sok, és holtra fárasztja magát.
  - Semmi sem lehetetlen, ha szívességet akarok tenni egy barátomnak.
  - Valóságos hős!
  - Hol az a húsz tallér?
  - Itt - mondta Malicorne, és felmutatta a pénzt.
  - Rendben van.
  - De, kedves Manicamp uram, ezt a pénzt el fogja költeni az utazásra, a postai lovakra.
  - Dehogy, legyen nyugodt.
  - Bocsánatot kérek, de Étampes tizenöt mérföldnyire van innen.
  - Tizennégy mérföldnyire.
  - Jó. Tizennégy mérföld, ez annyi mint: hét postai állomás. Minden postai állomásra esik húsz sou, ez annyi mint hét frank. Hét frank a futárnak, az tizennégy. Visszautazásra szintén tizennégy, az összesen huszonnyolc frank. Ugyanannyiba kerül a hálóhely és vacsora, összesen tehát körülbelül hatvan frankjába fog kerülni a multság.
- Manicamp kinyújtózott ágyában, mint valami kígyó, és két nagy szemét merőn rászögezte Malicorne-ra.
- Igaza van - szólt -, holnapnál hamarabb nem tudok visszaérkezni.
- És zsebre vágta a húsz tallért.
- Hát akkor induljon.
  - Minthogy holnap előtt nem tudok visszajönni, van még időnk.
  - Időnk, mire?
  - Kártyázhatunk.
  - Mibe akar játszani?
  - Az ördögbe is! A maga húsz pisztoltallérjába.
  - Nem játszom, mert maga mindig nyer.
  - Akkor fölteszem fogadásra.
  - Hogyan?

- Húsz másik tallér ellenében.
- S mi lesz a fogadás tárgya?
- Elmondom. Azt mondtuk, ugye, hogy tizennégy mérföldnyi út van Étampes-ig?
- Úgy van.
- Tizennégy mérföld visszafelé is.
- Úgy van.
- Ennélfogva huszonnyolc mérföld.
- Tökéletesen igaz.
- Ennek a huszonnyolc mérföldnek a megtételére maga kitűz nekem tizennégy órát.
- Úgy van.
- Egy órám lesz arra, hogy megtaláljam Guiche grófot.
- Igaz.
- És egy óra kell ahhoz, hogy megírassam vele a levelet Monsieur-höz.
- Pompás.
- Ez összesen tizenhat óra.
- Maga úgy számol, mint Colbert.
- Most déli tizenkettő az idő?
- Fél egy.
- Ejnye, be szép órája van!
- Mit mondott?... - szólt Malicorne, gyorsan visszatéve zsebébe az órát.
- Igaz is, a fogadás! Fogadok húsz tallérba azzal a húsz tallérral szemben, amelyet kölcsönadott nekem, hogy Guiche gróf levele a kezében lesz...
- Mennyi idő alatt?
- Nyolc óra alatt.
- Talán szárnyas lova van?
- Az az én dolgom. Állja még a fogadást?
- A gróf levelét nyolc óra múlva megkapom?
- Úgy van.
- Aláírva?
- Úgy van.
- Kezemben lesz?
- A kezében.
- Hát nem bánom, fogadjunk! - szólt Malicorne, mivel kíváncsi volt, hogy hogyan húzza ki magát a csávából ruhaáruló barátja.
- Áll a fogadás?
- Itt a kezem.

- Adjon ide tintát, tollat, papirost.

- Tessék.

- Ah!

Manicamp egy sóhajtással felkönyökölt a bal karjára, és a legszebb írásával a következőket rótta papirosra:

Bon

egy udvarhölgyi kinevezésről, amelynek azonnali megszerzését Guiche gróf magára vállalja

Manicamp

Amint ezzel a fáradságos munkával végzett, Manicamp egész hosszában végigfeküdt az ágyon.

- No hát mi lesz? - kérdezte Malicorne.

- Hát az lesz, hogy ha magának sürgős a Guiche gróf levele, amit a Monsieur-nek ír, akkor én megnyertem a fogadást.

- Hogyan?

- Világos, mint a nap. Maga veszi ezt a darab papirost.

- No és?

- Elindul helyettem.

- Ah!

- Jól megereszti a lova kantárszárát.

- Jó!

- Hat óra múlva Étampes-ban van, hét órán belül tehát a kezében van a gróf levele, és én megnyertem a fogadást, anélkül, hogy kimozdultam volna ágyamból, ami nekem roppantul megfelel, s gondolom, magának is.

- Manicamp, maga határozottan nagy ember.

- Erről meg vagyok győződve.

- Én tehát elindulok Étampes-ba.

- Elindul.

- Fölkeresem Guiche grófot ezzel a bonnal.

- A gróf hasonló írást ad magának Monsieur-höz.

- Ezután Párizsba utazom.

- Fölkeresi Monsieur-t a Guiche gróf bonjával.

- Monsieur aláírja.

- Abban a minutumban.

- És kezemben a kinevezés.

- Kezében a kinevezés.

- Hú!

- Hát nem vagyok én kedves, mi?
  - Elragadó!
  - Köszönöm.
  - Guiche gróf tehát egészen úgy táncol, ahogy maga fütyül, kedves Manicamp?
  - Mindenben, csak pénz dolgában nem.
  - Az ördögbe! Ez a kivétel kellemetlen, de ha mégis, ha pénz helyett valami mást kívánna tőle...
  - Mit?
  - Valami fontos dolgot.
  - Mit nevez fontosnak?
  - Hát, ha például valamelyik barátja egy szívességet kérne magától?
  - Megtagadnám.
  - Önző!
  - Vagy legalábbis megkérdezném tőle, miféle viszontszívességet hajlandó nekem tenni.
  - Rendben van! Ez a barátja tehát most jelentkezik.
  - Maga volna az, Malicorne?
  - Én.
  - Ne mondja! Hát olyan gazdag maga?
  - Van még ötven tallérom.
  - Éppen annyi, amennyire szükségem van. Hol az az ötven tallér?
  - Itt - felelte Malicorne, és zsebére csapott.
  - Hát akkor mondja meg, barátom, mit kíván?
- Malicorne újra elővette a tintát, tollat, papirost és odanyújtotta Manicamp-nak.
- Írja, amit mondok - szólt.
  - Diktáljon.
  - „Bon egy állásról Monsieur udvarában.”
  - Hohó! - szólt Manicamp, és fölemelte a papirosról a tollat. - Hova gondol? Monsieur udvarában egy állás ötven tallérért?
  - Rosszul hallotta, kedvesem.
  - Hát mennyit mondott?
  - Én ötszázat mondtam.
  - És hol az az ötszáz?
  - Itt la.
- Manicamp szinte elnyelte szemével a pénztekerceszt, de ezúttal Malicorne igyekezett távol tartani tőle a pénzt.
- No, mit szól hozzá? Ötszáz pisztoltallér!...

- Azt mondom, hogy csekélység az egész, kedves barátom - mondta Manicamp és újra kezébe fogta a tollat -, pártolni fogom kérését. Diktáljon.

Malicorne folytatólag tollba mondta:

- „Amely állást barátom, Guiche gróf, ki fog eszközölni Monsieur-nél Malicorne barátom számára.”

- Tessék - szólt Manicamp.

- Bocsánat, elfelejtette aláírni.

- Igaz! És az ötszáz piztoltallér?

- Itt van kétszázötven.

- És a másik kétszázötven?

- Megkapja, ha én megkapom a kinevezésem.

Manicamp elhúzta a száját.

- Akkor adja vissza az ajánlólevelet.

- Minek?

- Egy szót akarok még hozzáírni.

- Egy szót?

- Csak egy szót.

- Melyik szót?

- „Sürgös”.

Malicorne visszaadta az ajánlólevelet, Manicamp pedig hozzáírta a „Sürgös” szót.

- Helyes! - szólt Malicorne, és átvette a bont.

Manicamp elkezdte számolni a tallérokat...

- Hiányzik még húsz tallér - szólt Manicamp.

- Hogyan?

- Húsz tallért nyertem magától.

- Mikor?

- Amikor fogadtunk, hogy nyolc órán belül kezében lesz Guiche gróf levele.

- Igaza van.

Malicorne átadta neki a húsz tallért.

Manicamp teleszedte két markát a pénzével, és visszahullatta ágyára vízességként.

- Ez ma már a második kinevezés - mormogta magában Malicorne, miközben felszárította Manicamp írását -, és első pillantásra úgy látszott, hogy többbe kerül, mint az első, de...

Nem folytatta tovább, hanem fogta a tollat és ezt írta Montalais-nak:

Kisasszony, adja tudtára barátnőjének, hogy kinevezése nem fog sokáig késni; elutazom, hogy kinevezését aláírassam. Nyolcvanhat mérföldet fogok megtenni a kegyed szerelméért...

Aztán ördögi mosollyal folytatta az imént abbahagyott mondatát:

- ...Ez ma már a második kinevezés, és az első pillantásra úgy látszott, hogy többbe kerül, mint az első, de... a jutalmam, remélem, arányban lesz a kiadásommal: La Vallière kisasszony többet fog nekem hozni a konyhára, mint Montalais kisasszony, mert különben... különben nem Malicorne többé a nevem! Isten vele, Manicamp.

És eltávozott.

A Grammont palota udvara

Amikor Malicorne megérkezett Étampes-ba, ott megtudta, hogy Guiche gróf épp akkor utazott el Párizsba.

Malicorne két óra hosszat pihent, és aztán folytatta útját.

Éjjel érkezett meg Párizsba, megszállott egy kis fogadóban, ahová párizsi tartózkodásai alkalmával be szokott térni, és másnap reggel nyolc órakor jelentkezett a Grammont palotában.

Ideje volt, hogy Malicorne megérkezzék.

Guiche gróf éppen búcsúzkodni szándékozott Monsieur-tól, mert Le Havre-ba készült, ahova a francia nemesség java sietett, hogy üdvözölje Madame-ot Angliából való megérkezése alkalmából.

Malicorne kiejtette Manicamp nevét, és nyomban a grófhhoz vezették.

Guiche gróf a Grammont palota udvarában éppen a lovait vizsgálta, amelyeket az istálló-mesterek és lovászok szemlére vezettek eléje.

A gróf a Grammont palota szállítói és emberei előtt javában dicsérte vagy ócsárolta a lovakat, a lószerszámokat, melyeket bemutattak neki, amikor e fontos foglalatossága közben jelentették neki Manicamp nevét.

- Manicamp? - kiáltott fel - az ördögbe! vezessék ide azonnal.

És négy lépést tett az ajtó felé.

Malicorne besurrant ezen az ajtón, amely félig nyitva volt, és rábámult Guiche grófra, aki meglepetve vette észre az idegen arcot Manicamp arca helyett, amelyre várt.

- Bocsásson meg, gróf úr - szólt Malicorne -, de azt hiszem, tévedés történt: gróf úrnak Manicamp-t jelentették be, pedig én csak a küldöttje vagyok.

- Vagy úgy! - szólt Guiche gróf kissé hidegebben. - És mit hozott?

- Levelet, gróf úr.

Malicorne bemutatta az első bont, és figyelte a gróf arcát.

Guiche elkezdett olvasni, és aztán felkacagott.

- Már megint! - mondta. - Már megint egy udvarhölgy! Ez a bolond Manicamp, úgy látszik, Franciaország valamennyi udvarhölgyét be akarja protezsálni.

Malicorne mélyen meghajolt.

- És miért nem jön Manicamp maga? - kérdezte Guiche gróf.

- Ágyban van.

- A patvarba! Már megint nincs pénze? - Guiche gróf a vállát vonogatta. - Nem értem, mit csinál a pénzével!

Malicorne olyan mozdulatot tett, amely azt akarta jelenteni, hogy ő sem tudja, hova teszi Manicamp a pénzét.

- Miért nem veszi igénybe a barátait? - folytatta Guiche gróf.

- De én azt hiszem...

- Mit hisz?

- Hogy Manicamp-nak csak egyetlen barátja van, s ez a gróf úr.

- Eszerint Manicamp nem lesz ott Le Havre-ban?

Malicorne csak kézmozdulattal felelt.

- De hát az lehetetlen, hiszen mindenki ott lesz!

- Remélem, gróf úr, hogy Manicamp nem fogja elszalasztani ezt a kitűnő alkalmat.

- De már Párizsban kellene lennie.

- Lerövidíti az utat, hogy behozza az elvesztett időt.

- Hol van Manicamp jelenleg?

- Orléans-ban.

- Uram - szólta Guiche gróf, és fejével üdvözölte Malicorne-t -, úgy látom, jó ízlésű ember.

Malicorne ugyanis Manicamp ruháját viselte.

Most ő hajtotta meg a fejét a gróf felé.

- Nagyon megtisztel, gróf úr.

- Kihez van szerencsém?

- Nevem Malicorne, gróf úr.

- Mondja, De Malicorne úr, mit tart erről a pisztolytáskáról?

Malicorne eszes ember volt, és rögtön átértette a helyzetet. A nemesi „De”, amit a gróf a neve elé tett, egyenrangúvá tette őt a társalgásban a gróffal.

Szakértő figyelmességgel megvizsgálta a pisztolytáskát, és habozás nélkül felelt:

- Kissé nehéz, gróf úr - mondta.

- Amint látja - szólta Guiche gróf a szíjjártómesterhez -, ez az úr, akinek jó az ízlése, nehéznek tartja a maga pisztolytokját; nem ugyanezt mondtam én is az imént?

A szíjjártó mentegetőzött.

- S mit szól ehhez a lóhoz? - kérdezte Guiche gróf. - Ez is az egyik legszebb beszerzésem.

- Első látásra pompás lónak látszik, gróf úr, de fel kellene ülnöm rá, hogy megmondjam végleges véleményem.

- Hát üljön fel rá, De Malicorne úr, és menjen kétszer vagy háromszor körül a manézsban.

A palota udvara úgy volt berendezve, hogy szükség esetén lovardának is szolgálhatott.

Malicorne fesztelenül összemarkolta a kantárszárát, bal kezével megkapaszkodott a ló sörényében, lábát a kengyelvasba tette, felpattant a lóra és nyeregbe ült. Az első kört az udvarban lépésben tette meg.

A második kört ügetve.

A harmadik kört vágóban.

Majd a gróf előtt megállt, leszállt a nyeregből, és a gyeplőt egy lovászfű kezébe dobta.

- No hát, mi a véleménye a lóról, De Malicorne úr? - kérdezte a gróf.

- Gróf úr - felelte Malicorne -, ez a ló mecklenburgi fajta. Amikor megvizsgáltam, hogy fogazata jól fekszik-e a zablára, láttam, hogy az állat hétéves. Harci mén számára ez a legmegfelelőbb kor. A ló mellső része mozgékony. A száraz fejű ló, mint mondani szokás, nem fárasztja a lovasa kezét. A ló marja kissé alacsony. A farka csapott, ami kételyt támaszt bennem az iránt, hogy a ló tiszta német fajta-e. Valószínűleg angol vér folyik benne. A ló jó járású, de vágtában a hátsó lába a mellső lábát súrolja, tehát vigyázni kell a patkolásnál. Egyébként simulékony ló, könnyű vele bánni. Kanyarodásnál és lépésváltásnál azt tapasztaltam, hogy érzékeny a vékonya.

- Remekül ítélte meg, De Malicorne úr - szólt a gróf. - Látom, szakértő!

Aztán egészen a jövevény felé fordult.

- Pompás frakkja van, uram - mondta Malicorne-nak -, nem vidéken csinálták, azt hiszem. Ilyen frakkot nem szabnak sem Tours-ban, sem Orléans-ban.

- Nem, gróf úr, ez a frakk valóban párizsi szabó műve.

- Meg is látszik rajta. De térjünk vissza közös ügyünkre... Manicamp tehát egy második udvarhölgyi kinevezést akar?

- Ez kitűnik az írásából is, gróf úr.

- De hát ki volt az első?

Malicorne érezte, hogy a füle tövéig elvörösödik.

- Bájos, szép udvarhölgy: a neve Montalais kisasszony - sietett Malicorne a felelettel.

- Ó, tehát ismeri?

- Igen, a menyasszonyom, vagy legalább majdnem az.

- Ó, az más... fogadja szerencsekívánataimat! - kiáltott fel Guiche gróf, akinek ajkán már ott lebegett valami csípős tréfa, de amint Malicorne a „menyasszony” szót kiejtette, a gróf észbe kapott, hogy hölgyekkel szemben tiszteletteljesnek kell lennie.

- És a második kinevezést kinek a számára kívánja Manicamp? - kérdezte Guiche gróf. - Ez a hölgy talán Manicamp menyasszonya?... Mert ha menyasszonya, akkor nagyon sajnálom érte. Szegény leány, micsoda gonosz csont lesz az ura!

- Nem, gróf úr, nem a menyasszonya. A második kinevezést La Baume Le Blanc de La Vallière kisasszony számára kéri.

- Nem ismerem - szólt Guiche.

- Nem is ismerik itt Párizsban - szólt Malicorne, s ezúttal ő mosolygott.

- Hát jó! Beszélek az érdekében Monsieur-vel. De mondja csak, nemeshölgyről van szó?

- Nagyon jó családból származik; az orléans-i herceg özvegyének udvarhölgye.

- Nagyon helyes! És most lesz szíves elkísérni engem Monsieur-höz?

- Szívesen, ha a gróf úr ebben a megtiszteltetésben részesít.

- Van kocsija?

- Nincs; lóháton jöttem.

- Ebben a frakkban?

- Nem, Orléans-ból postai lovakon jöttem, és útiruhámat cseréltem föl ezzel, hogy tiszteletemet tehessem gróf úrnál.

- Ó, igaz, hiszen mondta is, hogy Orléans-ból jött.

Összehajtogatta Manicamp levelét és zsebébe tette.

- Gróf úr - szólt félénken Malicorne -, azt hiszem, nem olvasott el mindent.

- Nem olvastam el mindent?

- Nem. Két levél volt ugyanabban a borítékban.

- Igazán? Biztos benne?

- Biztos vagyok benne.

- Lássuk csak.

És a gróf újra kibontotta a levelet.

- Ahá - szólt -, szavamra, igaza van.

És szétteregette azt a papirost, amelyet még nem olvasott el.

- Mindjárt gondoltam! - mondta a gróf. - Ez egy másik bon, egy állásról Monsieur udvarában! Ez a Manicamp telhetetlen zsák! Csak nem kereskedik ezekkel az állásokkal a gazember?

- Nem, gróf úr, ezt az állást ajándéku szánta.

- Kinek?

- Nekem, gróf úr.

- De hát miért nem mondta meg ezt mindjárt, kedves De Mauvaisecorne.

- Malicorne!

- Jaj, bocsásson meg - szólt Guiche gróf -, megzavar az átkozott latin nyelv, az a rossz szokásom, hogy a neveket visszavezetem latin eredetükre. Miért is tanítják a jó családból való fiatalembereket latinra? Mala a mi nyelvünkön mauvaise, vagyis: rossz. Tehát ugyanazt jelenti mindkét szó. Nem haragszik, ugye, De Malicorne úr?

- Nagyon meghat a kedvessége, gróf úr, viszont kötelességem, hogy valamit rögtön kijelentsek.

- Mit akar kijelenteni?

- Nem vagyok nemesember; jó a szívem, van valami kevés eszem, de a nevem egyszerűen csak Malicorne.

- Hát jó! - kiáltott fel Guiche gróf, és Malicorne gúnyos arcába nézett. - Csakugyan azt a hatást teszi rám, hogy nagyon szeretetreméltó ember. Tetszik nekem az arca, Malicorne úr. Örültem kitűnő tulajdonságai lehetnek, hogy megtetszett Manicamp-nak, aki csak saját magát szereti. Mondja meg őszintén, nem valami földre szállt szent maga?

- Miért, gróf úr?

- Az ördögbe is! Azért kérdelem, mert Manicamp egyáltalán ajándékozott magának valamit. Nem azt mondta-e, hogy meg akarja magát ajándékozni egy állással a királyi udvarban?

- Bocsánat, gróf úr, de ha ezt az állást megkapom, nem Manicamp-tól kapom meg, hanem gróf úrtól.

- És talán nem is csak úgy teljesen ingyen adta?

- Gróf úr...

- Várjon csak... van Orléans-ban egy Malicorne... Az ördögbe! Hát persze! Ez a Malicorne szokott pénzt kölcsönadni Condé hercegnek.

- Azt hiszem, apám az, gróf úr.

- Most már értem! Condé herceg az apát csapolja meg, ez a telhetetlen zsák, ez a szörnyű Manicamp pedig a fiát. Vigyázzon, uram, én jól ismerem Manicamp barátomat. Tönkre fogja magát tenni, meg fogja kopasztani egészen a csontjáig!

- Csakhogy én nem kamatra adok pénzt Manicamp-nak - szólt mosolyogva Malicorne.

- Hát nem mondtam, hogy földre szállt szent, Malicorne úr? Megkapja az állást, vagy ne legyen Guiche gróf a nevem!

- Ó, gróf úr, végtelenül hálás vagyok! - szólt Malicorne lelkesülten.

- Most pedig menjünk a herceghez, kedves Malicorne úr. Induljunk a herceghez!

És Guiche gróf elindult az ajtó felé, intve Malicorne-nak, hogy kövesse.

De abban a percben, amikor át akartak lépni a küszöbön, egy fiatalember jelent meg az ajtóban.

Mintegy huszonnégy-huszonöt éves, sápadt arcú, csillogó szemű, barna hajú és szemöldökű lovag volt.

- Jó napot! - mondta a fiatal lovag, és szinte visszatuszkolta Guiche grófot az udvarba.

- Maga az, De Wardes? És így csizmásan, sarkantyúsan, és lovaglóstorral a kezében?

- Ez a ruha illik arra az emberre, aki Le Havre-ba készül. Holnapra egy lélek sem lesz Párizsban.

A fiatal lovag szertartásosan üdvözölte Malicorne-t, aki előkelő ruhájában hercegnek látszott.

- Malicorne úr - mondta Guiche gróf barátjának.

De Wardes meghajolt.

- De Wardes úr - mutatta be őt a gróf Malicorne-nak.

Most Malicorne hajolt meg.

- Mondja csak, De Wardes - szólt Guiche gróf -, maga járatos ezekben a dolgokban: miféle állás van még betöltetlenül az udvarnál, vagyis helyesebben Monsieur udvartartásában?

- Monsieur udvartartásában? - kérdezte De Wardes, és gondolkodón az égre emelte szemét. - Várjon csak... Azt hiszem, a főlovászmesteri állás.

- Ó! - kiáltott föl Malicorne -, ilyen állásról szó sem lehet, gróf úr; a vágyam ennek negyedéig sem terjed.

De Wardes-nak sokkal élesebb és bizalmatlanabb szeme volt, mint Guiche-nek, és rögtön belelátott Malicorne egyéniségébe.

- Annyi tény - szólt De Wardes, és tetőtől talpig végigmérte Malicorne-t -, hogy a főlovászmesteri álláshoz hercegnek és pair-nek kell lenni.

- Amit én kérek - szólt Malicorne -, az csak valami nagyon szerény állás; kisember vagyok, és nem tartom magamat többre, mint ami vagyok.

- Malicorne úr, amint látja - fordult Guiche gróf De Wardes-hoz -, nagyon kedves fiú, csak egy baja van, hogy nem nemes. Én magam, hiszen tudja, nem sokba veszem az olyat, aki pusztán nemesi származású.

- Jó, csakhogy meg kell jegyezni - felelte De Wardes -, hogy nemesi származás nélkül aligha remélheti valaki, hogy Monsieur udvarába bejusson.

- Ez igaz - szólt a gróf -, az etikett szigorú. Az ördögbe! Az ördögbe! Erre nem gondoltunk.

- Sajnos, ez nagy csapás rám nézve - mondta Malicorne, s némileg elsápadt -, nagy baj ez, gróf úr.

- De remélem, nem gyógyíthatatlan - felelte Guiche gróf.

- A patvarba! - kiáltott fel De Wardes. - Már meg is van az orvossága. Nemesembert csinálunk magából, kedves uram! Mazarini bíboros öminenciája is így lett egyik napról a másikra nemesemberré.

- Nyugalom, nyugalom, De Wardes! - szólt a gróf. - Ne csináljunk rossz tréfákat. Nem helyes erről éppen nekünk egymás közt tréfálkoznunk; igaz, hogy a kutyabőrt vásárolni is lehet, elég baj ez, s a nemeseknek nem vetik ellene.

- Szavamra, valóságos puritán vagy, ahogy az angolok mondják.

- Bragelonne vicomte! - jelentette egy inas az udvaron, mintha egy szalonban lettek volna.

- Ó, kedves Raoul, gyere, gyere ide! Hát te is csizmában vagy! Rajtad is sarkantyú! Te is indulásra készen?

Bragelonne a fiatal emberek csoportjához közeledett, és azzal a szelíd komolysággal üdvözölte őket, amely sajátja volt. Üdvözlése különösen De Wardes-nak szólt, akit nem ismert, és akinek az arcvonásai különös hidegséggel merevedtek meg Raoul láttán.

- Barátom - mondta Raoul a grófnak -, azért jöttem, mert társaságodban szeretnék utazni. Azt hiszem, velem együtt jössz Le Havre-ba.

- Na, ez pompás! Nagyszerű utunk lesz!... Malicorne úr, De Bragelonne úr. Igaz is, bemutatnom neked De Wardes urat.

A két fiatal nemes kimérten üdvözölte egymást. Jellemük szinte szöges ellentéte volt egymásnak. De Wardes simulékony, ravasz, színtjátészó ember volt, Raoul pedig komoly, büszke, egyenes jellemű.

- Ítéld a vitánkban, Raoul, De Wardes és én köztem.

- Milyen kérdésben?

- A nemesség kérdésében.

- Ki ismerhetné jobban ezt a kérdést, mint egy Grammont?

- Nem bókot kérek tőled, barátom, hanem a véleményedet.

- Előbb tudnom kell a vita tárgyát.

- De Wardes azt állítja, hogy a nemesi címekkel visszaélnék, én pedig azt vitatom, hogy az embernek nincs szüksége címre.

- Neked adok igazat - mondta nyugodtan De Bragelonne.

- Én viszont azt állítom, vicomte úr - mondta De Wardes egyfajta makacssággal -, hogy nekem van igazam.

- Mit állított, uram?

- Én azt mondtam, hogy Franciaországban mindent elkövetnek a nemesek megalázására.

- Ki például? - kérdezte Raoul.

- Maga a király is. Olyan emberekkel veszi magát körül, akik nem tudják visszavezetni származásukat négy nemzedékre se.

- No, ez érdekes! - szólt Guiche. - Hol az ördögbe látta ezt a példát, De Wardes?

- Csak egy példát mondok.

És De Wardes végigmérte tekintetével Bragelonne-t.

- Mondd a példát.

- Tudod-e, kit neveztek ki testőrkapitánnyá? - szólt De Wardes. - Pedig ez olyan állás, amely nagyobb rangú, mint a pári méltóság, olyan állás, amely fölötte áll Franciaország marsalljainak!

Raoul elvörösödött, mert látta már, hova akar De Wardes kilyukadni.

- Nem tudom; hát kit neveztek ki? Nem régen történhetett, mert egy héttel ezelőtt az állás még üresedésben volt, annyira, hogy a király elutasította kérésével Monsieur-t, aki egy embere számára kérte.

- Hát, kedves barátom - mondta De Wardes -, a király elutasította Monsieur pártfogoltját, hogy ezt az állást odaadhassa D'Artagnan lovagnak, ennek a gascogne-i katonának, aki harminc éven át csörtette kardját a királyi előszobákban.

- Bocsásson meg, uram, ha megakasztom beszédében, de úgy érzem, nem ismeri azt, akiről beszél.

- Hogy én nem ismerem D'Artagnan urat? Ó, Istenem, van-e, ki e nevet nem ismeri?

- Azok, akik ismerik őt, uram - szólt Raoul nagyon nyugodtan és hidegen -, kénytelenek beismerni, hogy ha az új testőrkapitány nem is olyan előkelő származású, mint a király, amiről igazán nem tehet, vitézségben és becsületességben egyenlő a föld valamennyi királyával. Ez az én véleményem, uram, D'Artagnanról, akit, hála Istennek, születésem óta ismerek.

De Wardes felelni akart, de Guiche gróf közbevetette magát.

Madame arcképe

A vita kezdett élessé válni, s Guiche gróf rögtön észre is vette. Bragelonne pillantásában csakugyan volt valami ösztönszerűen ellenséges érzés.

De Wardes tekintetében pedig valami kiszámított támadás. Guiche nem tudott volna számot adni magának arról, hogy miféle érzések nyugtalanítják két barátját, de igyekezett felfogni a dőfést, amelyre, mint érezte, két barátja közül az egyik, vagy talán mind a kettő, hamar kész.

- Uraim - szólt Guiche -, el kell válnunk egymástól, mert át kell mennem Monsieur-höz. Állapítsunk meg egymás közt találkozót: te, De Wardes, gyere velem a Louvre-ba, Raoul, maradj itten helyetted a ház urának, és minthogy úgyis te vagy a tanácsadó mindenben, ami itt történik, te fogsz vigyázni az elutazásom utolsó előkészületeire.

Raoul, mint olyan ember, aki nem keresi, de nem is kerüli a lovagias ügyeket, beleegyezően intett fejével, és leült egy padra a verőfényben.

- Jól van - mondta Guiche -, maradj ott, Raoul, és vezettesd magad elé a két lovat, amelyet épp most vásároltam. Megmondod majd véleményedet, mert én csak azzal a föltétellel vettem ezeket a paripákat, hogy ha te jóváhagyod a vásárt. Igaz is, bocsáss meg, elfelejtettem kérdezősködni La Fère gróf egészsége felől.

Guiche gróf, mikor ezt a nevet kiejtette, megfigyelte De Wardes-ot, és igyekezett meglesni, milyen hatást tesz rá Raoul apjának említése.

- Köszönöm - felelte a fiatalember -, a gróf jól érzi magát.

De Wardes szemében a gyűlölet villáma villant fel egy pillanatra.

Guiche gróf, mintha nem is vette volna észre ezt a sötét pillantást, Raoulhoz ment s kezet szorított vele.

- Megállapodunk tehát benne, ugye, Bragelonne - szólt Guiche -, hogy utánunk jössz a Palais-Royal udvarára.

Azután intett De Wardes-nak, aki hol az egyik, hol a másik lábán himbálta magát, hogy menjen vele.

- Indulunk - szólt Guiche -, jöjjön, Malicorne úr.

Erre a névre megremegett Raoul.

Úgy rémlett neki, mintha már hallotta volna valahol ezt a nevet, de nem tudott rá visszaemlékezni, milyen alkalommal. Mialatt magában tűnődött, félig elgondolkodva, félig bosszankodva De Wardes-dal való vitáján, a három fiatalember a Palais-Royal felé igyekezett, ahol Monsieur lakott.

Malicorne két dolgot értett meg.

Az egyik az volt, hogy a két fiatalember négyszemközt akar valamit egymásnak mondani.

A második, hogy nem haladhat velük egy sorban.

Tehát visszamaradt.

- Megörült? - kérdezte Guiche a társától, miután már néhány lépéssel túl voltak a Grammont palotán. - Megtámadja D'Artagnant, hozzá még Raoul előtt!

- Hát aztán? - kérdezte De Wardes.

- Hogy érti ezt?

- Miért, hát talán tilos megtámadni D'Artagnan urat?

- De hát jól tudja, hogy D'Artagnanra legalább negyedrésze esik annak a sok dicső és félelmetes tettnek, ami a testőrök nevéhez fűződik.

- Jó, de nem értem, hogy ennek ellenére is miért ne gyűlölhethném D'Artagnan urat?

- Mit vétett magának?

- Ő, ellenem semmit.

- Akkor hát miért gyűlöli?

- Erre elhunyt apám árnyéka feleljen.

- Igazán nagyon meglepő az, amit mond, kedves De Wardes barátom: D'Artagnan nem tartozik azok közé, akik elintézetlenül hagynak valami ellenségeskedést. Amennyire tudom, atyjaura nem túrt meg semmiféle sértést. És nincs olyan ádáz ellenségeskedés, amit el ne mosna egy jó és becsületes kardszúrás okozta vér.

- Mit tegyek, barátom, ha apám és D'Artagnan úr gyűlölte egymást? Apám engem gyerekkorom óta ebben a gyűlöletben nevelt fel, és ezt a gyűlöletet hagyta rám mintegy örökségül.

- És ez a gyűlölet csakis D'Artagnan úr ellen irányult?

- D'Artagnan úr sokkal szorosabb tömböt alkot barátaival, semhogy gyűlöletem feleslege rájuk is ne hullna. És higgye meg, úgy gyűlölöm őket, hogy, ha alkalmam lesz a többiekkel is éreztetnem, nem lesz okuk panaszsra!

Guiche gróf merően rászégezte szemét De Wardes-ra; megborzongott, látva a fiatalember sápadt mosolyát. Valami gyászos előérzet remegtette meg szívét. Arra gondolt, hogy ha elmúlt is az az idő, amikor a nemesek sűrűn verekedtek, a gyűlölet, amely a szív mélyén fészkel, ha kitörni nem tud is, azért mégis gyűlölet marad, hogy néha a mosoly is lehet olyan baljós, mint a fenyegetés, egyszóval az apák után, akik szívükkel gyűlöltek egymást és karjukkal harcoltak, jönnek fiaik, akik szintén gyűlölködnek szívük mélyén, de már csak cselszövésrel és árulással harcolnak egymás ellen.

Minthogy pedig Guiche éppen Raoulról nem tudta föltenni, hogy árulásra vagy cselszövésre képes, tehát Raoul féltette.

De mialatt ezek a komor gondolatok felhősítették Guiche gróf homlokát, De Wardes teljesen visszanyerte önuralmát.

- Alapjában véve - szólt De Wardes - személy szerint Bragelonne-ra nem haragszom, hiszen nem is ismerem.

- Mindenesetre, De Wardes - felelte Guiche gróf valamelyes szigorúsággal -, egy dolgot ne felejtsem, hogy Raoul a legjobb barátom.

De Wardes meghajolt.

Beszélgetésük ennél a pontnál abbamaradt, bár Guiche gróf tőle telhetőleg mindent elkövetett, hogy De Wardes szívének mélyére lásson. Csakhogy De Wardes alkalmasint elhatározta, hogy a dologról többé egy szót sem beszél, és ezért kifürkészhetetlen maradt.

De Guiche azt remélte, hogy majd többet tud meg Raoultól.

Eközben a Palais-Royal elé értek, melyet kíváncsiak tömege vett körül.

A Palais-Royal háza népe várta Monsieur parancsait, hogy lóra üljenek és elkísérjék a fiatal hercegnőért induló követséget.

Ebben a korban, amikor a nép jóakarattal és hagyományos tisztelettel övezte a királyokat, az a fényűzés, amelyet lovakban, fegyverekben és egyenruhákban kifejtettek, kárpótolta az embereket a rengeteg kiadásért, amit adókkal kellett fedezni.

Mazarin ezt mondta: „Hadd énekeljenek gúnydalokat, a fő, hogy fizessenek.”

XIV. Lajos pedig ezt mondta: „Hadd legyen részük látványosságokban.”

A látványosság pótolta most a dalt: szabad volt gyönyörködni a látványosságokban, de nem volt többé szabad énekelni.

Guiche gróf ott hagyta De Wardes-ot és Malicorne-t a nagy lépcső alján; ő maga, mint Monsieur kegyence, akárcsak Lorraine lovag, ki ugyan nyájasan mosolygott rá, de ki nem állhatta, ő maga pedig egyenesen Monsieur-höz sietett.

A fiatal herceg a tükör előtt állt és pirosította magát. Öltözőszobája egyik sarkában a pamlag párnáin frissen bodorított hosszú szőke hajjal, amivel úgy játszott, mint az asszonyok, hevert Lorraine lovag.

A herceg a léptek zajára megfordult, és észrevette a grófit.

- Te vagy az, Guiche - szólt -, gyere ide, és tégy köztünk igazságot!

- Az igazmondás, fenséged tudja jól, a legnagyobb hibám.

- Gondold csak el, Guiche, hogy ez a rosszcsonn lovag megbántott engem.

A lovag vállat vont.

- És mivel bántotta meg? - kérdezte Guiche. - A lovag úrnak ez nem szokása.

- Azt állítja - folytatta a herceg -, hogy Henriette kisasszony külön nőnek, mint én férfinak.

- Vigyázzon, fenség - szólt Guiche gróf, és összeráncolta szemöldökét -, arra kért, hogy az igazat mondjam.

- Úgy van - szólt Monsieur csaknem remegve.

- Hát, én a szemébe mondom az igazat.

- Csak ne siess, Guiche - kiáltott fel a herceg -, van idő. Nézz meg engem figyelmesen, és emlékezz vissza Madame külsejére. Különben is, itt van az arcképe, nesze, fogd.

És e szavakkal átnyújtotta a rendkívül finom, művészi miniatúrát.

Guiche gróf kezébe vette az arcképet, és hosszasan nézegette.

- Szavamra mondom - szólt -, elragadó arc, fenség.

- De most nézz meg engem, jól nézz meg - kiáltott fel a herceg, igyekezve magára terelni a gróf figyelmét, minthogy Guiche egészen elmerült az arckép szemlélésébe.

- Igazán csodálatos! - mormogta Guiche.

- Az ember azt hinné - szólt Monsieur -, hogy még soha életedben nem láttad ezt a kisleányt.

- Láttam, fenség, igaz, de ennek már öt éve, de óriási változás megy végbe, míg a tizenkét éves leánykából tizenhét éves fiatal hölgy lesz.

- Végre is, a véleményedre vagyok kíváncsi, halljuk!

- Véleményem szerint az arckép hízelgőnek látszik, fenség.

- Ó, hát először is, valóban hízelgő az arckép - mondta a herceg diadalmasan -, de tegyük fel, hogy nem hízelgő, akkor mi a véleményed róla?

- Fenséged igazán boldog lehet, hogy ilyen bájos menyasszonya van.

- Helyes, ez a véleményed őróla, de mi a véleményed rólam?

- Az a véleményem, hogy fenséged túlságosan szép férfinak.

Lorraine lovag hangosan felkacagott.

Monsieur megértette, mennyi szigorúság van Guiche gróf véleményében.

Összeráncolta szemöldökét.

- Mondhatom, jóakarató barátaim vannak - mondta gúnyosan.

Guiche megint az arcképre nézett, de néhány percnyi szemlélés után erőt vett magán s visszaadta Monsieur-nek.

- Határozottan, inkább tízszer nézném meg fenséged arcképét - mondta -, mint még egyszer Madame-ét.

A lovag kétségkívül valami titkot érzett Guiche e szavaiban, amelyeket a herceg nem értett, mert felkiáltott:

- Hát akkor csak házasodjon meg!

Monsieur tovább pirosította az arcát, végül, mikor befejezte szépítő műveletét, megint a miniatűrre nézett, aztán újra a tükörben tetszelgett, és mosolygott.

Úgy látszik, meg volt elégedve az összehasonlítás eredményével.

- Egyébként nagyon kedves tőled, hogy eljöttél - mondta Guiche-nek. - Attól tartottam, hogy elutazol, és tőlem búcsút sem veszel.

- Fenséged sokkal jobban ismer engem, semhogy ilyen tiszteletlenséget föltehetne rólam.

- És bizonyára van valami kívánságod, mielőtt elutaznám Párizsból.

- Volna bizony! Fenséged kitalálta: csakugyan egy kérésemet szeretném előterjeszteni.

- Halljuk.

Lorraine lovag csupa szem és fül lett: úgy érezte, hogy minden kedvezmény, mely másnak jut, őt rövidíti meg.

Guiche gróf habozott, hogy kérését elmondja-e.

- Pénzről van szó? - kérdezte a herceg. - Épp jókor szólnál, mert ebben a pillanatban örült gazdag vagyok. A főintendáns ötezer pistoltallért küldött.

- Köszönöm fenséged kegyességét, de nem pénzről van szó.

- Hát miről? Halljuk.

- Egy udvarhölgy kinevezéséről.

- Jóságos Isten! Micsoda egy pártfogó vagy te, Guiche - szólt a herceg lekicsinylően -, hát már ezentúl mindig csak kis nőkről lesz szó?!

Lorraine lovag mosolygott, tudta, hogy őfensége nem szereti, ha nőket pártfogolnak nála.

- Fenség - felelte a gróf -, nem én pártfogolom közvetlenül azt a hölgyet, akinek érdekében szólok, hanem egy barátom.

- Az mindjárt más. És hogy hívják a barátod pártfogoltját?
- De La Baume Le Blanc de La Vallière kisasszony, jelenleg az orléans-i hercegné udvarhölgye.
- Piha! Hiszen az a nő sánta! - mondta Lorraine lovag, a vánkosokon elnyúlva.
- Sánta! - szólt a herceg. - Madame szeme előtt egy sánta nő bicegjen? Szavamra, ez lehetetlen, ez nagyon veszedelmes látvány volna nőm számára, ha majd másállapotban lesz.
- Lorraine lovag majd megpukkadt a nevetéstől.
- Lovag úr - szólt Guiche -, nem valami gavalléros dolog, amit csinál. Én kérek valamit, és maga gáncsot vet nekem.
- Jaj, bocsásson meg, gróf úr - szólt Lorraine, akit nyugtalanított az a hang, amelyet a gróf használt -, egyáltalán nem volt szándékom, hogy elgáncsoljam, és lehet, hogy összetévesztettem ezt a kisasszonyt egy másikkal.
- Határozottan összetéveszti, állítom, hogy összetéveszti.
- Hát, mondd csak, Guiche, nagyon ragaszkodol a kérésedhez? - kérdezte a herceg.
- Nagyon, fenség.
- Jól van, no, legyen meg, kérésed teljesítve van. De több kinevezést ne kérj, mert már minden hely be van töltve.
- Ejha, hiszen már dél van! - kiáltott föl a lovag. - Ütött elutazásunk órája.
- Elkerget, uram? - kérdezte Guiche.
- Ó, gróf úr, ma nagyon rosszul bánik velem - mondta érzékenyen a lovag.
- De az Istenért, gróf, az Istenért, lovag! - szólt Monsieur -, ne vitatkozzatok így! Nem látjátok, hogy ez nekem kínos?
- Aláírja fenséged a kinevezést? - kérdezte Guiche.
- Végy ki a fiókból egy kinevezést, és add ide.
- Guiche gróf egyik kezével kivette a fiókból a kinevezést, és másik kezével tintába mártott tollat nyújtott át Monsieur-nek.
- Monsieur aláírta a kinevezést.
- Nesze - mondta, és átadta neki az okmányt -, de csak egy föltétellel adom.
- Milyen föltétellel?
- Hogy kibékülsz a lovaggal.
- Szívesen - felelte Guiche.
- És a gróf olyan közömbösséggel nyújtotta kezét a lovagnak, ami fölért a megvetéssel.
- Menjen, gróf - szólt a lovag, mintha észre sem vette volna a gróf megvetését -, menjen és hozzon nekünk egy olyan hercegnőt, akinek az arcképe nem ad ennyi vitára okot.
- Bizony, menj és igyekezz... Igaz is, kiket viszel magaddal?
- Bragelonne-t és De Wardes-ot.
- Két bátor útitárs.
- Túlságosan bátrak - felelte a lovag -, legyen rajta, gróf, hogy mind a kettőt visszahozza.

„Komisz ember - gondolta Guiche gróf-, mindenütt és mindenekelőtt bajt szagol!”

Ezután meghajolt Monsieur előtt, és távozott.

Az előcsarnokba érkezve, meglobogtatta a levegőben az aláírt kinevezést.

Malicorne odarohant és örömeben reszketve vette át.

De Guiche gróf észrevette, hogy Malicorne, miután átvette a kinevezést, még vár valamit.

- Türelem, uram, türelem - mondta Malicorne-nak -, amikor kérésemet előterjesztettem, ott volt Lorraine lovag is, és féltem, hogy ha túlságosan sokat kérek, elgáncsol. Várjon tehát rám, amíg visszatérek. A viszontlátásra!

- A viszontlátásra, gróf úr. Fogadja hálás köszönetemet - mondta Malicorne.

- És küldje hozzám Manicamp urat. De mondja csak, uram, igaz-e, hogy La Vallière kisasszony sántít?

Abban a pillanatban, amikor ezt mondta, egy ló állt meg mögötte.

Gyorsan megfordult, és Bragelonne-t pillantotta meg, aki ebben a pillanatban lovagolt be az udvarra, és elfehéredett.

A szegény szerelmes ifjú hallotta a gróf kérdését.

Malicorne ellenben nem hallotta, mert már messzi járt.

„Miért említik itt Louise nevét? - tépelődött Raoul. - Ó, Isten óvja De Wardes-ot, aki amott gúnyosan mosolyog, hogy ajkára vegye egyszer is a nevét!”

- Rajta, rajta, uraim! - kiáltott Guiche gróf. - Indulunk!

Ebben a pillanatban a herceg, végre befejezván öltözködését, megjelent az ablakban.

Kísérete üdvívalgással üdvözölte, és tíz perccel később lobogók, válszalagok, kalpagok és tollak hullámozottak tovább az úton vágató paripák felett.

Le Havre-ban

Az egész udvar, melyről az imént szoltunk, ragyogón, vidáman és különböző érzésekkel eltelve érkezett meg Le Havre-ba, négy nappal azután, hogy Párizsból elindult. Délután öt óra felé járt az idő, és még semmi hír se volt Madame-ról.

Szállás után néztek, de ettől fogva nagy összevisszaság és zavar támadt az urak közt, és nagy civakodások az inasok közt. A zenebona közepette Guiche gróf mintha Manicamp barátját pillantotta volna meg.

Manicamp csakugyan megérkezett, de minthogy Malicorne eltulajdonította a legszebb ruháját, nem talált a maga számára egyebet, mint hogy visszavásárolta egyik ezüsttel hímzett lila bársonyfrakkját.

Guiche gróf nemcsak az arcáról, hanem a ruhájáról is ráismert Manicamp-ra. Gyakran látta rajta ezt a lila frakkot, amelyet mindig csak végső esetben adott el.

Manicamp, mikor a gróf szeme elé került, épp egy fáklyák alkotta kapuív alatt állt. A fáklyák a Le Havre-ba vezető kaput csaknem felgyújtották, ahelyett, hogy megvilágították volna. Ez a kapu I. Ferenc tornya közelében volt.

A gróf, megpillantva Manicamp siralmas arcát, akaratlanul fölnevetett.

- Ó, szegény Manicamp-om, lilába öltöztél? Csak nem gyászolsz?

- Gyászolok, bizony - felelte Manicamp.

- Kit vagy mit?

- Gyászolom kék színű és aranyhímzésű frakkomat, amely elhunyt, és amely helyett csak ezt a lilát találtam. És még hozzá takarékoskodnom is kellett, hogy visszavásárolhassam.

- Ne mondd!

- Az ördögbe! Még csodálkozol ezen? Hiszen egy fillér nélkül hagytál engem.

- De itt vagy, és ez a fő.

- Rettenetes utakon jöttem.

- Hol lakol?

- Hát lakom én?

- Hol vagy megszállva?

- Meg vagyok én szállva?

Guiche gróf elnevette magát.

- Hát hol fogsz lakni?

- Ahol te.

- Akkor bizony nem tudom.

- Mi az, hogy nem tudod?

- Nem is, honnan tudjam, hogy hol fogok lakni?

- Hát nem foglaltál szállást?

- Én?
- Te, vagy Monsieur.
- Erre egyikünk se gondolt. Le Havre, azt hiszem, elég nagy város, és van benne istálló tizenkét ló számára, és egy tiszta ház valamelyik jobb városnegyedben.
- Ó, nagyon tiszta házak vannak Le Havre-ban.
- Hát akkor?
- Csak nem nekünk.
- Mi az, hogy nem nekünk? Hát kinek?
- Az ördögbe, hát az angoloknak!
- Az angoloknak?
- Igen; mindent elfoglaltak az angolok.
- Kinek a számára?
- Buckingham herceg számára...
- Tessék? - kérdezte Guiche gróf, fülét hegyezve erre a névre.
- Bizony, barátom, Buckingham hercegnek. Őkegyelme futárt küldött ide: a futár három nappal ezelőtt érkezett meg, és kibérelt minden lakható lakást, ami csak a városban akadt.
- Ejnye, ejnye, Manicamp, értsük meg egymást.
- A patvarba! Világosan beszélek, azt hiszem.
- De hát elvégre Buckingham herceg nem foglalja el egész Le Havre-t, a kutyafejét!
- Igaz, hogy nem foglalja el, mert még meg sem érkezett, de majd elfoglalja, amint megérkezik.
- Ohó!
- Látszik, hogy nem ismered az angolokat: rögeszméjük, hogy mindent megkaparintsanak.
- De hát elvégre, ha valakinek egy egész ház áll rendelkezésére, beéri azzal az eggyel, és nem foglal le kettőt.
- De hát két ember?
- Jól van, az két ház, mondjuk négy, hat, tíz ház. Le Havre-ban azonban száz ház van!
- Hát akkor mind a százat lefoglalta.
- Lehetetlen!
- Milyen makacs vagy! Ha mondom neked, Buckingham herceg lefoglalt minden házat a körül a palota körül, ahol az özvegy anyakirályné és leánya, Henriette hercegnő fog lakni.
- Nahát, ez nagyon furcsa - mondta De Wardes, és megsimogatta lova nyakát.
- Pedig hát így van a dolog, uram.
- Biztos benne, Manicamp úr?

Ezt kérdezve, hamiskásan ránézett Guiche grófra, mintha megkérdezné, hogy meg lehet-e bízni barátja szavaiban.

Eközben leszállt az éj, és a fáklyák, apródok, inasok, lovászok, lovak és hintók előzönlötték a kaput és a teret. A fáklyák visszfénye csillogott a csatorna vizében, amely a tengerdagály miatt emelkedett. Ezer különböző, kíváncsi arcú matrózt és polgárt lehetett látni a kikötői védőgát másik oldalán; ezek a kíváncsiak nem akartak a színjátékból egy pillanatot se elmulasztani.

Ez alatt a zsidongás alatt Bragelonne, mintha az egész dologra idegenül nézne, lóháton ült, valamivel Guiche gróf mögött, és nézte a fény játékát a vízen, gyönyörűséggel szívta magába a habok sós, tengeri illatát, figyelve a habok zajos hullámvását, a dűnék, a hömpölykövek és tengeri moszat fölött, amint a levegőbe fröccsentik tajtékukat, és megtöltik a teret morajukkal...

- De hát mi oka lehetett Buckinghamnek - kiáltott fel Guiche - ilyen sok lakásról gondoskodni?

- Csakugyan, mi oka lehetett rá? - kérdezte De Wardes.

- Ó, jó oka - felelte Manicamp.

- Hát te tudod az okát?

- Azt hiszem, tudom.

- Hát mondd.

- Hajolj közelebb.

- Az ördögbe! Csak súgni szabad?

- Ítéld meg magad.

- No jó.

Guiche gróf közelebb hajolt Manicamp-hoz.

- Oka: a szerelem - szólt Manicamp.

- Most már egyáltalán nem értelek.

- Mondd inkább, hogy még nem értesz.

- Magyarázd meg.

- Hát, kérlek, gróf úr, csaknem bizonyosra vehető, hogy őfensége, Monsieur, a legszerencsétlenebb férj lesz.

- Ne mondd! Talán Buckingham herceg?...

- A Buckingham név szerencsétlenséget jelent a francia királyi ház hercegeire nézve.

- Szóval a herceg?...

- Állítólag örülten szerelmes a fiatal Madame-ba, és nem tűrné el, hogy más is közeledjék a hercegnőhöz.

Guiche gróf elpirult.

- Értem, értem! És köszönöm! - szólt a gróf, megszorítva Manicamp kezét.

Aztán fölegyenesedett.

- Az Isten szerelmére kérlek - mondta Manicamp-nak -, kövess el mindent, hogy Buckingham herceg terve ne jusson a franciák fülébe, mert különben, Manicamp, újra meg fognak csillanni ennek az országnak napfényében a francia kardok, melyek nem félnek az angolokétól.

- Egyébként - mondta Manicamp - Buckingham szerelméről én nem szereztem közvetlen bizonyítékot, és lehet, hogy az egész csak mese.

- Nem - mondta Guiche -, ez lehet a tiszta igazság.

És a fiatalember, akarata ellenére, dühösen összeszorította fogait.

- De hát, elvégre, mi közöd neked hozzá? - mondta Manicamp. - Mit érdekel engem, hogy Monsieur ugyanazt a szerepet játssza-e, mint néhai királyunk? Buckingham apja az anyakirálynéért, az ifjú Buckingham a fiatal Madame-ért rajong. Mi közöm hozzá?

- Manicamp! Manicamp!

- Eh, az ördögbe is, amit én mondtam, tény, vagy legalábbis azt mondják.

- Pszt! - szólt a gróf.

- És miért „pszt”? - kérdezte De Wardes. - Ez csak dicsőségére válik a francia nemzetnek. Nincs velem egy véleményen, Bragelonne úr?

- Milyen dologban? - kérdezte komoran Bragelonne.

- Abban, hogy az angolok így hódolnak az önök királynőinek és hercegnőinek szépsége előtt.

- Bocsánat, nem tudom pontosan, miről van szó, magyarázatot kérek.

- Annyi bizonyos, hogy amíg Buckingham herceg apja meg nem érkezett Párizsba, addig XIII. Lajos király öfelsége észre sem vette, hogy felesége a francia udvar egyik legszebb hölgye. Most pedig a fiatal Buckingham herceg lesz, úgy látszik, aki hódolatával megnemesíti egy francia királyi hercegnő szépségét. A szépség próbája ezentúl az lesz, hogy melyik nő tud a tengeren túl is szerelmet kelteni.

- Uram - felelte Bragelonne -, nem szeretem, ha tréfálkoznak ebben a kérdésben. Mi, nemesemberek, a királynék és hercegnők becsületének őrei vagyunk. Ha mi kinevetjük őket, mit tegyenek a lakájok?

- Hohó, uram - szólt De Wardes, füle hegyéig elpirulva -, hogyan értelmezzem szavait?

- Értelmezze, ahogy akarja, uram - felelte hidegen Bragelonne.

- Bragelonne! Bragelonne! - mondta halkán Guiche gróf.

- De Wardes úr! - kiáltott fel Manicamp, amikor látta, hogy De Wardes lovát Raoul felé tereli.

- Uraim! Uraim! - szólt Guiche gróf -, csak nem fognak itt a nyílt utcán, a nyilvánosság előtt... De Wardes, nincs igaza!

- Nincs igazam? Miért? Feleljen!

- Nincs igaza abban, hogy mindig rosszakat mond, akárkiről vagy akármiről van szó - szólt Raoul rettenthetetlen hidegvérrel.

- Csillapodjék, Raoul - mondta egész halkán Guiche.

- És addig ne verekedjen meg, míg ki nem pihente úti fáradalmait, hiszen így semmi érdemleges dolgot nem fog tudni cselekedni.

- Uraim, menjünk! - szólt Guiche gróf. - Előre, uraim, előre!

Ezekkel a szavakkal félretolta a lovakat és apródokat, utat csinált magának a térig a tömeg közepett, magával vonva a francia urak kíséretét.

A téren nyitva állt egy nagy kapu, amelyen át egy udvarra lehetett jutni. Guiche gróf bement ebbe az udvarba. Bragelonne, De Wardes, Manicamp és három vagy négy más nemes nyomon követte.

Az udvaron afféle haditanácsot tartottak, hogyan mentsek meg a francia követek becsületét.

Bragelonne úgy vélekedett, hogy tisztelni kell az előbb érkezettek jogát. De Wardes azt ajánlotta, hogy rohanják le a várost.

Ajánlatát kissé elhamarkodottnak tartotta Manicamp.

Ő azt ajánlotta, hogy aludjanak egyet a dologra, ez a legokosabb, amit tehetnek.

Sajnos, ahhoz, hogy kövessék tanácsát, csak két dolog hiányzott: egy ház és néhány ágy.

Guiche gróf gondolkodott egy darabig, aztán hangosan szólt:

- Aki szeret, követ! - mondta.

- A személyzet is? - kérdezte egy apród, a csoporthoz közelebb lépve.

- Mindenki! - kiáltott fel a szilaj vérű ifjú ember. - Menjünk, Manicamp, vezess el minket ahhoz a házhoz, ahol Madame őfensége lakni fog.

A gróf barátai nem sejtették, mi a terve Guiche-nek, de követték, s nagy néptömeg kísérte őket, melynek örömteljes kiáltásai szerencsés jóslatként hangoztak fel arra az ismeretlen tervre nézve, amelyet ez a heves ifjú forralt.

A szél hevesen zúgott a kikötő felől, és viharosan bömbölt.

84
A tengeren

A következő nap sokkal nyugodtabb idővel kezdődött, bár a szél még mindig fújt.

A nap mégis abban a bíborpiros felhőben kelt fel, amely szinte vérrel festi a fekete habok taraját.

Az őrtornyok tetejéről türelmetlenül kémlelték a tengert.

Délelőtt tizenegy óra felé hajót jeleztek. Ez a hajó kifeszített vitorlákkal közeledett, és két másik hajó követte félcsonnyi távolságban.

Úgy jöttek, mint a nyíl, amelyet erőteljes kéz röpített ki. De a tenger akkora hullámokat vetett, hogy a hajók, bármilyen gyorsan jöttek is, jobbra-balra himbálóztak.

A hajók formájáról és a lobogók színéről csakhamar rá lehetett ismerni az angol flottára. A hajóraj élén az a hajó járt, melyen a hercegnő utazott, és amelyre az admirális zászlaja volt kitűzve.

Nemsokára elterjedt a hír a városban, hogy a hercegnő közeledik. Az egész francia nemesség a kikötőbe sietett, a nép pedig ellepte a rakpartokat és gátakat.

Két órával később a kísérő hajók felzárkóztak a tengernagy hajó mellé, egyik se merte megkockáztatni a kikötő szűk bejáratán való áthaladást. Le Havre és La Héve közt vetettek horgonyt.

A manőver bevégeztével az admirálhajó Franciaországot tizenkét ágyúlövéssel üdvözölte, amit az I. Ferenc-erőd ugyancsak tizenkét ágyúlövéssel viszonzott.

Azonnal száz partraszállító bárka indult a tengerre, gazdag szövetekkel voltak kárpitozva, és az volt a rendeltetésük, hogy elvigyék a francia nemeseket a tengeren horgonyzó hajókhoz.

De látván, hogy a bárkák már a kikötőben is roppantul himbálóznak, hegymagasságú hullámok ostromolják a gátakat, félelmetes morajjal törve meg a parton; mindenki tisztában volt vele, hogy a bárkák közül egy se teszi meg a hajókig való távolságnak még negyedrészt sem, mert felborul.

Egy révhajó azonban a szél és a viharos tenger ellenére is igyekezett kijutni a kikötőből, hogy az angol tengernagy rendelkezésére álljon.

Guiche gróf kikeresett a bárkák közül egyet, amely kissé erősebb volt, mint a többi, és azzal kecsgetetett, hogy rajta el lehet jutni az angol hajókig; ekkor azonban észrevette az éppen kifutni készülő révhajót.

- Raoul - mondta a gróf -, nem gondolod, hogy mégiscsak szégyenletes, hogy eszes és erős férfi létünkre megijedünk a szél és a víz vad erejétől?

- Ugyanezt gondoltam magamban én is az imént - felelte Bragelonne.

- Hát akarod-e, hogy felszálljunk erre a hajóra és az angol hajókhoz menjünk? Te is jössz, De Wardes?

- Vigyázzanak, még a vízbe fúlnak - szólt Manicamp.

- És hozzá hasztalanul - szólt De Wardes -, mert azzal a felszéllel, amely most fúj, sohasem fognak eljutni az angol hajókhoz.

- Szóval te nem jössz?

- Nem én, szavamra! Szívesen kockára tenném életemet emberekkel való küzdelemben - mondta, lapos oldalpillantást vetve Bragelonne-ra -, de hogy evezőcsapásokkal küzdjek a sós habok ellen, ahhoz egy csöpp kedvem sincs.

- Én pedig - szólt Manicamp -, ha el is jutnék az angol hajókhoz, mégis attól kellene tartanom, hogy tönkreteszem az egyetlen tiszta ruhámat, amely még van, mert a sós víz felfröccsen és piszkít.

- Tehát te se jössz? - kiáltott fel Guiche.

- Eszem ágában sincs; ha akarod, meg is ismétlem.

- De nézzétek csak - kiáltott fel Guiche gróf -, nézz csak oda, De Wardes, és te is nézz oda, Manicamp... ott a tengernagyi hajó tatjáról a királyné és a hercegnő bennünket néz.

- Egy okkal több, kedves barátom, hogy ne vegyünk a szemük láttára hideg fürdőt, ami nevetségessé tehet.

- Ez az utolsó szavad, Manicamp?

- Ez.

- Te is kimondtad az utolsó szavadat, De Wardes?

- Úgy van.

- Akkor egyedül megyek.

- Nem méggy egyedül - szólt Raoul -, én veled megyek, azt hiszem, ebben már megállapodtunk.

Raoul, aki mentes volt minden szenvedélytől, hidegvérrel mérlegelte a veszedelem nagyságát, és tisztán látta, milyen veszedelem fenyegeti, de örömmel vetette bele magát abba a vállalkozásba, amelytől De Wardes visszahőkölt.

A bárka elindult. Guiche gróf odakiáltott a révkalauznak:

- Halló! Két hely kell nekünk a bárkában.

Öt-hat tallért papirosba csavart, és a rakpartról átdobta a bárkába.

- Úgy látszik, a fiatal urak nem rettegnek a sós víztől! - szólt a bárka tulajdonosa.

- Nem félünk mi semmitől - felelte Guiche.

- Akkor szálljanak be, uraim.

A révkalauz közel ért a parthoz, Guiche gróf és Bragelonne egyforma könnyedséggel ugrott be a bárkába.

- Fiúk, most aztán rajta! - mondta Guiche gróf. - Még húsz pisztoltallér van az erszényemben, és ha rendben odaérünk a tengernagyi hajóhoz, titek mind a húsz.

Az evezősök nyomban ráhajoltak az evezőjükre, és a bárka nekirugaszkodott a hullámhegyeknek.

Az emberek mind érdeklődéssel figyelték a vakmerő vállalkozás kimenetelét; Le Havre népe a parton szorongott, s minden szem a bárkát nézte.

A törékeny jármű némely pillanatban olyan látványt nyújtott, mintha a tajtékzó tengerhullámok fölött lebegne, aztán hirtelen lesiklott a forrongó, zúgó örvény mélyébe, mintha elragadta volna az ár.

Egy órai küzdelem után a bárka mégis közel jutott a tengernagyi hajóhoz, amelyről már le is bocsátottak két bárkát, hogy emennek a segítségére siessenek.

A tengernagyi hajó hátulso részén, bársonyból és hermelinből való sáto mennyezet alatt, amit hatalmas póznák tartottak, ült Henriette özvegy anyakirályné és a fiatal Madame, Norfolk gróf tengernagy társaságában, s rémülettel nézték a bárkát, amely hol az égig emelkedett, hol a pokol fenekéig süllyedt, és sötét vitorlája előtt, mint két fényes, ragyogó jelenés, a két francia nemes előkelő arca tündöklött.

A legénység a mellvédnek támaszkodva vagy a kötelekbe kapaszkodva tapsolt a két félelem nélküli francia lovag bátorságának, a révkalauz ügyességének és a matrózok erejének.

S mikor a hajó fedélzetére léptek, hatalmas hurrázás fogadta őket.

Norfolk gróf, egy huszonöt-huszonhat éves daliás fiatalember, a két francia nemes elé sietett.

Guiche gróf és Bragelonne könnyedén kapaszkodott föl a hajó kormányoldalának hágcsóján, és Norfolk gróf, hozzájuk csatlakozván, a fejedelmi hölgyek elé vezette őket.

Guiche gróftot eddig a mély tisztelet érzése és elfogultsága, amelynek okáról alig tudott számot adni magának, visszatartotta attól, hogy figyelmesen nézzen az ifjú Madame szemébe.

Madame ellenben már messziről, és mindenki előtt észrevette őt, és ezt kérdezte anyjától:

- Nem Monsieur az, akit ott látunk a bárkában?

Henriette anyakirályné azonban jobban ismerte Monsieur-t, mint a lánya, s mosolyogva Henriette hercegnő hiú tévedésén, így felelt:

- Nem a herceg az, hanem kegyeltje, Guiche gróf.

Anyjának erre a feleletére a hercegnő kénytelen volt visszafojtani ösztönszerű vonzalmát, amelyet a gróf vakmerősége keltett benne.

Abban a pillanatban, amikor a hercegnő ezt a kérdést intézte anyjához, merte végre fölemelni szemét Guiche gróf Henriette-re, és az arcképpel összehasonlíthatta az eredetit.

Megpillantván Henriette sápadt arcát, élénk szemét, gyönyörű gesztenyeszínű haját, remegő ajkát és királynői mozdulatát, amely mintha egyszerre köszönetet mondott volna: oly felindulás vett rajta erőt, hogy ha nincs mellette Raoul, aki karjával támogatta, bizonyára megtántorodik.

Raoul ijedt tekintete és az anyakirályné jóakarató mozdulata térítette végre magához.

Guiche gróf néhány szóval kifejtette küldetése célját, elmondta, hogy Monsieur követe, és azután rangjuk szerint, és ahogy bemutatkoztak neki, üdvözölte a tengernagyot, valamint a különböző angol főurakat, akik a két fejedelemasszony köré csoportosultak.

Raoul is, amikor rákerült a sor, bemutatották, és kegyes fogadtatásban részesült. Mindenki tudta, mily fontos szerepet játszott La Fère gróf II. Károly király restaurációjában. Azonkívül tudták azt is, hogy La Fère gróf volt megbízva azzal a diplomáciai tárgyalással, amelynek eredményeként IV. Henrik francia király unokája házassága révén visszakerült Franciaországba.

Raoul tökéletesen beszélt angolul, és tolmácsul szolgált barátjának azokkal a fiatal angol lordokkal való beszélgetésében, akik nem tudtak franciául.

Ebben a pillanatban egy feltűnő szépségű, ragyogó ruhájú és fegyverzetű ifjú lovag jelent meg. A fejedelemasszonyok felé közeledett, akik Norfolk gróffal beszélgettek, és rosszul palástolt türelmetlenséggel így szólt:

- Hölgyeim, induljunk, partra kell szállnunk.

Erre a felhívásra a fiatal Madame felemelkedett, és már-már elfogadta kezét, amit a fiatal ember hevesen, mély érzelmekről árulkodó mozdulattal nyújtott feléje, de a tengernagy hirtelen az ifjú Madame és a fiatal, szép lord közé állt.

- Egy percnyi türelmet kérek, milord of Buckingham - mondta -; pillanatnyilag a hölgyek semmiképpen sem közelíthetik meg a partot. A tenger roppant nyugtalan, de négy óra felé valószínűleg lecsillapodik a szél, a hölgyek tehát csak délután fognak partra szállni.

- Bocsásson meg, milord - szólt Buckingham, s nem is igyekezett ingerültségét palástolni -, ön visszatartja a hölgyeket, pedig ehhez nincs joga. A hölgyek közül az egyik, sajnos, már Franciaországré, és amint látja, Franciaország követeli a hercegnőt követői útján.

És kezével rámutatott Guiche grófra és Raoulra, akiket ugyanakkor üdvözölt is.

- Azt hiszem - szólt a tengernagy -, a francia követek nem óhajtják kockára tenni a fejedelemasszonyok életét.

- Milord, a francia követek a szél ellenére is idejöttek. Legyen szabad azt hinnem, hogy nem fenyegeti nagyobb veszély a hölgyeket sem, akik nem szél ellen, hanem a szél irányában fognak partra szállni.

- A francia követ urak igen bátor emberek - szólt a tengernagy. - Milord láthatta, hogy mennyi ember volt a kikötőben, és egyik sem merészkedett utánuk. Őket azonban hajtotta a vágy, hogy mennél hamarabb hódolhassanak Madame és a felséges asszony előtt, és ezért tengerre szálltak, ámbár a mai vihar még a matrózokra nézve is veszedelmes. De ezek az urak, akiket példaképpen fogok megemlíteni tisztikarom előtt, nem szolgálhatnak példaképpül a hölgyek számára.

Madame egy oldalpillantásával észrevette, hogy Guiche gróf elpirult.

A hercegnő pillantása elkerülte Buckingham figyelmét. Ő csak Norfolkot tartotta szemmel. Nyilvánvalóan féltékeny volt az admirálisra, és égett a vágytól, hogy a fejedelmi hölgyeket mennél hamarabb elvihesse a hajó ingó talajáról, amelyen a tengernagy volt az úr.

- Egyébként - szólt Buckingham -, én magára Madame-ra apellálok.

- Én pedig, milord - felelte a tengernagy -, a saját lelkiismeretemre és felelősségemre. Én megígértem, hogy Madame-ot épen és egészségesen elviszem Franciaországba, és ígéretemet meg is tartom.

- De uram...

- Milord, engedje meg, hogy eszébe juttassam: itt én parancsolok.

- Tudatában van annak, amit mond, milord? - kérdezte kevélyen Buckingham.

- Tökéletesen; és megismétlem: itt csak én parancsolok, milord, és nekem mindenki engedelmeskedik: a tenger, a szél, a hajók és az emberek.

Nagyszerű és nemes előkelőséggel kimondott kijelentés volt. Raoul megfigyelte, milyen hatást tesz Buckinghamre. A herceg egész testében megremegett, és megkapaszkodott a sátor egyik tartórúdjaiba, hogy el ne essék. Szeme vérbe borult, és az a keze, amellyel nem fogózkodott, kardja markolatát szorongatta.

- Milord - mondta a királyné -, engedje megmondanom, hogy én mindenben osztom Norfolk gróf véleményét. Ha az idő nem volna is ködös, mint e percben, hanem tiszta és kedvező lenne, akkor is néhány órát kellene szentelnünk a tengernagynak, aki szerencsésen és nagy gonddal elhozott bennünket idáig, a francia partig, ahol el kell válnia tőlünk.

Buckingham nem felelt, hanem Madame tekintetét vizsgálta.

Madame, akit félig elrejtettek a mennyezet aranyos bársonyfüggönyei, nem hallott semmit a vitából, azzal lévén elfoglalva, hogy a Raoullal társalgó Guiche grófot nézze.

Ez újabb tördőfés volt Buckingham szívének, mert Henriette hercegnő tekintetéből mélyebb érzelmet olvasott ki, mint a kíváncsiságét.

Támolyogva vonult vissza, és csaknem beleütközött a nagyárbocba.

- Buckinghamnek nincs tengerészlába - mondta az anyakirályné franciául -, valószínűleg ezért óhajtja annyira a szárazföldet.

A fiatalember hallotta ezeket a szavakat, elsápadt, bátorságát veszítve lecsüggesztette két karját, és elment, egyetlen sóhajba foglalva régi szerelmét és új gyűlölségét.

Eközben a tengernagy, egyáltalán nem törődve, Buckingham rosszkedvével, a fejedelmi hölgyeket a hajó hátulsó részében levő szobájába vezette, ahol pompás, s az előkelő vendégekhez méltó ebédet szolgáltak fel.

A tengernagy Madame jobb oldalán foglalt helyet, a hercegnő bal oldalára pedig Guiche grófot ültette.

Ez volt az a hely, melyet rendszerint Buckingham foglalt el.

Amikor tehát Buckingham belépett az ebédlőbe, sajtó szívvel vette tudomásul, hogy az asztalnál helye sokkal hátrább van, mint ahol rendszeren ülni szokott, és ez előtt meg kell hajolnia, mert így parancsolta a mindennél hatalmasabb királyné, az etikett.

Guiche gróf ellenben sápadtabban a boldogságtól, mint amilyen halovány lett vetélytársa a haragtól, remegő szívvel ült a hercegnő mellett, akinek selyemruhája súrolta testét, minden porcikáját addig nem ismert gyönyörűséges borzongással töltve el. Az étkezés befejeztével Buckingham felpattant helyéről, hogy kezét nyújtsa Madame-nak.

Most azonban Guiche grófon volt a sor, hogy megleckéztesse a herceget.

- Milord - mondta -, legyen olyan jó és ettől a pillanattól fogva ne álljon közém és a hercegnő közé, mert ettől a perctől fogva ő királyi fensége Franciaországé, és Monsieur-nek, a király fivérének keze érinti a hercegnő kezét, amikor ő királyi fensége megtisztel vele, hogy kezét nyújtja nekem.

És ezt mondván, Guiche gróf maga nyújtotta kezét az ifjú Madame-nak, szemmel láthatólag elfogultan, de egyszersmind oly vakmerő és fennkölt mozdulattal, hogy az angolok közt a csodálat moraja tört ki. Buckingham pedig fájdalmasan felsóhajtott.

Raoul maga is szerelmes volt, Raoul mindent megértett.

Oly átható tekintetet vetett a barátjára, mint amilyennel anya vagy jó barát szokta védelmezni vagy óvni a gyermeket vagy a tévelygő jó barátot.

Két óra felé végre kisütött a nap, a szél lecsillapult, a tenger színe sima lett, mint valami kristálytükör, a köd, amely a partokat borította, szerteszéjjel szakadt, mint valami fátyol, mely foszlányokban libeg tova.

És feltűnt Franciaország vidám partja sok ezer fehér házacskaival, amelyek az ég kékjéből vagy a lombok zöldjéből emelkedtek ki.

85
A sátrak

A tengernagy, mint láttuk, elhatározta, hogy többé nem veszi figyelembe Buckingham lord fenyegető pillantásait, ideges felindulásait. Ezekhez csakugyan lassan hozzá is szokhatott, amióta Angliából útra keltek. Guiche gróf viszont egyáltalán nem vette észre, mily ellenségesen viselkedik vele szemben a fiatal lord, de ösztönszerűleg semmiféle rokonszenvet nem érzett II. Károly kegyeltjével szemben. Az anyakirályné, akinek nagyobb tapasztalata volt, és hidegbben ítélte meg a dolgokat, ura lett a helyzetnek, és minthogy felismerte a veszedelmet, felkészült rá, hogy megoldja a csomót, mihelyt a kellő pillanat elérkezik. A pillanat elérkezett. A szívekbe visszaköltözött a nyugalom, kivéve Buckingham szívét, és a lord nagy türelmetlenségében halk hangon ezt mondta a fiatal Henriette hercegnőnek:

- Madame, Madame, az ég szerelmére kérem, szálljunk partra! Könyörgök! Nem látja, hogy ez az ostoba Norfolk gróf hogyan gyilkol engem azzal, hogy magát annyi figyelemmel, rajongással veszi körül?

Henriette hallotta ezeket a szavakat, mosolygott, és anélkül, hogy a herceg felé fordult volna, hangjában a szelíd szemrehányás és az epekedő türelmetlenség zenéjével, amellyel a kacér nők, amikor látszólag védekeznek, egyúttal biztatnak és bátorítanak is, halkán így szólt:

- Kedves lordom, már mondtam magának, hogy örült.

Ezek a részletek, mint már jeleztük, nem kerültek el Raoul figyelmét. Hallotta Buckingham kérését és a hercegnő feleletét. Látta, hogy Buckingham egy lépést hátrál a hercegnő felelete után, felsóhajt, és kezével végigsimít homlokán. És minthogy Raoul szemét, szívét nem fátyolozta semmi, megértett mindent, és megborzongott, látván a dolgok és a szívek állását.

A tengernagy végül, szándékolt lassúsággal, kiadta a rendeleteket, hogy a csónakok partra szálljanak.

Buckingham az admirális parancsait oly izgalommal fogadta, hogy a be nem avatott ember azt hihette volna: a fiatal ember esze meg van zavarodva.

Norfolk gróf parancsára egy nagy, fellobogózott bárka ereszkedett le lassan a tengernagyi hajó mellett: húsz evezős és tizenöt utas fért el benne.

Ezt a valóban királyi bárkát bársonyszőnyegek, Anglia címerével kihímzett függönyök, virágfüzerek díszítették, mert abban az időben a politikai természetű házasságok alkalmával szívesen alkalmazták a virágnyelvet.

Alighogy a bárka leért a vízre és az evezősök evezővel a kézben, mint a fegyverrel tisztelgő katonák várták a hercegnő beszállását, Buckingham előrefutott a hágcson, hogy elfoglalja helyét a bárkában.

De a királyné megállította.

- Milord - mondta neki -, nem illik, hogy leányom és én partra szálljunk, amíg szállásunk nincs kellőképpen előkészítve. Kérem tehát, milord, siessen azonnal Le Havre-ba és gondoskodjék róla, hogy minden rendben legyen, mire megérkezünk.

Újabb tördöfés volt ez a herceg számára, amely annál rettenetesebb volt, mert váratlanul érte.

Buckingham dadogott, elpirult, és nem tudott mit felelni.

A herceg azt remélte, hogy Madame mellett maradhat az átkelés alatt, és így az utolsó pillanatot is kiélvezheti, amelyet a sors neki juttatott. De a királyné parancsa határozott volt.

A tengernagy, meghallván a királyné szavait, harsány hangon rendelkezett:

- A kis csónakot a vízre!

Parancsát azzal a különös gyorsasággal hajtották végre, amely a hadihajók gyakorlataira emlékeztet.

Buckingham el szomorodott, kétségbeesett pillantást vetett a hercegnőre, könyörgő tekintetet küldött az anyakirályné felé, és dühöset a tengernagyra.

A hercegnő úgy tett, mintha mindezt nem vette volna észre.

A királyné elfordította fejét.

A tengernagy nevetett.

Buckingham, mikor ezt a nevetést hallotta, már-már nekirontott Norfolkknak.

A királyné fölkel a helyéről.

- Induljon, uram - mondta parancsoló hangon.

A fiatal herceg még várt.

Körülnézett, és utolsó kísérletként így szólt:

- Hát önök, uraim - kérdezte, s szinte fojtogatta a szívében dülő sokféle érzelm -, Guiche gróf és Bragelonne úr, nem kísérnek el engem?

Guiche gróf meghajolt.

- Én is, Bragelonne úr is a királyné parancsára várunk - mondta -, azt tesszük, amit a királyné parancsol.

És rátekintett a fiatal hercegnőre, aki lesütötte szemét.

- Bocsásson meg, lord Buckingham - szólt a királyné -, de Guiche gróf itt Monsieur-t képviseli. Öneki most az a kötelessége, hogy Franciaország nevében tisztelkedjen, mint ahogy lordságod Anglia nevében tisztelkedett. Ő tehát nem mondhat le róla, hogy bennünket elkísérjen. Egyébként is ezt a megtisztelést annak köszönhetjük, hogy a gróf bátran nekivágott a viharos tengernek, hogy minket fölkeressen.

Buckingham kinyitotta a száját, mintha valamit mondani akarna, de vagy mert egyetlen gondolat se jutott eszébe, vagy mert nem talált szavakat a gondolata kifejezésére, egyetlen szó nem jött ajkára, és a hajóról nyomban beugrott a csónakba.

Az evezősöknek éppen csak annyi idejük volt, hogy elkapják a herceget és maguk is megkapaszkodjanak, mert Buckingham heves ugrása csaknem felfordította a csónakot.

- A herceg határozottan meg van bolondulva - mondta hangosan a tengernagy Raoulnak.

- Aggódom a herceg miatt - felelte Bragelonne.

Az egész idő alatt, míg a kis bárka a partra igyekezett, Buckingham folyton csak a tengernagy hajóra szegezte szemét, mint a fősvény, akitől elragadták pénzesládáját, vagy mint az anya, akitől elszakították leányát, hogy a verpadra vigyék. De a tengernagy hajóról semmiféle válasz nem érkezett intéseire, tüntető viselkedésére és siralmas pózáira.

Buckinghamet ez annyira meghökkentette, hogy lerogyott egy padra, kezével a hajába túrva, mialatt a matrózok, akik ügyet se vetettek rá, továbbreptették a csónakot a hullámokon.

Amikor a lord partra szállt, olyan kábult volt, hogy ha a kikötőben nem találkozik azzal az emberével, akit szálláscsinálónak előreküldött Le Havre-ba, azt se tudta volna megkérdezni, merre menjen.

Amint a neki szánt házba megérkezett, bezárkózott, mint Akhilleusz a sátrába.

Eközben a bárka, amely a fejedelmi hölgyeket vitte, abban a pillanatban ereszkedett le a tengernagyi hajóról a vízbe, amikor Buckingham partra tette a lábát.

A királyi hölgyek bárkáját egy másik bárka követte, tele tisztekkel, udvari emberekkel és lelkes barátokkal.

Le Havre egész lakossága, hirtelenében halászhajókra, lapos bárkákra, vagy hosszú, normandiai dereglyékre szállva, a királyi bárka fogadására sietett. Eldördültek az erődök ágyúí; a tengernagyi hajó és a másik két hajó viszonzta az üdvözlést, ágyúik ásító torkából tüzes felhők törtek elő, lágý füstfoszlányokban úszva tovább a habok felett, s csakhamar széteslottak az azúrkék égen.

A hercegnő lelépkedett a rakodópart lépcsőin. Vidám zene hangjai várták a szárazföldön és kísérték minden lépését.

Mialatt Henriette hercegnő a város belseje felé haladt és kis finom lábával tiport a drága szőnyegeken és az útjára szórt virágokon, Guiche gróf és Raoul, otthagýva az angolokat, átvágott a városon, és tőle telhetőleg sietett a Madame székhelyéül kijelölt hely felé.

- Siessünk - mondta Raoul a grófnak -, mert ahogy Buckingham lordot ismerem, még valami bajt kever, amint észreveszi, milyen eredményre vezetett tegnapi tanácskozásunk.

- Ó - szólt a gróf -, hiszen ott van helyettünk De Wardes, aki maga a határozottság, és Manicamp, aki maga a szelídség.

Guiche gróf mindazonáltal csak továbbsietett, és öt perc múlva megpillantották a városházát.

A gróftól először is az lepte meg, hogy nagy tömeg gyűlt egybe a téren.

- Rendben van - szólt Guiche gróf. - Úgy látszik, szállásaink felépültek.

A városháza előtti téren csakugyan nyolc rendkívül előkelő sátor emelkedett, amelyek tetején Franciaország és Anglia egyesített zászlói lobogtak.

A városházát, mint valami tarkabarka öv, vették körül a sátrak. Tíz apród és tizenkét svalizsér, akik a francia követek kíséretét alkották, állt őrt a sátrak előtt.

Az egész furcsa, érdekes látványt nyújtott, és volt benne valami tündéri káprázat is.

Ezeket a sátrakat az éjszaka folyamán állították föl. Kívül-belül a legdrágább szövetekkel voltak bevonva, amit csak Guiche gróf Le Havre-ban előtalált, és teljesen körülzárták a városházát, vagyis Henriette hercegnő lakását. A sátrakat selyemből való kötelek kötötték össze, s katonai őrség őrizte, úgyhogy ha Buckinghamnek valóban az volt a terve, hogy a maga és angoljai számára foglalja le a városháza környékét, akkor ez a terve teljesen megbukott.

A városháza lépcsőihöz egyetlen út vezetett, amit nem zárt el a selyemkordon; ezt két pavilonhoz hasonlatos sátor őrizte, amelyek a bejáró jobb és bal oldalára nyíltak.

Az egyik sátor Guiche grófé, a másik Raoulé volt, és rendelkezésük szerint távollétük alatt is tartózkodott bennük valaki: Guiche sátrában De Wardes, Raoul sátrában pedig Manicamp.

A két sátor és a másik hat sátor körül mintegy száz tiszt, nemesember és apród csillogott selymes-aranyos ruhában, és úgy zsongva, mint méhek a kas körül, s karddal az oldalán mind kész volt rá, hogy engedelmeskedjék Guiche gróf vagy Bragelonne, a két vezérkövet intésére.

Abban a pillanatban, amikor Guiche és Bragelonne megjelentek az egyik utcának a térre torkolló végén, észrevették, hogy ugyanezen a téren vágatva keresztüllovagol egy csodálatos előkelőséggel öltözött fiatal lovag. Átvágott a kíváncsiak tömegén, és amint a rögtönzött sátrakat megpillantotta, dühösen és kétségbeesetten felkiáltott.

A lovag nem volt más, mint Buckingham. Buckingham felocsúdott kábultságából, magára öltötte tündöklő ruháját, és megérkezett, hogy a városházán várja Madame-ot és a királynét.

De a két sátor közt, a bejárónál, útját állták és megállásra kényszerítették.

Buckingham elkeseredésében ütésre emelte ostorát, de két tiszt megragadta a karját.

A két őriző közül csak az egyik volt ott, mert De Wardes a városháza belsejébe sietett, hogy ott Guiche grófnak valamilyen parancsait közölje.

Arra a lármára, amit Buckingham csapott, Manicamp, ki addig lustán hevert az egyik órsátor vánkosain, megszokott hanyagságával feltápáskodott, és minthogy a láрма nem szűnt, kidugta fejét a sátor függönyei alól.

- Mi az - kérdezte szelíden -, ki csapja ezt a rettenetes lármát?

A véletlen úgy akarta, hogy abban a percben, amikor megszólalt, csend támadt, és bár Manicamp halk és mérsékelt hangon beszélt, kérdését mindenki meghallotta.

Buckingham megfordult, maga előtt látta ezt a nagy, sovány testű és fásult arcú embert.

Manicamp, mint tudjuk, elég egyszerűen volt öltözve, és úgy látszik, nem keltett valami nagy tiszteletet az angol hercegben, mert a lord megvetően kérdezte:

- Uraságod kicsoda?

Manicamp rátámaszkodott az egyik óriási svalizsér karjára, aki úgy állt a sátor előtt, mint a cövek, és a maga nyugodt hangján válaszolt:

- Hát uraságod kicsoda?

- Én Buckingham herceg vagyok. Én kibéreltem valamennyi házat a városháza körül, ahol nekem dolgom van. Minthogy pedig kibéreltem őket, ezek a házak az enyéim, és minthogy azért béreltem ki őket, hogy szabad bejárásom legyen a városházára, nincs joguk, hogy utamat állják.

- De uram, ki állja el az útját? - kérdezte Manicamp.

- Az őreik.

- De csak azért, mert lovon akar bevonulni, uram, az öröknek pedig parancsuk van, hogy csak gyalogosokat engedjenek keresztül.

- Itt senkinek sincs joga, hogy parancsokat adjon ki, csak nekem - mondta Buckingham.

- Miért, uram? - kérdezte Manicamp a maga szelíd hangján. - Legyen kegyes és magyarázza meg nekem ezt a rejtélyes mondását.

- A magyarázat az, hogy, mint már mondtam, kibéreltem a téren levő valamennyi házat.

- Ezt nagyon jól tudjuk, minthogy nekünk már csak maga a tér maradt.

- Téved, uram, a tér is az enyém, akárcsak a házak.

- Ó, bocsásson meg, uram, de téved. Nálunk, Franciaországban azt mondják: a király köveze, tehát a tér a királyé. Minthogy pedig mi a király követei vagyunk, a tér a mienk.

- Már kérdeztem egyszer, hogy tulajdonképpen kicsoda uraságod? - kiáltott föl Buckingham, akit kihozott sodrából Manicamp hidegvére.

- Az én nevem Manicamp - felelte a fiatalember, olyan lágyan zengő és dallamos hangon, mint az eolhárfaé.

Buckingham vállat vont.

- Röviden csak annyit mondok - szólt -, hogy amikor kibéreltem a városháza körül lévő házakat, a tér szabad volt. Ezek a barakkok elfogják a kilátásomat, vigyék el innen ezeket a barakkokat!

Tompa és fenyegető moraj támadt a hallgatóság soraiban.

Ebben a pillanatban érkezett meg Guiche gróf. Eltávolította a tömeget, amely Buckinghamtól elválasztotta. Nyomában jött Raoul az egyik oldalról, a másik oldalról pedig De Wardes érkezett meg.

- Bocsánat, milord - mondta Guiche gróf a hercegnek -, ha valami panasa van, legyen szíves, forduljon hozzám, minthogy én adtam utasítást ezeknek a sátraknak a felállítására.

- Azonkívül meg kell jegyeznem, uram - szólt közbe bájos arccal Manicamp -, hogy a „barakk” szó itt nem helyénvaló.

- Tehát mit mondott, uram? - kérdezte Guiche.

- Azt mondtam, gróf úr - felelte Buckingham haragos hangon, amelyet azonban mérsékelni igyekezett Guiche gróffal szemben, aki vele egyenrangú volt -, azt mondtam, hogy lehetetlen, hogy ezek a sátrak itt maradjanak, ahol vannak.

- És miért lehetetlen? - kérdezte Guiche.

- Mert engem zavarnak.

Guiche gróf türelmetlen mozdulatot tett, de Raoul nyugodt pillantása megfékezte.

- Mindenesetre kevésbé zavarhatják lordságodat, mint az elsőbbséggel való visszaélés, amelyet megengedett magának.

- Visszaélés!

- Kétségkívül. Ideküldi a futárát, aki az ön nevében kibérli Le Havre egész városát, nem törődve a franciákkal, akik okvetlenül megérkeznek Madame üdvözlésére. Ez nem testvéri eljárás, herceg úr, és nem való egy baráti nemzet képviselőjéhez.

- A föld mindig azé, aki először ráteszi a lábát - felelte Buckingham.

- De nem Franciaországban, uram.

- És Franciaországban miért nem?

- Mert ez az udvariasság országa.

- Mit akar ezzel mondani? - kiáltott fel Buckingham, oly ingerülten, hogy a jelenlévők, azonnali összecsapásra számítva, visszatorpantak.

- Azt - felelte Guiche elsápadva -, hogy ezeket a szállásokat a magam és barátaim számára építtetem, a francia követek menedékhelyéül, mert az ön követelőző föllépése következtében más hely nem maradt nekünk. Én és barátaim tehát ezekben a szállásokban fogunk lakni, kivéve, ha egy hatalmasabb és az önénél mindenesetre felsőbbrendű akarat el nem távolít minket innen.

- Vagyis el nem utasít, ahogy az igazságügyi palotában mondják - jegyezte meg szelíden Manicamp.

- Én tudok a maga számára, uram, olyan szállást, amely, remélem, megfelel kívánalmainak - szólt Buckingham, és kardja markolatára tette kezét.

Ebben a pillanatban, amelyben a viszály istennője lángra lobbantotta a kedélyeket, úgyhogy a kardok hegye mintegy az emberi kebleknek volt nekiszögezve, Raoul szelíden Buckingham vállára tette kezét.

- Egy szóra, milord - mondta.

- A jogomat! Mindenekelőtt a jogomat követelem! - kiáltott föl a heves vérű fiatalember.

- Éppen erről a pontról óhajtanék milorddal tárgyalni - szólt Raoul.

- Jó, de semmi hosszú beszédet, uram!

- Csak egy kérdésem van. Láthatja, hogy ennél rövidebben nem szólhatok.

- Beszéljen! Hallgatom.

- Vajon lordságod vagy az orléans-i herceg veszi feleségül IV. Henrik király unokáját?

- Tessék? - kérdezte Buckingham, s döbbenet hátrált.

- Feleljen a kérdésekre, kérem - mondta nyugodtan Raoul.

- Csúfolódní akar velem, uram? - kérdezte Buckingham.

- Ez is felelet, uram, és nekem elég. Tehát elismeri, hogy nem ön veszi feleségül Henriette angol hercegnőt.

- Azt hiszem, ezt uraságod jól tudja.

- Bocsánat, de milord viselkedését látva, a dolog nem volt olyan világos.

- De hát tulajdonképpen mit akar nekem mondani, uram?

Raoul közelebb lépett a herceghez.

- Olyan dühbe gurult - mondta Raoul, és meghalkította hangját -, amit mintha féltékenysége diktálna. Tudatában van ennek? Márpedig ez a féltékenység nem illik olyan férfihoz, aki sem a férje, sem a kedvese a szóban forgó hölgynek. Annál kevésbé való ez, ha az a hölgy királyi hercegnő. Hiszem, hogy megért engem, milord.

- Uram - kiáltott föl Buckingham -, Henriette hercegnőt sértegeti?

- Milord az, aki a hercegnőt sértegeti - felelte hidegen Bragelonne -, és vigyázzon magára! Az imént a tengernagy hajón a végletekig visszaélt a királyné és a tengernagy türelmével. Én megfigyeltem, milord, és eleinte azt hittem, hogy örültem van dolgom. Azóta rájöttem, hogy örületének mi az oka.

- Uram!

- Várjon csak, mert még egy mondatot hozzá akarok fűzni. Remélem, én vagyok az egyetlen francia ember, aki erre rájött.

- De tudja-e, uram - szólt Buckingham, akinek vére forrt a dühtől és türelmetlenségtől -, tudja-e, hogy olyasmiket mond, amiket meg kell torolni?

- Fontolja meg a szavait, milord - mondta Raoul fensőbbiséggel. - Én nem származom olyan vérből, amelynek heveségét meg kell torolni; ellenben milord olyan nemzetségből származik,

melynek szenvedélyei gyanúsak a jó franciák szemében. Én tehát másodszor is ismétlem, milord, vigyázzon magára!

- Mire vigyázzak, ha szabad tudnom? Talán fenyegetőzni akar?

- Én La Fère gróf fia vagyok, lord Buckingham, és én nem fenyegetek soha, hanem mindjárt ütök. Tehát értsük meg egymást, uram; az a fenyegetés, amelyet tőlem hallhat, a következő...

Buckingham ökölbe szorította a kezét, de Raoul úgy tett, mintha nem vette volna észre, és folytatta:

- Az első illetlen szónál, melyet megenged magának a királyi fenséggel szemben... Ó, legyen türelmes, milord, én az vagyok.

- Maga?

- Én bizony. Mindaddig, amíg Madame angol földön volt, hallgattam, de most, hogy francia földre lépett, és a herceg nevében fogadtuk, most az első sértésre, amit különös szenvedélyében elkövet a francia királyi házzal szemben, én csak két mód közt választhatok: vagy kijelentem mindenki füle hallatára, hogy ez idő szerint milyen örület rabja, és szégyenszemre visszaküldetem Angliába, vagy ha inkább a másik módot óhajtja, szívébe döföm a töröm az egész gyülekezet előtt. Különben ez a második mód látszik előttem a leghelyesebbnek, azt hiszem, ehhez fogok ragaszkodni.

Buckingham fehérebb lett, mint az angol csipkebodor, amelyet a nyakraalóján viselt.

- Bragelonne úr - mondta -, vajon nemesemberrel beszélek?

- Kétségkívül, csak hogy ez a nemesember egy örültevel beszél. Gyógyuljon meg, milord, és akkor az a nemesember másként fog önnel beszélni.

- De Bragelonne úr - szólt a herceg fojtott hangon, és nyakához vitte a kezét -, hát nem látja, hogy belehalok?

- Ha ez ebben a pillanatban megtörténnék, uram - mondta Raoul rendíthetetlen hidegvérrel -, azt csakugyan nagy szerencsének tartanám, mert elejét venné mindenféle szóbeszédnek lordságod és azon illusztris személyek rovására, akiket odaadása annyira kompromittál.

- Ó, igaza van, igaza van - mondta a fiatalember magánkívül -, mily jó volna meghalni! Ó, jobb volna meghalni, mint elszenvedni azt, amit én e percben szenvedek!

És kezét törére tette, amelynek markolata drágakövekkel volt díszítve, és félig kihúzta kebeléből.

Raoul lefogta a kezét.

- Vigyázzon, uram - szólt -, ha nem öli meg magát, nevetségessé válik, viszont ha megöli magát, akkor vérrel szennyezi be az angol hercegnő nászruháját.

Buckingham egy percig mozdulatlanul állt s lihegett. Ajka és orcája remegett, szeme pedig révedezett, mint az örülteké.

Majd hirtelen megszólalt:

- Bragelonne úr, nem ismerek magánál nemesebb szellemű embert; méltó fia maga a legtökéletesebb nemesembernek. Maradjanak meg sátraikban!

És két karjával átölelte Raoult.

A jelenlévők mind elcsodálkoztak a hercegnek ezen a mozdulatán, amelyet senki sem várt, mert hiszen a szemben álló felek közül az egyik imént még indulatosan remegett, a másik

pedig keményen farkasszemet nézett vele. A jelenlévők most tapsban törtek ki, ezer éljen és vivát hasította vidáman a levegőt.

Guiche átölelte Buckinghamet, vonakodva ugyan, de mégis megtette.

Ez volt a jel: az angolok és franciák, akik eddig nyugtalanul nézegettek egymásra, ott a helyszínen testvériesen összeölelkeztek.

Eközben a fejedelmi hölgyek kísérete megérkezett. A hölgyek, ha nincs Bragelonne, két hadsereget találtak volna közelharcban egymással, és vér borította volna el a nász virágait.

A menet lobogóinak láttára hirtelen visszatért a rend és nyugalom.

86
Az éjszaka

A sátrak vidékén visszatért az egyetértés. Az angolok és franciák versenyezve udvariaskodtak és hódoltak a két fejedelemnő előtt, és egymással szemben is a legelőzékenyebbek voltak.

Az angolok a franciáknak virágokat küldöttek, amelyekből nagy készletet halmoztak fel a fiatal hercegnő ünneplésére, a franciák viszont meghívták az angolokat ünnepi vacsorára, amelyet másnapra tűztek ki.

Madame-ot tehát egész útján egyhangú szerencsekívánatok kísérték. Olyan volt, mint egy királynő, s mindenfelől csak tisztelettel találkozott; valóságos bálványnak tűnt föl, annyian rajongtak érte.

Az anyakirályné a legszívesebb fogadtatásban részesítette a franciákat. Franciaország volt a szülőhazája, és Angliában sokkal szerencsétlenebb volt, semhogy el tudta volna felejteni Franciaországot. Leányát tehát már tulajdon érzelmeivel is Franciaország szeretetére tanította, ahol mind a ketten előbb menedékhelyet találtak, és ahol most szerencse és fényes jövő várt rájuk.

A hercegnő bevonulása megtörtént, a nézőközönség kezdett széjjeloszlani, csak messziről hallatszottak már a harsonák és a tömeg moraja, leszállt az éj, csillagos fátylával betakarta a tengert, a kikötőt, a várost és a tábor, melyet a nagy esemény még mindig izgalomban tartott; Guiche gróf ekkor visszatért sátrába, leült egy széles zsámolyra, s arcán olyan nagy szomorúság ült, hogy Bragelonne szemmel kísérte mindaddig, míg a gróf nagyot nem sóhajtott; ekkor hozzálépett. A gróf hátradőlt, vállával nekitámaszkodott a sátor falának, homlokát kezébe rejtette, keble zihált és térde reszketett.

- Te szenvedsz, barátom? - kérdezte tőle Raoul.

- Irgalmatlanul szenvedek.

- Testileg, ugye?

- Testileg.

- Valóban igen fárasztó volt ez a mai nap - folytatta a fiatalember, és szemét rászögezte Guiche-re.

- Fárasztó volt, és az alvás felüdítene.

- Hagyjalak magadra?

- Nem, beszélni szeretnék veled.

- Addig nem hagylak beszélni, amíg ki nem kérdeztelek.

- Hát kérdezz.

- De légy őszinte.

- Mindig őszinte vagyok.

- Tudod-e, Buckingham miért őrzöng?

- Sejtem.

- Szereti Madame-ot, ugye?

- Ha az ember látja őt, megesküdnék erre.

- Pedig hát szó sincs róla.
- Ó, ezúttal tévedsz, Raoul, én a keservét kiolvastam a szeméből, a keze mozdulatából, egész lényéből, ma reggel óta.
- Te költő vagy, kedves grófom, és mindenütt költészetet látsz.
- Mindenütt szerelmet látok, főként.
- Ott is, ahol nincs.
- Ahol van!
- Guiche, úgy látszik, te nagyon biztos vagy a dolgokban.
- Biztos vagyok benne! - kiáltott fel hevesen a gróf.
- Mondd, kérlek, gróf - kérdezte Raoul, és tekintetét a szemébe mélyesztette -, mi tesz téged olyan éleslátóvá?
- Hát - felelte Guiche habozva - az önérzetem.
- Az önérzet? Nem valami jó szó, de mond valamit.
- És mit mond?
- Azt, kedves barátom, hogy te rendszerint nem vagy olyan szomorú, mint ma este.
- A fáradtság teszi.
- A fáradtság?
- Az.
- Hát hallgass meg, kedves barátom; együtt voltunk háborúban, volt úgy, hogy tizennyolc órát is ültünk nyeregben; három ló roskadt össze alattunk, részben a kimerültségtől, részben az éhségtől, és mi még mindig jókedvűek voltunk. Tehát nem a fáradtság tesz téged szomorúvá, gróf.
- Akkor a bosszúság.
- Miféle bosszúság?
- A ma esti.
- Lord Buckingham örültségére célozol?
- Persze hogy arra. Nem bosszantó-e ránk, franciákra nézve, akik királyunkat képviseljük, ha azt látjuk, hogy angol úr legyeskedik a mi jövődő úrnőnk, a királyság második hölgye körül?
- Igazad van, de én azt hiszem, hogy Buckingham lord nem veszedelmes.
- Nem veszedelmes, de kellemetlen. Már amikor idejött, csaknem felborította a franciák és angolok közt való békét, úgyhogy ha te bele nem avatkozol a dologba a te csodálatos eszésséggel és különös határozottságoddal, akkor itt, a város kellős közepén, vér folyt volna.
- A herceg megváltozott, amint láthattad.
- Megváltozott, de éppen emiatt vagyok annyira elámulva. Te halkan beszélgettél vele. Mit mondtál neki? Azt hiszed, szerelmes belé... Magad mondod, hogy egy szenvedély nem múlik el egykönnyen... Tehát a herceg mégse szerelmes belé!

Guiche gróf a legutóbbi mondatot olyan kifejezésteljesen mondotta, hogy Raoul fölszegte a fejét.

Az ifjú nemes arcáról könnyen le lehetett olvasni, milyen elégedetlen.

- Amit én mondtam a hercegnek, barátom - szólt Raoul -, azt elismételhetem előtted. Figyelj rám, megismétlem: „Milord, bántóan sóvár tekintettel néz királyának nővérére, aki pedig nem lordságod jegyese, nem kedvese, mert nem lehet az; ezzel méltatlankodást vált ki belőlünk, akik egy ifjú hajadon elébe jöttünk, hogy férjéhez kísérjük.”

- Ezt mondtad neki? - kérdezte Guiche elpirulva.

- Szó szerint, de még tovább is mentem.

Guiche gróf megrezzent.

- Ezt is mondtam neki: „Milyen szemmel tekintene reánk, milord, ha a mi sorainkban akadna valaki, aki elég örült és tiszteletlen hozzá, hogy más érzéssel, s nem a legnagyobb tisztelet tiszta érzésével tekintszen arra a hercegnőre, aki urunk menyasszonya?”

Raoul szavai annyira Guiche gróf címére szóltak, hogy a gróf belesápadt, hirtelen remegés fogta el, és nem tudott egyebet felelni, mint hogy gépiesen odanyújtotta egyik kezét Raoulnak, másik kezével pedig eltakarta szemét és homlokát.

- De - folytatta Raoul, akit barátjának ez a viselkedése nem állított meg beszéde közben -, hála Istennek, a franciák, akiket könnyelműséggel, megfontolatlansággal, hűtlenséggel vádolnak, józanul és erkölcsösen tudnak ítélni magasabb rendű erkölcsi kérdésekben. „Tehát - tettem hozzá -, tudja meg, milord, hogy mi francia nemesek, amikor királyunkat szolgáljuk, szenvedélyeinket éppúgy feláldozzuk érte, mint vagyónukat és életünket. És ha véletlenül a szenvedély démona olyan gondolatot sugalmaz nekünk, amely felgyújtaná szívünket, eloltjuk a lángot, még ha a saját vérünkkel is. Ilyenformán három becsületet tartunk tiszteletben: hazánk becsületét, hűbérurunk becsületét és a saját becsületünket. Íme, Buckingham lord, ilyenek vagyunk mi, és ilyenek kell lennie minden nemes szívű embernek.” Így beszéltem én - folytatta Raoul -, kedves barátom, Buckingham lordhoz. És a lord ellenállás nélkül meghajolt érveim előtt.

Guiche gróf, aki eddig magába roskadva hallgatta Raoul szavait, most fölegyenesedett, szeme büszkén csillogott, és a keze lázasan remegett. Megragadta Raoul kezét. Orcája, amely előbb hideg volt, mint a jég, valóságos tűzrózsává változott.

- Jól beszéltél, Raoul - mondta a gróf fojtott hangon -, igaz barátom vagy, köszönöm. De most kérlek, hagyj magamra.

- Ragaszkodol hozzá?

- Ragaszkodom, szükségem van nyugalomra. Sok mindenféle dolog megzavarta ma a fejemet és szívemet. Holnap, ha újra eljössz, nem leszek már olyan, mint most vagyok.

- Jó, hát magadra hagylak - szólt Raoul, és távozni készült.

A gróf egy lépést tett barátja felé, és szívélyesen megölelte.

De ebben a baráti ölelésben Raoul érezte, hogy Guiche gróf valami örült szenvedélyt küzd le magában.

Az éjszaka üde, csillagos, tündöklő volt, a vihar után a nap melege mindenüvé életet, örömet, biztonságot varázsolt. Az égen hosszan elnyúló, ezüst színű, azúrosan kékesfehér felhők keletkeztek, keleti széllel enyhített szép meleg napok sorozatát jövendölve. A városháza előtt levő téren a széles fénykévekkel át- meg átszelt hatalmas árnyékfoltok valami érdekes fénymozaikot hoztak létre fekete és fehér kockákból.

Nemsokára mindenki elszunnyadt a városban. Madame szobájának az ablakában, amely a térre nyílt, gyöngye világosság maradt, és a lámpásnak ez a tompított, szelíd fénye, mintha a

békés leányálom képe lett volna, olyan leány álmáé, akinek az élete alig jut a világ tudomására, alig érzékelhető, és lángja is csak pislákol, ha a test aluszik.

Bragelonne annak az embernek lassú és óvatos lépéseivel indult kifelé sátrából, aki kíváncsi, látni szeretne, és ügyel rá, hogy őt ne lássa senki.

A sátor sűrű előfüggönye mögül egy szempillantásával végigmérhette az egész teret, és egy pillanat múlva látta, hogy Guiche gróf sátrának függönyei kinyílnak és megrebbennek.

A függönyök mögött Guiche gróf árnyalakja látszott: szeme villogott, és mohón rátapadt Madame ablakaira, amelyeket szelíden világitott meg a hálószoba letompított fénye.

Ez a szelíd fény, amely megszínesítette a hercegnő ablaküvegeit, mint csillag tündökölt a gróf szemében. Pillantása elárulta lelkének minden sóvárgását. Raoul, akit eltakart az árnyék, megsejtette azokat a forró érzéseket, amelyek a fiatal francia követ és az angol hercegnő erkélye között a rokonszenv titokzatos és varázserőjű szálait fűzték; ezeket a szálakat oly erős akarató és oly elűzhetetlen gondolatok szőtték, amelyek bizonyára a szerelmes álmok tündérkirálynőjéhez könyörögtek, hogy szállna le arra az illatos nyoszolyára, amelyet a gróf lelki szemével szinte elnyelt.

De nemcsak Guiche és Raoul virrasztott. A tér egyik házának egy ablaka nyitva volt; ebben a házban Buckingham lakott.

Azon a fényes háttéren, amelyet ennek az ablaknak a világossága alkotott, éles körvonalakkal rajzolódott ki a herceg alakja, amint hanyagul a faragott és bársonnyal díszített párkányra támaszkodott, a hercegnő erkélye felé küldve forró óhajait és szerelmének örült vízióit.

Bragelonne nem tudta megállni, hogy ne mosolyogjon.

„Ezt a szegény szívet sokan ostromolják” - gondolta magában, Madame-ra gondolva.

Aztán részvétteljes gondolata Monsieur felé fordult.

- A szegény férjet nagy veszedelem fenyegeti, hiába hatalmas herceg, és hiába védelmezheti egész hadsereggel azt, ami az övé.

Bragelonne egy ideig figyelte a két szerelmes fiatalember epekedését, hallotta Manicamp hangos, udvariatlan hortyogását - Manicamp oly büszkén horkolt, mintha lila ruhája helyett kék frakkja lett volna vele -, aztán a szellőre figyelt, amely egy távoli fülemüle dalát hozta feléje. Raoul, miután kellőképp eltelt búbánattal, ami szintén az éjszaka egyik betegsége, visszatért sátrába, és a maga sorsán töprengve arra gondolt, talán a blois-i kastély szép leánya, az ő bálványa felé is két vagy három olyan csillogó szempár tekint sóvárgón, mint Guiche-é és Buckinghamé.

- Montalais kisasszony pedig nem valami megbízható várórség - mondta Raoul halkán, és felsóhajtott.

Le Havre-től Párizsig

Másnap az ünnepségek mindazzal a pompával és vidámsággal mentek végbe, amit csak a város gazdagsága és az emberek ünneplő kedve nyújthatott.

A Le Havre-i tartózkodás utolsó óráiban előkészítették a párizsi utat.

Madame, miután elbúcsúzott az angol flottától, és utolsó üdvözlését küldte hazájának azzal, hogy az angol zászló előtt tisztelgett, hintóba ült, fényes kísérete közepett.

Guiche gróf azt remélte, hogy Buckingham herceg a tengernaggyal együtt visszatér Angliába. De Buckingham meg tudta győzni az anyakirálynét, hogy nem volna illendő, ha Madame úgyszólván magára hagyatva érkezne Párizsba.

Elhatározták tehát, hogy Buckingham elkíséri Madame-ot Párizsba, és a fiatal herceg nemesekből és tiszték közül kíséretet válogatott ki a maga számára, úgyhogy valóságos hadsereggel indult Párizs felé, útközben csak úgy szórta az aranyat és ünnepeltette magát azokban a városokban és falvakban, melyeken keresztülhaladt.

Az idő szép volt. Franciaország szép látványt nyújtott, különösen azon az úton, amelyet a kíséret megtett. A tavasz virágait és illatos szirmait hintette az ifjúság lépései elé. Egész Normandia, a buja növényzetével, kék egével, ezüst folyóival, földi paradicsomnak tűnt fel a francia király jövődöbéli sógornője előtt.

Az út ünnepléssel, mámorral telt el. Guiche és Buckingham mindenről megfeledkezett: Guiche nem gáncsolta el az angol főúr újabb kísérleteit, Buckingham pedig nem igyekezett feltámasztani a hercegnőben angol hazájának emlékeit, amelyhez boldog napjai fűződtek.

Ám a szegény herceg, legnagyobb bánatára, napról napra jobban észrevehette, hogy az ő kedves Angliájának a képe abban a mértékben tűnedezik el Madame gondolataiból, amily mértékben mindjobban beléje vésődik Franciaország szeretete.

Buckingham csakugyan észrevette, hogy minden apró gondoskodása kárba vész, és hiába üli meg pompásan a nagyszerű, gyors lábú yorkshire-i lovat, a hercegnő csak véletlenül és ritkán pillantott rá.

A hercegnő téveteg, elrövedező pillantásait Buckingham hiába próbálta magára irányítani, az angol telivérből kicsalva mindazt az erőt, tüzet és ügyességet, ami csak a lovakban van. Hiába fújt táltosa tüzet az orrán át, hiába kockáztatta a herceg ezerszer is, hogy összetörje magát, fának ütközve, nagy szakadékba zuhanva, amikor sövényeken ugratott át vagy dombok lejtőin rohant le: Madame, akinek figyelmét egy pillanatra felkeltette a lovaglás dobaja, és arrafelé fordította fejét, könnyedén mosolygott, és visszatért hűséges kísérőihez, Raoulhoz és Guichehez, akik nyugodtan lovagoltak hintója ajtaja mellett.

Buckingham herceget ekkor a féltékenység minden kínja mardosta. Valami ismeretlen, hallatlan égő fájdalom folyt végig erein és ostromolta szívét. Aztán be akarta bizonyítani, hogy belátja örültségét, és a legalázatosabb meghunyászkodással akarja jóvátenni meggondolatlanságait, tehát megzabolázta lovát, és kényszerítette a verejtékező és tajtékozó fehér paripát, hogy a hintó mellett, az udvaroncok tömegében zabláját harapdálja.

Néha jutalmul Madame néhány szót intézett hozzá, de ezt szemrehányásnak érezte:

- Jól van, Buckingham lord - mondta a hercegnő -, látom, észre tért.

Máskor pedig Raoul szólt hozzá:

- Agyonhajszolja a lovát, Buckingham lord.

És Buckingham türelmesen meghallgatta Raoult, mert ösztönszerűen érezte, anélkül, hogy erről bizonyosságot szerzett volna, hogy Raoul fékezi meg Guiche szenvedélyét, és hogy nélküle egyikük már valami esztelenséget követett volna el, ami szakítást, botrányt, talán száműzetést is vont volna maga után.

Buckingham herceg ama nevezetes beszélgetés óta, melyet Raoullal folytatott a Le Havre-i sátor előtt, és amelyben Bragelonne érezte a herceggel, hogy magatartása nem helyénvaló, szinte akarata ellenére vonzódott Raoulhoz.

Gyakran bocsátkozott vele beszélgetésbe, és csaknem mindig azért kezdte el a beszélgetést, hogy atyjáról beszéljen Raoullal; néha közös barátjuk, D'Artagnan volt beszélgetésük tárgya, mivel Buckingham éppúgy lelkesedett D'Artagnanért, mint Raoul.

Raoul erről a tárgyról különösen De Wardes jelenlétében szeretett beszélgetni, aki az egész út alatt sértődöttséget érzett Bragelonne fölénye, és különösen Guiche-re való befolyása miatt. De Wardes a maga finom fürkésző pillantásával, amely minden gonosz embert jellemez, rögtön észrevette Guiche szomorúságát és szerelmes epekedését a hercegnő iránt.

Csak hogy ő ezt a tárgyat nem Raoul tapintatos modorában érintette, beszéd közben nem tartotta szem előtt az illendőség szabályait és a kötelesség parancsait, hanem mindig elszántan a fiatalos és önhitt kevélység húrjait ütötte meg Guiche grófban.

Így történt, hogy egy este, amikor Mantes-ban megszálltak, Guiche és De Wardes egy sorompóra támaszkodva beszélgetett, Buckingham és Raoul fel-alá sétálva társalgott, Manicamp pedig a fejedelmi hölgyeknek udvarolt, akik simulékony szelleme, barátságos modora és békülékeny jelleme miatt nagyon kedvelték, De Wardes így szólt a grófhhoz:

- Vallj be, hogy nagybeteg vagy és tanítómestered nem tud meggyógyítani.

- Nem értelek - felelte a gróf.

- Pedig érthetően beszélek, hiszen valósággal megaszalódsz a szerelemtől.

- Eh, bolondság, De Wardes, bolondság!

- Elismerem, bolondság volna, ha Madame közömbös volna a te kínszenvedéseiddel szemben, de ő észreveszi keserveidet, annyira, hogy az már kompromittáló rá nézve, és attól félek, hogy mire Párizsba érkezünk, a te iskolamestered, Bragelonne úr, följelent majd mindkettőtöket.

- De Wardes! De Wardes! Már megint Bragelonne-t támadod!

- Elég a gyerekes beszédből - szólt halk hangon a gróf rossz szelleme, De Wardes -, te éppen olyan jól tudod, mint én, hogy mit akarok mondani. Te is észreveszed, hogy a hercegnő tekintete, ha veled beszél, szelídebb, barátságosabb; hangjából te is megérzed, hogy szívesen hallgatja a te hangodat. Te is érzed, hogy átérzi azokat a verseket, amelyeket neki szavalsz, és csak nem fogod tagadni, hogy minden reggel elmondja neked, hogy rosszul aludt az éjjel?

- Ez igaz, De Wardes, ez igaz; de miért mondod el nekem mindezt?

- Nem fontos-e, hogy tisztán láss?

- Nem, ha a dolgok, amiket az ember tisztán lát, megőrzítik - felelte Guiche.

És nyugtalanul fordult vissza a hercegnő felé, mintha De Wardes sugalmazásainak, amelyeket látszólag visszautasított, megerősítését keresné a hercegnő szemében.

- Ej, ej! - szólt De Wardes - látod? Már hív is, hallod? Használd ki az alkalmat, tanítómestered úgyszincs itt.

Guiche gróf nem tudott ellenállni, valami láthatatlan mágneses erő a hercegnő felé vonzotta.

De Wardes mosolyogva nézte, hogy Guiche a hercegnő felé megy.

- Téved, uram - szólt hirtelen Raoul, átvetve magát a sorompón, amely mögött egy pillanattal előbb Buckinghammel beszélgetett -, az iskolamester itt van és hallja szavait!

De Wardes meghallván Raoul hangját, amelyet megismert, anélkül, hogy megfordult volna, félig kihúzta a kardját.

- Dugja vissza a kardját - mondta Raoul -, jól tudja, hogy ezen az úton mindenféle ilyen kihívás hiábavaló. Dugja vissza a kardját, de egyszersmind fogja vissza a nyelvét is. Miért oltja be annak a szívébe, akit barátjának nevez, mindazt az epés mérget, amely a maga szívét keseríti? Énvelem meg akarja gyűlöltetni Guiche grófot, aki becsületes ember, és apámnak, barátaimnak barátja. A gróffal pedig meg akarja szerettetni az urunknak eljegyzett nőt. Igazán, uram, árulónak és hitványynak kellene tartanom, ha nem látnék tisztábban, és nem tekinteném bolondnak!

- Uram - kiáltott föl De Wardes dühösen -, mégse tévedtem, amikor tanítómesternek neveztem! A hang, amit használ, a forma, ahogyan a dolgokat mondja, inkább illenek egy önsanyargató jezsuitához, mint nemesemberhez. Kérem tehát, velem szemben ne használja ezt a formát és ezt a hangot. Én gyűlölöm D'Artagnan urat, mert galádságot követett el apámmal szemben.

- Hazudik! - szólt hidegen Raoul.

- Ó - kiáltott föl De Wardes -, hazugnak nevezett engem, uram?

- Miért ne nevezném hazugnak, hogyha az, amit állít, nem igaz?

- Meghazudtol, és nem ránt kardot?

- Föltettem magamban, hogy csak akkor fogom megölni, uram, amikor Madame-ot átadtuk hitvesének.

- Engem megölni? A maga virgácsa, tanító bácsi, nem tud ölni.

- Az nem - felelte hidegen Raoul -, de D'Artagnan kardja tud ölni, és nemcsak nálam van ez a kard, hanem maga D'Artagnan tanított meg a használatára, és ezzel a karddal fogom, uram, a kellő időben megbosszulni azt a sértést, amelyet D'Artagnannal szemben elkövetett.

- Uram! Uram - kiáltott föl De Wardes -, vigyázzon magára! Ha nyomban elégtételt nem ad nekem, minden eszközt jónak fogok találni, hogy megbosszuljam magam.

- Hohó, uram - szólt Buckingham, hirtelen a színen teremve -, fenyegetése határos a gyilkosok felfogásával, következésképp jó ízlésű nemesember nem teheti magáévá.

- Parancsol, hercegem? - szólt De Wardes, és megfordult.

- Azt mondom, hogy olyan szavakat használt, amelyek az én angol fülemnek gonoszul csengenek.

- Hát, uram, ha az, amit mond, igaz, annál jobb nekem! - kiáltotta dühödten De Wardes. - Remélem, lordságod legalább nem fog kisiklani a kezemből. Értelmezze szavaimat úgy, ahogy akarja.

- Úgy értelmezem őket, ahogy kell, uram - felelte Buckingham, abban a fensőbbes modorban, amely sajátsága volt, és amely még mindennapi beszélgetéseiben is kihívó jelleget kölcsönzött minden szavának. - Bragelonne úr barátom, maga sértegeti Bragelonne urat, tehát felel nekem ezért a sértésért.

De Wardes egy pillantást vetett Bragelonne-ra, aki szerepéhez híven nyugodt és hideg maradt még a herceg kijelentése után is.

- Mindenekelőtt - szólt De Wardes -, azt hiszem, hogy nem sértettem meg Bragelonne urat, minthogy Bragelonne úr, akinek kard van az oldalán, nem tekinti magát sértettnek.

- De végül is valakit sértegetett?

- Úgy van, megsértettem D'Artagnan urat - felelte De Wardes, mert észrevette, hogy D'Artagnan neve az a vörös posztó, amellyel Raoult fel lehet dühösíteni.

- Az más - szólt Buckingham.

- Ugye? - mondta De Wardes. - D'Artagnan urat védjék meg a barátai.

- Teljesen a maga nézetén vagyok, uram - felelte az angol herceg, visszanyerve hidegvérét -, ha Bragelonne urat sértette meg, nem állhatok ki érte, ő maga jelen van, de ha D'Artagnan úrról van szó...

- Akkor visszavonul, ugyebár, uram? - szólt De Wardes.

- Dehogy, épp ellenkezőleg, kardot rántok - felelte Buckingham, s kardját kihúzta hüvelyéből -, mert lehet, hogy D'Artagnan úr a maga apjaurát megsértette, de az én apámnak nagy szolgálatot tett, vagy legalábbis igyekezett tenni.

De Wardes megdöbbenésében hátrahőkölt.

- D'Artagnan úr - folytatta Buckingham - a legderekabb nemesember, akit valaha ismertem. Nagy örömmre szolgálna tehát, ha én, aki személyesen le vagyok kötelezve neki, karddal torolhatnám meg a rajta esett sérelmet.

Ugyanakkor Buckingham meghajolt Raoul felé, és vívóállásba helyezkedett.

De Wardes egy lépést tett hátra, hogy keresztezhesse a herceg kardját.

- Hohó, uraim - szólt Raoul előrelépve, és csupasz kardját a vívó felek közé helyezve -, az egész dolog nem érdemli meg, hogy a hercegnő szeme láttára verekedjenek. De Wardes úr rosszakat mond D'Artagnanról, pedig nem is ismeri D'Artagnant.

- Ó, ó! - szólt De Wardes, a fogát csikorgatta, és kardja hegyét csizmája hegyére tette -, azt állítja, hogy nem ismerem D'Artagnan urat?

- Nem ismeri - felelte hidegen Raoul -, sőt még azt sem tudja, hol van.

- Hogy én nem tudom, hol van D'Artagnan?

- Biztosan nem tudja, mert különben vele kapcsolatban nem kötne bele mindenáron idegenekbe, hanem magát D'Artagnant keresné fel ott, ahol van.

De Wardes elsápadt.

- Hát én megmondom magának, uram, hol van D'Artagnan - folytatta Raoul. - Párizsban van, s a Louvre-ban található, ha szolgálatban van, és a Lombardok utcájában lakik, ha nincs szolgálatban. D'Artagnan urat az egyik vagy másik helyen föltétlenül meg lehet találni. Ha tehát magát sérelem érte, nem becsületes ember, ha nem magát D'Artagnant keresi föl, avégből, hogy elégtételt adjon, én ellenben úgy látom, mindenkitől a világon elégtételt kér, csak tőle nem.

De Wardes megtörölte verejtékes homlokát.

- Pfuj, De Wardes úr - szólt tovább Raoul -, nem illik, hogy minduntalan kardot akar rántani, amikor királyi rendeletek vannak a párbaj ellen. Fontolja meg, a király meg fog haragudni

ránk, ha nem engedelmeskedünk rendeleteinek, különösen ilyen alkalommal, mint a mostani; a királynak teljes igaza lesz.

- Kifogások, kibúvók - mormogta De Wardes.

- Ugyan, De Wardes úr! - mondta Raoul. - Ostobaságokat beszél, kedves uram. Nagyon jól tudja, hogy Buckingham herceg bátor ember, aki már tízszer kardot rántott, és aki még vagy tizenegyszer párbajozni fog. Előkelő neve is kötelezi rá, az ördögbe is! Ami engem illet, ugye, azt is nagyon jól tudja, hogy én is kardot forgotok. Verekedtem Sens és Bléneau mellett, a dűnéken, a tüzérek előtt, száz lépésnyire a tűzvonal előtt, mialatt maga - ezt csak mellékesen jegyzem meg - száz lépésnyire volt mögöttünk. Különben is igaz, hogy sokkal több ember volt ott, semhogy bátorsága feltűnést kelthetett volna, és ezért igyekezett véka alá rejteni. Itt azonban nagyszerű színjáték, botrány kínálkozik! S maga azt akarja, hogy mindenáron beszéljenek magáról. Hát, énrám, De Wardes úr, ne számítson, hogy ebben a törekvésében támogatni fogom, hogy megszerzem magának ezt az örömet!

- Csupa okos megjegyzés - szólt Buckingham, és visszadugta kardját hüvelyébe -, bocsánatot kérek magától, Bragelonne úr, hogy pillanatnyi fölhevülésemben túllöttem a célon.

De Wardes azonban dühösen felugrott, és kardját maga elé tartva, fenyegetően Raoulra rontott, akinek csak épp annyi ideje maradt, hogy egy kvarttal kivédje a szúrását.

- Ejnye, uram - mondta nyugodtan Bragelonne -, vigyázzon jobban, még kiszúrja a fél szememet!

- Hát semmiképp sem hajlandó megverekedni!?! - kiáltott föl De Wardes.

- Nem, ebben a pillanatban nem; de megígérem, hogy mihelyt Párizsba érkezünk, elviszem D'Artagnan úrhoz, akinek elmondhatja majd, mi panasza van ellene. D'Artagnan úr engedélyt fog kérni a királytól, hogy karddal a kézben megtáncoltathassa magát, a király engedélyezni fogja, és amikor majd megkapja a leckét D'Artagnantól, kedves De Wardes-om, sokkal higgadtabban tekint majd az evangéliumi parancsra, mely azt rendeli, hogy felejtjük el a bennünket ért bántalmat.

- Hej! - kiáltott fel De Wardes, akit végképp kihozott sodrából Raoul hidegvérűsége -, hiába, meglátszik, hogy félig fattyú, Bragelonne úr!

Raoul oly fehér lett, mint az ingfodra, és szeme olyan szikrákat szórt, hogy De Wardes hátrálni kezdett.

Maga Buckingham is beleszédült ebbe a pillantásba, a két ellenfél közé vetette magát, mert azt hitte, máris egymásnak esnek.

De Wardes utolsóinak tartogatta ezt a sértést, görcsösen szorongatta kardja markolatát, és várta Raoul döfését.

- Igaza van, uram - szólt Raoul, hallatlan erőfeszítéssel győzve le önmagát -, csak az apám nevét ismerem, de azt nagyon is jól tudom, hogy La Fère gróf sokkal jobb és sokkal becsületesebb ember, semhogy egy pillanatig is attól kellene tartanom, hogy folt van a születésem. Az, hogy nem tudom anyám nevét, csak szerencsétlenség nekem, de nem szégyen. Így tehát méltatlanul járt el, uram, és tapintatlanul, amikor szememre vetett olyan dolgot, amelyről nem tehetek. Mindegy; a sértés megesett, és ezúttal sértett félnek tekintem magamat! Tehát megállapodunk, hogy miután elintézte D'Artagnan úrral ügyét, velem fog kiállni.

- Ó, ó! - szólt De Wardes keserű mosollyal. - Bámulom óvatos eszességét, uram. Elébb D'Artagnan úr szúrását helyezi kilátásba, és csak ezután hajlandó kiállni velem.

- Sose nyugtalankodjék, uram - felelte Raoul sötét haraggal -, D'Artagnan úr jól forgatja a kardot, és én azt a kegyet fogom tőle kérni, hogy ugyanazt tegye magával, amit atyjaurával tett, vagyis ne küldje egészen a másvilágra, hadd legyen nekem is részem a gyönyörűségben, hogy ha majd felgyógyul, végleg a pokol fenekére küldhessem, mert maga álnok lelkű ember, De Wardes úr, és az ember nem lehet elég óvatos magával szemben.

- Legyen nyugodt, uram, majd én leszek az magával szemben.

- Uram - szólt közbe Buckingham -, engedje meg, hogy szavait lefordítsam egy jó tanácsra, amivel Bragelonne úrnak akarok szolgálni: Bragelonne úr, hordjon páncélt.

De Wardes-nak ökölbe szorult a keze.

- Ó, értem - mondta -, az urak bizonyára azt a pillanatot várják, amikor páncél lesz rajtuk, hogy megmérkőzhessenek velem.

- Nos, uram - mondta Raoul -, ha mindenáron ragaszkodik hozzá, hát végezzünk.

Egy lépést tett De Wardes felé, kardját előretartva.

- Mit csinál? - kérdezte Buckingham.

- Legyen nyugodt - felelte Raoul -, nem fog sokáig tartani.

De Wardes vívóállásba helyezkedett, a két ellenfél összemérte kardját.

De Wardes olyan heveséggel támadt Raoulra, hogy Buckingham már az első pillanatban, amikor a két kard találkozott, tisztában volt vele, hogy Raoul kíméli ellenfelét.

Buckingham visszaugrott egy lépést, és úgy figyelte a küzdelmet.

Raoul oly nyugodt volt, mintha törvívást gyakorolna, és nem kardot forgatna a kezében. Kardját, melyet ellenfele szinte egészen a markolatig lekötött, kiszabadította azzal, hogy egy lépést hátrált; kontravágásokkal kivédte De Wardes három vagy négy támadását, aztán egy alacsony kvarttal fenyegetve meg De Wardes-ot, amelyet az kivédett, teljesen lekötötte ellenfele kardját, majd kivágta kezéből húsz lépésnyire a sorompón túlra.

De Wardes ott állt kard nélkül, megzavarodva, Raoul pedig visszadugta kardját hüvelyébe, megragadta ellenfelét a gallérjánál és övénel fogva, és a kard után dobta a sorompón túlra, remegve és üvöltve dühében.

- A viszontlátásra! A viszontlátásra! - mormogta De Wardes a fogai közt, mialatt feltápáskodott a földről és fölszedte kardját.

- Ördögadta - szólt Raoul. - Már egy órája mást se hall tőlem! Ezután Buckingham herceghez fordult.

- Herceg - mondta neki -, nagyon kérem, ne szóljon senkinek erről a dolgról. Szégyellem, hogy idáig ragadtattam magam, de hát nem bírtam a haraggommal. Bocsássa meg, felejtse el.

- Ó, kedves vicomte - szólt a herceg, és megszorította Raoul kemény és becsületes kezét -, épp ellenkezőleg, engedje meg, hogy megőrizzem ennek az esetnek az emlékét, és ezentúl aggódjam magáért. Ez a De Wardes veszedelmes ember, megöli magát.

- Apám - felelte Raoul - húsz évig állt sokkal veszedelmesebb ellenféllel szemben, és még most is él. Olyan vérből származom, hercegem, amelyet Isten jókedvében teremtett.

- Az apjának barátai voltak, vicomte!

- Igen - szólt sóhajtva Raoul -, olyan barátok, amilyenek nincsenek többé.

- Ó, ne mondjon ilyet, szépen kérem, abban a percben, amikor én épp felajánlom a barátságomat.

Buckingham kitérte karját Bragelonne felé, aki örömmel fogadta el a fölajánlott baráti szövetséget.

- Az én családban - szólt Buckingham - az ember föláldozza életét azért, akit szeret, ugye, tudja, Bragelonne úr?

- Tudom, hercegem - felelte Raoul.

Lorraine lovag véleménye Madame-ról

Az utazás biztonságát többé semmi veszély sem fenyegette.

De Wardes valami ürüggyel, amely nem keltett feltűnést, elillant, hogy hamarabb érjen Párizsba.

Magával vitte Manicamp urat, akinek egykedvű és álmodozó kedélyét mintegy a maga hangulatának ellensúlyozására használta.

Érdemes megjegyezni, hogy civódó hajlamú, nyugtalan lelkek többnyire szelíd és szerény emberekkel keresnek barátságot, mintha a veszekedők megnyugvást keresnének a maguk ellentétében, a szelídek pedig a veszekedőkben saját gyöngeségük támaszát.

Buckingham és Bragelonne, akik Guiche grófot is beavatták barátságukba, az egész úton versengve zengték Henriette hercegnő dicséretét.

Bragelonne így elérte, hogy a magasztaló hangversenyt trió fújta, nem pedig szólóénekesek, mint Guiche gróf és vetélytársa, akiknél ez már veszedelmes szokássá fajult.

Ez a harmonizálás nagyon tetszett Henriette anyakirálynénak, de már kevésbé a fiatal hercegnőnek, aki kacér lévén, mint egy kis női ördögöcske, szerette a veszélyes alkalmakat, és nem féltette a hangját. A hercegnő csakugyan ama bátor, erős és vakmerő szívű nők közé tartozott, akik gyönyörűséget találnak a szertelen játékokban, és mintegy kihívják a fegyvert maguk ellen, mert szinte vágnak sebekre.

Így hát pillantásai, mosolyai, toaletturfangjai, mint szünni nem akaró lövedékek, eső módjára záporoztak a három fiatalemberre, át is lyuggatták őket; de a hercegnő bájainak kimeríthetetlen arzenáljából a távolba is jutottak pillantások, csókdobások és ezerféle ily gyönyörűségek, amelyek szíven ütötték a kíséret nemesembereit, az út egyes állomásain a városok polgárait, tisztjeit, apródokat, népséget és katonaságot egyaránt: valóságos férfipusztító hadjárat volt ez.

Mire Madame Párizsba érkezett, útján százezer férfit bolondított magába, és kíséretében egy fél tucat bolondot és két teljes örültet vitt magával.

Csupán Raoul látta tisztán a hercegnő boszorkányos csábító erejét, és minthogy szívét más szerelem töltötte be, s nem maradt sebezhető pontja, ahová a hercegnő belőhette volna szemének és csábításának nyilait, Raoul hidegen és bizalmatlanul érkezett meg a fővárosba.

Néha útközben az angol királynéval beszélgetett arról a mámoros varázshatásról, amelyet Madame az egész útján keltett, és a hercegnő anyja, akit annyi szerencsétlenség és csalódás tapasztalt nővé avatott, ezt mondta Raoulnak:

- Henriette arra született, hogy híres nő legyen, akár a trónon, akár a homályban születik, mert élénk képzeletű, szeszélyes és akaratos teremtés.

De Wardes és Manicamp, mint előfutárok és hírnökök, megvitték Párizsba a hercegnő érkezésének hírért, úgyhogy kísérete Nanterre-ben már lovas főurakból és hintókból álló fényes kíséretet talált, Monsieur-vel az élen, aki Lorraine lovag és egyéb kegyeltjei társaságában, a katonai udvartartás egy részének kíséretében sietett menyasszonyának üdvözlésére.

Saint-Germainnél a hercegnő és édesanyja a nehéz batárt, amelyet az út is megviselt, elegáns és gazdagon díszített fogattal cserélte föl, mely elé hat arany és fehér szerszámú ló volt befogva.

Ebben a nyitott hintóban mintha valósággal trónon ült volna az ifjú, szép hercegnő, a hímezett selyemből való, tollal rojtozott napernyő alatt, mely szelíd rózsaszínbe vonta gyöngyházfényű, sugárzó arcát.

A hintóhoz közel érve, Monsieur egészen elámult erre a ragyogásra; bámulatát oly világos kifejezésekkel nyilvánította, hogy az udvaroncok közül Lorraine lovag vállat vont, Guiche gróf és Buckingham szíve pedig elfacsarodott.

A kölcsönös udvariasságok és az üdvözlési szertartás befejezése után az egész kíséret most már lassan Párizs felé közeledett.

A bemutatkozás azonban csak futólagos volt. Buckinghamet a többi angol nemessel együtt mutatták be Monsieur-nek.

Monsieur csak felületes érdeklődést mutatott a bemutatott urak iránt.

De útközben látván, hogy Buckingham, szokása szerint, a hintó ajtaja körül legyeskedik, ezt kérdezte az ő elválthatatlan Lorraine lovagjától:

- Ki ez a lovag?

- Az imént mutatták be fenségednek - felelte Lorraine lovag -, ő a szép Buckingham herceg.

- Igaz, igaz!

- Madame lovagja - tette hozzá a kegyenc olyan mozdulattal és olyan hangon, amellyel csak irigykedő emberek tudják megszínesíteni a legegyszerűbb mondatokat.

- Micsoda? Mit beszélsz? - kérdezte a herceg lovaglás közben.

- Azt mondtam, hogy Madame lovagja.

- Madame-nak tehát lovagja van?

- Az ördögbe is! Azt hiszem, hogy fenséged éppúgy láthatja, mint én. Csak nézze, hogy nevetgélnek, bolondoznak és kacérkodnak mind a ketten.

- Mind a hárman.

- Hogyhogy mind a hárman?

- Hárman bizony, hiszen látod, Guiche is köztük van!

- Csakugyan... Én is látom... De mit jelent ez?... Csak azt, hogy Madame-nak nem egy, hanem két lovagja van.

- Mindenkit megmarsz, vipera.

- Nem marok én meg senkit... Milyen helytelenül ítélsz fenséged. Hiszen a francia királyság hódol menyasszonyának, és még sincs megalégedve.

Orléans hercege nagyon megijedt a lovag csípős nyelvétől, érezve, hogy egyre tovább merészkedik.

Eléje vágott tehát.

- A hercegnő csinos - mondta könnyedén, mintha valami idegen nőről lett volna szó.

- Csinos - felelte ugyanolyan hangon a lovag.

- Ezt úgy mondod, mintha nem adnál nekem igazat. Szerintem nagyon szép fekete szeme van.
- Kicsi a szeme.
- Igaz, de szépen csillog. Az alakja mutatós.
- Kissé elhízott, fenség.
- Lehet, de arcvonásai előkelőek.
- Sovány az arca.
- A fogai gyönyörűek.
- De folyton mutogatja is. Mert ehhez elég nagy a szája, hála Isten! Annyit mondhatok, hogy nem volt igazam: fenséged sokkal szebb, mint jövendőbeli neje.
- És mondd, szebb vagyok-e, mint Buckingham? Felelj.
- Ó, természetesen, és ezt Buckingham érzi is, mert amint fenséged láthatja, most fokozott hévvel udvarol Madame-nak, hogy ki ne üthesse a nyeregből.

Monsieur türelmetlen mozdulatot tett, de minthogy észrevette a lovag ajkán a diadalmas mosolyt, ügetésre fogta lovát.

- Alapjában véve miért is foglalkozzam tovább unokanővéremmel? Nem ismerem-e eléggé? Hiszen együtt nevelkedtünk. Nem láttam-e a Louvre-ban még mint gyermeket?

- Bocsásson meg, hercegem, de azóta nagyot változott a hercegnő - szólt a lovag. - Abban a korban, amelyről fenséged beszél, a hercegnő nem volt ily ragyogó jelenség és főként nem volt ily büszke, különösen azon az estén nem, amire talán még emlékszik fenséged, amikor a király nem akart vele táncolni, mert csúnyának és rosszul öltözöttnek találta.

Ezekre a szavakra az orléans-i herceg összeráncolta szemöldökét. Nem volt ugyanis kellemes rá nézve, hogy olyan hercegnőt vegyen el feleségül, akit ifjúkorában a király semmibe sem vett.

Monsieur már épp felelni akart a lovagnak, de ebben a pillanatban Guiche gróf otthagyta a hölgyek hintóját, és a herceg felé közeledett.

Látta messziről a herceget és a lovagot, és szemmel láthatólag nyugtalanul figyelt, szeretne volna kitalálni, mit beszél Monsieur és a kegyeltje.

A lovag talán galádságból, talán oktalanságból nem vett annyi fáradságot sem, hogy elrejtse gondolatait.

- Gróf úr - szólt Lorraine -, igazán jó az ízlése.
- Köszönöm a bókot - felelte Guiche gróf -, de minek köszönhetem?
- Az ördögbe is! Kérdezze meg öfenségétől.
- Guiche gróf - szólt Monsieur - kétségkívül tudja, hogy én őt tökéletes ízlésű gavallérnak tartom.
- Miután ezt megállapítottuk, engedje meg, gróf, hogy kérdezzem. Ugye, egy hete tartózkodik Madame mellett?
- Úgy van - felelte Guiche, és akaratlanul is elpirult.
- Hát akkor mondja meg nekünk őszintén, mi a véleménye a személyéről?
- A személyéről? - szólt Guiche meglepetve.

- Igen, a külsejéről, szelleméről, szóval egész lényéről.

Guiche-t annyira zavarba hozta ez a kérdés, hogy habozott a felelettel.

- Ejnye, ejnye, Guiche! - szólt mosolyogva a lovag. - Hát mondd meg a véleményedet, de őszintén. Monsieur tudni akarja.

- Úgy van, úgy van, légy őszinte - tette hozzá a herceg.

Guiche néhány érthetetlen szót dadogott.

- Jól tudom, hogy kissé kényes feladat - biztatta Monsieur -, de végre is tudod, hogy nekem mindent meg lehet mondani. Mi a véleményed róla?

Guiche gróf, hogy elpalástolja, amit belül érzett, az egyetlen védőeszközhöz fordult, amit a meglepett ember használhat: hazudott.

- Az én véleményem szerint Madame nem csúnya, nem szép, de inkább szép, mint csúnya.

- Ugyan, kedves gróf - kiáltott föl a lovag -, maga beszél így, aki arcképeinek megpillantásakor oly lelkes felkiáltásokban tört ki!

Guiche a haja tövéig elpirult. Szerencsére a lova makrancoskodott, és ez alkalmul szolgált neki, hogy elfordítsa arcát, amely vörös lett.

- Az arcképe? - mormogta, mialatt közelebb jött. - Miféle arcképe?

A lovag le nem vette róla a szemét.

- Igen, a miniatűr arcképe. Vagy nem hasonlított-e a hercegnőhöz?

- Nem tudom. Elfelejtettem már, milyen volt az az arckép, egészen kiment a fejemből.

- Pedig amikor a kezében volt, igen nagy hatást tett magára - szólt a lovag.

- Lehet.

- Legalább elmés a hercegnő? - kérdezte Monsieur.

- Azt hiszem, igen, fenség.

- És Buckingham lord elmés ember? - kérdezte a lovag.

- Nem tudom.

- Én azon a nézeten vagyok, hogy a lord szellemes férfi lehet - mondta a lovag -, mert megnevezteti Madame-ot, aki szemmel láthatólag örömet leli Buckingham úr társaságában, pedig szellemes nő nem érezheti magát jól ostoba ember társaságában.

- Akkor a lord bizonyára szellemes ember - mondta naivul Guiche, de ekkor, szerencséjére, hirtelen segítségére sietett Raoul, aki felismerte, hogy barátja veszedelmes ellenfél kereszt-kérdéseinek tüzebe került, ezért lefoglalta a lovagot, és úgy kényszerítette, hogy a társalgást más irányba terelje...

A bevonulás ragyogó és vidám volt. A király a testvéröccse ünneplésére pompás fogadtatást rendelt el. Madame és anyja a Louvre-ban szállt meg, abban a Louvre-ban, ahol számkivetésük idején oly fájdalmasan sújtotta őket a semmibevevés, a nyomor, a nélkülözés.

Abban a palotában, amely valaha oly barátságtalan volt XIV. Henrik szerencsétlen leányával szemben a csupasz falaival, megrongálódott padlójával, pókhálós mennyezetével, megrepesztett, hatalmas márványkandallóival, tűzhelyével, amit csak a parlament alamizsnája melegített fel kissé számukra, most teljesen megváltozott.

Gyönyörű kárpitok, vastag szőnyegek, csillogó padlókockák, új festmények széles aranykeretekben, mindenütt kandeláberok, tükrök, pompázatos bútorok, mindenfelé büszke tartású, lebegő tollbokkrétájú testőrök, rengeteg udvaronc és inasnépség az előszobákban és a lépcső-feljárókon: ilyen volt most a Louvre.

Az udvarokban, amiket nemrég még gyom vert fel, mintha a hálátlan Mazarin azt akarta volna bizonyítani a párizsiaknak, hogy az elhagyatottság, a piszok, a nyomorral és a kétségbeeséssel együtt, a letiport királyi hatalom kísérői, az óriási, néma, néptelen udvarokban most lovagok pompáztak, akiknek tüzes paripái szikrákat csiholtak ki a kövezetből.

A hintóban szép és ifjú nők ültek a hercegnő bevonulására várakozva, hogy üdvözöljék bevonulásakor annak a francia királyleánynak a leányát, aki özvegysége és száműzetése idején olykor néhány darabka fát sem tudott találni a tűzhelye számára, sem egy falat kenyeret az asztalára, és akit a palota legutolsó szolgálója is lenézett.

Henriette királynénak tehát, a Louvre-ba visszatérvén, sokkal fájdalmasabb és keserűbb emlékek töltötték el szívét, mint amilyen diadallal és boldogan tért vissza leánya, ki állhatatlanabb volt, s könnyen felejtett.

Az özvegy királyné jól tudta, hogy a fényes fogadtatás a boldog anyának szól, akinek fiát visszahelyezték Európa második trónjára, a rossz fogadtatás pedig mintegy büntetésül járt ki neki, IV. Henrik leányának, amiért szerencsétlenség érte.

Miután a hercegnők elfoglalták lakosztályaikat és kipihenték magukat, a férfiak, szintúgy felfrissülve az út fáradalmi után, megint felvették régi szokásaikat és elfoglaltságaikat.

Bragelonne mindenekelőtt atyját kívánta meglátogatni.

Athos visszautazott volt Blois-ba.

Azután D'Artagnannal akart találkozni.

De D'Artagnant lefoglalta a katonai udvartartás újjászervezése, s sehol sem volt található.

Bragelonne jobb híján Guiche-t kereste fel.

De a grófnak a szabóival és Manicamp-mal voltak hosszú tárgyalásai, s ezek egész napját lefoglalták.

Még rosszabbul állt a dolog Buckingham herceggel.

A lord egyik lovat a másik után, egyik gyémántot a másik után vásárolta. Ahány hímzónó, drágakőkereskedő, szabó van Párizsban, mindet lefoglalta magának. Buckingham és Guiche közt többé-kevésbé udvarias párbaj folyt, amelynek sikerére az angol herceg egymilliót is rászánt, Grammont marsall viszont csak hatvanezer frankot adott Guiche-nek. Buckingham nevetve költötte el a millióját.

Guiche sóhajtozott, és ha De Wardes nem siet a segítségére tanácsaival, kitepte volna minden haja szálát.

- Egymillió! - ismételte a gróf mindennap. - Meg fogok bukni a herceg egymilliójával szemben. Miért nem előlegezi nekem örökreszemet a marsall?

- Mert egykettőre elvernéd - szólt Raoul.

- De hát mit törődik ő velem! Ha bele kell pusztulnom, úgyis belehalok, akkor aztán nem lesz szükségem semmire.

- De hát miért kellene meghalnod? - kérdezte Raoul.

- Nem akarom, hogy elegancia dolgában lefőzzön egy angol!

- Kedves grófom - szólt közbe Manicamp -, az elegancia nem költséges, hanem nehéz dolog.
- Úgy van, de a nehéz dolgok sok pénzbe kerülnek, és nekem csak hatvanezer frankom van.
- Kutya teringette! - szólt De Wardes -, ugyancsak zavarban vagy! Költs annyit, mint Buckingham, hiszen ahhoz, hogy neked is egymilliód legyen, csak kilencszáznegyvenezer frankra van szükséged.
- Hol vegyem?
- Csinálj adósságokat.
- Már vannak adósságaim.
- Annál inkább.

De Wardes tanácsai annyira felizgatták Guiche-t, hogy örültségeket követett el, Buckingham viszont legfeljebb csak örülten tékozolt.

A herceg és a gróf esztelen pazarlásainak hírére földerült a párizsi kereskedők arca; és a Buckingham palotától a Grammont palotáig tündéralmokat álmodtak az emberek.

Ez alatt az idő alatt Madame kipihente magát, és Bragelonne levelet írt La Vallière kisasszonynak.

Már négy levél került ki a tolla alól, és egyikre sem érkezett válasz, ám egy reggel, épp amikor Monsieur és Madame esküvői szertartásának kellett végbemennie a Palais-Royal kápolnájában, Raoul, öltözködés közben, egyszerre csak hallja, hogy inasa jelenti:

- Malicorne úr.

„Mit akar tőlem ez a Malicorne?” - gondolta magában Raoul.

- Mondja meg neki, hogy várjon - szólt oda az inasának.

- Ez az úr Blois-ból jön - jegyezte meg az inas.

- Ó, akkor küldd be azonnal! - kiáltott föl Raoul élénken.

Malicorne belépett: szép volt, mint valami kifényesített csillag, és büszke kard pompázott oldalán.

Kecsesen üdvözölte, majd így szólt:

- Bragelonne úr, ezer üdvözetet hozok egy hölgytől.

Raoul elpirult.

- Egy hölgytől? - kérdezte Raoul. - Egy blois-i hölgytől?

- Úgy van, uram, Montalais kisasszonytól.

- Ah, köszönöm, uram, csak most ismertem meg - mondta Raoul. - És mit kíván tőlem Montalais kisasszony?

Malicorne a zsebéből négy levelet vett elő, s átnyújtotta őket Raoulnak.

- A leveleim! Lehetetlen! - szólt Raoul, és elsápadt. - A pecsétjük fel sincs törve!

- Uram, ezek a levelek nem találták meg a címzettet Blois-ban, tehát visszahoztam őket.

- La Vallière kisasszony elutazott Blois-ból? - kiáltott fel Raoul.

- Már egy hete.

- És hol van most?

- Párizsban kell lennie, uram.
  - De honnan tudták meg, hogy ezeket a leveleket én küldtem?
  - Montalais kisasszony megismerte az írását és a pecsétjét - felelte Malicorne.
Raoul elpirult és mosolygott.
  - Aure kisasszony roppant kedves - szólt -, nagyon jószívű és kedves teremtés.
  - Csakugyan, uram.
  - Bizonyára pontosan tud tájékoztatni róla, hogy hol van La Vallière kisasszony. Legalább nem kell őt felkutatnom ebben az óriási Párizsban.
- Malicorne a zsebéből másik paksamétát vett elő.
- Talán - szólt - ebben a levélben megtalálja, amit óhajt tudni.
- Raoul gyorsan feltörte a pecsétet. A levélben Aure kisasszony keze írásával a következő szavak voltak:
- Párizs, Palais-Royal, az egyházi esküvő napján.
- Mit jelent ez? - kérdezte Raoul Malicorne-tól. - Maga tudja, uram?
  - Tudom, vicomte úr.
  - Az Isten szerelmére, hát mondja meg.
  - Lehetetlen megmondanom.
  - Miért?
  - Mert Aure kisasszony megtiltotta.
- Raoul ránézett a furcsa emberre, és hallgatott.
- Legalább - szólalt meg aztán - szerencsét vagy szerencsétlenséget jelent ez rám nézve?
  - Majd meglátja.
  - Nagyon szigorúan veszi a titoktartást.
  - Uram, egy kegyet kérek.
  - Annak a szívességnek a fejében, amit nem akar megtenni?
  - Úgy van.
  - Hát halljuk!
  - Roppant szeretném látni az esküvői szertartást, de nincs belépőjegyet, pedig mindent elkövettem, hogy szerezzek egyet. Nem tudna-e engem bevezetni?
  - Dehogynem.
  - Tegye meg a kedvemért, vicomte úr, kérve kérem.
  - Szívesen megteszem, uram; majd velem jön.
  - Uram, a leghálásabb lekötelezettje vagyok.
  - Azt hittem, maga Manicamp úr barátja!
  - Az vagyok, uram. De ma reggel, mialatt ő felöltözködött, ráejtettem vadonatúj ruhájára egy palack fénymázt, erre rám támadt, karddal a kezében, úgyhogy el kellett menekülnöm. Ezért nem mertem tőle belépőjegyet kérni. Az életembe került volna.

- Érthető is - szólt Raoul. - Amennyire Manicamp urat ismerem, megölni is képes azt, aki, szerencsétlenségére, oly bűnt követ el, mint amelyet maga elkövetett. De a maga dolgát eligazítom, csak bekapcsolom a köpönyegem, és máris elkísérem és bevezetem a kápolnába.

Montalais kisasszony meglepetése

Madame esküvője a Palais-Royal kápolnájában szigorúan megválogatott udvaroncok körében folyt le.

De bármily magas kitüntetést jelentett is a meghívó, Raoul, ígéretéhez híven, mégis bevezette Malicorne-t, aki roppant kíváncsi volt az érdekes látványosságra.

Amint eleget tett ígéretének, Raoul Guiche-hez lépett, akinek arca, fényes ruhájával ellentétben, a fájdalomtól annyira meggyötört volt, hogy csak Buckingham herceg arca versenyezhetett vele roppant halványságával és levertségével.

- Vigyázz magadra, gróf - szólt Raoul, barátjához lépve, és felkészülve, hogy támogatására siessen abban a percben, amikor az érsek megáldja a hitvespárt.

Valóban, Condé herceg látható kíváncsisággal szemlélte a fájdalom megtestesítőit, Buckinghamet és Guiche-t, akik úgy álltak a templomhajó két oldalán, mint két kariatida.

A gróf erőt vett magán.

Az egyházi szertartás után a király és a királyné átment a, nagyterembe, ahol bemutatták nekik Madame-ot és kíséretét.

Mindenki észrevette, hogy a király, szép sógornőjét megpillantva, egész odáig van a csodálkozástól, és szívből jövő bókokat mond neki.

Azt is megfigyelték, hogy az anyakirályné hosszú, álmodozó pillantást vetve Buckinghamre, Motteville-né asszonyhoz²⁸ hajol, és ezt mondja neki:

- Mennyire hasonlít az apjára, ugye?

Végül azt is megfigyelhették, hogy Monsieur mindenkit megfigyel, és meglehetősen elégedetlennek látszik.

A hercegek és nagykövetek fogadása után Monsieur a királytól engedélyt kért, hogy bemutathassa neki valamint Madame-nak új udvartartása hölgyeit.

- Nem tudja, vicomte - kérdezte halk hangon Condé herceg Raoultól -, hogy Monsieur udvarát eléggé jó ízlésű személy állította-e össze, és lesz-e szerencsénk néhány csinos archoz?

- Egyáltalán nem tudok róla, Hercegúr - felelte Raoul.

- Ó, csak megjátssza a tudatlant!

- Hogy érti ezt nagyméltóságod?

- Maga Guiche gróf barátja, ő pedig Monsieur barátai közé tartozik.

- Ez igaz, de a dolog engem annyira nem érdekelt, hogy egyetlen kérdést sem intéztem Guiche grófhhoz, Guiche gróf pedig, minthogy nem kérdeztem, nem is nyilatkozott előttem.

- Hát Manicamp?

- Manicamp urat csakugyan láttam Le Havre-ban és a Le Havre-párizsi úton, de ügyeltem rá, hogy tőle se kérdezzek többet, mint Guiche-től. Különben is, tudhat-e Manicamp egyáltalán valamit, hiszen csak másodrendű szerepet játszik?

---

²⁸ Ausztriai Anna komornája (1621-1689), akinek emlékirataiból sok minden kiderült úrnőjéről.

- De hát, kedves vicomte, hol él? - szólt Condé. - Hiszen ilyen alkalmakkor a másodrendű személyek a legbefolyásosabbak, amit az is bizonyít, hogy az új udvartartásba csaknem mindenki úgy került bele, hogy Manicamp bemutatta Guiche grófnak, Guiche pedig Monsieur-nak.

- Hát, énnekem minderről halvány sejtelmem sem volt - felelte Raoul -, és csupa újság számomra, amit nagyméltóságod velem közölni kegyeskedett.

- Elhiszem, bármennyire hihetetlen is, de különben sem kell sokáig várnunk: itt van már a repülő század, ahogy a jó Katalin királyné szokta mondani. Jóságos ég! Mennyi szép fiatal arc!

Csakugyan, nagy csapat fiatal leány vonult be a terembe Navailles-né asszony²⁹ vezetésével, és a hölgyek kiválogatása dicsőségére vált Manicamp-nak, ha csakugyan akkora része volt benne, mint aminőt Condé herceg tulajdonított neki, mivel a kedves látvány mindenkit elbájolt, aki, mint Condé herceg is, a női szépség értője volt. Egy húsz-huszonegy év körüli fiatal szőke hölgy, tágra nyitva nagy kék szemét, amelyből vakító villámok villantak elő, haladt a menet élén, és legelőször őt mutatták be az udvarnak.

- Tonnay-Charente kisasszony - mondta Monsieur-nak az öreg Navailles-né.

Monsieur, Madame előtt meghajolva, megismételte:

- Bemutatom Tonnay-Charente kisasszonyt.

- Hát igen, elég kellemes hölgy - mondta Condé herceg, és Raoul felé fordult -, és csinos!

- Csakugyan csinos - szólt Raoul -, bár kissé gögösnek látszik.

- Eh! ismerjük már ezt a fajta rátartiságot! Három hónapon belül kezes bárány lesz. De nézze csak, újabb szépség következik.

- Hohó! - szólt Raoul -, ezt a szépséget én ismerem.

- Aure de Montalais kisasszony - jelentette Navailles-né asszony, Monsieur pontosan ismételte a kisasszony nevét.

- Szent Isten! - kiáltott fel Raoul, és tágra meredt szemmel nézett a bejáró felé.

- Mi baj? - kérdezte a herceg. - Talán csak nem Aure de Montalais kisasszony miatt sóhajtotta ezt a hatalmas „Szent Isten”?

- Nem, nagyméltóságú uram, nem - felelte Raoul, halálsápadtan és remegve.

- Ha tehát nem Aure de Montalais kisasszony, akkor bizonyára az a bájos szőkeség, aki most következik. Szép szeme van, szavamra! Kicsit sovány, de roppant bájos.

- La Baume Le Blanc de La Vallière kisasszony - jelentette be Navailles-né asszony.

Ez a név szíven ütötte Raoult, és szívéből bánatfelhő szállt a szemére.

Többé semmit nem látott, nem hallott, úgyhogy Condé herceg, akinek gúnyos megjegyzéseire Raoul néma maradt, otthagya, hogy közelebbről megnézze az ifjú hölgyeket, akiket első pillantásra már jól megnézett.

„Louise itt van! Louise mint Madame udvarhölgye!” - morfondírozott magában Raoul.

---

²⁹ Ifjú korában Ausztriai Anna, később a fiatal királyné udvarhölgye, az ifjú hölgyek felügyelője (1625-1700); 1666-ban kegyvesztett lett, mert befalaztatta az ajtót, melyen át XIV. Lajos éjszakánként belopózott az ifjú udvarhölgyekhez.

És szeme, mintha nem akarná elhinni a valóságot, Louise-ról Montalais-ra tévedt.

Az bizony már levetette félénkségét, amelyet amúgy is csak a bemutatás szertartására és a tisztelgő térdhajlás idejére öltött magára.

Montalais kisasszony abból a sarokból, ahol állt, elég nyugodtan vizsgálta a jelenlevőket; és megpillantva Raoult, mulatott azon a mély felinduláson, amelyet La Vallière kisasszony jelenléte keltett a szegény szerelmes fiúban.

Huncut, pajkos, gúnyos tekintete, amelyet Raoul el akart kerülni, és mégis minduntalan fürkészt, valóságos kínszenvedést okozott az ifjú embernek.

Ami Louise-t illeti, lehet hogy természetes félénksége miatt, vagy egyéb okból, amelyről Raoul nem tudhatott, állandóan lesütötte szemét, és ijedten, kábultan, elfúló lélegzettel félrehúzódott, amennyire csak lehetett, nem törődve még azzal sem, hogy Montalais folyton lökdösi a könyökével.

Mindez oly titokzatos volt Raoul szemében, hogy szegény vicomte nagy jutalmat fizetett volna annak, akitől megkaphatja a nyitját.

De senki sem adhatta meg, még Malicorne sem, aki kissé nyugtalan lett annyi nemes főúr közt, és zavarba hozta Montalais kisasszony gúnyos tekintete is, ezért körívben haladva, lassankint elhelyezkedett az udvarhölgyek csoportja mögött, néhány lépésnyire Condé hercegtől, és oly közel Aure kisasszonyhoz, hogy a hangját is hallhatta, mintha ellenállhatatlan erő vonzaná, mint szerény bolygót a planétához.

Amikor Raoul magához tért, bal kéz felől ismerős hangok ütötték meg fülét.

Csakugyan De Wardes, Guiche gróf és Lorraine lovag beszélgetett egymással.

Oly halk hangon társalogtak, hogy még hangjuk zümmögését is alig lehetett hallani a hatalmas teremben.

Egy helyben állva, kiegyenesedve, egymáshoz való odahajlás nélkül egymásra se nézve beszélgetni, oly tehetséget kívánt, amelynek nagyszerűségét az újonnan érkezettek nem is tudták volna méltányolni. Bizony, nem akármilyen gyakorlat kell az ilyen szemhunyorítás, fej mozdítás nélkül való társalgáshoz, amely mintha egy szoborcsoport beszélgetése volna.

És csakugyan: amikor a király és a királynék nagy cercle-t tartottak, s látszólag mindenki szinte vallásos csöndben hallgatta a felségek szavait, szép számmal akadtak olyanok, akik ilyen néma beszélgetéseket folytattak, s ezekben nem a hízelgés volt éppen az uralkodó hang.

Raoul azonban roppant ügyesen elsajátította a néma beszélgetést, amely nem sérti az udvari etikettet, és néha az emberek ajkának mozgásából is kitalálta szavaikat.

- Ki ez a Montalais? - kérdezte De Wardes. - Ki az a La Vallière? Kik ezek a vidéki hölgyek, akik most egyszerre fölkerültek Párizsba?

- Montalais-t ismerem - mondta Lorraine lovag -, nagyon kedves leány, s jól elszórakoztatja majd az udvart. La Vallière pedig bájos leány, de sántít.

- Pfuj! - szólt De Wardes.

- Ne pfujozzon, De Wardes. A sántákról van néhány nagyon szellemes és főként erősen jellemző latin mondás.

- Uraim, uraim - szólt Guiche gróf, nyugtalanul tekingetve Raoulra -, mérsékeljék magukat kissé, kérem.

De a gróf nyugtalansága, legalábbis látszatra, fölösleges volt, Raoul megőrizte higgadt és közömbös magatartását, bár egy szó sem került el a figyelmét mindabból, amit beszélgettek. Mintha pontosan feljegyezte volna mindazt a szemtelen és szabadszájú nyilatkozatot, amiket De Wardes és Lorraine mondtak, hogy alkalomadtán számon kérje tőlük.

De Wardes valószínűleg megsejtette Raoul gondolatát, mert így folytatta:

- Kik a kedvesei ezeknek a hölgyeknek?

- Montalais kisasszonynak? - kérdezte a lovag.

- Hát először is Montalais kisasszonynak ki a szeretője?

- Eh, az ördögbe, hát maga, én, Guiche gróf és mindenki, akinek kedve lesz hozzá.

- És a másoknak?

- La Vallière kisasszonynak?

- Annak.

- Vigyázzanak, uraim - kiáltott fel Guiche gróf, hogy elejét vegye De Wardes válaszának -, vigyázzanak, Madame ide figyel.

Raoul kezét csuklóiig bemélyesztette zekéje kivágásába, s keblét és csipkebodrát marcangolta.

De éppen a szegény nőket fenyegető mohó vágy láttán jutott Raoul komoly elhatározásra.

„Szegény Louise - tépelődött -, bizonyára tisztességes célból és tisztességes támogatás segítségével került ide; meg kell tudnom, ki a pártfogója.”

És Malicorne ügyeskedését utánozva, az udvarhölgyek csoportja felé igyekezett.

Nemsokára véget értek a bemutatások, és a király, aki nem vette le hódoló és bámuló szemét Madame-ról, a két királynéval együtt távozott az ünnepi fogadások terméből.

Lorraine lovag ismét elfoglalta a helyét Monsieur mellett, s mialatt a herceget kísérte, halkan a fülébe fröccsentette annak a méregnek néhány csöppjét, amelyet egy óra óta gyűjtögetett, és szemével új arcokat keresett, néhány még boldog szívet sejtve mögöttük.

A király, távoztában, magával vonta a teremben levők egy részét, de akik az udvaroncok közül függetlenebbek vagy nőbarátok voltak, kezdtek a hölgyek felé közeledni.

Condé herceg bókokat mondott Tonny-Charente kisasszonynak. Buckingham madame de Chalais-nak és madame de La Fayette-nak³⁰ udvarolt, akiket Madame máris kitüntetett és szeretett. Ami Guiche gróftól, otthagya Monsieur-t, mihelyt egyedül közeledhetett Madame-hoz, és élénken elbeszélgetett nővérel, Valentinois asszonnyal, valamint Créqui és Châtillon kisasszonnyal.³¹

A sok mindenféle politikai és szellemi érdekltség közepett Malicorne szeretett volna Montalais-val beszélgetni, de a kisasszony inkább Raoullal csevegett volna, már csak azért is, hogy kiélvezze Bragelonne meglepetését és kérdéseit.

Raoul egyenesen La Vallière kisasszonyhoz ment, és mély bókokkal üdvözölte.

Louise, meglátva őt, elpirult és dadogott, de Montalais a segítségére sietett.

---

³⁰ Finom tollú francia író (1634-1692), a *Clèves hercegnő* című regény, több novella és az 1688-89-es évek francia királyi udvarát bemutató emlékiratok szerzője.

³¹ Az itt felsorolt hölgyek mind nevezetes francia családok tagjai.

- Hát, amint látja - mondta -, itt vagyunk, vicomte úr.
- Látom, hogy itt vannak - szólt mosolyogva Raoul -, és épp ezért kérek egy kis magyarázatot. Malicorne legbájosabb mosolyával közeledett a csoport felé.
- Húzódjon kicsit félre, Malicorne úr - mondta neki Montalais -, igazán túlságosan kíváncsi. Malicorne az ajkába harapott, és két lépést hátrált, anélkül, hogy egy szót is szólt volna. Csak mosolya változott meg: nyílt mosolya gúnyosra fordult.
- Magyarázatot kér tőlünk, Raoul úr? - kérdezte Montalais.
- Természetesen; azt hiszem, elegendő okom van rá, hiszen La Vallière kisasszony Madame udvarhölgye lett!
- Miért ne lehetne Louise is ugyanúgy udvarhölgy, mint én? - kérdezte Montalais.
- Akkor hát fogadják szerencsekívánataimat, hölgyeim - szólt Raoul, mivel úgy vette észre, hogy a hölgyek nem akarnak neki egyenes választ adni.
- Ó, milyen kimerően kíván nekünk szerencsét, vicomte úr.
- Én?
- Bizony! Tanúm rá Louise.
- Bragelonne úr talán úgy gondolkodik, hogy ez az állás fölötte áll annak, ami társadalmi rangom szerint megillet - dadogta Louise.
- Ó, dehogya, kisasszony - felelte hevesen Raoul -, hiszen jól tudja, hogy nem így gondolkodom. Én azon se csodálkoznám, ha királynői trónra kerülne, nemhogy erre a helyre. Csak azon csodálkozom, hogy csupán máma, és véletlenül tudtam meg.
- Igaz is! - szólt Montalais szokásos szelességével. - Louise, te nem érted, nem is értheted meg Bragelonne úr viselkedését. Ő négy levelet írt neked Blois-ba, de ott akkor már csak anyád maradt. Meg kellett akadályoznom, hogy a levelek az ő kezébe kerüljenek, tehát elfogtam őket, és visszaküldtem Raoul-nak; ilyenformán ő azt hitte, hogy te Blois-ban vagy, holott Párizsban voltál, főként pedig azt nem tudta, hogy magasabb méltóságra emelkedtél.
- Micsoda? Hát te nem értesítetted Raoult, mint ahogy megkértelek rá? - kiáltott fel Louise.
- Hogyisne, hogy aztán szigorú legyen hozzánk, bölcs elveket hangoztasson előttünk, és lerombolja, amit mi oly nagy fáradsággal hoztunk össze? Dehogya értesítettem!
- Tehát nagyon szigorú vagyok? - kérdezte Raoul.
- Különben is - folytatta Montalais kisasszony -, így láttam jobbnak. Én Párizsba készültem, maga nem volt ott, Louise keserves könnyeket sírt. Magyarázza a dolgot, ahogy akarja, de én megkértem pártfogómat, aki nekem a kinevezést kijárta, hogy Louise számára is járjon ki egy udvarhölgyi állást. A kinevezés megjött. Louise elutazott, hogy megrendelje ruháit, én pedig még Blois-ban maradtam, minthogy az enyéme már készen voltak. Ekkor kaptam meg leveleit, visszaküldtem őket egy levélke kíséretében, amely meglepetést ígért magának. A meglepetés, kedves uram, itt van, azt hiszem, örül neki, egyebet ne kívánjon. Jöjjön, Malicorne úr, itt az ideje, hogy magukra hagyjuk a fiatalokat, gondolom, ezer mondanivalójuk van egymásnak. Adja a kezét; remélem, kellőképpen méltányolja ennek a nagy kitüntetésnek a horderejét, Malicorne úr?
- Bocsánat, kisasszony - szólt Raoul, megállítva a bolondos kedvű leányt, szavainak komoly hangsúlya ellentéte volt Montalais kisasszony könnyed modorának. - Bocsásson meg, de megtudhatom-e a pártfogójuk nevét? Mert megértem, hogy kegyednek, kisasszonyom,

pártfogója van... - Raoul bókolva meghajolt, és folytatta: - De nem látok ugyanolyan okokat fennforogni La Vallière kisasszony pártfogolása ügyében.

- Hát, Istenem! Raoul úr - mondta naivul Louise -, az én kinevezésem ügye nagyon egyszerű. Én nem látom okát, miért ne mondjam el... Az én pártfogóm Malicorne úr.

Raoul egy pillanatig ámulva nézett maga elé, azon töprengve, nem üznek-e vele tréfát. Aztán Malicorne felé fordult kérdőleg. De Malicorne már messze járt, mert Montalais kisasszony magával ragadta.

La Vallière kisasszony egy lépést tett, hogy kövesse barátnőjét, de Raoul szelíd erőszakkal visszatartotta.

- Könyörgök, Louise - mondta -, maradjon egy szóra.

- De Raoul úr - mondta Louise és fülig pirult -, csak mi ketten maradtunk itt. Már mindenki távozott... Nyugtalankodni fognak miattunk, keresni fognak.

- Ne féljen semmitől - szólt a fiatalember mosolyogva -, nem vagyunk mi olyan fontos személyek, hogy távollétünk bárkinek is feltűnne.

- Hát a szolgálatom, Raoul úr?

- Legyen nyugodt, kisasszony, ismerem én az udvari szokásokat. A kegyed szolgálata csak holnap kezdődik, marad tehát néhány szabad perce, amely alatt felvilágosítást adhat nekem arról, amit kérdezni szeretnék.

- Milyen komolyan beszél, Raoul úr! - mondta Louise nagyon nyugtalanul.

- A helyzet is nagyon komoly, kisasszony. Meghallgat engem?

- Hallgatom. Csakhogy, uram, ismétlem, magunk vagyunk a teremben.

- Igaza van - szólt Raoul.

És karját nyújtva a fiatal leánynak, átvezette a fogadóteremmel szomszédos folyosóra, amelynek ablakai a térre nyíltak.

Minden ember a középső ablak körül tolongott, amelynek külső erkélyéről látni lehetett az elutazás lassú előkészületeinek minden részletét.

Raoul kinyitotta az egyik oldalablakot, és ott négy szemközt beszélhetett La Vallière kisasszonnyal.

- Louise - kezdte -, jól tudja, hogy gyermekkorom óta úgy szeretem magát, mintha húgom volna, és magával közöltem bizalmasan minden fájdalomat, minden reményemet.

- Igaz - felelte Louise egész halkán -, igaz. Raoul úr, tudom.

- Maga pedig mindig ugyanazzal a barátsággal, ugyanazzal a bizalommal viszonyozta az enyémet. Miért van az, hogy mostani találkozásunk alkalmával maga többé nem az én őszinte barátnőm? Miért nem volt hozzám bizalommal?

La Vallière nem felelt.

- Én azt hittem, hogy szeret engem - szólt Raoul, s a hangja mindjobban remegett. - Én azt hittem, hogy maga beleegyezett mindazokba a tervekbe, melyeket közösen szőttünk boldogságunkról, amikor kettesben járkáltunk Cour-Cheverny nagy fasorában és a Blois-ba vivő út nyárfái alatt. Miért nem felel, Louise?

Raoul elhallgatott.

- Mondja, Louise - kérdezte aztán, levegő után kapkodva -, talán már nem szeret?

- Ezt egyáltalán nem mondtam - felelte egész halkán Louise.

- Ó, csak mondja meg bátran, kérem rá. Életem minden reményét magára építettem, és azért választottam magát, mert olyan szelíd és egyszerű. Vigyázzon, el ne kápráztassa ez az udvar, amely mindent és mindenkit megront, s ahol egykettőre megöregszik minden fiatal lélek. Louise, zárja be fülét, hogy ne hallja, amiket itt beszélnek, hunyja be a szemét, hogy ne lássa maga előtt a rossz példákat, csukja össze ajkát, hogy ne szívhassa magába a mérgező levegőt. Feleljen nekem őszintén, kertelés nélkül: igaz-e az, amit Montalais kisasszony mondott? Louise, maga csak azért jött Párizsba, mert én nem vagyok többé Blois-ban?

La Vallière kisasszony elpirult, és arcát kezébe temette.

- Ugye, így van? - kiáltott föl Raoul szerelmesen. - Ugye, csak azért jött Párizsba? Ó, úgy szeretem, ahogy még sohasem szerettem! Köszönöm, Louise, a hűségét. De énnekem el kell magamat határoznom valamire, hogy magát minden sértéstől, minden kísértéstől megóvjam. Louise, ebben a könnyű erkölcsű és csapodáran szerelmes korban az az udvarhölgy, aki egy fiatal hercegnő udvarába kerül, védtelenül ki van téve mindenféle kísértő csábításnak. Ez az állapot semmiképp sem felelhet meg magának. Férjes asszonynak kell lennie, különben nem tisztelik.

- Férjes asszonynak?

- Úgy van.

- Ó, Istenem!

- Itt a kezem, Louise, tegye bele a maga kezét.

- De hát atyjaura?...

- Apám nem korlátoz engem.

- De...

- Megértem az aggodalmát. Ki fogom kérni apám tanácsát.

- Ó, Raoul úr, gondolja meg a dolgot, várjon.

- Várnom lehetetlen. Meggondolni, Louise, meggondolni, amikor magáról van szó, sértés volna magára nézve. Adja a kezét, drága Louise. Én a magam ura vagyok. Apám beleegyezését fogja adni, bizonyosra veheti. A kezét, Louise, ne várakoztasson meg, feleljen gyorsan, csak egy szót, különben azt kell hinnem, hogy az első lépés, amelyet ebben a palotában tett, megváltoztatta örökre, megváltoztatta az udvar kegyének egyetlen sugara, a királynék egyetlen mosolya, a király egyetlen pillantása.

Raoul még ki sem ejtette a király nevét, s La Vallière oly fehér lett, mint a halotti gyolcs; bizonyára azért, mert megijedt Bragelonne rajongásától.

De aztán egyetlen mozdulattal, mely gyors volt, mint a gondolat, mindkét kezét beletette Raoul kezébe.

Majd elfutott, anélkül, hogy egy szót is szólt volna, és eltűnt, anélkül, hogy hátratekintett volna.

Kezének érintésétől Raoul egész testén borzongás futott végig.

A leány letette kezébe a maga szent esküvését, mintha a szerelem bírta volna rá a szűzien félnék leánykát az ünnepélyes fogadalomra.

Athos beleegyezése

Raoul a Palais-Royalból oly tervekkel távozott, amelyeknek végrehajtása nem tűrt halasztást.

Tehát még az udvarban lóra pattant, és nekivágott a Blois-ba vivő útnak, mialatt a Palais-Royalban végbement Monsieur és az angol hercegnő menyegzője, az udvaroncok nagy vidámsága, s Guiche gróf és Buckingham nagy fájdalma közepett.

Raoul gyorsan járt, tizennyolc óra múlva már Blois-ban volt.

Az úton előkészítette legkitűnőbb érveit.

A szerelmi láz olyan érv, amelyet nem lehet megcáfolni, és Raoul lázban égett.

Athos éppen dolgozószobájában ült, és néhány oldalt írt hozzá emlékirataihoz, midőn Raoul, akít Grimaud vezetett be, belépett hozzá.

Athos éles elméjének csak egy szempillantásra volt szüksége, hogy felismerje fia lépésének rendkívüliségét.

- Úgy látom, nagyon fontos dologban keres föl - szólt Athos, és székkal kínálta Raoul, miután megölelte.

- Nagyon fontos dologban, uram - felelte a fiatalember -, és arra kérem, hogy hallgasson meg azzal a jóakarató figyelmességével, amelyet sohasem tagadt meg tőlem.

- Beszéljen, Raoul.

- Uram, elmondom a meztelen tényt, minden bevezetés és köntörfalazás nélkül, amely méltatlan volna olyan emberhez, mint apámuram: La Vallière kisasszony Párizsban van mint Madame udvarhölgye. Alaposan megvizsgáltam szívemet; én szívem mélyéből szeretem La Vallière kisasszonyt, és nem tűrhetem, hogy olyan állást foglaljon el, amelyben jó híre és erénye veszedelemben forog. Szeretném tehát feleségül venni La Vallière kisasszonyt, uram, és arra kérem, egyezzen bele a házasságba.

Míg Raoul beszélt, Athos merev hallgatásba burkolózott.

Raoul kezdetben hidegvérűséget színlelt, de végül minden szavát átfűtötte nagy felindulása.

Athos némi szomorúságtól fátyolozott, átható tekintetet vetett Bragelonne-ra.

- Tehát alaposan meggondolta a dolgot? - kérdezte tőle.

- Meggondoltam, uram.

- Azt hiszem, már megmondtam véleményemet erről a frigyről.

- Tudom, uram - szólt Raoul nagyon halkán -, de azt is mondta, hogy ha ragaszkodnám hozzá...

- És ragaszkodik?

Bragelonne alig hallhatóan igent rebegett.

- Szenvedélye valóban igen erős lehet - folytatta nyugodt hangon Athos -, mert makacsul kitart mellette, bármennyire ellenzem is ezt a házasságot.

Raoul végighúzta a homlokán remegő kezét, és letörülte a verejtéket, amely csurgott róla.

Athos ránézett, és nagy részvét szállta meg szívét.

Fölkelt.

- Az én személyes érzéseim természetesen nem jelenthetnek semmit - szót Athos -, minthogy nem énrólam van szó. Fölkeresett engem, rendelkezésére állok... Voltaképp mit óhajt tőlem?

- Ó, az elnézését, uram, mindenekelőtt az elnézését kérem -, szólta Raoul, és megfogta apja kezét.

- Raoul, félreérti, amit maga iránt érzek. Szívemben több van, mint amit elnézésnek nevez - felelte a gróf.

Raoul megcsókolta apja kezét, amelyet kezében tartott, oly szeretettel, mintha szerelmese kezét csókolt volna meg.

- Jó, jó, Raoul - szólta Athos -, mondja meg, mit írjak alá?

- Ó, semmit, uram, semmit. Csak jó volna, ha szíveskednék levelet írni a királynak, és őfelségétől, akinek én szolgája vagyok, engedélyt kérni, hogy elvehessem feleségül La Vallière kisasszonyt.

- Az ötlet nagyon jó, Raoul. Csakugyan rajtam kívül, sőt fölöttem, van még egy ura, a király! Így tehát kettős jóváhagyás alá terjeszti ügyét, és ez becsületes eljárás.

- Ó, uram!

- Én nyomban teljesítem is kérését, Raoul.

A gróf az ablakhoz ment, könnyedén kihajolt és kikiáltott:

- Grimaud!

Grimaud kidugta a fejét a jázminlugasból, amelyet éppen tisztogatott.

- A lovaimat - szólta a gróf.

- Mit jelent ez a parancs, uram?

- Két óra múlva indulunk.

- Hova?

- Párizsba.

- Párizsba! Eljön velem Párizsba? - kérdezte Raoul.

- A király, ugye, Párizsban van?

- Kétségkívül.

- Tehát akkor Párizsba kell mennünk. Nem? Vagy talán megzavarodott?

- De uram - szólta Raoul, akit csaknem megijesztett apja engedékenysége -, a világegyetemért sem kívántam ennyi fáradságot, hiszen megteszi egy egyszerű levél is...

- Raoul, túlságosan fontos embernek tart engem. Nem illik, hogy egyszerű nemes, mint én, a királyának levelet írjon. Beszélni akarok, és beszélnem is kell őfelségével. Meg is teszem. Együtt indulunk útnak, Raoul.

- Ó, milyen jó hozzám, uram!

- Mit gondol, őfelsége jóakarátú? - kérdezte Athos.

- Irántam?

- Igen.

- Ó, hogyne, feltétlenül.

- Honnan tudja?

- Magának a királynak a szájából.

- Milyen alkalommal?

- Az alkalom az volt, hogy D'Artagnan úr öfelsége figyelmébe ajánlott engem, azt hiszem, akkor, amikor a Grève téren öfelségéért kardot rántottam. Minden önhittség nélkül hinnem kell, hogy öfelsége nagy jóakarattal gondol rám.

- Annál jobb!

- De kérve kérem, uram - folytatta Raoul -, ne legyen velem szemben olyan kimért és tartózkodó, ne éreztesen velem megbánást, amiért mindennél erősebb érzésemre hallgattam.

- Ezt már másodszor mondja nekem, Raoul, de nincs rá semmi szükség; formai beleegyezésemet kéri, ezt én megadom. El van intézve, ne beszéljünk többet róla. Jöjjön és nézze meg az új ültetvényeimet, Raoul.

A fiatalember tudta, hogy amikor a gróf határozott akaratát fejezi ki, többé ellentmondásról szó sem lehet.

Lehajtotta fejét és követte atyját a kertbe.

Athos lassankint megmutogatta fiának az oltványokat, az új hajtásokat és az újonnan ültetett fákat.

Nyugalma mindinkább zavarba hozta Raoult. Úgy érezte, hogy a szerelem, amely szívét betölti, oly nagy, hogy el se fér ezen a nagy világon. Hogyan lehetséges mégis, hogy Athos szíve így elzárkózik hatása elől?

Bragelonne tehát összeszedte minden erejét és egyszerre felkiáltott:

- Uram, lehetetlen, hogy valami különös oka ne legyen visszautasítani La Vallière kisasszonyt, ki olyan jó, szelíd, tiszta teremtés, hogy atyám rendkívüli bölcsessége, fennkölt szelleme okvetlenül fel kell ismerje értékét. Az ég szerelmére kérem, mondja meg, nincs-e atyám és az ő családja közt valami titkos ellenségeskedés, valami örökletes gyűlölködés.

- Látja, Raoul, azt a gyönyörű gyöngyvirágágyat? - szólt Athos. - Nézze, milyen jót tesz neki az árnyék és a nedvesség, különösen az egyiptomi fügefa leveleinek árnyéka, melynek résein áttör ugyan a meleg, de nem a nap pusztító heve.

Raoul megállt, ajkába harapott, majd érezve, hogy a vér halántéka felé tolul, így bátran szólt:

- Uram, magyarázatért könyörgök. Ne felejtse el, hogy fia már férfisorba serdült.

- Akkor hát - felelte Athos, szigorúan fölvetve fejét - bizonyítsa be nekem, hogy férfi, mert azt egyáltalán nem bizonyította be, hogy engedelmes fiam. Arra kértem, várjon addig, míg egy fényes házasság lehetősége nem kínálkozik, s a nemesség legelőkelőbb soraiban találtam volna magának feleséget. Azt szerettem volna, hogyha a dicsőség és a vagyon adta kettős fényben tündökölné: feljogosítja rá nemesi származása.

- Uram - kiáltott fel Raoul, akit elragadott a hev -, a minap szememre vetették, hogy nem ismerem anyámat.

Athos elsápadt; aztán komoran összevonta szemöldökét, mint valami hatalmas antik isten.

- Nagyon szeretném tudni, hogy mit felelt rá, uram? - kérdezte méltóságteljesen.

- Ó, bocsásson meg... bocsásson meg... - dadogta a fiatalember, egy csapásra lehülve.

- Nos, mit felelt rá, uram? - kérdezte a gróf, és dobantott a lábával.
- Uram, én karddal a kezemben álltam ott; az, aki megsértett, vívóállásba helyezkedett, és én a kardját kivágtam a közeli palánkon, aztán a kardja után dobtam őt magát is.
- És miért nem ölte meg?
- Őfelsége tiltja a párbajt, uram, és abban a pillanatban őfelsége követe voltam.
- Helyes - felelte Athos -, de eggyel több ok, hogy személyesen menjek el a királyhoz.
- Mit fog tőle kérni, uram?
- Felhatalmazást, hogy karddal torolhassam meg a rajtunk esett sértést.
- Uram, ha nem úgy jártam el, ahogy kellett volna, bocsásson meg, nagyon kérem.
- Ki tesz magának szemrehányást, Raoul?
- Szemrehányást érzek ki abból, hogy engedélyt akar kérni a királytól.
- Raoul, én arra fogom kérni őfelségét, hogy írja alá a maga házassági szerződését.
- Uram!...
- De egy feltétellel...
- Feltételre volna szüksége velem szemben? Parancsoljon, és én engedelmeskedem.
- Azzal a feltétellel - folytatta Athos -, hogy megmondja annak a nevét, aki így beszélt az édesanyjáról.
- De uram, mivégre kell tudnia a nevét? Velem szemben követték el a sértést, ennél fogva, ha a király megengedi, nekem is kell megtorolnom.
- Annak az embernek a nevét kérem!
- Nem engedhetem meg, hogy veszélynek tegye ki magát!
- Don Diegónak³² tart netán? Annak az embernek a nevét kérem!
- Mindenáron követeli?
- Akarom.
- De Wardes vicomte.
- Vagy úgy! - mondta nyugodtan Athos. - Jól van, őt ismerem. Hanem a lovaink föl vannak szerszámozva, uram; nem két óra múlva indulunk, hanem azonnal. Lóra, uram, lóra!

---

³² Corneille *Cid* című tragédiájában az ősz Don Diego fiával toroltatja meg a rajta esett sérelmet.

Monsieur féltékeny Buckingham hercegre

Mialatt La Fère gróf Raoullal Párizs felé lovagolt, a Palais-Royal olyan jelenetnek volt színhelye, amelyet Molière pompás komédiának nevezett volna.

Monsieur, négy nappal esküvője után, miután gyorsan bekapta reggelijét, durcás ajakkal, összeráncolt szemöldökkel tért meg lakosztályába.

A reggeli nem volt valami vidám, Madame a saját lakosztályába kérte a reggelijét.

Monsieur tehát baráti körben reggelizett.

Csak Lorraine lovag és Manicamp vett részt a villásreggelin, amely háromnegyed óráig tartott, ami alatt senki sem szólt egy szót sem.

Manicamp, nem lévén annyira bizalmasa a fenséges úrnak, mint Lorraine lovag, hiába próbálta kiolvasni a herceg szeméből, hogy miért vág olyan dühös arcot.

Lorraine loagnak semmit sem kellett kitalálnia, minthogy minden titkot tudott; ő azzal a rendkívül pompás étvággyal evett, amelyet mások bűja-baja szerzett neki, egyszersmind élvezve Monsieur bosszúságát és Manicamp zavarát. Abban lelte mulatságát, hogy szorgalmasan falatozott, ily módon kényszerítve a türelmetlen herceget, hogy asztalnál maradjon, holott már tükön ült.

Monsieur néha bánta, hogy annyira bizalmába fogadta Lorraine lovagot, mivel ennek következtében a lovag egyáltalán nem törődött többé az etikett szabályaival.

Monsieur éppen megbánásának ilyen pillanatában volt, de épp annyira félt a lovagtól, mint amennyire szerette, és megelégedett azzal, hogy magában dühöngött.

Néha égre emelte a szemét, aztán lenézett a pástétomszeletekre, melyekkel a lovag derekasan küzdött, végül, nem mervén kifakadni, olyan némajátékot produkált, hogy Arlecchino is megirigyelhette volna érte.

Végül is nem bírta tovább, és a gyümölcsnél felpattant a helyéről, dühöngve, mint már jeleztük, és magára hagyta a lovagot, hadd reggelizzék kedvére.

Manicamp, látván, hogy Monsieur felkel, felugrott helyéről, asztalkendővel a kezében.

Monsieur nem is annyira ment, mint inkább futott át az előszobába, és az ajtónállónak, akit előtalált, halk szóval valami parancsot adott.

Majd visszafordult, és hogy ne kelljen keresztülmennie az ebédlőn, végigment a saját szobáin, azzal a szándékkal, hogy fölkeresi az anyakirálynét imaszobájában, ahol rendszerint tartózkodott.

Délelőtt tíz óra lehetett.

Ausztriai Anna éppen írt, mikor Monsieur belépett.

Az anyakirályné nagyon szerette ezt a szép arcú és szelíd jellemű fiát.

Monsieur csakugyan gyöngédebb, vagy ha úgy tetszik, nőiesebb volt a királynál.

Édesanyját apró női érzelgőségekkel nyerte meg, amelyek mindig tetszenek a nőknek; s Ausztriai Anna, ki hön áhított egy leánygyermeket, ebben a fiában megtalálta csaknem mindazt a figyelmességet, hízelgést és kedveskedést, ami egy tizenkét éves gyermekre jellemző.

Ilyenformán Monsieur az anyjánál töltött idők alatt egyebet sem csinált, mint szép karját csodálta, tanácsot adott pástétomok elkészítésére és különböző illatszereceptekre, amikről Ausztriai Anna híres volt. Aztán bájos, gyermekes módon megcsókolta anyja kezét és szemét, s mindig tudott neki egy kis édességgel vagy valami divatújdonsággal szolgálni.

Ausztriai Anna szerette a királyt, vagyis inkább idősebb fiában király voltát: Lajos a szemében az Isten hatalmából való királyságot képviselte. Anyakirályné volt XIV. Lajossal szemben, de egyszerűen anya volt kisebbik fiával, Fülöppel szemben.

És Fülöp herceg tudta, hogy minden menedékhely közül az anyai kebel a legédesebb és a legbiztosabb.

Ezért már gyermekkorában is anyjához menekült, valahányszor kitört a vihar fivére és öközte. Az ütlegek után, amelyeket felségsértőn osztott ki bátyjának, az ökölrel és körömmel való közelharcok után, amelyeket a király és engedetlen alattvalója ingben vívtak meg egy ágy elfoglalása fölött vitában, amikor is perdöntő bíról csak La Porte belső inast tehették meg, Fülöp győztesen, de győzelmétől megrémülve, anyjánál keresett segítséget, vagy legalábbis biztosítékot XIV. Lajos bocsánatára, amit csak nehezen és bizonyos idő múlva nyerhetett el.

Annának ezzel a békés közvetítő szerepével mindig sikerült kibékítenie két fiát, egyszersmind megtudni titkaikat is.

A király, aki egy kicsit féltékenyen nézte az anyai gondoskodást, amelyben inkább testvér-öccse részesült, Ausztriai Annával szemben alázatosabb és előzékenyebb volt, mint amennyire ez jelleméből következett volna.

Ausztriai Anna ezt a politikát különösen az ifjú királynéval szemben gyakorolta.

Csaknem zsarnoki módon uralkodott király fia házasságán, és már fölállította összes nehézütegeit, hogy ugyanolyan abszolutizmussal uralkodhassék második fia házasesletén is.

Ausztriai Anna mindig csaknem boldog volt, amikor Fülöp fia megnyúlt arccal, sápadt orcával és vörös szemmel lépett be hozzá, rögtön megértve, hogy valamely vitában a gyöngébb vagy makacsabb félnek kell segítségére sietnie.

Anna, mint mondtuk, írt, amikor Monsieur belépett az imaszobába, ezúttal nem vörös szemmel, nem sápadtan, hanem nyugtalanul, rosszkedvűen, ingerülten. Fülöp szórakozottan megcsókolta anyja karját, és leült, mielőtt még a királyné engedélyt adott volna rá.

Ausztriai Anna udvarában olyan szigorúan megtartották az etikettet, hogy az illem szabályairól való megfeleledkezés, kivált Fülöp részéről, aki a hízelkedésig alázatos modorban beszélt anyjával, nyilvánvalóan nagy lelki felindulásra vallott.

Mindenesetre súlyos oka lehetett, hogy lábbal tiporta az etikett szabályait.

- Mi bántja, Fülöp? - kérdezte Ausztriai Anna, fiához fordulva.

- Ó, asszonyom, sok mindenféle dolog - mormogta a herceg siralmas arccal.

- Csakugyan úgy néz ki, mint akinek sok a gondja-baja - mondta a királyné, és visszatette tollát a kalamárisba.

Fülöp a homlokát ráncolta, de nem felelt egy szót sem.

- De a sok gondja közt, ami lelkét betölti - szólt Ausztriai Anna -, bizonyára van egy, amelyik jobban foglalkoztatja a többinél.

- Csakugyan van egy dolog, ami jobban bánt, mint a többi.

- Mondja el.

Fülöp kinyitotta a száját, hogy minden panaszát, amely lelkét nyomta és kitörni készült, elsírja.

De hirtelen elhallgatott, és mindaz, ami a szívében feküdt, egyetlen sóhajtásba tömörült.

- Rajta, Fülöp, legyen erős - mondta az anyakirályné. - Ha az ember valamire panaszkodik, rendszerint valakire panaszkodik, ugye?

- Ezt egyáltalán nem mondtam, asszonyom...

- Kiről akar beszélni? Csak rajta, rajta, mondja el röviden.

- De, asszonyom, az, amit én mondani akarok, nagyon kényes dolog.

- Szent Isten!

- Nagyon kényes, mert egy nőről van szó.

- Ó, hát Madame-ról akar beszélni? - kérdezte az anyakirályné mohó kíváncsisággal.

- Madame-ról?

- Szóval a feleségéről.

- Ó, értem, értem.

- Hát, fiam, ha Madame-ról akar beszélni, akkor ne röstelkedjék előttem. Én az édesanyja vagyok, és Madame nekem voltaképp idegen. De mégis, minthogy a menyem, nagy érdeklődéssel hallgatom, higgye el, már csak a maga kedvéért is.

- Mármost én kérdek valamit, asszonyom - szólt közbe Fülöp. - Mondja meg őszintén, nem vett-e észre valamit?

- Valamit, Fülöp? Szörnyű homályosan beszél... Valamit? És mi az a valami?

- Madame nagyon csinos.

- Úgy van.

- De azért nem szépség.

- Nem, de idővel nagyon szép nő lehet. Néhány év alatt is mennyire megszépült az arca! És fokról fokra szebb lesz, hiszen még csak tizenhat éves. Tizenöt éves koromban én is nagyon sovány voltam. Egyszóval, Madame már most is, úgy, ahogy van, csinos.

- Ennélfogva megakadhat rajta az emberek szeme.

- Kétségkívül, hiszen egy közönséges csinos nőre is felfigyelnek, hát még egy hercegnőre.

- A feleségem, ugye, jó nevelésben részesült?

- Henriette, az anyja, kissé hideg és nagyralátó nő, de csupa jóakarattal. Lehet, hogy a fiatal hercegnő taníttatását elhanyagolták, de legalább helyes elvek szerint nevelték fel. Ez volt legalábbis a véleményem róla, amikor még Franciaországban tartózkodott. Aztán visszament Angliába, és hogy azóta mi történt, nem tudom.

- Mit akar ezzel mondani?

- Hát, Istenem, azt akarom mondani, hogy vannak könnyelmű lelkek, akiket a jó sors nagyon elkapat.

- Asszonyom, eltalálta a helyes kifejezést: azt hiszem, hogy a hercegnő csakugyan kissé könnyelmű.

- Nem kell túlozni, Fülöp: szellemes nő, és van benne egy adag kacérság is, ami természetes egy fiatal nőnél. De fiam, a kacérság magas rangú nőknél rendszerint hasznára válik az udvarnak. Egy kissé kokett hercegnő körül rendesen fényes udvar alakul ki, mosolyára mintegy kibomlanak a fényűzés, a szellem, de még a vitézség virágai is. A nemesség jobban verekszik egy olyan fejedelemért, akinek szép asszony a felesége.

- Nagyon köszönöm, asszonyom - szólt Fülöp keserűen -, igazán ijesztő képet fest elém.

- Miért? - kérdezte a királyné színlelt együgyűséggel.

- Jól tudja, asszonyom - mondta fájdalmas arccal Fülöp -, hogy mennyire nem volt kedvem a házassághoz.

- No de most maga ijeszt meg engem, édes fiam. Talán valami komoly panasz van Madame ellen?

- Komolynak talán nem mondható.

- Akkor hát ne vágjon ilyen kétségbeesett arcot. Ha így mutatkozik otthon, vigyázzon: nagyon szerencsétlen férjnek fogják tartani.

- Tény - felelte Fülöp -, hogy nem tartozom a megelégedett férjek közé, és nem bánom, ha ezt megtudják is.

- Fülöp! Fülöp!

- Szavamra, asszonyom, megmondom őszintén, én nem olyannak képzeltem az életet, mint amilyenek bizonyul.

- Magyarázatot kérek.

- A feleségem úgyszólván nem is az enyém, minduntalan eltűnik a szemem elől. Nappal látogatások, levelezés, toalettek, este pedig bálók és hangversenyek.

- Úgy látom, Fülöp, féltékeny.

- Én? Isten ments. Átengedem másoknak a féltékeny férj szerepét; de azért bosszant.

- Fülöp, csupa ártatlan dolgot vet a felesége szemére, és amíg komolyabb panaszra nincs...

- Kérem, hallgasson meg; egy nő akkor is nyugtalaníthatja az embert, ha nem vétkezik; fiatal nők néha elárulják, hogy kikkel szeretnek érintkezni, kiket látnak a legszívesebben, és ez elég ahhoz, hogy a legkevésbé féltékeny férjnek is pokoli kínokat okozzanak.

- No végre, ide lyukadtunk ki! Nem ment éppen könnyen. Szóval azokról van szó, akikkel a hercegnő legszívesebben érintkezik. Már egy órája, hogy mindenről beszélünk, és csak most érinti végre az igazi kérdést.

- Hát igen, így áll a dolog...

- Ez már komolyabb dolog. Madame tehát ilyen helytelenségeket követ el magával szemben?

- Ez a helyzet.

- Mit hallok? Felesége négy nap házaság után másvalakit tüntet ki kedvességével, másvalakit részesít előnyben? Vigyázzon, Fülöp, eltúlozza felesége hibáit. Ha az ember erőszakosan akar valamit bizonyítani, nem bizonyít semmit.

A herceg megriadt anyja komoly hangjától, felelni akart, de csak néhány érthetetlen szót dadogott.

- Látom, meggondolta magát - szólt Ausztriai Anna -, s jobb szeretem, hogy így van. Ezzel elismeri, hogy nem volt igaza.

- Nem - kiáltott fel Fülöp -, nem, nem gondoltam meg semmit, és be fogom bizonyítani, hogy igazam van. Azt mondtam, ugye, hogy a feleségem egyeseket jobban kitüntet, mint másokat? Egyesekkel szívesebben van együtt, mint másokkal? Hát, hallgasson meg, anyám!

Ausztriai Anna, akár valami komaasszony, szíves-örömezt hallgatta, hiszen a legjobb asszonynak, a legjobb anyának is, legyen bár királyné, hízik a mája, ha beleavatkozhatik az apró családi perpatvarokba.

- Asszonyom - szólt Fülöp -, kérdezek valamit.

- Mit?

- A feleségem miért tartotta meg maga körül angol udvarát? Feleljen.

És Fülöp keresztbe fonta a karját, s úgy nézett anyjára, mintha meg volna győződve, hogy a királyné erre a szemrehányó kérdésére nem tud majd feleletet adni.

- De hát ez roppant egyszerű - szólt Ausztriai Anna -: az angolok a hercegnő honfitársai, rengeteg pénzt költöttek el, miközben a hercegnőt Franciaországba kísérték, és udvariatlanság volna, sőt rossz politika, ha hirtelen szélnek eresztené az angol nemességet, amely minden hódolatra képes volt érette.

- Ó, anyám, igazán szép kis áldozat az, hogy otthagytak egy csúnya országot, és eljöttek egy gyönyörű vidékre, ahol egy tallérral többre megy az ember, mint másutt négygel. Szép kis hódolat az is, ha valaki száz mérföldet tesz meg, hogy elkísérhessen egy nőt, akibe szerelmes.

- Szerelmes, Fülöp? Gondolja meg, amit mond!

- Eh, meggondoltam!

- És ki az, aki szerelmes Madame-ba?

- A szép Buckingham herceg... Talán még az ő védelmére is tud valamit, anyám?

Ausztriai Anna elpirult, és egyszermind mosolygott is. Buckingham herceg neve oly édes és oly szomorú emlékeket keltett benne!

- Buckingham herceg? - mormolta maga elé.

- Úgy van, egyike a kis szoknyapecéreknek, ahogy nagyapám, IV. Henrik nevezte őket.

- A Buckinghamek nagyon derék és vitéz emberek - mondta bátran Ausztriai Anna.

- Hát, szépen állunk. A tulajdon anyám veszi védelmébe velem szemben feleségem szeretőjét!

- kiáltott fel Fülöp olyan elkeseredetten, hogy gyöngességében még könnyekre is fakadt.

- Édes fiam! Édes fiam - kiáltott fel Ausztriai Anna -, amit most mondott, nem méltó magához. A feleségének egyáltalán nincs szeretője, és ha volna, az se lehetne Buckingham herceg. A Buckinghamek, már mondtam, derék és becsületes férfiak; szent előttük a vendégszeretet.

- Ó, anyám - kiáltott fel Fülöp -, Buckingham angol ember, és nem tudok róla, hogy az angolok olyan áhítatosan tisztelnék azt, ami a francia hercegeké.

Anna másodszor is elpirult főkötője alatt, és hátat fordított fiának, azzal az ürüggyel, hogy tollát kivette a kalamárisból; voltaképp csak pirulását akarta elrejteni fia előtt.

- Olyan szavakat talál, Fülöp, amelyek egészen zavarba hoznak; a haragja elvakítja, bennem pedig rémületet kelt. Legyen higgadtabb, gondolkodjék.

- Asszonyom, nincs szükségem gondolkodásra, mert látom, amit látok.

- És mit lát?

- Azt látom, hogy Buckingham herceg egy pillanatra se tágít feleségem szoknyája mellől. Ajándékot mer neki adni, ő pedig el meri fogadni. Tegnap a feleségem ibolyaillatú illatosító párnácskáról beszélt. Asszonyom tudja, hogy a mi francia illatszerészeink nem tudták eddig előállítani ezt az illatot, hiszen asszonyanyám is annyiszor kereste már, s hiába. Nos, Buckingham hercegnek éppilyen ibolyaszagcsökkentő párnácskája volt. A feleségemé tehát a hercegtől származik.

- Meg kell mondanom, uram, hogy óriásira felfúj mindenféle semmiséget. Mondja csak, mi van abban, ha valaki a honfitársnőjének átadja egy új illatszer receptjét? Különös ötletei, fiam, esküszöm, fájdalmasan emlékeztetnek édesatyjára, aki miatt gyakran igazságtalanul szenvedtem.

- Buckingham herceg apja kétségkívül tartózkodóbb és tisztelettudóbb volt, mint a fia - szólt meggondolatlanul Fülöp, nem is érezve, hogy tört forgat meg anyja szívében.

A királyné elsápadt, kezét görcsösen összeszorítva a keblére tette, de csakhamar visszanyerte önuralmát.

- Száz szónak is egy a vége - mondta fiának -: bizonyára valami szándéka volt, mikor hozzám jött?

- Úgy van.

- Akkor hát mondja meg, mi az.

- Azért jöttem, asszonyom, hogy a legerélyesebben tiltakozzam, és tudtára adjam, hogy semmit sem fogok eltérni Buckingham herceg részéről.

- Semmit sem fog eltérni?

- Semmit sem.

- Mit szándékszik tenni?

- Panaszra megyek a királyhoz.

- Mit gondol, mit fog felelni a király?

- Hát jó - szólt Monsieur vad elszántsággal, amely különös ellentétben volt arcának szokásos szelíd kifejezésével. - Akkor magam fogok magamnak igazságot szolgáltatni.

- Hogy gondolja ezt? - kérdezte Ausztriai Anna ijedten.

- Azt akarom, hogy Buckingham herceg azonnal távozzék Madame környezetéből. Azt akarom, hogy hagyja el Franciaországot, és akaratomat értésére fogom adni.

- Semmit sem fog értésére adni, Fülöp - felelte a királyné -, mert ha így fog eljárni, ha meg akarja sérteni a vendégbarátságot, akkor magam fogom a király szigorú fellépését kérni magával szemben.

- Fenyeged engem, anyám! - kiáltott föl Fülöp, csaknem sírva. - Fenyeged, amikor én kiöntöm a szívemet!

- Nem, nem fenyegetem, csak le akarom hűteni túlságosan forró indulatát. Csak annyit mondok, hogy ha Buckingham herceg vagy bármely más angol nemes ellen szigorúan jár el, vagy akár csak barátságtalan lépéseket tesz, nagyon szomorú viszályt idéz elő Franciaország és Anglia közt. Hogyan? Egy királyi herceg, a francia király testvéröccse, ne tudná elpalástolni sérelmét, még ha valóságos is, amikor a politikai szükség úgy kívánja?

Fülöp szólni készült.

- Különben is - folytatta a királyné -, sérelme se nem valóságos, se nem lehetséges, s egyszerűen nevetséges féltékenységére vezethető vissza.

- Asszonyom, tudom, amit tudok.

- Én pedig, bármit tud is, türelemre intem, fiam.

- Nem tudok türelmes lenni, asszonyom.

A királyné rideg, fagyos szertartásossággal emelkedett fel helyéről.

- Akkor mondja meg, amit akar - szólt.

- Semmit sem akarok, asszonyom, csak óhajtásomat fejezem ki. Ha Buckingham herceg saját jószántából nem távozik, meg fogom tőle tagadni a házamba való belépés jogát.

- Ez olyan kérdés, amelyet a király elé kell terjesztenünk - mondta Ausztriai Anna nehéz szívvel, remegő hangon.

- De asszonyom - kiáltott fel Fülöp, és haragosan összeverte tenyerét -, arra kérem, hogy legyen anyám, és nem királyném, mert mint fiú fordulok anyámhoz. Buckingham herceg és énköztem ez néhány perces tárgyalás kérdése.

- Épp ez a tisztázás az, amit megtiltok - mondta a királyné, tekintélye egész súlyával -, mert nem az én fiamhoz méltó eljárás.

- Jó, hát legyen! Lemondok a tisztázásról, de akaratomat tudtára adom Madame-nak.

- Ó - szólt Ausztriai Anna emlékeinek szomorúságával -, sohase zsarnokoskodjék egy nővel szemben, fiam. Asszonyán pedig sohase akarjon nagyhangú parancsokkal uralkodni. A legyőzött nő nem mindig meggyőzött nő.

- Hát mit tegyek?... Majd megkérdezem környezetemet.

- Tanácsot akar kérni kétszínű barátaitól, Lorraine lovagtól, De Wardes-től?... Engedje meg, Fülöp, hogy ezt az ügyet magam vegyem kezembe. Azt kívánja-e, hogy Buckingham herceg távozzék?

- Mennél hamarább, asszonyom.

- Hát jó! Küldje hozzám a herceget, fiam. Mosolyogjon rá, és ne áruljon el semmit sem a felesége, sem a király, sem senki előtt. Tanácsot csak tőlem fogadjon el. Sajnos, nagyon is tudom, milyen az, ha a tanácsadók borítják fel a családi békét.

- Engedelmeskedni fogok, anyám.

- Úgy lesz, ahogy akarja, Fülöp. Küldje hozzám a herceget.

- Ó, könnyen megtehetem.

- Mit gondol, hol találja?

- Az ördögbe, hát Madame ajtaja előtt; ahol is a reggeli tisztelgésre vár, bizonyosra veszem.

- Helyes - szólt Ausztriai Anna nyugodtan -, legyen szíves megmondani a hercegnek, hogy kéretem.

Fülöp megcsókolta anyja kezét, és Buckingham keresésére indult.

92
For ever!³³

Milord Buckingham az anyakirálynéhoz rendeltetvén, félórával azután, hogy az orléans-i herceg távozott, kihallgatásra jelentkezett nála.

A királyné az asztalra könyökölt és két kezére támasztotta fejét, de amikor az ajtónálló a nevet jelentette, Anna királyné felállt, és mosolyogva fogadta a herceg kedves és tiszteletteljes üdvözlését.

Ausztriai Anna még mindig szép nő volt. Ismeretes, hogy dús, hamvasszőke haja, szép keze, üde piros ajka még most, előrehaladott korában is bámulatra készítette mindazokat, akik szemtől szemben látták.

Ebben a percben, amikor az emlékek megbolygatták szíve nyugalmát, éppoly szép volt, mint fiatalsága napjaiban, amikor mint ifjú és szerelemre vágyó nő megnyitotta palotáját Buckingham apja előtt, ama szerencsétlen angol herceg előtt, aki csak érte élt, és aki nevével ajkán halt meg.

Ausztriai Anna oly gyöngéd pillantást vetett Buckinghamre, hogy szinte valami anyai szeretet áradt belőle, de volt benne egyszersmind valami a szerelmes nő édes kacérságából is.

- Felsőged beszélni óhajt velem? - szólt Buckingham tiszteletteljesen.

- Igen, herceg - felelte a királyné angolul. - Foglaljon helyet.

A kegy, amelyben Ausztriai Anna részesítette, édesen hangzó anyanyelvén, amelytől el volt választva, amióta Franciaországban tartózkodott, mélyen megindította a herceget. Nyomban megsejtette, hogy a királynénak valami kérnivalója van tőle.

A királyné az első pillanatokban fájdalmas emlékeinek rabja volt, de aztán visszanyerte mosolygós arculatát.

- Uram - mondta franciául -, hogy tetszik önnek Franciaország?

- Gyönyörű ország, asszonyom - felelte a herceg.

- Járt már nálunk?

- Igen, egyszer régebben, asszonyom.

- De természetesen, mint jó angol, jobban szereti hazáját?

- Jobban szeretem hazámat, mint Franciaországot - felelte a herceg -, de ha felsőged azt kérdi, hogy hol szeretek jobban tartózkodni, Londonban-e, vagy Párizsban, azt felelem, hogy Párizsban.

Ausztriai Anna észrevette, mily meleg hangon mondja Buckingham ezeket a szavakat.

- Úgy tudom, milord, szép birtokai vannak Angliában, és egy pompás ódon palotában lakik.

- Apám palotájában - felelte Buckingham, és lesütötte a szemét.

- Minden odaköti hát, az érdekei, az emlékei - szólt a királyné, önkéntelenül idézve emlékeit, amelyekről senki sem mond le szívesen.

---

³³ Örökre! (angolul)

- Csakugyan - felelte a herceg, s egyre jobban hatása alá került ennek a mélabús bevezetésnek -, a nagyszívű emberekben a múlt vagy a jövő éppoly álmodozást kelt, mint a jelen.

- Igaz - szólt a királyné halk hangon. - És ebből az következik - tette hozzá -, hogy milord, lévén nagyszívű ember... nemsokára elhagyja Franciaországot... és visszavonul otthoni javai, otthoni ereklyéi körébe.

Buckingham fölkapta a fejét.

- Nem hiszem, asszonyom - mondta.

- Miért?

- Mert, épp ellenkezőleg, azt hiszem, hogy otthagynom Angliát, és ezentúl Franciaországban fogok lakni.

Most Ausztriai Annán volt a meglepetés sora.

- Micsoda? - szólt. - Talán nem nyerte el az új angol király kegyét?

- Épp ellenkezőleg, asszonyom, őfelsége határtalan jóakarásával tisztel meg engem.

- Csak nem apadt meg a vagyona? - kérdezte a királyné. - Hiszen óriási vagyona volt, mint mondják.

- Vagyoni helyzetem még sohasem volt oly rózsás, mint most.

- Akkor hát valami titkos ok vezérli!

- Nem, asszonyom - felelte élénken Buckingham -, elhatározásomnak nincs semmi titokzatos oka. Szeretek Franciaországban lenni, szeretem a francia udvart, ahol jó ízlés és udvariasság uralkodik: egyszerűen, szeretem, asszonyom azokat a kissé komoly élvezeteket, amelyeket Angliában nem ismernek, és amelyeket csak Franciaországban talál meg az ember.

Ausztriai Anna finoman mosolygott.

- Komoly élvezetek! - mondta. - Elgondolkodott-e már, Buckingham herceg, ezeken a komolyságokon?

A herceg hebegett.

- Nincs olyan komoly élvezet - folytatta a királyné -, amely megakadályozhatna ily előkelő embert abban...

- Asszonyom - szólt közbe a herceg -, felséged, úgy látom, nagyon is firtatja ezt a dolgot.

- Azt hiszi, hercegem?

- Ne haragudjék meg felséged, de már másodszor dicsóíti előttem Anglia előnyeit a bűbájos francia élet rovására.

Ausztriai Anna a fiatalemberhez lépett, és szép kezét rátette a herceg vállára, aki erre az érintésre összerezett:

- Uram - mondta Anna -, higgye meg, semmi sem ér fel azzal, ha az ember szülőföldjén tartózkodhatik. Velem bizony gyakran megesett, hogy visszavágytam Spanyolországba. Az idő elmúlt felettem, milord, jobban elmúlt, mint ahogy, mint nő, szeretném, s mégis be kell vallanom, hogy nem múlt el év, hogy ne vágytam volna vissza Spanyolországba.

- Egy év se múlt el anélkül, asszonyom? - szólt hidegen a fiatal herceg. - Még azokban az időkben sem, amikor a szépség királynője volt, amint egyébként most is az?

- Ó, ne bókoljon, herceg, hiszen az anyja lehetnék!

S ez utóbbi szavait valami különös meleg hangsúllyal ejtette ki, ami átjárta Buckingham szívét.

- Bizony, bizony, az anyja lehetnék, és épp ez jogosít fel rá, hogy jó tanáccsal szolgáljak.

- Azt tanácsolja, hogy térjek vissza Londonba? - kiáltott fel Buckingham.

- Azt, milord - felelte a királyné.

A herceg rémült arccal kulcsolta össze kezét, nagyon meghatva ezzel Annát, akit emlékei gyöngédségre hangoltak.

- Meg kell történnie - tette hozzá.

- Miért? - kiáltott föl a herceg. - Komolyan a szemembe mondják, hogy el kell utaznom, számkivetésbe kell mennem, menekülnöm kell?

- Számkivetésbe, így mondta? Ugyan, milord, még azt lehetne hinni, hogy Franciaország a hazája.

- Asszonyom, szerelmes emberek hazája az az ország, ahol szerelmesük lakik.

- Egy szót se többet, milord - szólt a királyné -, elfelejti, kivel beszél!

Buckingham térdre vetette magát.

- Asszonyom! asszonyom! Felséged a szellem, a jóság, a szelídség élő forrása; felséged nemcsak a rangjánál fogva első asszonya ennek az országnak, hanem tulajdonságai miatt is, amelyek istennővé avatják, a világ első asszonya. És én nem mondtam semmit, asszonyom. Vagy mondtam valamit, amire oly kegyetlen választ kellett kapnom? Elárultam magamat, asszonyom?

- Elárulta magát - felelte a királyné halkán.

- Nem szóltam semmit! Nem tudok semmiről!

- Elfelejti, hogy beszélt és hangosan gondolkodott egy nő előtt, és egyébként is...

- Egyébként - szólt közbe hevesen a herceg - senki sem tudja, hogy felséged hallott engem.

- Épp ellenkezőleg, nagyon is tudják; hercegem, magában megvannak az ifjúság erényei, de hibái is.

- Valaki elárult! Valaki besúgott engem.

- Valaki?

- Azok, akik már Le Havre-ban pokoli éleslátással olvastak szívemben, mint valami nyitott könyvben.

- Nem tudom, kiről beszél.

- Például Bragelonne úrról.

- Nem ismerem ezt az urat, de a neve ismerős. Nem, Bragelonne úr egy szót sem szólt.

- Hát akkor ki? Ó, asszonyom, ha valaki merészelt volna többet kiolvasni a szívemből, mint amennyit én magam érzek...

- Mit csinálna vele, herceg?

- Vannak titkok, amelyek megölik azt, aki rájuk akad.

- Az, aki a maga titkára ráakadt, még nincs megölve, maga bolond ember! Sőt, nem is ölheti meg, mert ez az ember jogaira hivatkozhatik: ez az ember férj, ez az ember féltékeny, ez Franciaország második nemesura, ez az ember a fiam, az orléans-i herceg.

A herceg elsápadt.

- Milyen kegyetlen felséged, asszonyom! - mondta.

- Igazi Buckingham! - szólt Ausztriai Anna bánatosan. - Egyik szélsőségből a másikba esik, és az eget ostromolja, holott oly könnyen élhetne békében saját magával.

- Mi, Buckinghamek, ha harcot vívunk, asszonyom, ott halunk meg a csatateren - felelt halkán a fiatalember, fájdalmában porig sújtva.

Anna hozzásietett és megfogta a kezét.

- Villiers - szólt hozzá angolul, és oly heveséggel, amelynek senki se tudott volna ellenállni -, mit kíván tőlem? Mint anya, feláldozzam a fiamat? Mint királynő, beleegyezzem családom gyalázatába? Úgy gondolkodik, mint egy gyermek! Erről ne is ábrándozzon! Hogyan? Elkövessem azt a kettős bűnt, Villiers, csak azért, hogy megkíméljem magát a könnyektől? Halottakról szólt az imént: a halottak legalább tisztelettudók és engedelmesek voltak, a halottak fejet hajtottak, amikor számkivetették őket; szívükben magukkal vitték a kétségbeesést, mint valami gazdag kincset, mert kétségbeesésük oka a szeretett nő volt, mert a halál, csalárd módon, számukra ajándék volt, kegy volt.

Buckingham feldúlt arccal kelt fel térdelő helyzetéből, és kezét szívére tette.

- Igaza van, asszonyom - mondta -, de azok a halottak, akikről beszél, a számkivetés parancsát az imádott nő szájából hallották. Nem kergették el, hanem szépen megkérték őket, hogy távozzanak, és nem nevettek rajtuk.

- Nem; megőrizték emléküket - mondta halkán Ausztriai Anna. - De hát ki mondja, hogy magát elkergetik, hogy számkivetésbe küldik? Ki mondta, hogy el fogják felejteni hűséges odaadását? Én senki nevében nem beszélek, Villiers, én a magam nevében kérem, távozzék! Tegye meg nekem ezt a szolgálatot, ezt a kegyet. Hadd tartozzam érte hálával megint olyasvalakinek, ki ezt a nevet viseli.

- Tehát felségedért tegyem, asszonyom?

- Csakis az én kedvemért.

- És nem fog-e a hátam mögött kinevetni egy férfi?... Valamelyik herceg, aki majd így szól: „Én akartam!”

- Herceg, hallgasson meg.

És ezt mondva, az öreg királyné fejedelmi arca ünnepélyes kifejezést öltött.

- Esküszöm, hogy itt senki se rendelkezik, csak én. Esküszöm, hogy senki se fogja kinevetni, senki sem fog kérkedni az ön rovására, senki se fog véteni még a kötelessége ellen sem, amelyre milord rangja kötelez. Bizton számíthat rám, herceg, mint ahogy bizton számítok én is hercegségedre.

- Asszonyom, ez nem magyarázat. Én halálra vagyok sebezve, a kétségbeesés szélén vagyok. Vigasztalását, bármily teljes és enyhítő is, mégsem érzem elégségesnek.

- Barátom, ismerte-e az édesanyját? - kérdezte a királyné gyöngéd mosollyal.

- Ó, csak igen kevéssé, asszonyom, de emlékszem, hogy a nemes hölgy csókokkal és könnyekkel borított, ha sírtam.

- Villiers, Villiers! - mormogta a királyné, és átölelte a fiatalember nyakát. - Tekintsen engem anyjának, és higgye meg, nem fogom tűrni, hogy valaha is valaki megríkassa a fiamat.

- Köszönöm, asszonyom, köszönöm! - felelte a fiatalember elérzékenyülten, és a megindulástól könnyek fojtogatták. - Úgy érzem most, hogy maradt még hely a szívemben a szerelemnél is édesebb és nemesebb érzés számára.

Az anyakirályné hosszasan ránézett és megszorította a kezét.

- Utazzék el - mondta.

- Mikor utazzam? Rendelkezzék velem.

- Akkor, amikor önnek leginkább megfelel, milord - felelte a királyné. - El fog utazni, de utazása napját maga állapítja meg. Ahelyett, hogy már ma elindulna, ahogy kétségkívül legjobban szeretné tenni, és ahelyett, hogy holnap utaznék el, mint ahogy várják, induljon holnapután este, de ebbeli akaratát nyilvánítsa még a mai napon.

- Az akaratomat! - mormogta a fiatalember.

- Az akaratát, herceg!

- És... sohase jöhetek többé vissza Franciaországba?

Ausztriai Anna egy pillanatig elgondolkodott, és egészen elmerült ebbe a szomorú, komoly tépelődésbe.

- Jólesnék nekem - mondta végül -, ha visszajönne Párizsba azon a napon, amelyen örök nyugalomra helyeznek Saint-Denis-ben, királyi férjem porai mellé.

- Aki annyi szenvedést okozott felségednek! - jegyezte meg Buckingham.

- Aki Franciaország királya volt! - felelte a királyné.

- Asszonyom, felséged jóságos lélek, jólétben él, boldogságban úszik, ennél fogva még hosszú élet éveit várják felségedre.

- Akkor bizony csak nagy sokára térhet vissza Franciaországba - szólt a királyné, s mosolyogni igyekezett.

- Nem fogok visszatérni, bár fiatal vagyok még - felelte Buckingham szomorúan.

- Ó, hála Istennek...

- A halál, asszonyom, nem tartja számon az éveket. A halál részrehajlatlan: egyesek meghalnak, bár ifjak még, mások élnek, bár öregek.

- Herceg, kergesse el a sötét gondolatokat; hadd vidítsam fel... Jöjjön két év múlva! Látom kedves arcából, hogy azok a gondolatok, amelyek ma oly szomorúvá teszik, hat hónap se telik bele, már túlélte, elfelejtett gondolatok lesznek. Két év alatt pedig, amennyit kijelöltem, egészen holtak lesznek és feledésbe merülnek.

- Azt hiszem, asszonyom, hogy az előbb helyesebben ítélte meg engem, amikor azt mondta, hogy rajtunk Buckinghameken nincs hatalma az időnek.

- Hallgasson, ó, hallgasson! - suttogta a királyné, a herceg homlokát önkéntelenül feltörő gyöngédséggel csókolva meg. - Távozzék, távozzék, ne lágyítsa meg a szívemet, ne feledkezzék meg magáról! Én királyné vagyok, maga az angol király alattvalója; Károly király várja már. Istennek ajánlom, Villiers! Isten vele, Villiers! *Farewell!*³⁴

---

³⁴ Isten áldja! (angolul)

- *For ever!* - felelte a fiatalember, és elrohant, miközben könnyeit visszafojtotta, lenyelte.

Ausztriai Anna homlokára szorította kezét, a tükörbe nézett, és maga elé mormogta:

- Bármit is mondanak, te szegény királyné, egy nő mindig fiatal. Szívének valamelyik rejtett zugában mindig csak húszéves!

Amelyben XIV. Lajos király nem tartja La Vallière kisasszonyt sem elég gazdagnak, sem elég szépnek, hogy Bragelonne vicomte rangjához méltó legyen

Raoul és La Fère gróf annak a napnak az estéjén érkezett Párizsba, amelyen Buckingham az anyakirályné előtt megjelent.

Alighogy megérkeztek, a gróf Raoul révén királyi kihallgatást kért.

A király a nap egyik részét azzal töltötte, hogy Madame és az udvarhölgyek társaságában megtekintette a lyoni selymeket, amelyeket sógornőjének ajándékozott. Ezután estebéd következett az udvarnál, utána kártyajáték, és a király, szokása szerint este nyolc órakor távozván a játékszobából, dolgozószobájába ment, hogy Colbert-ral és Fouquet-val együtt dolgozzék.

Raoul éppen abban a pillanatban volt az előszobában, amikor a két miniszter távozott, és XIV. Lajos a félig nyitott ajtón keresztül észrevette az ifjút.

- Mit óhajt, Bragelonne úr? - kérdezte a király.

A fiatalember a király elé lépett.

- Felség - szólt -, kihallgatást kérek La Fère gróf számára, aki Blois-ból érkezett, mert hő vágya felségeddel beszélhetni.

- Még egy óráam van a játék és vacsora ideje előtt - felelte a király. - La Fère úr megjelenhet ez alatt az idő alatt?

- A gróf úr lent várja felséged parancsát.

- Akkor jöjjön föl.

Öt perccel később Athos belépett XIV. Lajos dolgozószobájába, s az uralkodó azzal a kedves jóakarattal fogadta, amelyet Lajos, korát felülmúló tapintatossággal tudván az emberekkel bánni, olyanok számára tartott fenn, akiket mindennapi kedvezményekkel nem lehet megnyerni.

- Gróf úr - szólt a király -, engedje remélnem, hogy valami kéréssel jött hozzám.

- Nem titkolom el felséged előtt - felelt a gróf -, csakugyan kérésem van.

- Halljuk! - szólt a király derűs arccal.

- Nem a magam ügyében jöttem, felség.

- Kár! De elvégre a pártfogoltja kedvéért is megteszem, amit nem enged a maga érdekében tennem.

- Felséged megnyugtat engem... Bragelonne vicomte ügyében óhajtok felségeddel beszélni.

- Gróf, ez olyan, mintha saját ügyében szólna.

- Nem egészen, felség... Azt, amit Bragelonne úr számára kérek, nem kérhetem a magam számára. A vicomte házasodni kíván.

- Ehhez még nagyon fiatal, de mindegy... Kiváló képességű ember, találok majd a számára feleséget.

- Feleséget ő már talált, felséges uram, és csak felséged beleegyezését óhajtja.

- Szóval csak arról van szó, hogy hozzájáruljak házassági szerződéséhez?

Athos felelet helyett meghajolt.

- Legalább gazdag a menyasszonya, és olyan tulajdonságai vannak, amelyek megnyerik gróf úr tetszését?

Athos egy percig habozott.

- A menyasszony nemeskisasszony - felelte Athos -, de ami gazdagságát illeti, bizony nem gazdag.

- Ezen a bajon majd igyekezünk segíteni.

- Felsőged végtelenül lekötelez, de engedje meg, hogy egy észrevételt tegyek.

- Halljuk, gróf úr.

- Felsőgednek, úgy látom, az a szándéka, hogy hozománnyal látja el a fiatal leányt?

- Természetesen.

- És a Louvre-ban való kihallgatásomnak ez volna az eredménye? Ez nagyon elszomorítana, felség.

- Ne legyen túl szerény, gróf. Hogy hívják a menyasszonyt?

- La Vallière de La Beaume Leblanc kisasszony - felelte hidegen Athos.

- Ahá - szólt a király, emlékezetében kutatva -, ismerős a neve. Egy bizonyos La Vallière márké...

- Úgy van, felség, a leány apja.

- Meghalt?

- Meghalt, felség.

- És özvegye másodszor is férjhez ment, Saint-Rémy úrhoz, az özvegy Madame udvarmesteréhez.

- Felsőged pontosan van értesülve.

- Úgy van, úgy van!... sőt azt is tudom, hogy a kisasszony az ifjú Madame udvarhölgyei közé került.

- Felsőged jobban ismeri az egész ügyet, mint jómagam.

A király újra elgondolkodott, és lopva Athos eléggé gondterhelt arcára nézett.

- Gróf úr - mondta -, az a hölgy nem túlságosan szép, azt hiszem?

- Nem tudom megítélni - felelte Athos.

- Én megfigyeltem - szólt a király -: nem tett rám különösebb hatást.

- Szelíd, szerény arcú teremtés, de nem kimondott szépség, felséges uram.

- De szép szőke haja van?

- Azt hiszem.

- És elég szép kék szeme?

- Gondolom.

- Tehát szépség dolgában hétköznapi parti. Mármost hogy állunk pénz dolgában?

- Legfeljebb tizenöt vagy húszezer frank hozománya van, felség, de hát a szerelmes emberek nem ismernek anyagi érdekeket. Jómagam nem sokat törődöm a pénzzel.

- A fölösleggel, akarja mondani, mert az a pénz, amire szükség van, mindig égető. Tizenötezer frank hozománnyal, apanázs nélkül, egy nő sem élhet az udvarban. Hozományát tehát ki fogjuk egészíteni; Bragelonne kedvéért megteszem.

Athos köszönetképp meghajolt. A király észrevette, hogy a gróf hideg maradt.

- Mármost térjünk át a pénzről a kisasszony rangjára - szólt XIV. Lajos. - La Vallière márki leánya, ez rendben volna; de itt van a derék Saint-Rémy, aki egy kis árnyékot vet a nemesi házra... Igaz, hogy női ágon, de mégiscsak árnyékot vet, pedig, gróf úr, azt hiszem, kényes a családjá címerére.

- Felséges uram, én csak egy dologra vagyok kényes, hogy felséged iránt való hűségem és hódolatom makulátlan legyen.

A király folytatta:

- Nézze, uram, beszélgetésünk kezdete óta nagyon feltűnik nekem valami. Beleegyezésemet kéri egy házassághoz, és szemmel láthatólag nagyon elszomorítja, hogy kéri. Ó, én ritkán tévedek, bármilyen fiatal vagyok is, mert az emberek egy részénél barátságomat vetem latba, hogy megérthessem őket, az emberek másik részénél pedig bizalmatlansággal élek, amit éleslátásom fokoz. Ezért ismétlem: nem jó szívvel terjeszti elő a kérését.

- Hát, felséges uram, ez igaz!

- Akkor viszont nem értem, miért nem ellenzi ezt a házasságot!

- Nem ellenezhetem, felség. Én Bragelonne-t szívem egész melegével szeretem. Ő az örülésig szerelmes La Vallière kisasszonyba, és azt hiszi, vele megteremtheti magának a földi paradicsomot... Nem tartozom azok közé, akik szét akarják rombolni az ifjúság illúzióit. Ez a házasság nem tetszik nekem, de könyörgök felségedhez, egyezzek bele mennél hamarabb, és tegye így boldoggá Raoult.

- Ejnye, ejnye, gróf úr, hát a leány legalább szereti-e Raoult?

- Ha felséged úgy kívánja, megmondom az igazat: nem hiszek La Vallière kisasszony szerelmében: fiatal még, valóságos gyermek, az ifjúság mámorában úszik. A gyönyörűség, hogy az udvarban lehet és a tisztesség, hogy Madame udvarhölgye lehet, ellensúlyozni fogják a fejében a gyöngéd érzelmeket, amiket a szívében táplál. Szóval, ez olyan házasság lenne, amelyet felséged eleget láthat az udvarnál; de Bragelonne így akarja, legyen tehát a kedve szerint.

- Pedig gróf úr nemigen látszik olyasfajta gyenge apának, aki gyermekei rabszolgája - szólt a király.

- Felséges uram, én keménykezű vagyok a rossz emberekkel szemben, de nem tudok fellépni a jókkal szemben. Raoul szenved, bánata van, kedélye, amely rendszerint felszabadult, derűs, most komor és felhős; nem akarom megfosztani felségedet attól, hogy továbbra is számíthasson rá.

- Megértem - felelte a király -, főként pedig megértem szívét.

- Akkor pedig - szólt a gróf - felséged megérti azt is, hogy egyetlen célom boldoggá tenni a fiatalokat, vagyis inkább ezt a fiút.

- Én pedig, akárcsak maga, szintén Bragelonne úr boldogságát akarom.

- Akkor már csak felséged jóváhagyása van hátra. Raoul bátorodik tiszteletét tenni felséged előtt, és megkapja felséged beleegyezését.

- Téved, gróf úr - szólt a király határozottan -, mondtam már, hogy Bragelonne vicomte boldogságát akarom, tehát ebben a pillanatban ellene vagyok házasságának.

- De felség - kiáltott fel Athos -, hiszen megígérte!...

- Nem ígértem semmit, gróf úr, nem ígérhettem meg, mert ellenkezik szándékkal.

- Tökéletesen megértem, hogy felséged elhatározása milyen jóakarátú és nagylelkű velem szemben, de, felséged engedelmével, legyen szabad emlékeztetnem felségedet, hogy úgy jöttem ide mint követ, aki ezt a házasságot ki fogja eszközölni.

- A követek gyakran nem kapják meg, amit kérnek, gróf úr.

- Ó, felséges uram, ez nagy csapás Bragelonne-ra!

- Bízva rám, majd én beszélek a vicomte-tal.

- A szerelem, felséges uram, legyőzhetetlen erő.

- A szerelmet is le lehet győzni, bizonyosságot teszek róla, gróf.

- Ha az emberben királyi lélek lakik, mint felségedben.

- Ez az ügy többé ne nyugtalanítsa. Bragelonne-nal terveim vannak. Nem mondom, hogy nem fogja elvenni feleségül La Vallière kisasszonyt, de nem akarom, hogy ily fiatalon házasodjék. Nem akarom, hogy nőül vegye, míg a kisasszony vagyont nem szerzett, és míg maga Bragelonne ki nem érdemelte. Egyszóval azt akarom, gróf úr, hogy várjanak.

- Felség, legyen szabad még egyszer...

- Gróf úr, ugyebár, azt mondta, hogy kegyet kér tőlem?

- Ezt mondtam.

- Hát most én kérek valamit: ne beszéljünk többet erről. Lehet, hogy nem sok idő múlva háborút fogok viselni. Szükségem van rá, hogy szabad, független nemesek legyenek körülöttem. Nem szívesen küldenék puskák és ágyúk tüze elé nős embert, családapát. Ahhoz se lenne sok kedvem, hogy Bragelonne kedvéért különösebb ok nélkül hozományt adjak egy ismeretlen fiatal leánynak: ez rossz vért szülne a nemesség körében.

Athos meghajolt, és nem felelt semmit.

- Ez minden, amit fontosnak tartott tőlem kérni? - szólt XIV. Lajos.

- Minden, felség, és engedelmével távozom. De értesítsem-e Raoult?

- Megkímélem ettől a gondtól, ettől a kellemetlenségtől. Mondja meg a vicomte-nak, hogy holnap a reggeli tisztelgés alkalmával beszélni óhajtok vele. Ma estére pedig, gróf, meghívom a kártyajátékomhoz.

- Útiruhában vagyok, felség.

- Eljön még az a nap, remélem, amikor nem mozdul majd mellőlem. Rövid idő múlva, gróf úr, a monarchia annyira meg fog erősödni, hogy méltó vendégszeretetet nyújthat az olyan nagyérdemű férfiaknak, mint maga.

- Felséges uram, ha egy király nagy királyként él alattvalói szívében, mindegy, milyen palotában lakik, oltáron van a képe.

Ezekkel a szavakkal Athos távozott a király dolgozószobájából, és visszatért Bragelonne-hoz, aki már várt rá.

- Mi újság, uram? - kérdezte a fiatalember.

- Raoul, a király nagyon jó hozzánk, talán nem abban az értelemben, ahogy maga gondolja, de egész családnak iránt jó szívvvel és nemeslelkűséggel viseltetik.

- Uram, bizonyára rossz hírt hoz - szólt a fiatalember, és elsápadt.

- A király holnap reggel közli majd magával, hogy nem rossz hírről van szó.

- Egyszóval, uram, a király nem írta alá a házassági engedélyt?

- A király maga akarja kezébe venni házasságának ügyét, Raoul. Azt akarja, hogy ez a házassági szerződés nagyszerű legyen, de most nincs rá ideje. Megértem, hogy türelmetlen, de bízzék a király jóakarátában.

Raoul döbbsen, mert ismerte a gróf őszinteségét, de ügyes diplomáciáját is, komor, tompa hallgatásba merült.

- Nem kísér haza? - kérdezte Athos.

- Bocsásson meg, uram... megyek... - dadogta.

És Athos mögött ő is lelépkedett a lépcsőn.

- Ó, ha már itt vagyok - szólt hirtelen Athos -, meg szeretném látogatni D'Artagnant.

- Vezessem-e a lakására? - kérdezte Bragelonne.

- Kérem rá.

- Akkor a másik lépcsőn kell mennünk.

Megváltoztatták útjuk irányát, de amint a nagy lépcsőházba értek, Raoul megpillantott egy lakájt, akin Guiche gróf házának libériája volt, és amint meghallotta Bragelonne hangját, feléje sietett.

- Mi újság? - kérdezte Raoul.

- Ezt a levelet hoztam, uram. A gróf úr megtudta, hogy visszatért Párizsba, és azonnal írt uraságnak. Egy órája keresem, uram.

Raoul Athoshoz lépett, hogy előtte felbontsa a levelet.

- Megengedi, uram? - kérdezte.

- Csak olvassa el.

Kedves Raoul - írta Guiche gróf -, nagyon fontos ügyben kell haladéktalanul beszélnünk. Tudom, hogy visszatért Párizsba. Jöjjön azonnal.

Alighogy Bragelonne elolvasta a levelet, a folyosó felől egy másik inas közeledett a Buckingham ház libériájában, és megismerve Raoult, tiszteletteljesen közeledett hozzá.

- Milord küldött - jelentette az inas.

- Ejha! - kiáltott fel Athos -, látom már, Raoul, hogy annyi a dolga, mint valami vezénylő tábornoknak. Magára hagyom, egyedül keresem fel D'Artagnan urat.

- Kérem, bocsásson meg - szólt Raoul.

- Nincs szüksége mentegetőzésre, Isten vele, Raoul. Holnapig megtalál engem a lakásomon. A holnapi nap folyamán, ha más parancsot nem kapok, hazautazom Blois-ba.

- Uram, holnap teszem tiszteletem.

Athos távozott.

Raoul felbontotta Buckingham levelét.

Bragelonne úr - írta a herceg -, mindama franciák közül, kikkel találkoztam, maga tetszik nekem a legjobban. Szükségem lesz a barátságára. Ma levelet kaptam, kitűnő francia nyelven írva. Jómagam angol lévén, félek, hogy nem értem elég jól. A levél alá kitűnő név van írva, mindössze ennyit tudok. Legyen olyan kegyes és keressen föl engem, minthogy megtudtam, hogy Blois-ból visszaérkezett.

Készséges híve
Villiers, Buckingham hercege.

- Felkeresem uradat - szólt Raoul Guiche gróf inasához, s útnak engedte. - És egy óra múlva Buckingham hercegnél leszek - szólt, és kezével intett a másik inasnak, a herceg küldöttjének.

Egész sor hiábavaló erőfeszítés

Guiche grófot Raoul nagy beszélgetésben találta De Wardes és Manicamp urakkal.

A sorompónál való összekoccanás óta De Wardes úgy viselkedett Raoullal, mint valami idegennel.

Mintha semmi sem történt volna köztük, éppen csak úgy tettek, mintha nem ismernék egymást.

Raoul belépett, Guiche pedig eléje sietett.

Raoul, miközben megszorította barátja kezét, futó pillantást vetett a két fiatalemberre. Azt hitte, le tudja olvasni arcukról, mit forgatnak fejükben.

De Wardes arca hideg és kifürkészhetetlen volt.

Manicamp pedig mintha teljesen elmerült volna egy garnitúra szemlélésében.

Guiche gróf a szomszéd szobába vezette Raoult, és ott leültette.

- Milyen jó színben van - mondta a gróf.

- Csodálom - felelte Raoul -, mert nem vagyok valami rózsás kedvemben.

- Akárcsak én, ugye, Raoul? A szerelmünkkel sok baj van!

- Ami téged illet, ennek csak örülök, gróf, mert az volna csak a rossz újság, ami engem elszomorítana, hogy ha e tekintetben jó hírral szolgálhatnál.

- Akkor hát ne szomorkodj, mert nemcsak roppant szerencsétlen vagyok, hanem ráadásul csupa boldog embert látok magam körül.

- Ezt aztán egyáltalán nem értem - szolt Raoul -, magyarázatot kérek, barátom, magyarázatot.

- Mindjárt megérted. Hiába küzdöttem szerelmem ellen, amelynek születésénél te ott voltál, tudod, hogy elhatalmasodott rajtam, és egészen hatalmába kerített. Hiába kértem tanácsot, hiába szedtem össze minden erőmet, hiába mérlegeltem a bajt, amelybe kerültem, hiába mértem meg, s tudom, hogy mélységes örvény; nem bánom, akkor is megyek tovább előre utamon.

- Örült vagy! Egy lépést se tehetsz előre, mert már ma a romlás, és holnap a halál fenyeget.

- Lesz, ami lesz!

- De Guiche!

- Mindent megfontoltam, mindent meggondoltam. Hallgass meg!

- Hát azt hiszed, hogy sikered lehet, hogy Madame egyáltalán megszeret?

- Raoul, én nem hiszek semmit, én csak remélek, mert a remény benne él az emberben, és kitart vele a sírig.

- De tegyük fel, hogy elnyered a boldogságot, amelyben reménykedsz. Az még biztosabban vesztetedet okozhatja, mintha nem éred el.

- Kérlek szépen, ne vágj többé a szavamba, Raoul. Úgyse fogsz meggyőzni, mert előre megmondom, nem is akarom, hogy meggyőzzél. Annyira előrehaladtam, hogy már nem fordulhatok vissza. Annyit szenvedtem már, hogy a halált jótéteménynek tekinteném. Nemcsak hogy annyira szerelmes vagyok, hogy szinte beleőrülök, hanem az őrjöngésig féltékeny is vagyok.

Raoul összeverte a két tenyerét, s indulata haraghoz hasonlított.

- Szépen vagyunk! - mondta.

- Szépen vagy csúnyán, nem fontos. Kérni akarok valamit tőled, barátomtól, testvéremtől. Három nap óta Madame ujjong, szinte mámorban él. Az első napon rá se mertem tekinteni, gyűlöltem, amiért nem éppoly szerencsétlen, mint én. Másnap nem tudtam levenni a szememet róla, és mintha azt vettem volna észre, hogy Madame rám veti a szemét, ha nem is részvéttel, de némi gyöngédséggel. De az ő pillantásai és az én pillantásaim közé árnyék esett; mert másvalakinek a mosolyára válaszolt mosollyal. Lová mellett örökösen oly ló fut, amely nem az enyém. Fülébe örökösen oly hízelgő hang duruzsol, amely nem az enyém. Raoul, három nap óta szinte lángol a fejem, és tüzes vér sistereg ereimben. El kell üznöm azt az árnyat, ki kell oltanom azt a mosolyt, el kell fojtanom azt a hangot.

- Csak nem akarsz megölni Monsieur-t? - kiáltott fel Raoul.

- Eh, dehogya! Nem Monsieur-re vagyok én féltékeny, nem a férjre vagyok én féltékeny, hanem a kedvesére.

- A kedvesére?

- Hát te itt nem látsz semmit, holott Le Havre-ban oly tisztán láttál?

- Buckinghamre vagy féltékeny?

- Halálosan!

- Már megint!

- Ó, ezúttal a dolgot könnyen elintézhethetjük egymás közt. Én vagyok a kezdeményező, levelet küldtem a hercegnek.

- Hát te írtál neki? Te vagy az?

- Honnan tudod?

- Onnan tudom, hogy értesített róla. Olvasd.

Raoul átnyújtotta Guiche-nek azt a levelet, amelyet az övével egyidőben kapott Buckinghamtól. Guiche mohón olvasta végig.

- Buckingham derék ember, és főként udvarias ember - szólt.

- A herceg kétségtelenül udvarias ember. Fölösleges, hogy megkérdezzek: te is ilyen választékos kifejezéseket írtál neki?

- Meg fogom mutatni neked a levelet, ha majd a herceghez küldelek mint megbízottamat.

- De hát az csaknem lehetetlen.

- Micsoda?

- Hogy a herceghez mint a te megbízottad menjek el.

- Miért?

- A herceg tanácsot kér tőlem, éppen úgy, mint te.

- Ó, remélem, engem részesítesz előnyben? Figyelj rám, elmondom neked, hogy mit közölj ökegyelmességével... Az üzenetem nagyon egyszerű... A közeli napokban, ma, holnap vagy holnapután, amely napon neki tetszik, össze akarom mérni vele Vincennes-ben a kardomat.

- Gondold meg.

- Azt hiszem, mondtam már neked, hogy mindent meggondoltam.
- A herceg külföldi; megbízatása sérthetlenné teszi személyét... Vincennes nagyon közel van a Bastille-hoz.
- Lépésem következményei csak engem illetnek.
- De mi okod van erre a párbajra? Mit mondjak a kihívás okául?
- Légy nyugodt, a herceg nem kérde tőled az okát... A herceg éppúgy unhatja az én életemet, mint én az övét; feltétlenül éppúgy gyűlöl engem, mint ahogyan én őt. Tehát szépen kérlek, keresd fel a herceget, és ha könyörögnöm kell neki, hogy fogadja el kihívásomat, azt is megteszem.
- Fölösleges. A herceg értesített, hogy beszélni óhajt velem. A herceg a király kártyapartijában vesz részt... Menjünk oda mind a ketten. Én a folyosón majd félrehívom őt. Te távolabb várakozol. Két szóval elintézzük a dolgot.
- Rendben van. Én magammal viszem támogatásul De Wardes-ot.
- Miért nem inkább Manicamp-t? De Wardes utánunk jöhet akármikor, ha itt hagyjuk is.
- Igazad van.
- De Wardes nem tud még semmit?
- Ó, semmit a világon. Ezek szerint még mindig rosszban vagy vele?
- Nem mondott el neked semmit?
- Nem.
- Nem szeretem ezt az embert, és minthogy sohasem állhattam, ebből következik, hogy ma sem vagyok rosszabb viszonyban vele, mint tegnap.
- Akkor hát induljunk.

Mind a négyen távoztak. Guiche gróf hintaja a kapu előtt várakozott, és elvitte őket a Palais-Royalba.

Útközben Raoul elgondolta, hogy mit fog tenni. Mint a két ellenfél titkának egyedüli letéteményese, remélhette, hogy kibékítheti egymással a feleket.

Tudta, hogy Buckingham hallgat szavára; ismerte befolyását Guiche-re: így hát vállalkozása nem látszott reménytelennek.

A Palais-Royal körfolyosója fényárban úszott, s az udvar legszebb, legmagasabb rangú női úgy keringtek rajta, mint csillagok az égitestek fényes világában. Raoul egy pillanatra megfélemedezett Guiche-ről, mert Louise-t nézte, aki társnői körében olyan volt, mint egy megszáduilt galamb, és szemével csaknem elnyelte a király körül levő kört, a gyémánttól és aranytól csillogó kápráztató környezetet.

A férfiak valamennyien álltak, csak a király ült.

Raoul megpillantotta Buckinghamet.

A herceg tíz lépésnyire állt Monsieur-tól, franciák, angolok társaságában, akik mind a herceg előkelő modorát és ruhájának páratlan eleganciáját bámulták.

Néhány idősebb udvari ember emlékezett még a herceg apjára, és ez az emlékezés egyáltalán nem állította árnyékba a fiatal Buckinghamet.

Buckingham Fouquet-val beszélgetett, Fouquet fennhangon előadást tartott neki Belle-Isle-ről.

- Ebben a pillanatban nem szólíthatom meg - szólt Raoul.

- Akkor várj - szólt Guiche gróf -, s ragadd meg a megfelelő alkalmat, de igyekezz gyorsan végezni. Tűkön állok.

- De nézd csak, itt jön a mi megmentőnk - szólt Raoul, észrevéve D'Artagnant, amint új testőrkapitányi egyenruhájában úgy vonult végig a folyosón, mint valami diadalmas hadvezér.

Raoul D'Artagnan felé sietett.

- La Fère gróf kereste, lovag - szólította meg Raoul.

- Tudom - felelte D'Artagnan -, épp most váltunk el.

- Mintha azt hallottam volna, hogy együtt töltik az éjszaka egy részét?

- Találkozót beszélünk meg.

És D'Artagnan, mialatt Raoulnak válaszolgatott, szórakozottan nézett jobbra és balra, mintha a tömegben keresne valakit, vagy a helyiségben valamit.

Szeme hirtelen merev lett, mint a sasé, amely megpillantja zsákmányát.

Raoul követte szemével D'Artagnan pillantásának irányát. Láta, hogy Guiche gróf és D'Artagnan köszöntik egymást. De nem tudta megállapítani, hogy kinek szól a testőrkapitány különös, villogó szempillantása.

- Lovag úr - szólt Raoul -, olyan szívességet kérek, amit mástól nem kérhetek.

- Milyen szívességet, kedves vicomte-om?

- Szeretném félrevonni Buckingham herceget, csak néhány szóra, de minthogy Buckingham épp Fouquet úrral beszélget, nyilvánvaló, hogy nem zavarhatom meg társalgásukat.

- Á, Fouquet úr itt van? - kérdezte D'Artagnan.

- Nem látja? Ott ni!

- Csakugyan, szavamra! És azt hiszed, nekem több jogom van itt, mint neked?

- Sokkal tekintélyesebb ember.

- Igaz is, hiszen a testőrök kapitánya vagyok. Olyan sokáig ígérték nekem ezt az állást, és csak oly rövid idő óta töltöm be, hogy minduntalan megfedkezem méltóságomról.

- Tehát megteszi nekem, amit kértem?

- Az ördögbe! Fouquet úrral beszéljek?

- Talán valami kifogása van ellene?

- Nincs, inkább neki lehet kifogása ellenem, de hát, végül is, minthogy előbb-utóbb...

- Úgy látom, Fouquet úr épp magára néz, vagy tévedek?

- Nem, nem tévedsz, valóban engem tisztel meg tekintetével.

- A pillanat tehát kedvező.

- Azt hiszed?

- Menjen oda, kérem szépen.

- Megyek.

Guiche gróf nem vesztette szem elől Raoult, Raoul pedig intett neki, hogy minden rendben megy.

D'Artagnan egyenesen a beszélgető csoport felé közeledett, és udvariasan üdvözölte Fouquet-t, mint a többieket is.

- Jó napot, D'Artagnan úr. Belle-Isle-en-Merről beszélgetünk - mondta Fouquet olyan biztos modorban és oly sokat tudó tekintettel, amelynek elsajátításához egy fél élet kell, és amelyet némely ember a legnagyobb buzgósággal sem tud eltanulni.

- Belle-Isle-en-Merről? Igazán? - szólt D'Artagnan. - Ez a sziget Fouquet úré, ha jól tudom.

- Fouquet úr épp az imént közölte velem, hogy a szigetet a királynak ajándékozta - szólt Buckingham. - Fogadja tiszteletemet, D'Artagnan úr.

- Ismeri Belle-Isle-t, lovag? - kérdezte Fouquet a testőrtől.

- Egyetlenegyszer jártam ott, uram - felelte D'Artagnan, mint szellemes és udvarias ember.

- Sokáig volt ott?

- Alig egy napig.

- És mit látott ott?

- Mindent, amit egy nap alatt látni lehet.

- Egy nap több mint elég, ha az embernek olyan jó szeme van, mint a lovag úrnak.

D'Artagnan meghajolt.

Eközben Raoul intett Buckinghamnek.

- Főintendáns úr - szólt Buckingham -, itthagynom a kapitány úrral, aki nálam jobb ismerőse a bástyáknak és várárkoknak. Egy barátom hív, hozzá csatlakozom. Megbocsát?...

Buckingham otthagya a beszélgető csoportot, és Raoul felé igyekezett, de közben megállt egy percre annál az asztalnál, ahol Madame, az anyakirályné, az ifjú királyné és a király kártyáztak.

- No, most rajta, Raoul - mondta Guiche gróf -, Jön! Csak gyorsan és határozottan!

Buckingham, miután bókot mondott Madame-nak, folytatta útját Raoul felé.

Raoul eléje sietett. Guiche gróf a helyén maradt.

Csak szemével követte a másik kettőt.

Buckingham és Raoul találkozása olyan módon történt, hogy azon az üresen maradt helyen kerültek egymással szembe, amely a kártyázók és a körfolyosó között támadt, ahol csupán néhány komoly nemesúr járkált beszélgetve.

De abban a pillanatban, amikor Buckinghamnek és Raoulnak találkoznia kellett volna, egy harmadik ember vetődött középük.

Monsieur volt, és Buckingham felé igyekezett.

Monsieur rózsaszínűre festett és illatosított ajkán a legbájosabb mosolya lebegett:

- Ó, istenem! - szólt meleg udvariassággal -, mit hallok, kedves hercegem?

Buckingham visszafordult: nem látta közeledni Monsieur-t, csak a hangját hallotta.

Akaratlanul összerezsent. Orcája kissé elsápadt.

- Mit mondhattak fenségednek - szólt Buckingham -, ami ennyire meglepte?

- Olyasmit, ami egészen kétségbe ejt, herceg - felelte a fenséges úr -, és gyászba borítja az egész udvart.

- Ó, fenséged túlságosan jó hozzám - szólt Buckingham -, mert úgy látom, hogy az én elutazásomról beszél.

- Arról bizony.

- Sajnos, fenséges uram, Párizsban alig öt-hat napja vagyok, úgyhogy elutazásom csak nekem jelent gyászt.

Utolsó szavait Guiche gróf meghallotta ott, ahol állt, és most ő rezzent össze.

„Elutazik! - hökkent meg. - Mit jelent ez?”

Fülöp bájos mosolyával folytatta:

- Megértem, hogy Nagy-Britannia királya visszahívja, uram; jól tudjuk, hogy II. Károly őfelsége, aki ért a nemesemberek kiválogatásához, nem nélkülözheti szolgálatait. De az is érthető, hogy távozását mi igen nagy veszteségnek érezzük. A magam részéről rendkívül sajnálom.

- Fenség - szólt Buckingham -, higgye meg, hogy ha itt kell hagynom a francia udvart...

- Ez azért történik, mert visszahívják, ugyebár? De ha azt hiszi, hogy óhajomat az angol király figyelembe veszi, akkor nagyon szívesen megkérném II. Károly őfelségét, hogy hagyja itt még egy darabig körünkben.

- Elhalmoz jóságával, fenség - szólt Buckingham -, de határozott parancsom van a távozásra. Franciaországi tartózkodásom időhöz volt kötve, és annyira meghosszabbítottam, hogy uralkodóm neheztelését vonhatom magamra. Csak ma kaptam észbe, hogy már négy nappal ezelőtt el kellett volna utaznom.

- Ó! - szólt Monsieur.

- Úgy van, fenség, de - tette hozzá Buckingham oly hangosan, hogy a kártyázó asztalnál a hercegnők is meghallhatták - olyan vagyok, mint az a keleti ember, aki néhány napra egészen belebolondult egy szép álomba, és egy szép reggelen arra ébredt, hogy meggyógyult, vagyis visszanyerte az eszét. A francia udvarnak ilyen a varázsa, hasonlatos a keleti ember álmához. De végre is, fenség, az ember felébred, és elutazik. Én tehát tartózkodásomat nem hosszabbíthatom meg, ahogy fenséged kívánja.

- És mikor utazik? - kérdezte Fülöp gondterhelt arccal.

- Holnap, fenség... Hintóim már három nap óta elő vannak készítve.

Az orléans-i herceg a fejével úgy intett, mintha ezt mondaná:

„Mínthogy elhatározása visszavonhatatlan, herceg, nem szólhatok többé egy szót se.”

Buckingham a királynékra vetett egy pillantást, és tekintete találkozott Ausztriai Annáéval, aki kezének egy mozdulatával köszönetét és elismerését fejezte ki.

Buckingham hasonló mozdulattal felelt, mosolyával palástolva, hogy csaknem meghasad a szíve.

Monsieur távozott, abban az irányban, amerről jött.

De ugyanabban a pillanatban az ellenkező oldalról Guiche gróf közeledett Buckinghamhez.

Raoul attól félt, hogy türelmetlen barátja maga fogja párbajra kihívni a herceget, s ezért igyekezett őt megelőzni.

- Ne félj, Raoul, most már az egész dolog felesleges - szólt Guiche, és mind a két kezét nyújtotta Buckingham herceg felé, aztán a herceget félrevonta egy oszlop mögé...

- Ó, herceg - szólt Guiche -, bocsássa meg nekem, amit írtam. Örült voltam! Adja vissza a leveletem!

- Csakugyan nincs több oka haragudni rám - szólt az ifjú herceg bánatos mosollyal.

- Ó, bocsásson meg nekem, hercegem!... Felajánlom barátságomat, örök barátságomat...

- Miért is haragudna rám, gróf, abban a percben, amikor itthagynom őt, s többé nem fogom látni?

Raoul meghallotta ezeket a szavakat, és megértve, hogy jelenléte fölösleges, mert a két fiatalember ezek után már csak baráti szavakat fog váltani, néhány lépést hátrált.

Ezzel azonban De Wardes közelébe jutott.

De Wardes épp Buckingham herceg elutazásáról beszélgetett Lorraine lovaggal.

- Bölcs visszavonulás! - mondotta De Wardes.

- Hogy gondolod ezt?

- Megkíméli a drága herceget egy kardcsapástól.

És mind a ketten nevetni kezdtek.

Raoul méltatlankodva fordult vissza, homlokát ráncolta, halántéka kitüzesedett, ajkát megvetőleg biggyesztette.

Lorraine lovas sarkon fordult, De Wardes ellenben helyben maradt és várakozott.

- Uram - szólt Raoul De Wardes-hoz -, maga sosem fog leszokni róla, hogy távollévőket sértegetessen? Tegnap D'Artagnan urat, ma pedig Buckingham herceget.

- Uram! de uram! - szólt De Wardes -, nagyon jól tudja, hogy olykor jelenlevőket is megsértek.

De Wardes farkasszemet nézett Raoullal, válluk egymáshoz hajolt, arcuk egészen közel ért egymáshoz, mintha kölcsönösen fel akarták volna gyújtani egymást lehetetük és haragjuk lángjával.

Látni lehetett, hogy az egyik gyűlölete tetőfokára jutott el, a másik pedig türelme legvégső határáig.

Hirtelen egy erős, de kedves és udvarias hang szólalt meg a hátuk mögött.

- Azt hiszem, a nevémet említették.

Mind a ketten megfordultak: D'Artagnan állt előttük, mosolygó szemmel és ajakkal, kezét De Wardes vállára helyezve.

Raoul egy lépést hátrált, hogy helyet adjon a testőrnek.

De Wardes egész testén remegés futott végig, elsápadt, de nem mozdult helyéről.

D'Artagnan, egyre mosolyogva, elfoglalta azt a helyet, melyet Raoul szabadon hagyott.

- Köszönöm, kedves Raoulom - mondta D'Artagnan. - De Wardes úr, beszédem van önnel. Raoul, ne menjen el. Mindenki hallhatja, amit De Wardes úrnak mondani akarok.

D'Artagnan nem mosolygott többé, pillantása hideg és éles lett, mint az acélpenge.

- Rendelkezésére állok, uram - szólt De Wardes.

- Uram - mondta D'Artagnan -, már régóta keresem az alkalmat, hogy elbeszélgessünk, de csak ma jutottam hozzá. Elismerem, hogy ez nem a megfelelő hely, de ha lesz szíves elfáradni hozzám, nem kell messzire mennie, lakásom itt van a lépcső mellett, a körfolyosóra torkollik.

- Követem, uram - felelte De Wardes.

- Egyedül van itten, uram? - kérdezte D'Artagnan.

- Dehogyan, két barátom van velem, Manicamp és Guiche gróf.

- Helyes - szölte D'Artagnan -, de két ember nem elég. Talán talál még néhány urat, ugyebár?

- Természetesen - felelte a fiatalember, nem értve, hova akar D'Artagnan kilyukadni. - Ahányat csak akar.

- A barátai?

- A barátaim.

- Jó barátai?

- Kétségkívül.

- Tehát kérem, gondoskodják megfelelő számú barátokról. Jöjjön velem, Raoul... Hozza magával Guiche grófot és Buckingham herceget is, legyen szíves.

- Ó, Istenem, mire ez a nagy cécó, uram? - szölte De Wardes, s mosolyogni próbált.

A kapitány egy kézmozdulattal türelemre intette.

- Én mindig titokzatos vagyok. Tehát várom, uram - mondta D'Artagnan.

- Állok rendelkezésére.

- Akkor a viszontlátásra!

És D'Artagnan a lakosztálya felé ment.

Szobája nem volt üres: az egyik ablakmélyedésben ülve már várt rá La Fère gróf.

- Mi újság? - kérdezte D'Artagnantól, amikor a testőr belépett.

- Hát az az újság - felelte D'Artagnan -, hogy De Wardes úr szíveskedik megtisztelni látogatásával, s vele tart néhány barátja, no meg a mi barátaink.

Csakugyan, D'Artagnan mögött már fel is tűnt De Wardes és Manicamp.

Guiche gróf és Buckingham jött a nyomukban, eléggé meglepett arccal, nem tudva, mit akarnak tőlük.

Raoul két vagy három nemessel együtt érkezett. Tekintete, mikor belépett, ide-oda járt a szoba minden sarkában... észrevette a grófot, és a közelében helyezkedett el.

D'Artagnan a tőle telhető udvariassággal fogadta vendégeit.

Arca nyugodt és előzékeny kifejezésű maradt.

Valamennyien, akik megjelentek, előkelő állású udvari tisztviselők voltak.

D'Artagnan, miután mindegyikétől bocsánatot kért, hogy idejét elrabolja, De Wardes felé fordult, akin minden önuralma ellenére is meglepődés és nyugtalanság látszott.

- Uram - fordult hozzá D'Artagnan -, most, hogy kívül vagyunk a király palotáján, hogy fennhangon beszélgethetünk, anélkül, hogy az illendőség szabályaiba ütköznénk, meg akarom magyarázni, miért bátorkodtam ide hívni a lakásomra, és miért hívtam össze az urakat is. La Fère gróf útján, ki barátom, megtudtam, hogy uraságod mindenféle sértegető kijelentéseket

tesz rólam, hogy azt állítja, halálos ellenségének tekint engem, minthogy állítólag atyjának is halálos ellensége voltam.

- Igaz, uram, ezt mondtam - felelte De Wardes, s sápadt arca könnyedén elpirult.

- Ezek szerint tehát valami bűnnel, rossz tettel, vagy gyávasággal vádol. Kérem, fejtse ki pontosabban vádját.

- Tanúk előtt, uram?

- Úgy van, tanúk előtt; és amint látja, olyan tanúkat választottam, akik jártasak a becsületbeli ügyekben.

- Nem méltányolja eléggé tapintatomat, uram. Igaz, hogy megvádoltam önt, de titokban tartottam a vád tárgyát. Nem részleteztem semmit, csak kifejeztem gyűlöletemet olyan urak előtt, akiknek szinte kötelességük volt ezt tudomására hozni. Uraságod nem vetett számot diszkréciómmal, bár érdekében állt volna, hogy hallgassak. Nem ismerek rá közismert, okos óvatosságára, D'Artagnan úr.

D'Artagnan a bajusza végét harapdálta.

- Uram - szólt -, már volt szerencsém megkérni rá, hogy részletezze ellenem való panaszait.

- Fennszóval?

- Természetesen!

- Akkor nyilatkozom.

- Nyilatkozzék, uram - szólt D'Artagnan meghajolva -, valamennyien hallgatjuk.

- Nos, uram, nem arról van szó, hogy velem szemben követett el igazságtalanságot, hanem apámmal szemben.

- Ezt már tetszett mondani.

- Igaz, de vannak dolgok, amiket az ember csak habozva érint.

- Ha csakugyan habozik, akkor kérem, győzze le habozását.

- Akkor is, ha gyalázatos tettről kell lerántanom a leplet?

- Akkor is.

A jelenet tanúi már-már nyugtalanul tekingettek egymásra, de megnyugodtak, látván, hogy D'Artagnan arca semmiféle izgalmat nem árul el.

De Wardes egyre hallgatott.

- Szóljon már, uram - mondta neki a testőr -, amint látja, nagyon megvárakoztat bennünket.

- Jól van, tehát hallgassanak meg. Apám szeretett egy nőt, egy előkelő hölgyet. Ez a nő viszontszerette apámat.

D'Artagnan és Athos szeme összevillant.

De Wardes folytatta:

- D'Artagnan úr elfogta a leveleket, amelyek légyottot jelöltek ki, álrúhában elfoglalta annak a helyét, akit a légyottra vártak, és visszaélt a sötétséggel.

- Ez igaz - szólt D'Artagnan.

Halk mormogás támadt a jelenlevők közt.

- Úgy van, elkövettem ezt a gonosztettet - szólt D'Artagnan -, hozzá kellett volna tennie, uram, minthogy annyira pártatlan, hogy abban az időben, amikor ez az esemény történt, amit szememre lobbant, még huszonegy éves sem voltam egészen.

- Az mit sem von le tettének gyalázatosságából - szólt De Wardes -, nemesembernek abban a korban is elég ítélőképessége van már ahhoz, hogy ne kövessen el jellemben vágó dolgot.

Újabb mormogás hallatszott a jelenlevők közt, de ezúttal a meglepetés, vagy inkább a kételkedés moraja.

- A csalás valóban szégyenletes tett volt - mondta D'Artagnan -, és nem volt szükségem rá, hogy De Wardes szememre lobbantsa, minthogy magam is, és igen keservesen, szememre vettem magamnak. A korommal együtt okosabb lettem, és főként becsületesebb, s fiatalkori hibámért sokáig vezekeltem. De ítéljenek maguk, uraim; a dolog 1626-ban történt, oly időben, amelyről maguk, szerencséjükre, csak mások elbeszéléseiből szereztek tudomást. Ebben az időben a szerelem nem volt kényes, s a lelkiismeret nem választotta külön, mint ma, a mérget a balzsamtól. Fiatal katonák voltunk, örökké verekedtünk, kardunk egy pillanatig sem pihent hüvelyében, vagy legalábbis félig ki volt húzva, mindig két halál lehetősége közt lebegtünk; a háború eldurvított, és a bíboros hajszott. Szóval, magam rég megbántam, és még ma is bánom, De Wardes úr.

- Megértem, uram, mert ezt a cselekedetet meg kellett hogy bánja, de ez nem változtat azon, hogy vesztét okozta egy nőnek. Az a nő, akiről beszél, szégyentől borítva, a gyalázatosságtól földre sújtva, elhagyta Franciaországot, és sohase derült ki, mi lett belőle...

- Ó - szólt La Fère gróf, baljós mosollyal nyújtva ki karját De Wardes felé -, dehogyan, uram! Többet ismerhetik a személyleírásból, amelyet róla adni fogok. Huszonöt éves, sovány, szőke, sápadt arcú nő volt, aki férjénél volt Angliában.

- Férjes asszony volt? - kérdezte De Wardes.

- Hát még azt se tudja, hogy férjes asszony volt? Amint látja, mi jobban vagyunk értesülve, mint maga, De Wardes úr. Tudja-e, hogy azt a nőt rendszerint miladynek nevezték, egyszerűen így, neve említése nélkül?

- Ezt tudom, uram.

- Ó, Istenem! - mormogta Buckingham.

- Hát, uram, ez a nő, aki Angliából jött, visszatért Angliába, miután három ízben összeesküvést szőtt D'Artagnan úr élete ellen. Jogosan tette, nemde? Elismerem, D'Artagnan úr vétett ellene. De nem ismerem el jogosnak, hogy ez a nő csábításival megnyert magának egy fiatal embert, aki Winter lord szolgálatában állt és Feltonnak hívták. Elsápad, milord of Buckingham? Szeme, ugye, fájdalmas haragra lobbant? A történetet tehát fejezze be ön, milord, és mondja De Wardes szemébe, milyen volt az a nő, aki kezébe adta a kést az apjaura gyilkosának.

A meglepetés kiáltása tört elő minden ajakból. A fiatal herceg végigtörülte zsebkendőjével verejtékben úszó homlokát.

Nagy hallgatás támadt a jelenlevők között.

- Amint látja, De Wardes úr - szólt D'Artagnan, akit ez a történet annál inkább felizgatott, mert Athos szavaira a saját emlékei támadtak fel -, amint látja, az én bűnöm nem oka egy lélek vesztésének, mert ez a lélek jóval előbb elkárhozott, mintsem megbánással bármit jóvátehettem volna. Ez hát csak lelkiismereti kérdés. Most pedig, hogy ez ki van derítve, nincs más hátra, De Wardes úr, mint hogy nagyon alázatosan bocsánatot kérjek magától

szégyenletes tettemért, mint ahogy minden bizonnal bocsánatot kértem volna atyjaurától, ha életben találom, midőn I. Károly király halála után visszatértem Franciaországba.

- Ez már túlzás, D'Artagnan úr - kiáltottak fel néhányan hevesen.

- Nem, uraim - felelte a testőrkapitány. - Most pedig remélem, De Wardes úr, hogy kettőnk közt ez az ügy lezárult, és soha többé nem fog rosszat mondani rólam. Ez az ügy tisztázva van, ugyebár?

De Wardes meghajolt, és dadogott valamit.

- Azt is remélem - folytatta D'Artagnan, és közelebb lépett a fiatalemberhez -, hogy nem fog többé rosszakat mondani senkiről, mint ahogy ez eddig rossz szokása volt, mert olyan lelkiismeretes, olyan tökéletes ember, mint maga, aki harmincöt év elteltével szemére veti egy vén katonának ifjúkori ballépését, maga, aki tiszta lelkiismerettel kérkedik, ezzel hallgatólag kötelezi magát, hogy többé nem vét a lelkiismeret és becsület parancsai ellen. Tehát figyeljen jól arra, amit még mondandó vagyok, De Wardes úr. Vigyázzon, nehogy a fülembe jusson valami história, amelyben a maga neve szerepel!

- Uram - szólt De Wardes -, meg nem történt dolgokért fölösleges fenyegetőzni.

- Ó, még nem fejeztem be, De Wardes úr - szólt D'Artagnan -, és kénytelen lesz a többi mondanivalómat is meghallgatni.

A hallgatók köre kíváncsian összébb szorult.

- Az imént fennen beszélt egy nő becsületéről és apja becsületéről. Nekünk tetszett, hogy így beszél, mert kellemes elgondolnunk, hogy a kényes becsületesség, amely úgy látszik, nem élt a mi lelkünkben, gyermekeink lelkében él. És szép dolog, ha egy fiatalember, abban a korban, amelyben mások rendszerint a női becsület elrablóit, a női becsület tisztelője és védelmezője.

De Wardes összeszorította ajkát s az öklét, nyilvánvalóan nagyon nyugtalanul várva, hogyan végződik D'Artagnan beszéde, amelynek eleje gonoszat jósolt.

- De akkor - folytatta D'Artagnan - hogy merészelte Bragelonne vicomte-nak azt mondani, hogy sosem ismerte az édesanyját?

Raoul szeme szikrát szórt.

- Ó - kiáltott föl és előreugrott -, lovag úr, lovag úr, ez az én személyes ügyem.

De Wardes gonoszul mosolygott.

D'Artagnan a karjánál fogva visszarántotta Raoult.

- Ne vágjon a szavamra, fiatalember - mondotta neki.

Tekintetével uralta De Wardes-ot, és úgy folytatta:

- Én itt olyan kérdésekről tárgyalok, amelyet nem lehet karddal elintézni. Becsületbeli ügyekben jártas férfiak előtt szólok, akik nemegyszer rántottak kardot. Egyenesen kiválogattam őket erre acélra. Márpedig ezek az urak tudják, hogy az olyan titok, amelyért megverekszünk, többé nem marad titok. Megismétlem tehát kérdésemet De Wardes úrhoz: mi okból sértette meg ezt a fiatalembert, megsértve egyszersmind apját és anyját?

- Tudomásom szerint - felelte De Wardes - mindenki szabadon nyilváníthatja véleményét, ha hajlandó megvédeni minden eszközzel, ami tisztességes embernek rendelkezésére áll.

- Ó, uram, nem mondaná meg, melyek azok az eszközök, amelyeknek segítségével egy tisztességes nemes megvédheti rosszhiszemű állítását?

- A kard.

- Ha ezt mondja, nemcsak a logika, hanem a vallás és a becsület szabályai ellen is vét; kockára teszi több ember életét, nem szólva a tulajdon életéről, amely, úgy látom, erősen veszélyben forog. Csakhogy minden divat elmúlik, elmúlt a párbajok ideje is, nem szólva öfelsége rendeleteiről, amelyek tiltják a párviadalt. Ezért tehát lovagias eszméivel együtt jár, hogy bocsánatot kérjen Raoul de Bragelonne vicomte úrtól. Bocsánatot fog tőle kérni, hogy vele szemben azt a könnyelmű kijelentést használta, mert az ő nemessége és tiszta származása nemcsak a szívébe van beírva, hanem életének minden cselekedetébe is. Meg fogja ezt tenni, De Wardes úr, mint ahogy én, az öreg testőrkapitány az imént megtettem magával, a tejfelesszájú gyerekemberrel szemben.

- És ha nem teszem meg? - kérdezte De Wardes.

- Hát akkor az fog történni, hogy...

- Az, amit éppen meg akar akadályozni - felelte nevetve De Wardes -, az fog történni, hogy kibékítő okoskodása eredményeként meg kell szegnie a király parancsát.

- Nem, uram - mondta nyugodtan a testőrkapitány -, téved.

- Akkor tehát mi fog történni?

- Az, hogy felkeresem a királyt, akivel elég jóban vagyok, a király, akinek már nemegyszer tettem szolgálatokat, abban az időben amikor maga még a világon sem volt, kérésemre épp az imént küldött át nekem egy kitöltetlen nyílt parancsot Baisemeaux de Montlezun úr, a Bastille kormányzója számára, én pedig a következőt fogom mondani a királynak: „Felség, valaki gyáván megsértette Bragelonne urat anyja személyében. Én ennek az embernek a nevét beírtam abba az elfogatóparancsba, amelyet felséged volt kegyes nekem adni, úgyhogy ilyenformán De Wardes úr a Bastille foglya lesz három évre.”

És D'Artagnan ezekkel a szavakkal kivette zsebéből az elfogatóparancsot, amelyet a király aláírt volt, és átnyújtotta De Wardes-nak.

Aztán, látván, hogy a fiatalember még kételkedik, és az egészet üres fenyegetésnek tartja, D'Artagnan vállat vont, és közömbösen az asztal felé indult, amelyen egy kalamáris és egy akkora hosszúságú toll volt, hogy Porthos, a topográfus, megrémült volna tőle.

De Wardes ekkor látta, hogy D'Artagnan fenyegetése nem üres szóbeszéd. A Bastille ebben az időben már elrettentő valami volt. De Wardes egy lépést tett Raoul felé, és alig hallhatóan így szólt:

- Uram, bocsánatot kérek öntől, úgy, ahogy az imént D'Artagnan úr előírta, és mert kényszerítenek rá.

- Egy pillanatra, egy pillanatra, uram! - mondta a testőrkapitány a legnagyobb nyugalommal. - Nem a helyes kifejezést használja. Én nem azt mondtam, hogy „mert kényszerítenek a bocsánatkérésre...”, hanem azt mondtam: „mert lelkiismeretem szava készletet rá”. Ez helyesebb kifejezés, mint a másik, higgye meg. És annál helyesebb lesz, mert igazi érzését fogja kifejezni.

- Nem bánom, legyen - szólt De Wardes. - De vallják meg, uraim, hogyha az embert karddal keresztül szúrták, mint a régi időkben, az többet ért, mint az efféle zsarnokság.

- Nincs igaza, uram - felelte Buckingham -, mert a kardszúrás, amelyet kap, egyáltalán nem jelenti, hogy igaza van, vagy nincs, csak annyit jelent, hogy többé vagy kevésbé ügyes a vívásban.

- Uram! - kiáltott föl De Wardes.

- Ó, most valami gonosz dolgot akart mondani - vágott D'Artagnan a szavába - és szolgálatot teszek magának, ha elhallgattatom.

- Ez minden, amit mondani akar, uram? - kérdezte De Wardes.

- Ez minden - felelte D'Artagnan -, és ezek az urak, valamint én is, megkaptuk magától az elégtételünket.

- Higgye meg, uram - válaszolta De Wardes -, hogy kibékítő kísérletei nem valami szerencsések!

- És miért?

- Azért, mert Bragelonne úr és én, fogadni mernék, úgy fogunk elválni egymástól, hogy dühösebb ellenségei leszünk egymásnak, mint azelőtt.

- Ami engem illet, téved uram - felelte Raoul -, mert az én szívemben a keserűségnek egy paránya sem maradt meg.

Ez a csapás végképp leterítette De Wardes-ot. Úgy nézett maga körül, mint aki nem tudja, hol van.

D'Artagnan nyájasan üdvözölte a nemesurakat, akik ennél a lovagias ügynél közreműködtek, és mindannyian kézfogással búcsúztak tőle.

Egyetlenegy ember sem nyújtotta kezét De Wardes-nak.

- Ó - kiáltott fel a fiatalember, nem bírva tovább a szívét maró dühöt -, ó, hát nincs itt senki, akin kitölthetném bosszúmat!?

- Dehogynem, uram, itt vagyok én! - mondta fülébe egy hang, súlyos fenyegetéssel.

De Wardes megfordult és Buckingham herceget látta maga előtt, aki nyilván ezzel a szándékkal maradt vissza, s most De Wardes-hoz közeledett.

- Hercegúr? - kiáltott fel De Wardes.

- Én, én! Nem vagyok a francia király alattvalója, uram, nem maradok francia földön sem, minthogy elutazom Angliába. Én szintén sok kétségbeesést és dühöt halmoztam föl szívemben. Nekem is szükségem van rá, mint magának, hogy valakin bosszúmat töltssem. Nagyon helyeslem D'Artagnan úr elveit, de nem kötelességem őket magával szemben is alkalmazni. Én angol vagyok, és most én ajánlom fel magának, amit maga a többieknek hiába ajánlott föl.

- Herceg úr!

- Rajta, kedves De Wardes úr, minthogy olyan nagy haragra gerjedt, legyek én a céltáblája, amelyen kitölti dühét. Harmincnégy órán belül Calais-ban leszek. Jöjjön velem, az út rövidebbnek fog tetszeni, ha együtt megyünk. Ott fogunk kiállni egymással, karddal a kézben, azon a fövényes parton, amelyet elönt a tenger árja, és a nap hat órájában francia föld, de a következő hat órán át Isten földje.

- Helyes - felelte De Wardes -, ajánlatát elfogadom.

- Becsületszavamra - felelte a herceg -, ha megöl engem, kedves De Wardes úr, rendkívül nagy szívességet tesz velem.

- Mindent meg fogok tenni, amit tehetek, hogy szolgálatára lehessenek, hercegem - felelte De Wardes.

- Tehát megállapodunk benne, hogy velem jön?

- Rendelkezésére állok. Becsületszavamra! Idegeim megnyugtatósára kellett már egy jó kis izgalom, halálos veszedelem.

- Nos, uram, azt hiszem, bennem épp a megfelelő emberre akadt. Tisztelem, De Wardes úr. Holnap reggel inasom útján tudatni fogom önnek elutazásom pontos idejét. Úgy fogunk együtt utazni, mint két jóbarát. Én rendszerint sietősen utazom. A viszontlátásra.

Buckingham üdvözölte De Wardes-ot, és visszatért a királyhoz.

De Wardes elkeseredve távozott a Palais-Royalból, és sebes léptekkel indult a ház felé, amelyben lakott.

Baisemeaux de Montlezun

Miután keményen megleckéztették De Wardes-ot, Athos és D'Artagnan együtt haladt lefelé a Palais-Royal udvarára vezető lépcsőn.

- Azt hiszem - mondta Athos D'Artagnannak -, Raoul nem kerülheti el a párbajt; előbb vagy utóbb meg kell vívnia De Wardes-dal. De Wardes éppolyan bátor, mint amilyen bosszúvágyó.

- Ismerem a fajtáját - felelte D'Artagnan -, volt dolgom az apjával. Mondhatom, pedig abban az időben izmos volt a karom és fenemód biztos a kezem, de mondhatom, jól megizzasztott az apja. Hej, pedig öröm volt nézni, ahogy én vagdalkoztam! Bizony, barátom, manapság nincsenek is már olyan asszók; a kezem, akár a higany: egyetlen pillanatig sem maradt mozdulatlan; maga, Athos, igazán tudja, hiszen látott vívni. A kardom nem egy darab acél volt, hanem kígyó, amely folyton változtatta alakját és hosszúságát, hogy a feje, vagyis a marása alkalmas helyet érjen; előbb hat láb távolságra voltam ellenfelemtől, azután háromlábnyira, majd egészen közel férköztem ellenfelem testéhez, majd pedig tízlábnyira hátraugrottam. Emberi erő nem tudott ennek a vad rohamnak ellenállni. Nos hát, De Wardes apja, a fajtáját jellemző bátorsággal, sok munkát adott nekem, és jól emlékszem rá, milyen fáradtak voltak az ujjaim, amikor befejeztük a küzdelmet.

- Szóval, ahogy mondtam - szólt Athos -, a fia folyton keresni fogja Raoult, és végül is össze fog vele akadni, mert Raoult könnyen fel lehet lelteni, ha keresi az ember.

- Megengedem, hogy ez így van, barátom, de Raoul jól számít; mint mondtam, nem haragszik De Wardes-ra: kivárja, míg provokálják; s ez mentségére fog szolgálni. A király nem neheztelhet meg; különben is találunk majd módot, hogy a királyt lecsillapítsuk. De miért e kétségek, aggodalmak, holott nem egykönnyen szokott nyugtalankodni?

- Csakhogy most minden nyugtalanít. Raoul holnap elmegy a királyhoz, aki házasságát illetően fogja neki akarát nyilvánítani, Raoul haragra lobban, mint afféle szerelmes férfi, ha pedig egyszer rosszkedvében van, és így akad össze De Wardes-dal, akkor robban a bomba.

- Majd megakadályozzuk a robbanását, kedves barátom.

- Én nem, mert haza akarok utazni Blois-ba. Utálom az egész kendőzött udvari pompát és a sok ármánykodást. Már öreg vagyok hozzá, hogy részt vegyek a mostani kicsinyes ügyekben. Isten nagy könyvében sokkal szebb és nagyobb dolgokról olvastam, semhogy érdeklődésemet leköthetné a sok jelentéktelen mondat, amiket olyanok súgnak egymásnak, akik be akarják csapni egymást. Egyszóval, unatkozom Párizsban, mindenütt, ahol nem lehetek magával együtt, minthogy pedig nem lehetek mindig a maga társaságában, inkább visszatérek Blois-ba.

- Ó, mennyire helytelenül cselekszik, Athos! Mennyire megtagadja származását és lelkének elhivatását. A magafajtájú férfiak arra vannak teremtve, hogy életük utolsó napjáig kifejtsék a bennük rejlő képességeket. Nézze meg régi, La Rochelle-i kardomat, ezt a spanyol pengét: harminc esztendőn át kifogástalanul szolgált. Egy téli napon leesett a Louvre márványpadlójára és eltörött. Vadászkest csináltattam belőle, és még száz esztendeig is eltart. Maga, Athos, aki olyan becsületes, nyíltszívű, hidegvérű, bátor és alapos műveltségű, éppen az az ember, akire itt van szükség, hogy tanácsot adjon a királynak és irányítsa cselekedeteit. Maradjon itt! Fouquet úr nem lesz olyan tartós, mint kardom spanyol pengéje.

- No lám! - felelte Athos mosolyogva -, az én D'Artagnan barátom előbb az egekig magasztal, megtesz afféle istenségnek, azután ledob az Olümposzról, és szétlapít a földön. Magasabb becsvágy sarkall engem, drága barátom. Miniszter legyek? Rabszolga? Ugyan! Nem vagyok-e így több? Hiszen semmi se vagyok! Emlékszem rá, néhanapján a nagy Athosnak nevezett. Nos, szeretném látni, így nevezne-e, ha miniszter volnék? Nem, nem, nem szolgáltatom ki magamat!

- Akkor ne beszéljünk többé róla, mondjon le mindenről, még testvéri szövetségünkről is.

- Nono, kedves barátom, csaknem gorombaság, amit mond!

D'Artagnan hevesen megszorította Athos kezét, és így felelt:

- Nem, nem, hagyjon itt bátran mindent. Raoul meglesz az apja nélkül, hiszen én Párizsban vagyok.

- No, akkor hát visszatérek Blois-ba. Ma este elbúcsúzunk egymástól; holnap pedig napfelkeltekor lóra szállok.

- Nem térhet vissza egyedül a szállására; miért nem hozta magával Grimaud-t?

- Barátom, Grimaud alszik; korán szokott lefeküdni. Szegény öreg hamar elfárad. Együtt jöttünk Blois-ból, és én hagytam meg neki, hogy őrizze a házat. Mert ha pihenésképpen kellene ismét megtennie lóháton azt a negyven mérföldet, amennyire Blois van ide, akkor egyetlen panaszt sem ejtene ugyan, de belehalna: csakhogy én nagyon ragaszkodom Grimaud-mhoz.

- Adok egy testőrt, aki a fáklyát fogja vinni. Hahó! Emberek! - kiáltotta D'Artagnan.

És kihajolt az aranyozott korláton.

Hét vagy nyolc testőr termett ott.

- Egy önként vállalkozó kísérje el La Fère grófot - mondta D'Artagnan.

- Köszönöm figyelmüket, uraim - mondotta Athos -, de nem kívánom fárasztani egyik nemesurat sem.

- Szívesen elkísérném az urat, ha D'Artagnan úrral nem kellene beszélnem - szólt valaki.

- Ki beszél? - kérdezte D'Artagnan, és kutatva nézett a félhomályba.

- Én vagyok az, kedves D'Artagnan úr.

- Szavamra, ez Baisemeaux úr hangja!

- Én vagyok, bizony.

- Ejnye, kedves Baisemeaux, mit csinál itt az udvarnál?

- Várom a parancsát, kedves D'Artagnan úr.

„Ó, én szerencsétlen” - gondolta magában D'Artagnan. Aztán így felelt:

- Igaz is, értesítették, hogy le kell tartóztatnia valakit, de nem értem, hogy miért jött személyesen, holott egy lovását is elküldhette volna!

- Azért jöttem, mert beszélnem kell magával.

- És nem szólt, hogy jelentsék ezt nekem?

- Várakoztam - felelte bátortalanul Baisemeaux.

- Elbúcsúzom, Isten vele, D'Artagnan - mondotta barátjának Athos.

- Nem addig, amíg Baisemeaux de Montlezun urat, a Bastille parancsnokát be nem mutattam. Baisemeaux meghajolt, Athos szintén.

- Ismerniök kell egymást - tette hozzá D'Artagnan.

- Homályosan emlékszem az úrra - mondotta Athos.

- Tudja már, kedves barátom, Baisemeaux, a királynak az a testőre, akivel a bíboros idejében hármásban olyan jó kis csetepatéink voltak.

- Ó, hogyne, hogyne - mondotta Athos, és barátságosan elbúcsúzott.

- La Fère gróf, aki Athos nevet viselt a testőrségben - súgta D'Artagnan Baisemeaux fülébe.

- Ó, tudom, igen derék, bátor nemes, a négy híres jóbarát közül az egyik - mondotta Baisemeaux.

- Úgy van. Most pedig beszélgethetünk, kedves Baisemeaux.

- Ha magának is úgy tetszik!

- Mindenekelőtt, ami az elfogatást illeti: nincs elfogatás, el van intézve. A király meggondolta az illető letartóztatását.

- Hej, elég baj! - mondotta sóhajtva Baisemeaux.

- Hogyan? Elég baj? - kiáltotta kacagva D'Artagnan.

- Persze - felelte a Bastille parancsnoka -, a foglyaim képezik jövedelmi forrásomat.

- Igaz, igaz. Nem ebből a szempontból tekintettem a dolgot.

- Tehát nincs elfogatási parancs?

Baisemeaux újra sóhajtott.

- Hiába, magának szép állása van - tette hozzá -, a testőrök kapitánya.

- Igen, meglehetősen jó állás. De nem látom be, miért volna oka rá, hogy engem irigyeljen, hiszen parancsnoka a Bastille-nak, amely Franciaország erődjei közül az első.

- Jól tudom - mondta szomorúan Baisemeaux.

- Teringettét! Úgy mondja ezt, mintha valami vezeklő bűnös volna! Szívesen elcserélem a jövedelmemet a magáéval, ha akarja.

- Ne beszéljünk a jövedelemről, ha nem akarja, hogy a szívem vérezzen.

- De hiszen úgy tekinget jobbra-balra, mintha attól félne, hogy elfogják, pedig maga őrzi azokat, akiket elfognak.

- Úgy veszem észre, hogy látnak és hallanak minket, és jobb volna, ha félrevonulnánk beszélgetni, ha már ebben a kitüntetésben akar részesíteni.

- Baisemeaux! Baisemeaux! Elfelejtí, hogy harmincöt éve ismerjük egymást. Ne vágjon hát olyan siralmas ábrázatot. Legyen kissé fesztelenebb. Bastille-parancsnokoknak nincs tőlem mit félniök!

- Adná az ég!

- Ejnye no, menjünk ki az udvarba; majd karonfogva megyünk; gyönyörűen világít a hold, és míg végigsétálunk a tölgyfákkal szegett úton, elmondhatja nekem bús történetét. Jöjjön.

D'Artagnan magával vonta a bánatos parancsnokot az udvarba, karon fogta és nyers, bizalmaskodó hangon így szólott hozzá:

- Rajta, Baisemeaux, fohászkodjék neki; mit akar mondani?
  - Nagyon hosszú lesz.
  - Tehát inkább sóhajtozik és panaszkodik? Azt hiszem, ez még sokkal tovább fog tartani. Fogadni merek, hogy a Bastille-beli madárkái révén ötvenezer frank jövedelemre tesz szert.
  - És ha úgy volna is, kedves D'Artagnan úr!
  - Megdöbönt, Baisemeaux. Ha látná magát! Úgy tesz, mint aki le van sújtva, teringgettét! Szeretném tükör elé vezetni; meglátná benne, hogy jó húspan van, virul, kövér és gurul, mint a sajt, hogy a szeme, mint az izzó parázs, és ha nem vonná olyan szörnyen ráncba a homlokát, ötvenévesnek sem látszana. Pedig hatvanesztendő, ugye?
  - Ez mind igaz.
  - Hitemre mondom, jól tudom, hogy igaz, éppúgy, mint az ötvenezer frank jövedelem.
- Baisemeaux türelmetlenül dobbantott.
- Jó, jó - mondta D'Artagnan -, majd én mindjárt elkészítem a számadását; parancsnoka volt Mazarin úr testőreinek: évi tizenkétezer frank; tizenkét éven át az száznegyvennégyezer frank.
  - Tizenkétezer frank? Megőrült? - kiáltotta Baisemeaux. - A vén zsugori soha nem adott többet hatezernél, és az állásommal járó kiadások hatezeröttszázra rúgtak. Colbert, aki a másik hatezer frankot lenyírbáltatta, volt kegyes ötven pisztollal pótlékot engedélyezni, úgyhogy kis montlezuni hűbéri birtokom nélkül, amely ezerkétszáz frankot jövedelmez, nem tudtam volna megélni.
  - No de beszéljünk az ötvenezer frank jövedelemről, amelyet a Bastille hajt. Ott, remélem, megvan a lakása és az ellátása, és kap hatezer frank zsoldot.
  - Mondjuk.
  - Évenként bezárnak ötven embert, és minden fogoly után van ezer frank jövedelme.
  - Nem tagadom.
  - Ez tehát ötvenezer frank évenként, három év óta tölti be azt az állást, következőleg százötvenezer frank jövedelemre tett szert.
  - Egy körülményről megfeledekzik, D'Artagnan úr.
  - Melyikről?
  - Hogy maga a kapitányi rangot a királytól nyerte.
  - Jól tudom.
  - Engem meg Tremblay és Louvières³⁵ urak tettek meg parancsnoknak.
  - Úgy is van, és Tremblay nem az az ember, aki ingyen adta át állását.
  - Ó, Louvières éppúgy nem. Röviden, Tremblaynak az ő része fejében hetvenötezer frankot adtam.

---

³⁵ Louvières - a Fronde idején támadt párizsi polgári mozgalom egyik vezéralakjának, Brousselnak a fia; apja az 1648 augusztusi barikádharc nyomán lett a Bastille kormányzója, s később fia vette át posztját. Tremblay viszont még Richelieu rettegett bizalmasának, a szürke eminenciás néven ismert József atyának fivére, akit éppen a Fronde távolított el a Bastille éléről (lásd: Húsz év múlva 3. és 46-51. fejezeteit).

- Szép!... És Louvières-nek?
- Ugyanannyit.
- Azonnal?
- Nem, ez lehetetlen lett volna. A király, vagy jobban mondva, Mazarin úr nem akarta azt a látszatot kelteni, mintha megfosztaná állásától ezt a két barikád szülte derék legényt, inkább eltúrte, hogy leonini feltételeket szabjanak érte, hogy nyugalomba vonulnak.
- És milyen feltételeket szabtak?
- Borzadjon el!... Háromévi jövedelmet végkielégítésül.
- Az ördögbe is, tehát a százötvenezer frank az ő markukat ütötte?
- Úgy van.
- És azonkívül?
- Ötvenezer ezüsttallérra, vagy ezerötyszáz pisztoltallérra rúgó összeg, ha úgy tetszik, három részletben.
- Ez nagyon sok.
- De még nem minden.
- Mit nem mond!
- Ha elmulasztom teljesíteni e feltételek közül az egyiket, akkor az urak újra elfoglalhatják állásukat. Ezt aláírták a királlyal.
- Ez rettenetes, hihetetlen!
- Pedig így van.
- Sajnálom magát, szegény Baisemeaux barátom. De mi az ördögnek részesítette magát Mazarin úr ebben az állítólagos kegyben? Nem sokkal egyszerűbb lett volna, ha megtagadja?
- Ó, hogyne, de meg volt kötve a keze pártfogóm által.
- Pártfogója! Ki az?
- Hogy ki? Hát egyik barátja, D'Herblay úr.
- D'Herblay? Aramis?
- Aramis, úgy van, pompásan a kezemre járt.
- Pompásan! Ha így bánt magával!
- Értse meg hát! Ki akartam lépni a kardinális szolgálatából. D'Herblay úr beszélt az érdekemben Louvières-rel és Tremblay-val; nem akartak beleegyezni; nekem nagy kedvem volt az álláshoz, mert tudom, hogy mit jövedelmezhet; elpanaszoltam D'Herblay úrnak nagy bánatomat, és ő felajánlotta, hogy jótáll értem mindegyik kifizetésre nézve.
- Ejha! Aramis? Mit nem hallok? Aramis jótáll magáért?
- Mint igazi nemesember. És el tudta érni, hogy aláírták a szerződést; Tremblay és Louvières lemondott állásáról; minden esztendőben e két úr közül az egyiknek kifizettem huszonötezer frankot; minden esztendőben május 31-én D'Herblay úr maga jön el a Bastille-ba, és elhoz ötezer tallért, hogy szétoszzam krokodiljaim közt.
- Tehát százötvenezer frankkal tartozik Aramisnak?
- Ez az, ami kétségbeejt; csak százezerrel tartozom neki.

- Nem egészen értem.

- Ejnye, hát csak két éven át jött el. Ma azonban május 31-e van, ő nem érkezett meg, holnap délben pedig lejár a határidő. És ha holnap nem fizetek, az urak a szerződés feltételei értelmében érvényteleníthetik az alkut; megfosztanak az állásomtól, és akkor három évig dolgoztam, s kiadtam kétszázötvenezer frankot semmiért, kedves D'Artagnan úr, éppenséggel semmiért.

- Hát ez különös - mormogta D'Artagnan.

- Megéri hát most, ha ráncba vonom homlokomat.

- Ó, igen.

- Megéri, hogy gurulok ugyan, mint a sajt, és piros vagyok ugyan, mint az érett alma, ragyog ugyan a szemem, mint az izzó parázs, és mégis attól kell félnem, hogy nem lesz egy darab sajtom vagy almám, ha enni akarok, hanem csak két szemem lesz a sírásra.

- Ez igen szomorú.

- Eljöttem tehát magához D'Artagnan úr, mert csak maga húzhat ki a csávából.

- Hogyan?

- Ismeri D'Herblay abbét?

- Hitemre, igen.

- Rejtélyes embernek ismeri.

- Ó, igen.

- Meg tudja mondani, hogy hol van a plébániája, mert kerestem Noisy-le-Secben, de már nincs ott.

- Hát persze, hiszen püspök Vannes-ban.

- A Bretagne-i Vannes-ban?

- Igen.

A kis ember a haját tépte.

- Hej, akkor hogyan jussak el én holnap délig Vannes-ba? Elveszett ember vagyok. Vannes! Vannes! - kiáltozott.

- Kétségbeesését őszintén fájjalom. Figyeljen rám, egy püspök nem mindig tartózkodik a székhelyén. D'Herblay úr talán nincsen olyan messze, mint maga gondolja.

- Ó, mondja meg a címét!

- Nem tudom, barátom.

- Nincs mit tenni, elvesztem... A király lába elé fogom vetni magam.

- De Baisemeaux úr, nagyon csodálom a dolgot; ha a Bastille ötvenezer frankot jövedelmez, miért nem szorította meg a prést annyira, hogy százezret jövedelmezzen?

- Mert becsületes ember vagyok, drága D'Artagnan úr, és mert úgy élelmeztem a foglyaimat, mintha fejedelmek volnának.

- Nohiszen, sokra vitte! Most aztán megfekszi a gyomrát a bőséges élelmezés, holnap délre bele is gebedhet.

- Kegyetlen ember, van szíve nevetni!

- Nem, igazán sajnálom magát... Mondja, Baisemeaux, van magának becsületszava?
  - Ó, kapitány úr.
  - Nos hát akkor adja rá becsületszavát, hogy egy szót sem szól senkinek arról, amit most mondok!
  - Soha, soha!
  - Meg akarja találni Aramist?
  - Mindenáron.
  - Nos, akkor keresse fel Fouquet urat.
  - Milyen összefüggés...
  - Milyen együgyű maga!... Hol fekszik Vannes?
  - Ahá!
  - Vannes a belle-isle-i püspökséghez tartozik, vagy Belle-Isle tartozik a vannes-i püspökséghez. Belle-isle Fouquet birtoka! Fouquet nevezte ki D'Herblay urat püspökké.
  - Felnyitja a szememet és visszaadja az életemet!
  - Annál jobb. Mondja hát meg egyszerűen Fouquet úrnak, hogy D'Herblay úrral kíván beszélni.
  - Igaz, igaz! - mondotta Baisemeaux nagy elragadtatással.
  - És - állította meg D'Artagnan szigorú tekintettel az indulni készülő Baisemeaux-t - a becsületszó?
  - Ó, szent! - mondotta a kis ember.
  - Hová megy?
  - Fouquet úrhoz.
  - Nem, Fouquet a király kártyajátékában vesz részt. Holnap korán reggel menjen el Fouquet úrhoz, ez minden, amit tehet.
  - El fogok menni, köszönöm.
  - Sok szerencsét.
  - Köszönöm.
- „Furcsa eset - mormogta D'Artagnan, aki Baisemeaux-tól elbúcsúzával lassan indult felfelé a lépcsőn. - Milyen érdeke fűződik Aramisnak ehhez, mi az ördögnek kötelezi le így Baisemeaux-t... hm! előbb vagy utóbb meg fogjuk tudni.”

A király kártyajátéka

Fouquet, mint D'Artagnan mondta, a király kártyajátékában vett részt.

Buckingham elutazása mintha balzsamot öntött volna az egy nappal azelőtt még sebzett szívekre.

Monsieur sugárzott az örömtől, és a figyelmesség ezer jelével halmozta el anyját.

Guiche gróf nem tudott elválni Buckinghamtól, és mialatt kártyáztak, az utazás esélyeiről beszélgetett vele.

Buckingham, mint erős lelkű ember, aki szilárdan eltökélt valamit, álmodozva és szeretetreméltóan hallgatta a grófot, és koronként vigasztalan arckifejezéssel gyengéd pillantásokat vetett Madame-ra.

Örömmámor közepett megoszlottak a hercegnő gondolatai; a királyra gondolt, akivel kártyáztott, Monsieur-re, aki gúnyolódott, hogy milyen sokat nyer, és Guiche grófra, akinek arcán túláradó öröm tükröződött.

Buckinghammal csak felületesen foglalkozott; a hercegnő számára ez a menekülő, ez a száműzött emlék volt csupán, nem férfi.

Ilyenek a könnyelmű lelkek: csak a jelennek élnek, és szakítanak mindazzal, ami a kényelmüket szolgáló önző számításaikat zavarhatja.

Madame szívesen vette volna a jelenlévő Buckingham figyelmességeit, mosolyát és sóhajait; de távolból mosolyogni, sóhajítani, térdelni, mire jó az?

A tengerszorosban zúgó szélvész, amely messzire veti a legnagyobb hajókat is, hova fújja a sóhajokat? Ki tudja?

Buckingham nem áltatta magát, észrevette a változást, amely halálosan megsebezte szívét.

Gyengéd, büszke s a szívbeli vonzalom iránt fogékony természet volt, s most átkozta azt a napot, amelyen gyökeret vert szívében a szenvedély.

A pillantások, amelyeket Madame-ra vetett, lassanként megfagytak gondolatainak jéghideg fuvallatára. Még nem tudta a hercegnőt megvetni, de elég erős volt hozzá, hogy szívének viharzó feljajdulásait elhallgattassa.

Ahogy Madame megérezte ezt a változást, megkettőztette igyekezetét, hogy fokozza a lényéből áradó sugárzást; kezdetben félénk, határozatlan egyénisége most ragyogó fényben tárult fel; mindenáron azt akarta, hogy mindenkinél, még a királynál is inkább feltűnjék.

Fel is tűnt. Homályba borította a királynékat rangjuk ellenére, és a királyt az udvari etikett szabályai ellenére.

A kezdetben merev és mesterkéltséggel királynékon lassanként úrrá lettek az emberi indulatok, a királyné nevettek. Henriette anyakirálynét elvakította a családját beragyogó fény, amelyet IV. Henrik unokájának szelleme árasztott.

A király, aki, mint a fiatal emberek általában, annyira féltékenykedett, ha valaki felülmúlta, kénytelen-kelletlen letette a fegyvert az ellenállhatatlan francia szellem előtt, amelynek erejét még növelte az angol humor. Egy gyermek elragadtatásával nézte azt a sugárzó szépséget, amelyet a szellem tett láthatóvá.

Madame szeme villámokat szórt. Vidámság áradt bíborpiros ajkáról, mint az ókori görögöknél Nestor ajkáról az ékesszólás.

A királynékat és a királyt körülvevő udvart lenyűgözte ez a varázslatos szépség, és most először ébredtek rá, hogy nevezhetnek is a világ legnagyobb királya előtt, mint akik méltók rá, hogy a világ legudvariasabb és legszellemesebb embereinek nevezzék őket.

Ez estétől kezdve Madame-nak olyan sikere volt, hogy mindenkit elkábított, aki nem egy trónus magasában született, ahol bármilyen magasan van is, védve van az efféle szédület ellen.

E pillanattól kezdve XIV. Lajos kiváló személyiségnek tekintette Madame-ot.

Buckingham kacér teremtésnek tekintette, aki megérdemelné a legkegyetlenebb kízásokat.

Guiche istenségnek látta.

Az udvaroncok csillagnak, amelynek fényében minden kegyet elnyerhetnek, és hatalomra tehetnek szert.

Pedig XIV. Lajos néhány évvel ezelőtt még arra sem méltatta ezt a „csúfságot”, hogy a kezét nyújtsa neki a tánchoz.

Pedig Buckingham térden állva imádta ezt a kacér teremtést.

Pedig Guiche ezt az istenséget nőnek tekintette.

Pedig az udvaroncok nem merték ezt a csillagot érkezésekor ujjongva üdvözölni, félve, hogy rosszallhatja a király, akinek ez a csillag azelőtt nem tetszett.

Ez történt ezen a különös estén a király kártyajátéka közben.

A fiatal királyné, ámbár spanyol nő volt és Ausztriai Anna unokahúga, szerette a királyt, és nem tudta elrejteni érzelmeit.

Ausztriai Anna, lévén jó megfigyelő, mint minden nő, és hatalomravágyó, mint minden királynő, érezte Madame hatalmát, és nyomban meghajolt előtte.

Ez a fiatal királynét arra bírta, hogy elhagyja a társaságot és visszatérjen lakosztályába.

A király ügyet sem vetett távozására, bár a királyné ürügyül rosszulletet színlelt.

XIV. Lajos, ragaszkodva az etiketthez, amit a királyi házban mindennemű érintkezés alapszabályának tekintett, meg sem rezzent; kezét nyújtotta Madame-nak, s öccsére rá sem nézve, lakosztályának ajtajáig kísérte a fiatal hercegnőt.

Észrevették, hogy őfelsége az ajtó küszöbén, ahol nem volt feszélyezve, és ahol azt hitte, hogy nem látják, hatalmasat sóhajtott.

A nők azonban, mert ők mindent észrevesznek, mint például Montalais kisasszony, így szóltak társnőikhez:

„A király sóhajtott... a hercegnő sóhajtott.”

Ami megfelelt az igazságnak.

Madame hangtalanul, de a király nyugalma sokkal inkább veszélyeztető módon sóhajtott.

Madame, a két szép fekete szemét lehunyva sóhajtott, azután ismét kinyitotta szemét, és elmondhatatlanul bánatosan nézett a királyra, aki e pillanatban szemlátomást elpirult.

Ez az elpirulás, ezek a különös sóhajok és az egész királyi felindulás azt eredményezte, hogy Montalais megszegte a titoktartást, és indiszkrécioja nyilván bántotta társnőjét, mert La Vallière kisasszony, aki kétségkívül nem volt olyan éles szemű, elsápadt, mikor a király elpirult, és midőn Madame szolgálatára kellett sietnie, reszketve lépett be, és még kesztyűt húzni is elfelejtett, pedig az udvari szertartás előírja.

Igaz, hogy mint vidéki lány úgy tüntethette fel a dolgot, mintha a királyi felség jelenléte ejtette volna zavarba: La Vallière kisasszony, miközben az ajtót becsukta, valóban önkéntelenül a kifelé hátráló királyra szegezte tekintetét.

XIV. Lajos visszatért a játéktérembe, mert néhány emberrel még beszélni akart; de gondolatai észrevehetően máshol kalandoztak.

A király néhányszor tévedett a számadásban, s néhány úr, aki a rossz emlékezetű, de jól számoló Mazarin ideje óta megőrizte jó szokását, ezt a maga javára használta fel.

Így például Manicamp, amilyen szórakozott ember - s nehogy az olvasó valahogy tévesen ítélje meg: Manicamp, a világ legbecsületesebb embere -, egész egyszerűen húszezer frankot markolt fel, amely az asztalon hevert és láthatólag senki sem tartott rá jogosan számot.

Így például De Wardes úr, akinek fejét az este történt események kissé megzavarták, ott hagyott hatvan kettős Lajos-aranyat, amelyet Buckinghamtól nyert el, aki szintén nem vette fel, mert akár apja, képtelen volt rá, hogy bármiféle pénzdarabbal bepiszkítsa kezét, s ott-hagyta a gyertyatartónak, mintha az eleven lett volna.

A király csak abban a pillanatban figyelt ismét jobban, midőn Colbert, aki egy idő óta leste a királyt, közeledett hozzá, és ha tiszteletteljesen is, de sürgető módon a királynak még zúgó fülébe súgta egy újabb tanácsát.

Lajos, a tanácsra felfigyelve, csakhamar körülnézett a teremben, és ezt kérdezte:

- Fouquet úr nincs már itt?

- De igen, de igen, felség - hangzott a Buckinghammel társalgó pénzügyminiszter szava.

És Fouquet a király elé sietett. A király kedvesen és gondtalanul ment eléje, és így szólt:

- Bocsásson meg, pénzügyminiszter úr, ha zavarom a társalgásban, de mindig igénybe veszem, ha szükségem van önre.

- Mindenkor készségesen ajánlom fel a királynak szolgálatomat - felelte Fouquet.

- És pénztárát is - felelte Lajos hamiskás mosollyal.

- Pénztáramat még inkább, mint minden mást - szólt hidegen a pénzügyminiszter.

- Arról van szó, uram, hogy ünnepélyt akarok rendezni Fontainebleau-ban. Tizennégy napig mindenki előtt nyitva lesz a házam. Szükségem volna...

A király Colbert-ra nézett.

Fouquet nyugodtan várakozott.

- Mennyire? - kérdezte.

- Négymillióra - és mosolygással felelt Colbert kegyetlen mosolyára.

- Négymillióra? - ismételte Fouquet, mélyen meghajolva.

De a körmét keblébe vájta, s mély barázdát szántott vele, anélkül, hogy arcának derűs kifejezése egy pillanatra is megváltozott volna.

- Igen, uram - mondotta a király.

- Mikor, felség?

- Határozza meg az időpontját... vagyis az én időpontomat... amilyen röviden csak lehet.

- Időre van szükségem.

- Időre! - kiáltotta diadalmasan Colbert.

- Időre az ezüstitallérok megszámlálásához. Egy nap csak egymillió tallért lehet kivenni a pénztárból és megmérni.

- Tehát négy nap - mondta Colbert.

- Ó! - vágta rá Fouquet, a királyhoz intézve szavait -, embereim csodát művelnek, ha őfelségét kell szolgálni. Az összeg három nap alatt elő van készítve.

Most Colbert sápadt el. A király csodálkozva nézett rá.

Fouquet távozott, se kérkedés, se letörtség nem látszott rajta, rámosolygott számos barátjára, akiknek tekintetéből igaz barátságot, a szánalomig menő részvétet olvasott ki.

Fouquet-t nem lehet erről a mosolyról megítélni. Fouquet halálos aggodalommal a szívében távozott. Kabátja alatt néhány vércsöpp festette pirosra a testére simuló finom batisztot.

A kabát a vérfoltot rejtette el, a mosoly a pénzügyminiszter dühét.

Abból, ahogy hintójához lépett, emberei megéreztek, hogy uruk nincs jókedvében. S mert megértették, olyan pontossággal teljesítették parancsait, mint egy hadihajó legénysége, ha a viharzó tengeren a haragos kapitány vezényszavát hallja.

A kocsi nem gördült, hanem repült. Fouquet-nak alig volt ideje hozzá, hogy az utazás alatt összeszedje gondolatait.

Megérkeztén, felment Aramishoz.

Aramis még nem feküdt le.

Ami Porthost illeti, ő nyugodalmasan elfogyasztott egy sült ürücombot, két fácánt és egy halom rákot; azután illatos olajokkal kenette be testét, mint az ókori harcosok, majd végignyúlt a takarón, és meleg ágyába vitette magát.

Aramis, mint mondtuk, még nem feküdt le. Kényelmes hálóköntösébe burkolózva egyik levelet a másik után írta, olyan finom, apró betűkkel, hogy egy oldalra egy negyed kötetre valót rótt.

Az ajtó hirtelen kitarult, és sápadtan, felindultan, gondterhesen megjelent a pénzügyminiszter.

Aramis felnézett:

- Jó estét, kedves házigazdánk!

Fürkésző tekintete nyomban kitalálta, hogy miért szomorú a pénzügyminiszter, miért feldúlt a kedélye.

- Szép játszma volt a királynál? - kérdezte Aramis, hogy megkezdje a beszélgetést.

Fouquet leült, és a lakájnak, aki követte, kézmozdulattal jelezte, hogy távozhat.

Majd így felelt:

- Nagyon szép!

Aramis követte tekintetével a pénzügyminisztert, aki lázas nyugtalansággal vetette magát a kerevetre.

- Mint mindig, most is veszített? - kérdezte tollal a kezében.

- Többet, mint máskor - felelte Fouquet.

- De mindenki tudja, hogy jól viseli el a veszteséget.

- Néha.

- Ó, Fouquet úr rossz játékos?

- Nincs-e különbség játék és játék közt, D'Herblay úr?

- Mennyit veszített, nagyméltóságú uram? - kérdezte Aramis némi aggodalommal.

Fouquet néhány pillanatig összeszedte erejét, hogy hangja elég nyugodt legyen, azután hidegen így felelt:

- Négymillióba kerül ez az este.

És szavait keserű nevetéssel fejezte be. Aramis nem volt ilyen nagy összegre felkészülve, kiejtette a tollat kezéből, és így kiáltott:

- Négymillió! Négymilliót játszott el? Lehetetlen!

- Colbert úr keverte a kártyát - felelte a pénzügyminiszter, ugyanolyan keserűen nevetve.

- Ahá, már értem. Újra pénzt kérnek.

- Igen, barátom.

- A király?

- Saját szájából tudtam meg. Szebb mosollyal nem lehet lesújtani valakire.

- Mi az ördög!

- Hogyan vélekedik erről?

- Szavamra, azt hiszem, hogy tönkre akarják tenni: ez egészen világos.

- Tehát változatlanul ez a véleménye?

- Igen. De nem csodálkozhatik rajta, hiszen előre láttuk, hogy így lesz.

- Lehet; de négymillióra mégsem voltam elkészülve.

- Mindenesetre igen jelentékeny összeg, de négymillióba még nem pusztul bele az ember, különösen ha ezt az embert Fouquet-nak hívják.

- Ha tudná, hogy mennyi a pénztárkészletem, kedves D'Herblay uram, akkor nem volna ilyen nyugodt.

- És megígérte?

- Mit tehettem volna?

- Az igaz.

- Azon a napon, amelyen megtagadom, Colbert talál pénzt. Hogy honnan szedi, azt nem tudom, de talál, és én el vagyok veszve!

- Kétségkívül. Mit ígért, hány nap múlva adja át a négymilliót?

- Három nap múlva... Úgy látszik, a királynak nagyon sürgősen kell.

- Három nap múlva!

- Ó, barátom, ha meggondolom, hogy az imént, midőn végigjöttünk az utcán, az emberek így szóltak: „Itt jön a gazdag Fouquet!” Bizony mondom, kedves D’Herblay úr, ebbe bele kell örülni!

- Ó, nem, uram, megálljon, megálljon! Annyit nem ér az egész ügy! - mondotta hidegvérrel Aramis, és beszéd közben port hintett a levélre, amit az imént megírt.

- Tud hát valami orvosságot a betegség ellen, amelynek nincs orvossága?

- Csak egyet... fizessen.

- De aligha van ennyi pénzem. Minden pénzforrás kimerülhetett; fizettem Belle-Isle-ért; kifizettem a járandóságokat; az adóbérlők ellen indított vizsgálat óta kevés pénz folyik be. És még ha ezúttal fizetek is, hogyan fogok legközelebb fizetni?... Mert higgye el nekem, ezzel nincs vége! Ha a királyok egyszer pénzt ízeltek, akkor olyanok, mint a tigris, amely vért ízelt: felfalnak mindent! Egy nap bizonyára ezt kell majd mondanom: „Lehetetlen, felség!” Nos, azon a napon el vagyok veszve.

Aramis könnyedén vállat vont, és így felelt:

- Olyan rangú ember, mint nagyméltóságod, csak akkor elveszett ember, ha maga is akarja.

- Akármilyen magas rangú is az ember, nem küzdhet a királya ellen.

- Eh! Fiatal koromban Richelieu bíbornok ellen küzdöttem, aki Franciaország királya volt, és bíbornok is.

- Van-e hadseregem, csapataim, pénzem? Még Belle-Isle sem az enyém!

- Eh! A szükség a találékonyság anyja. Ha majd azt hiszi, hogy minden elveszett...

- Nos?

- Akkor találunk valamit, amire nem számítottunk, és ami mindent megment.

- És ki fogja felfedezni ezt a csodálatos valamit?

- Nagyméltóságod.

- Én? Nem vállalkozom a felfedező szerepére.

- Hát akkor én.

- Jó! De akkor haladéktalanul lásson hozzá!

- Ó, hiszen ráérünk.

- Megöl a flegmájával, D’Herblay úr - mondotta a pénzügyminiszter, és beszéd közben megtörölte zsebkendőjével a homlokát.

- Nem emlékszik rá, mit mondtam egyszer?

- Mit mondott?

- Nem kell félnie, ha van bátorsága. Nincsen bátorsága?

- Azt hiszem, van.

- Akkor hát ne nyugtalankodjék.

- Jól van, tehát végső esetben segítségemre fog sietni, D’Herblay úr?

- Csak megadom, amivel tartozom nagyméltóságodnak.

- A pénzembereknek az a mestersége, hogy segítségére siessenek az olyan embereknek, amilyen ön, D’Herblay.

- Az előzékenység a pénzemberek mestersége, a felebaráti szeretet pedig a papok erénye. Csak még ez egyszer egyezzek bele. Még nem eléggé apasztotta ki pénztárcáját. Az utolsó pillanatban majd meglátjuk.
- Akkor nemsokára megláthatjuk.
- Lehet. De engedje meg, hogy bevalljam, magam is nagyon sajnálom, hogy olyan rosszul áll pénz dolgában.
- Miért?
- Hát, mert kérni akartam nagyméltóságodtól.
- A maga részére?
- Magamnak, vagy az embereimnek, vagy az embereinknek.
- Milyen összegre van szüksége?
- Ó, ne aggódjék, kerek összegecske, az igaz, de nem roppant nagy.
- Mondja meg, mennyi?
- Ötvenezer frank.
- Semmiség!
- Igazán?
- Persze, ötvenezer frankja mindig van az embernek. Hej, miért is nem éri be ennyivel az a gazfickó, akit Colbert-nak hívnak; nem okozna akkora gondot. És mikor kell az összeg?
- Holnap reggel.
- Jó, és...
- Igaz is, azt akarná tudni, hogy milyen célra kell?
- Nem, uram, nincs szükségem magyarázatra.
- Dehogyan nincs. Ugye, holnap június elseje van?
- Nos?
- Kötelezettségünk határideje.
- Tehát kötelezettségünk van?
- Persze, holnap kell kifizetnünk az utolsó harmadot.
- Milyen harmadot?
- A Baisemeaux százötvenezer frankjából.
- Baisemeaux! Az ki?
- A Bastille parancsnoka.
- Igen, igen, igaz. Baisemeaux-nak kifizettet velem százötvenezer frankot.
- Igenis!
- De mi célból?
- Azért az állásért, amit megvett, pontosabban megvettünk neki Louvières és Tremblay uraktól.
- Csak ködösen emlékszem rá.

- Meg tudom érteni, hiszen nagyon elfoglalt ember! De mégis azt hiszem, hogy nincs fontosabb ügye ennél.
- Akkor mondja meg nekem, hogy minek vettük meg ezt az állást?
- Hogy segítsünk Baisemeaux-n.
- Igazán?
- Előbb rajta.
- Majd azután?
- Azután magunkon.
- Hogyhogy magunkon? Tréfál?
- Vannak pillanatok, nagyméltóságú uram, amikor a Bastille parancsnoka igen hasznos ismeretség.
- Engedje meg, hogy megmondjam, nem értem magát, D'Herblay úr.
- Nagyméltóságú uram, megvannak a magunk költői, a magunk mérnöke, a magunk építésze, a magunk zeneszerzője, a magunk nyomdásza, a magunk festőművészei, meg kell lennie a magunk Bastille-parancsnokának is.
- Ó, azt hiszi?
- Nézzünk szemébe a rideg valóságnak: nagyon is ki vagyunk téve annak, hogy a Bastille-ba kell vándorolnunk... kedves Fouquet úr - tette hozzá a pap, és beszéd közben vértelen ajkai mögül kilátszottak fogai, a változatlanul hófehér fogak, amelyeket harminc esztendővel azelőtt úgy imádott Marie Michon.
- És azt hiszi, D'Herblay úr, hogy százötvenezer frank nem sok ezért? Állítom, hogy máskor hasznosabb dolgokba szokta fektetni a pénzét.
- Eljön még a nap, amikor be fogja látni tévedését.
- Kedves D'Herblay uram, azon a napon, amelyen a Bastille-ba belép az ember, nem védi többé a múltja.
- De igen, ha az aláírt kötelezvényeknek rendben eleget tett az ember; aztán, higgye meg, a derék Baisemeaux nem udvaronc lélek! Meg vagyok győződve róla, hogy meghálálja nekem ezt a pénzt, eltekintve attól, hogy nem említettem, birtokomban maradnak az okiratok.
- Milyen pokoli dolog! Uzsoráskodunk, amikor jót teszünk!
- Ezzel ne törődjön nagyméltóságod; ha ez uzsora, akkor én magam vagyok az uzsorás; éppen csak hogy mindketten hasznot húzunk belőle.
- Valamilyen cselszövés, D'Herblay?
- Nem tagadom.
- És Baisemeaux a társunk!
- Miért ne? Rosszabbakkal is szövetkezik az ember. Tehát számíthatok holnap az ötezer pisztoltallérra?
- Akarja ma este?
- Ez még jobb volna, mert reggel jókor szeretnék indulni; szegény Baisemeaux-nak, aki nem tudja, mit történt velem, ég a föld a talpa alatt.

- Egy óra múlva megkapja az összeget. Ó, D'Herblay, amit a maga százötvenezer frankjával el lehet érni, az sosem kárpótolhat engem a négymillióért - mondotta Fouquet, és felkelt.

- Miért nem, uram?

- Jó éjszakát! Mielőtt lefekszem, beszélnem kell az embereimmel.

- Jó éjszakát, uram.

- Lehetetlen dolgot kíván nekem, D'Herblay.

- Megkapom ma este az ötvenezer frankot?

- Meg.

- Nos, akkor nyugodtan aludhat, én mondom. Jó éjszakát, nagyméltóságú uram.

E szilárd hangon mondott biztatás ellenére is Fouquet a fejét csóválta és nagyot sóhajtva ment el.

Baisemeaux de Montlezun úr kisdéd számításai

Hetet ütött a Szent Pál-templom órája, midőn Aramis polgárember öltözékben, tehát zöld posztóból készült ruhában, amit csak egy vadászkéshez hasonló tör díszített, ellovagolt a Petit-Musc mellett, és a Tournelles utcával szemben megállt a Bastille épületének kapuja előtt.

E kapunál két ór állott.

Akadékoskodás nélkül átengedték Aramist, úgy, amint jött, lóháton, kézmozdulattal jelezve, hogy menjen végig a jobbról-balról egyaránt épületek szegélyezte hosszú úton.

Ez az út a felvonóhídig, tehát a tulajdonképpeni bejáratig vezetett.

A felvonóhíd le volt engedve, s itt már működésbe lépett a helyőrség.

Az első őrház őre megállította Aramist, és meglehetősen nyers hangon megkérdezte tőle, hogy mijáratban van.

Aramis szokott udvarias módján közölte, hogy azért jött, mert Baisemeaux de Montlezun úrral kíván beszélni.

Az őr odahívott egy másik őrt, aki egy faköpenyben állt.

A második őr figyelmesen szemügyre vette Aramist.

Aramis újra elmondta, hogy mit kíván.

Az őrszem nyomban odahívott egy altisztet, ki az egyik meglehetősen tágas udvarban járt fel és alá, s meghallván, hogy miről van szó, elsietett, hogy odahívjon egy tisztet a parancsnok tisztikarából.

Az utóbbi, értesülvén Aramis kívánságáról, arra kérte őt, várjon néhány pillanatig, néhány lépést tett, azután visszajött, hogy megkérdezze Aramis nevét.

- Nem mondhatom meg, uram - felelte Aramis -, de tudja meg, hogy a parancsnok úrral igen fontos dolgokat kell közölnöm, és látásom Baisemeaux úrnak rendkívüli örömére fog szolgálni, ezért jótállok. Mi több: ha azt mondaná neki, hogy az van itt, akit június elsejére vár, bizonyosra veszem, hogy ő maga sietne elém.

A tiszt sehogy sem tudta felfogni, hogy oly hatalmas ember, mint a parancsnok úr, hogyan fáradhatna maga egy oly jelentéktelen ember kedvéért, mint amilyenek a lovas kispolgár látszott.

- Kapóra jön a dolog, uram, mert a parancsnok úr éppen ki akar kocsizni, és ott várakozik rá a fogata a parancsnokság udvarán, nem kell uraságod elé jönnie, úgyis látni fogja erre haladtában.

Aramis egy biccentéssel jelezte, hogy beleegyezik; nem akarta, hogy fontos személynek tekintsék, és nyergében előrehajolva, türelmesen és szótlanul várakozott.

Alig tíz perc múlva a kocsi elmozdult helyéről, és a kapu elé állt. A parancsnok kilépett, és beszállt a kocsiba, az pedig elindult.

A ház urával szemben azonban ugyanúgy járt el az őrség, mint bármiféle gyanús idegennel: abban a pillanatban, midőn a kapuboltozat elé ért a kocsi, kilépett a faköpenyből az őr, és a parancsnok kinyitotta a kocsi ablakát, hogy ő legyen az első, aki eleget tesz a parancsnak.

Ilyképp az őr meggyőződhetett róla, hogy senkit sem csempésznek ki jogtalanul a Bastille-ból.

A kocsi a kapuboltozat alá gördült.

De abban a pillanatban, amint kinyitották a rácsot, egy tiszt közeledett a hintóhoz, másodszor is megállította, és néhány szót szólt a parancsnoknak.

A parancsnok nyomban kinézett a kocsi ablakán, és megpillantotta a felvonóhíd végénél Aramist.

Örömkialtásban tört ki, kiszállt, jobban mondva kiugrott a kocsiból, odaszaladt Aramishoz, és sűrű bocsánatkérések közepette megragadta a kezét. Kis híja volt, hogy meg nem csókolta.

- Milyen sok viszontagságon esik át az ember, míg bejut a Bastille-ba, parancsnok úr. Vajon akiket akarattuk ellenére csuknak ide, azok is olyan nehezen jutnak be, mint akik önként jönnek?

- Bocsánat, bocsánat! Ó! monsignore, mennyire örvendek, hogy nagyságodat itt üdvözölhetem!

- Pszt! Hová gondol, Baisemeaux úr? Mit gondolnak az emberek, ha ilyen gúnyában látnak egy püspököt, mint az enyém?

- Engedelmet kérek, bocsásson meg, erre nem gondoltam... Vezessétek az úr lovát az istállóba! - kiáltotta Baisemeaux.

- Az ördögbe is, azt már nem! - mondta Aramis.

- Miért?

- Mert ötezer pisztoltallér van az iszákban.

A parancsnok arca úgy felragyogott, hogy a foglyok, ha látják, még azt hitték volna, talán valami királyi herceg érkezett.

- Igen, igen, igaza van, vezessék a lovat a parancsnokság udvarára. Kedves D'Herblay úr, üljünk talán kocsiba, hogy lakásomig hajtassunk.

- Kocsin tegyem meg az utat az udvaron át? Nyomoréknak néz engem, parancsnok úr? Nem, nem, gyalog, parancsnok úr, gyalog.

Baisemeaux karját nyújtotta támaszul, de Aramis nem fogadta el. Így érkeztek a parancsnokság udvarára, Baisemeaux a kezét dörzsölve, és fél szemmel a lóra sandítva, Aramis a szürke, komor falakat nézegetve.

Meglehetősen tágas előcsarnok és fehér kőből készült meredek lépcső vezetett Baisemeaux lakásába.

A házigazda végigment az előszobán, az ebédlőn, ahol éppen reggelihez terítettek, kinyitott egy kis titkos ajtót, és vendégével bezárkózott egy tágas dolgozószobába, amelynek ablakaiból rézsút az udvarok és az istállók látszottak.

Baisemeaux a prelátust olyan alázatos udvariassággal fogadta, ahogyan csak a jólelkű vagy hálás emberek szokták.

Karosszéket tolt elébe, vánkosokat rakott a lába alá, és gördülő asztalkát állított melléje, hogy a kezét pihentethesse rajta - s mindezt maga végezte el. Maga helyezte áhítatos gondossággal az asztalkára az arannyal telt zsákokat, amelyet egyik katonája hozott utána, olyan ájtatosan, mint ahogy a pap az oltáriszentséget viszi.

A katona kiment, Baisemeaux becsukta mögötte az ajtót, elfüggönyözte az ablakot, és Aramis szeméből próbálta kiolvasni, nem kíván-e még valamit.

- Monsignore - mondotta, s állva maradt -, nagyságod tehát változatlanul a legszótartóbb ember a világon.

- Üzleti ügyekben, kedves Baisemeaux úr, a pontosság nem erény, hanem egyszerűen kötelesség.

- Igen, igen, üzleti ügyekben érthető a dolog, de nagyságod nem üzletet köt velem, hanem szívességet tesz nekem.

- Hagyja csak, Baisemeaux úr, vallja be, hogy pontosságom ellenére is nem minden aggodalom nélkül várt.

- Igen, mert attól féltem, hogy talán beteg - hebegte Baisemeaux.

- Már tegnap el akartam jönni, de nem tudtam, mert nagyon fáradt voltam - folytatta Aramis.

Baisemeaux gyorsan még egy vánkost tett vendégének dereka alá.

- De - mondta Aramis - úgy határoztam, hogy ma idejekorán felkeresem.

- Igen jóságos, monsignore.

- És úgy látszik, szerencsém volt, hogy siettem.

- Hogyan?

- Igen, mert éppen ki akart kocsizni.

Baisemeaux elpirult.

- Valóban azt akartam - mondta.

- Akkor hát, terhére vagyok?

Baisemeaux láthatólag zavarba jött.

- Tehát terhére vagyok - folytatta Aramis, a szegény parancsnokra szegezve átható tekintetét. - Ha tudom, nem jöttem volna.

- Ó, uram, hogyan hiheti, hogy bármikor is terhemre van?

- Vallja be, hogy pénzt akart szerezni.

- Nem - hebegte Baisemeaux -, esküszöm, hogy csak meg akartam...

- Elmegy-e a parancsnok úr Fouquet úrhoz? - hangzott lenn az őrnagy hangja.

Baisemeaux, mint az eszelős, futott az ablakhoz, és kétségbeesetten lekiáltott:

- Nem, nem, hát ki az ördög beszél itt Fouquet úrról? Részegek? Miért zavarnak, ha dolgom van?

- Fouquet úrhoz készült? - kérdezte Aramis, ajkát biggyesztve -; az abbéhoz vagy a pénzügyminiszterhez?

Baisemeaux szeretett volna füllenteni, de nem volt bátorsága hozzá, és így felelt:

- A pénzügyminiszterhez.

- Látja, hát pénzre volt szüksége, minthogy ahhoz akart elmenni, aki ad.

- Nem, dehogyis, monsignore.

- Egyszóval nem bízik bennem?

- Drága jó uram, csak abban voltam bizonytalan, hogy hol lakik.
  - Hiszen kapott volna pénzt Fouquet úrtól, kedves Baisemeaux úr, mert ő nem szűkmarkú ember.
  - Esküszöm, hogy sohasem mertem volna Fouquet úrtól pénzt kérni. Csak nagyságod címét akartam megkérdezni tőle.
  - A címemet, Fouquet úrtól?! - kiáltotta Aramis, és önkéntelenül is tágra nyíltak szemei.
  - Igen - mondotta Baisemeaux, s Aramis pillantása zavarba ejtette -, igen, Fouquet úrtól.
  - Ebben semmi rossz sincs, kedves Baisemeaux úr, de kérdem, miért akarta Fouquet úrtól megtudni a címemet?
  - Hogy írhaszak nagyságodnak.
  - Értem, értem - hagyta rá mosolyogva Aramis. - Nem is ezt akartam tudni, nem azt kérdeztem, minek kellett a címem, hanem hogy miért éppen Fouquet úrtól akarta megtudakolni?
  - Hát, mert hogy Belle-Isle a Fouquet úr birtoka...
  - No és?
  - Belle-Isle pedig a vannes-i püspökséghez tartozik, s minthogy nagyságod Vannes püspöke...
  - Kedves Baisemeaux úr, ha tudta, hogy Vannes püspöke vagyok, nem kellett a címemet Fouquet úrtól kérdeznie.
  - Tessék mondani - kérdezte kétségbeesetten Baisemeaux -, én most bakot lőttem? Ez esetben bocsánatáért esedezem.
  - Ugyan, hogy lőhetett volna bakot? - kérdezte nyugodtan Aramis.
- És mialatt arca újra felvidult és a parancsnokra mosolygott, Aramis azon töprengett, hogyan lehet, hogy Baisemeaux, aki nem tudja, hol lakik, mégis tudja, hogy Vannes püspöke.
- „Ki kell derítenem ezt a dolgot” - határozta el magában.
- Aztán hangosan hozzátette:
- Mondja, kedves parancsnok uram, elkészítjük-e kis számításainkat?
  - Ahogy parancsolja, monsignore... de mondja meg előbb...
  - Mit?
  - Részesít-e abban a megtiszteltetésben, hogy mint rendszeren, velem reggelizik?
  - Nagyon szívesen.
  - Hál' Istennek!
- Baisemeaux hármát ütött egy kis csengőre.
- Mit jelent ez? - kérdezte Aramis.
  - Hogy reggelivendégem van, és hogy eszerint készüljenek.
  - Mi az ördög! És hármát csenget! Tudja-e, kedves parancsnok úr, hogy úgy tesz, mintha megkülönböztetett tiszteletben részesítene?
  - Ó, igen. De hiszen ez a legkevesebb, amit tehetek, hogy olyan szívesen fogadom, amennyire csak lehet.
  - Miért?

- Nincs az a fejedelem, aki megtette volna értem, amit nagyságod tett.
- Már megint kezdi!
- Nem, nem...
- Beszéljünk másról. Vagyis inkább mondja: szert tesz-e némi jövedelemre a Bastille-ban?
- Igen.
- Tehát hasznot hajtanak a foglyok?
- Nem nagyon sokat.
- Mi az ördög!
- Mazarin úr nem volt elég keménykezű.
- Persze, magának gyanakvó kormányra van szüksége, az öreg kardinálisra.
- Igen, az ő idejében jó világ volt. A szürke eminenciás öccse meggazdagodott itt.
- Higgye el - mondta Aramis, és közelebb hajolt Baisemeaux-hoz -, egy fiatal király ér annyit, mint egy öreg kardinális. Az öreg gyűlölködő, óvatos, aggodalmas, a fiatal viszont gyanakvó, indulatos, lobbanékony. Kifizette-e háromévi jövedelmét Louvières-nek és Tremblaynak?
- Ó, Istenem, igen.
- Úgyhogy nem kell többet adnia nekik, csak az ötvenezer frankot, amit elhoztam?
- Igen.
- Tehát nem takarított meg semmit?
- Ó, esküszöm nagyságodnak, hogy midőn ezeknek az uraknak ötvenezer frankot adok, mindazt odaadom, amit nyertem. Csak tegnap este mondtam ezt D'Artagnan úrnak.
- Igazán? - mondotta Aramis, s szeme egy pillanatra felcsillant, de nyomban azután úgy nézett, mint azelőtt - Szóval tegnap este találkozott D'Artagnan úrral? És hogy érzi magát az én kedves barátom?
- Igen jól.
- És mit mondott neki, Baisemeaux úr?
- Azt mondtam - felelte a parancsnok, meg sem gondolva, milyen ostobaságot mond -, azt mondtam neki, hogy túlságosan jól élelmezem foglyaimat.
- Hány foglya van? - kérdezte Aramis közömbösen.
- Hatvan.
- Ejnye, ez elég szép szám.
- Hej, azelőtt volt olyan esztendő, hogy kétszázan voltak.
- No, ha legalább hatvanan vannak, akkor nem szabad panaszkodni.
- Persze hogy nem, mert rajtam kívül minden más ember százötven pisztoltallért keresne mindegyiken.
- Százötven pisztoltallért!
- Hogyne! Számítsa ki: egy királyi családból származó hercegért napi ötven frankot kapok.
- De nincs itt királyi herceg, legalább azt hiszem - felelte Aramis, s hangja megremegett.

- Nincs, hála Istennek! Azaz sajnós, nincs.
  - Miért sajnós?
  - Mert akkor jobb volna a helyzetem.
  - Az igaz.
  - Tehát egy királyi hercegért ötven frankot kapok.
  - Igen.
  - Egy francia marsallért harminchat tallért.
  - De, ugye, e pillanatban ugyanúgy nincs francia marsallja, mint királyi hercege?
  - Sajnos, nincs; viszont a vezérkari tisztekért és a brigadérosokért huszonnégy frankot fizetnek naponként, ezekből kettő van.
  - Ne mondja!
  - Ezek után következnek a parlamenti tanácsosok, akik tizenöt frankot jövedelmeznek.
  - És hány van ilyen?
  - Négy.
  - Nem is tudtam, hogy a tanácsosok ilyen jövedelmezők.
  - Igen, de tizenöt frankról azután rohamosan tízre esik le a járulék.
  - Tízre?
  - Igen; egy egyszerű bíróért vagy papért tízet kapok. Ilyen van hét.
  - Jó üzlet!
  - Nem, hanem rossz.
  - Miért?
  - Azért, mert miért ne bánnék úgy ezekkel a szegény ördögökkel, akik elvégre mégiscsak valamik, mintha parlamenti tanácsosok volnának?
  - Valóban igaza van, mert én sem látok öt frankot érő különbséget köztük.
  - Megértheti, hogy ha egy szép halat veszek, négy vagy öt frankot fizetek érte; ha egy jó tyúkot vásárlak, az másfél frankomba kerül. A baromfiudvaron ugyan sok aprójóságot hizlalok, de vásárolnom kell a szemet, és el nem tudja képzelni, milyen rengeteg sok a patkány.
  - Hát miért nem szabadít rájuk egy fél tucat macskát?
  - Hát igen, a macskák felfalják a patkányokat, de mégsem tarthatok macskákat; képzelheti, milyen nagy kárt tettek a patkányok a magtárban. Angliából kellett borzebeket hozatnom, hogy elpusztítsák a patkányokat. A kutyáknak jó étvágyuk van; ugyanannyit esznek, mint egy ötödrangú fogoly, eltekintve attól, hogy néha széttépik házinyulaimat és tyúkjaimat.
- Odahallgatott-e Aramis, vagy sem? Senki nem tudta volna megmondani: tekintete arra vallott, hogy figyel, kezének nyugtalan mozgása pedig arra, hogy más foglalkoztatja.
- Aramis elgondolkodott.
- Mint mondtam - folytatta Baisemeaux -, egy valamirevaló tyúk másfél frankba, és egy jó hal négy vagy öt frankba kerül. A Bastille-ban napjában háromszor esznek; a foglyok mindig

esznek, minthogy nincs más dolguk; egy tízfrankos fogoly hét frankomba és tíz sou-mba kerül.

- Azt mondta, hogy a tízfrankos foglyokat ugyanúgy látja el, mint a tizenöt frankosokat.

- Igen, hogyne!

- Nagyon jó! Tehát akkor a tizenöt frankosokon hét frank kilencven sou-t keres.

- Valahogy csak ki kell egyenlíteni a dolgot - felelte Baisemeaux, észrevéve, hogy megfogták.

- Igaza van, kedves parancsnok, de nincsen-e olyan foglya, akiért tíz franknál kevesebbet fizetnek?

- De igen, a polgárember és az ügyvéd.

- Mennyire becsülik ezeket?

- Öt frankra.

- És ezek is esznek?

- Hát persze! De gondolhatja, hogy mindennap nem adhatunk nekik lepényhalat vagy hízott tyúkot, és minden étkezéskor spanyol bort; de azért háromszor hetenként jó ebédet kapnak.

- Ez emberbaráti cselekedet, kedves parancsnok uram, de így tönkreteszi magát.

- Nem. Értsen meg jól: ha az, akiért tizenöt frankot fizetnek, nem fogyasztja el a tyúkot, vagy ha egy tízfrankos hagy meg valamilyen ízes falatot, akkor azt elküldöm az ötfrankosnak, és ez lakoma szegény ördögnek. Irgalmasnak kell lenni, nemde?

- És mi marad magának az ötfrankos után?

- Harminc sou.

- Nahát, maga igazán derék, becsületes ember, Baisemeaux!

- Köszönöm!

- Nem, komolyan mondom, hogy úgy van.

- Köszönöm nagyságodnak, azt hiszem, igaza is van. Tudja, hogy kik miatt szenvedek?

- Nem.

- Nos hát, a kispolgárok, a hivatalnokok és jegyzők miatt, akiket csak három frankra becsülnék. Ezek ritkán kapnak rajnai pontyot vagy kecsagét.

- Jó! Azok, akikért öt frankot fizetnek, nem szoktak meghagyni semmit?

- Ó, ne higgye nagyságod, hogy annyira zsugori vagyok, én végtelenül boldoggá teszem a polgárembereket és a hivatalnokokat azáltal, hogy egy fogolyszárnyat, özpecsenyét, egy szelet szarvasgomba-pástétomot adok nekik, csupa olyan eledelt, amit csak álmukban láttak, mert ezeket a huszonnégy frankos urak hagyják meg; a fogoly eszik és iszik; étkezés után így kiált fel: - Éljen a király! - és áldja a Bastille-t. Két üveg pezsgővel, ami öt sou-mba kerül, minden áldott vasárnap leitatom. Ó, ezek az emberek áldanak engem, és sajnálják itthagyni a börtönt. Tudja, hogy mit vettem észre?

- Igazán nem.

- Nos hát, azt vettem észre... Tudja, hogy ez becsületére válik házammak? Nos hát, azt vettem észre, hogy egyes foglyok, akiket szabadon engedtünk, csakhamar újra bezáratták magukat. Miért tették volna ezt, ha nem azért, hogy újra az én konyhám főztjét ehessék? Ó, szó szerint úgy van.

Aramis kételkedve mosolygott.

- Mosolyog?

- Igen.

- Pedig én mondom, hogy egyesek neve két év alatt háromszor fordul elő a névjegyzékben.

- Ezt csak akkor hinném el, ha látnám.

- Ó, megmutathatom, ám bár tilos idegeneknek megmutatni a névjegyzéket.

- Elhiszem.

- De ha nagyságod ragaszkodik hozzá, hogy saját szemével lássa a jegyzéket...

- Az igazat megvallva, nagy öröömre szolgálna.

- Jó, hát legyen.

Baisemeaux odament az egyik szekrényhez, és egy nagy könyvet vett ki belőle.

Aramis mohón leste minden mozdulatát.

Baisemeaux visszajött, letette az asztalra a névjegyzéket, lapozgatott benne, majd megállt az M betűnél.

- Nézze meg például ezt.

- Mit?

- „Martinier, 1661 március: pamfletek, mazariniádák stb.” Azt hiszem, hogy ez csak ürügy: mazariniádák miatt nem csukják az embert a Bastille-ba; az atyafi saját magát jelentette fel, hogy a Bastille-ba csukják. És milyen szándékkal? Azzal, hogy három frankért ismét az én konyhámról étkezhessék.

- Három frankért! Ó, a szerencsétlen!

- Igen, uram, a költők a legutolsó osztályba tartoznak, a polgárok és hivatalnokok kosztján élnek; de mondhatom, éppen önekik szerzem a legtöbb örömet.

Aramis gépiesen forgatta a névjegyzék lapjait, és úgy folytatta az olvasást, mintha alig érdekelné az, amit olvas.

- Látja, 1661-ben nyolcvan fogoly - mondotta Baisemeaux -, 1659-ben nyolcvan.

- Ahá, Seldon! - mondotta Aramis. - Azt hiszem, ismerem ezt a nevet. Nem maga beszélt nekem egy fiataleberről?...

- Igen, igen, egy szegény ördögről, egy diákról... Hogy is hívják ezt a két latin verssort, amelyik összetartozik?

- Disztichon.

- Igen, igen, ez az.

- Ó, a szerencsétlen! Egy disztichon miatt!

- Teringettét! De könnyen beszél! Tudja-e, hogy ezt a disztichont a jezsuitákról írta?

- Egyre megy, túlságosan szigorúnak találom a büntetést.

- Ne sajnálja: múlt esztendőben, úgy emlékszem, érdeklődött iránta.

- Persze.

- Nos hát, minthogy nagyságod érdeklődése itt mindenható, e naptól kezdve úgy bántam vele, mintha tizenöt frankos volna.

- Tehát úgy, mint ezzel - mondotta Aramis, és rámutatott az egyik névre a Martinier után következő nevek közt.

- Éppúgy.

- Olasz ez a Marchiali? - kérdezte Aramis, rábökve egy névre, amely felkeltette figyelmét.

- Pszt! - intette le Baisemeaux.

- Hogyhogy pszt? - mondotta Aramis, önkéntelenül is ökölbe szorítva fehér kezét.

- Azt hiszem, hogy beszéltem már erről a Marchialiról.

- Nem, most első ízben hallom említeni a nevét.

- Lehet, valószínűleg beszéltem róla, de nem mondtam meg a nevét.

- Valami vén bűnös? - kérdezte Aramis, és megpróbált mosolyogni.

- Nem, ellenkezőleg, még nagyon fiatal.

- Ahá, tehát igen nagy bűnt követett el?

- Megbocsáthatatlant!

- Gyilkolt?

- Eh!

- Gyújtogatott?

- Eh!

- Rágalmazott?

- Ugyan, dehogy! Ő az, aki...

Baisemeaux odahajolt Aramis füléhez, és tölcsért formált két tenyeréből.

- Ő az, aki hasonlítani merészel...

- Ahá, igen, igen - mondotta Aramis. - Csakugyan tudom; már a múlt esztendőben is említette; de olyan csekély véteknek tartottam!

- Csekélynek!

- Vagyis inkább annyira önkéntelenek...

- Uram, önkéntelenül nem tesz szert az ember ilyen hasonlatosságra.

- No hát, egyszerűen elfelejtettem a dolgot azóta. De hallgassa csak, kedves házigazdám, azt hiszem, hívnak minket - mondotta Aramis, és becsukta a névjegyzéket.

Baisemeaux fogta a jegyzéket, gyorsan betette a szekrénybe, bezárta, a kulcsot pedig zsebébe dugta.

- Méltóztatna reggelihez fáradni nagyságod - mondta -, mert bizony nem téved, reggelihez hívnak minket.

- Szívesen, kedves parancsnok.

És átmentek az ebédlőbe.

Baisemeaux úr reggelije

Aramis rendszerint nagyon mértékletes szokott lenni, de ezúttal derekasan kivette a részét Baisemeaux reggelijéből, amely egyébként igen kitűnő volt, csak a borból ivott nagyon óvatosan.

Baisemeaux pedig majd megbomlott örömeiben; az ötezer pisztoltallér látása, merthogy folyvást odasandított rá, dagasztotta szívét.

Olykor gyengéd, megilletődött tekintettel nézett vendégére.

Aramis hátratámaszkodott a székre, és néhány korty bort ivott, nagy szakértelemmel ízlelgette a burgundit.

- Csak mondjon valaki rosszat előttem a Bastille élelmezéséről - mondta hunyorgatva -, boldogok azok a foglyok, akik naponként csak egy fél üveggel is kapnak ebből a burgundiból.

- A tizenötfrankosok mind isznak belőle - felelte Baisemeaux.

- Nagyon öreg volnayi bor.

- Szegény diákunk, szegény Seldon tehát ebből a borból kap?

- Azt már nem!

- De hiszen az imént mintha azt mondta volna, hogy tizenöt frankos élelmezést kap!

- Ő? Szó sincs róla! Olyasvalaki, aki dísztikomokat ír?... Vagy hogy is hívják azt?

- Disztichonokat.

- Tizenöt frankos élelmezést kapjon! Ugyan! A szomszédja kap tizenöt frankost!

- A szomszédja?

- Igen.

- Ki az?

- A másik. A Bertaudière kettese.

- Bocsásson meg, kedves parancsnok uram, de olyan nyelven beszél, amelyet előbb meg kell tanulnom.

- Igaz, bocsánatot kérek; „Bertaudière kettese”-nek azt a foglyot hívják, aki a Bertaudière torony második emeletén lakik.

- Bertaudière-nek tehát a Bastille egyik tornyát hívják? Valóban hallottam, hogy a Bastille minden egyes tornyának megvan a maga neve. És hol van ez a torony?

- Jöjjön, nézze meg - mondotta Baisemeaux, és odalépett az ablakhoz. - Az a torony ott, balról a második.

- Igen. És ott van a tizenöt frankos rab?

- Úgy van.

- És mióta van ott?

- Körülbelül hét vagy nyolc év óta.

- Hogyan, „körülbelül”? Hát nem tudja pontosan?

- Nem az én időmben került ide, D'Herblay úr.
- De Louvières és Tremblay, azt hiszem, meg kellett volna, hogy mondják magának.
- Ó, uram... bocsásson meg, monsignore!
- Oda se neki!... Hogy mondja tehát?
- Azt mondom, hogy a Bastille titkait nem adják át az új parancsnoknak a kulcsokkal együtt.
- Ahá, ez a fogoly titok tehát, államtitok?
- Ó, államtitoknak nem államtitok; nem hiszem; egyszerűen csak titok, mint minden, ami a Bastille-ban történik.
- Jó, de miért beszél szívesebben Seldonról, mint...
- Mint a Bertaudière kettéséről?
- Ezt kérdem.
- Mert véleményem szerint kisebb bünt követ el az az ember, aki egy disztichont csinált, mint aki hasonlít a...
- Jó, jó, megértem, de a börtönőrök...
- Mi van a börtönőrökkel?
- Beszélnek a rabokkal.
- Beszélnek.
- Akkor a rabok nyilván azt mondják nekik, hogy nem bűnösök.
- Mind ezt hajtogatják, ezt a nótát fújják unos-untalan.
- Csakhogy itt a hasonlatosság, amelyről az imént szólt.
- És aztán?
- Nem tűnhetik föl a börtönőreinek?
- Ó, kedves D'Herblay úr, az udvarhoz tartozó embernek kell annak lennie, mint nagyságod, aki ilyen árnyalatokat észrevesz.
- Ezerszer is igaza van, kedves Baisemeaux úr. Kérek még egy kortyot ebből a volnayiból.
- Nem egy kortyot, hanem egy pohárral.
- Nem, nem. Maga ízig-vérig testőr marad, belőlem azonban püspök lett. Egy kortyot nekem, és egy pohárral magának.
- Nem bánom.

Aramis koccintott a parancsnokkal.

- És ezenkívül - mondta ragyogó tekintetét a folyékony rubintra szegezve, amelyet szeméig emelt, mintha valamennyi érzékével egyszerre akarná élvezni -, és azonkívül, amit maga hasonlóságnak nevez, az talán másnak szemébe sem tűnne.
- Ó, dehogynem, illetve mindenkinek, aki ismeri a személyt, akihez hasonlít.
- Kedves Baisemeaux úr, azt hiszem, csak az érzékei tévednek.
- Nem, szavamra mondom.

- Ide hallgasson - folytatta Aramis -, sok embernél vettem észre, hogy hasonlít ahhoz, akit megnevezett, de merő tiszteletből senki sem beszélt róla.
- Természetesen, mert különféle hasonlóságok vannak; ez azonban olyan feltűnő, hogy ha látná...
- Nos?
- Maga is elismerné!
- Ha látnám - mondta Aramis hanyag egykedvűséggel -, de valószínűleg nem fogom látni.
- Miért nem?
- Mert azt hiszem, hogy ha betenném a lábamat amaz átkozott kamrák egyikébe, azt hinném, örökre el vagyok temetve.
- Dehogy, jó lakás az...
- Nem, nem.
- Hogyan, „nem, nem”?
- Nem hiszem el, amit mond.
- Bocsánatot kérek, ne mondjon rosszat a Bertaudière második emeleti szobájáról. Az ördögbe is, jó lakás az, és nagyon kényelmesen van bebútorozva, mert szőnyeg is van benne!
- Mit nem mond!
- Bizony, bizony, szerencséje volt annak a fickónak: a Bastille legjobb lakását jelölték ki számára. Ezt nevezem szerencsének!
- Ugyan - felelte Aramis hidegen -, csak nem akarja elhitetni velem, hogy a Bastille-ban szobák vannak? Ami pedig a szőnyeget illeti?... Csak a képzeletében vannak meg; szerintem pókok, patkányok tanyáznak benne, de még béka is!
- Béka! A börtöncellákban lehet, nem tagadom.
- De itt nemigen lehet bútor, szőnyegről pedig szó sincs.
- Olyan ember nagyságod, aki csak a saját szemének hisz? - kérdezte Baisemeaux, mindjobban belemelegedve.
- Nem, szavamra mondom, nem!
- Másképp nem hiszi el a hasonlóságot, nem hiszi a szőnyegeteket?
- Valami kísértet, árnyalak, szerencsétlen ember lehet az!
- Szó sincs róla! Olyan jól érzi magát, mint hal a vízben.
- Szomorú és megtört ember?
- Dehogy! Sőt, pompás kedve van.
- Ugyan ne beszéljen!
- Pedig így van! Kimondtam, nem vonom vissza.
- Lehetetlen!
- Jöjjön velem.
- Hova?
- Körsétát teszünk a Bastille-ban.

- Minek?
- Hogy saját szemével győződjék meg mindenről.
- És a börtön szabályai?
- Ne törődjék velük. Az őrnagyomnak ma szabadnapja van, a hadnagy a bástyákon van szolgálatban: mi vagyunk itt az urak.
- Nem, nem, kedves parancsnok uram, a hátam borsózik már a gondolatra is, hogy hallom a reteszek csikorgását, ahogy elhúzzuk őket.
- Ugyan!
- Ott is felejtethet valamiféle harmadik vagy negyedik Bertaudière-ben... brrr!...
- Csak tréfál.
- Nem, komolyan mondom.
- Elmulasztja ezt az egyetlen alkalmat! Tudja-e, hogy királyi házból származó hercegek ötvenezer frankot ígértek azért a kedvezményért, amelyben ingyen akarom részesíteni?
- Tehát bizonyára nagyon érdekes.
- A tiltott gyümölcs, monsignore! A tiltott gyümölcs, s nagyságod mint egyházi ember jól megéri.
- Nem, nem; ha valamire kíváncsi volnék, a diák volna az, aki a disztichont írta.
- Nos, hát nézzük meg azt; éppen a Bertaudière hármában lakik.
- Miért mondja, hogy éppen?
- Mert ha én volnék kíváncsi, akkor a szép szőnyeggel díszített szobát és lakóját szeretném látni.
- Eh, a bútor mindennapi dolog: egy jelentéktelen arc sem érdekes.
- Olyan, akiért tizenöt frankot fizetnek, mindig érdekes.
- Ejnye, ez az, amit elfelejtettem megkérdezni: miért fizetnek ezért tizenötöt és szegény Seldonért csak hármat?
- Hát, látja, ez a megkülönböztetés igazán kitűnő dolog, és ebben nyilvánul meg a király jósága.
- A királyé! A királyé?
- Jobban mondva a kardinálisé: „Ennek a szerencsétlennek - gondolhatta magában Mazarin úr -, ennek a szerencsétlennek az a sorsa, hogy élete végéig a börtönben maradjon.”
- Miért?
- Teringettét! Mert azt tartom, hogy bűne örökös, tehát életfogytiglan kell elítélni.
- Életfogytiglan?
- Úgy van, hacsak nincs olyan szerencséje, hogy himlőhelyes lesz az arca, érti, ugye?... De még erre sincs kilátás, mert a Bastille-ban jó a levegő.
- Eszmemenete rendkívül szellemes, kedves Baisemeaux uram.
- Nemde?

- Tehát azt akarja mondani, hogy ennek a szerencsétlennek szüntelenül és vég nélkül szenvednie kell...

- Szervednie, azt nem mondtam; akiért tizenöt frankot fizetnek, az nem szenved.

- Rabságban kell szenvednie.

- Igaz, ez balsors, de enyhítjük a szenvedését... Be fogja látni, hogy az a fickó nem azért született a világra, hogy olyan jó dolgokat egyék, mint amilyeneket eszik. Hitemre mondom! Majd meglátja: itt van ez a pástétom, érintetlenül; ezek a rákok, amelyekből alig ettünk valamit, marne-i rákok, és olyan nagyok, mintha tengeri rákok volnának. Nos hát, mindez elvándorol a Bertaudière kettesébe, és egy palack volnayi is, amelyet olyan jónak talál. Ha saját szemével látja, remélhetőleg nem fog többé kételkedni.

- Nem, kedves parancsnok uram, nem; csak hogy magának egyre a boldog tizenötfrankosán jár az esze, és megfélekedzik szegény Seldonról, az én pártfogoltamról.

- Jó! Nagyságod kedvéért legyen neki ünnepnap; sült tésztát és édességeket fog kapni, és ezt a palack portóit.

- Hiába, derék ember maga, Baisemeaux, már mondtam ezt, és most megismétlem.

- Menjünk - mondta a parancsnok, némiképp kábultan az imént ivott bortól, de Aramis áradozásától is.

- Ne felejtse el, hogy csak a maga kedvéért teszem meg - mondotta Aramis.

- Ó, ha visszajövünk, meg fogja köszönni nekem.

- Hát menjünk.

- Várjon, hogy értesíthessem a kulcsárt.

Baisemeaux kétszer csengetett, és egy ember jött be.

- Elmegyek a tornyokba - mondotta a parancsnok. - Az őrséget ne szólítsák fegyverbe, ne doboljanak, egyszóval maradjanak csendben.

- Ha itt nem hagynám a köpönyegemet - mondotta Aramis színlelt félelemmel -, valóban azt hinném, hogy engem zárnak be.

A kulcsár a parancsnok előtt haladt. Aramis jobboldalt ment; néhány katona, aki az udvarban lézengett, olyan egyenesen állt meg, mint a cövek, midőn a parancsnokot megpillantotta.

Baisemeaux néhány lépcsőn ment fel vendégével, és egy tágas, térszerű területre értek, amelyen áthaladva eljutottak a felvonóhídhöz, ahol az őrség fogadta a parancsnokot.

- Uram - mondotta a parancsnok, Aramis felé fordulva, s úgy beszélt, hogy az örök minden szavát hallották -, uram, ugyebár, jó az emlékezőtehetsége?

- Miért? - kérdezte Aramis.

- A tervrajzok és a méretek miatt, mert tudja meg, még az építómestereknek sem engedjük meg, hogy papirossal, tollal vagy ceruzával a zsebükben látogassák meg a foglyokat.

„Helyes - gondolta Aramis -, úgy látszik, építómester vagyok. Nem D'Artagnan úr újabb tréfája ez, aki Belle-Isle-en mérnöknek látott?”

Azután hangosan így szólt:

- Legyen nyugodt, parancsnok úr, a mi szakmánkban megteszi a szemmérték és az emlékezőtehetség.

Baisemeaux-nak egy arcizma sem rándult, az örök annak tartották Aramist, aminek látszott.

- Nos hát, menjünk először a Bertaudière-be - mondotta Baisemeaux, egyre azt akarva, hogy az örök hallják szavait.

- Menjünk - felelte Aramis.

Baisemeaux azután odafordult a kulcsárhoz, és így szólt:

- Ezalatt elviszed a kettesnek azokat a jó falatokat, ahogy mondtam.

- A hármasknak, kedves Baisemeaux úr, mindig megfelelnek a hármaskról.

- Igaz.

Felmentek.

Már az udvarról annyi zárat, lakatot, rácsot lehetett látni, amennyi egy egész város biztonságához elegendő lett volna.

Aramis nem volt sem álmodozó, sem érzékeny természetű; fiatal korában verseket faragott, de azóta elapadt a szíve, olyan volt, mint minden ötvenéves férfi, aki valaha nagyon szerette a nőket, vagy jobban mondva, akit sok nő szeretett.

Midőn azonban a kőlépcső kikoptatott fokain lépkedett felfelé, ahol olyan sok boldogtalan ember járt előtte, midőn a komor boltívek könnyektől nedves, nyomasztó légkörét érezte, abban a pillanatban kétségkívül megrendült, mert lehorgasztotta a fejét, szeme elhomályosodott, és szótlanul, némán követte Baisemeaux-t.

A Bertaudière torony második emeleti foglya

A második emeletre érvén, Aramis lélegzete, vagy a fáradtságtól, vagy az izgalomtól, elakadt. Nekitámaszkodott a falnak.

- Kezdjük itt? - kérdezte Baisemeaux. - Minthogy mindkettőjüket meglátogatjuk, azt hiszem, mindegy, hogy a második emeletről megyünk fel a harmadikra, vagy pedig a harmadik emeletről jövünk le a másodikra. Egyébként javításokat kell végezni ebben a szobában is - tette hozzá hangosan. Ez a kijelentése a börtönőrnek szólt, akihez elért a hangja.

- Nem, nem - kiáltott fel élénken Aramis -, menjünk följebb, csak följebb, parancsnok úr, kérem. A felsőbb emelet sürgősebb.

Erre továbbmentek fölfelé.

- Kérje el a kulcsokat a börtönőrtől - súgta halkan Baisemeaux fülébe Aramis.

- Szívesen.

Baisemeaux átvette a kulcsokat, és maga nyitotta ki a harmadik szoba ajtaját. A kulcsár lépett be lefelé, és letette egy asztalra azokat az élelmiszereket, amelyeket a derék börtönigazgató nyalánkságnak nevezett.

A kulcsár távozott.

A fogoly meg se moccant.

Ekkor Baisemeaux lépett be, Aramis pedig a küszöbön maradt.

Onnan a küszöbről megpillantott egy fiatalembert, egy tizennyolc éves gyermekifjút, aki a szokatlan zajra fölemelte a fejét, kiugrott ágyából, amint észrevette a parancsnokot, és összekulcsolt kézzel felkiáltott:

- Anyám! Anyám!

A fiatalember hangjában annyi fájdalom volt, hogy Aramis önkéntelenül összeborzongott.

- Kedves vendégem - mondta Baisemeaux az ifjúnak, és mosolyogni próbált -, hozok egy kis szórakozást, és azonkívül extra kosztot, szórakozást szellemének felüdítésére, és extra adagot testének felüdítésére. Itt van ez az úr, aki mértéket vesz magáról, és emitt van egy kis édesség, csemegének.

- Ó, uram, drága uram! - mondotta a fiatalember. - Nem bánom, zárjon be magánzárkába egy évre, ne adjon nekem mást enni egy évig, mint kenyeret és vizet, de legalább mondja meg, hogy egy éven belül kiszabadulok-e innen, egy éven belül viszontlátom-e édesanyámat!

- De kedves barátom - felelte Baisemeaux -, hiszen maga mondta, hogy édesanyja nagyon szegény, és hogy édesanyjánál igen rossz körülmények közt lakott, itt pedig, az ördögbe is!

- Ha édesanyám szegény, ez egy okkal több, hogy visszakapja kenyérkeresőjét, uram. Szegényes körülmények közt laktam nála? Ó, uram, az ember mindig nagyszerűen lakik, ha szabadon mozoghat.

- De elvégre is, mint mondja, nem csinált egyebet, mint azt a szerencsétlen disztichont...

- És minden rossz szándék nélkül csináltam, uram, minden rossz szándék nélkül, esküszöm. Martialis költeményeit olvastam, amikor ennek a versnek az ötlete eszembe jutott. Ó, uram, büntessenek meg engem, vágják le a kezemet, amellyel azt a disztichont írtam, hiszen a másik kezemmel is dolgozhatok, de engedjék meg, hogy visszamehessek anyámhoz.

- Fiacskám - felelte Baisemeaux -, nagyon jól tudja, hogy ez nem rajtam múlik. Én nem tehetek egyebet, mint fölemelem a napi adagját, adok magának egy kis pohár portói bort, és belophatok két tányér közt egy kis édességet.

- Ó, én Istenem! ó, én Istenem! - kiáltott fel a fiatalember, hátravetve magát és a padlón fetrengve.

Aramis nem bírta tovább ezt a látványt, hátrahúzódott a lépcső pihenőjéig.

- Ó, a szerencsétlen! - mormogta egészen halkán.

- Hát bizony, szerencsétlen egy fiatalember, uram, de ez a szülei hibája.

- Csak nem?

- De, természetesen! Minek taníttatták latinra? Túlságos sok a tudományból is megárt... Lám, én nem tudok sem írni, sem olvasni, de nem is vagyok börtönben.

Aramis ránézett erre az emberre, aki azt mondta, hogy nincs börtönben, holott a Bastille tömlőctartója volt.

Ami Baisemeaux-t illeti, látván, hogy tanácsainak és portói borának kevés a hatása, egészen megzavarodva távozott.

- Kérem, az ajtót, az ajtót! - mondta a börtönőr. - Elfelejtette bezárni az ajtót.

- Igaz - szólt Baisemeaux -, fogja, itt vannak a kulcsok.

- Kegyelmet fogok kérni a szegény gyermek számára - szólt Aramis.

- De ha nem tudná kieszközölni - mondta Baisemeaux -, járja ki legalább azt, hogy tízfrankos ellátásban részesüljön, azzal legalább mind a ketten nyerni fogunk.

- Ha a másik fogoly is az anyja után sír - szólt Aramis -, inkább be sem megyek hozzá, hanem kívülről mérem fel a szobáját.

- Ó, ne féljen semmit, építész uram - mondta a börtönőr -, az a fogoly olyan szelíd, mint a bárány. Az anyját csak akkor hívná, ha beszélne, de sohasem beszél.

- Akkor hát menjünk be hozzá - szólt tompa hangon Aramis.

- Nahát - szólt a kulcsár -, az úr börtönök építésze?

- Az vagyok.

- És nem szokott hozzá ezekhez a dolgokhoz? Milyen különös!

Aramis belátta, hogy ha nem akar gyanút kelteni, össze kell szednie minden erejét, hogy uralkodjék magán.

Baisemeaux-nál voltak a kulcsok, kinyitotta tehát a börtön ajtaját.

- Maradj kinn - szólt a kulcsárhoz -, és várj meg minket lenn a lépcsőn.

A kulcsár engedelmeskedett és távozott.

Baisemeaux ment be legelőbb és kinyitotta a második ajtót is.

Ekkor láthatóvá lett abban a fényégyszögben, amely a rácsos ablakon át beszűrődött, egy alacsony termetű, szép fiatalember, akinek rövid haja, serkedező bajusza-szakállja volt. Zsámolyon ült, és könyökével egy karosszékre támaszkodott, amelyre egész felsőtestével ráhajolt.

Kabátja, mely az ágyra volt vetve, finom fekete bársonyból készült, ő maga pedig mélyen beszívta a friss levegőt, amitől megduzzadt keble, amelyet az elképzelhető legfinomabb batiszting takart.

Amikor a parancsnok belépett, a fiatalember könnyed mozdulattal feléje fordította fejét, és megismervén Baisemeaux-t, felállt és udvariasan üdvözölte.

De amint szemét rávetette Aramisra, aki a homályban maradt, Aramis összeborzongott, elsápadt, és kezében tartott kalapja leesett a földre, mintha valamennyi izma egyszerre felmondta volna a szolgálatot.

Baisemeaux, aki már megszokta foglyát, egyáltalán nem érezte azt, amit Aramis. A fogoly asztalára tette a pástétomot és rákokat, olyan szolgálatkészséggel, mint valami buzgó komornyik. Ezzel volt elfoglalva, és észre sem vette vendége zavarát.

De amint a tálalással elkészült, így szólította meg a fiatal foglyot:

- Jó színben van. Jól érzi magát?

- Nagyon jól, uram, köszönöm - felelte a fiatalember.

Erre a hangra csaknem elájult Aramis. Akaratlanul is egy lépést tett előre, s az ajka remegett.

Megindulása annyira feltűnő volt, hogy nem kerülhette el Baisemeaux figyelmét sem, aki pedig nagyon el volt foglalva a maga dolgával.

- Itt van egy építész; meg fogja vizsgálni a kandallóját - szólt Baisemeaux. - Nem füstöl?

- Nem, soha, uram.

- Azt mondta az imént - szólt a parancsnok, kezét dörzsölve, Aramishoz -, hogy a börtönben senki sem lehet boldog. Pedig látja, ez a fogoly meg van elégedve. Remélem, nincs oka panaszra?

- Nincs.

- Nem unatkozik? - kérdezte Aramis.

- Soha.

- Nos? Hát nem volt igazam? - szólt egészen halkán Baisemeaux.

- Az ördögbe is, parancsnok úr, meg kell adnom magam! Szabad kérdéseket intézni a fogolyhoz?

- Ahányat csak akar.

- Akkor hát legyen szíves megkérdezni tőle, tudja-e, miért van itt?

- Az építész úr általam kérdezi - szólt Baisemeaux -, tudja-e, miért tartóztatták le.

- Nem, uram, nem tudom - felelte egyszerűen a fiatalember.

- De hát ez lehetetlen - szólt Aramis szinte magánkívül -, ha nem tudja, miért tartóztatták le, akkor őrijöngenie kellene.

- Az első napokban őrijöngtem is.

- S most miért nem?

- Mert elgondolkodtam a dolgokon.
- Ez különös - szólt Aramis.
- Ugye, meglepő? - kérdezte Baisemeaux.
- És mit gondol magában, hogy ilyen nyugodt lett? - kérdezte Aramis. - Szabad ezt kérdeznem, uram?
- Meggondoltam, hogy mivel nem követtem el semmi bűnt, Isten nem is büntethet engemet.
- De hát mi akkor a börtön, ha nem büntetés? - kérdezte Aramis.
- Sajnos - felelte a fiatalember -, ezt nem tudom, csak annyit mondhatok, hogy mindez épp az ellenkezője annak, amit hét évvel ezelőtt mondtam.
- Ha az ember uraságot hallja, és látja lemondását, meg azt hihetné, hogy szereti a fogságot.
- Csak elviselem.
- Abban a biztos tudatban, hogy egy nap ki fog szabadulni?
- Biztosan nem tudom, uram, csak remélem, és megvallom, hogy ez a reményem napról napra kisebb.
- De végre is, miért ne lehetne egyszer szabad, ha azelőtt is az volt?
- Épp ez az oka, hogy nem bízom szabadonbocsátásomban - felelte a fiatalember -, mert minek zártak volna be, ha az volt a szándékuk, hogy később szabaddá tegyenek?
- Hány éves?
- Nem tudom.
- Mi a neve?
- Elfelejtettem, hogy milyen nevet adtak nekem.
- Kik a szülei?
- Nem ismertem őket soha.
- De hát kik nevelték fel?
- Azok sohasem neveztek fiuknak.
- Szeretett valakit azelőtt, mielőtt idejött?
- Szerettem a dajkámat és a virágaimat.
- Mást nem?
- Szerettem az inasomat is.
- Sajnálta a dajkáját és az inasát?
- Sokat sírtam, amikor meghaltak.
- Azóta haltak meg, mióta itt van, vagy hamarabb?
- Aznap haltak meg, amikor engem hazulról elhoztak.
- Mindketten ugyanabban az időben?
- Mindketten ugyanabban az időben.
- És hogyan hozták el hazulról?

- Eljött értem egy ember, beültetett egy hintóba, amit lakattal lezárt, és idehozott.

- Azt az embert, aki idehozta, megismerné?

- Álarcot viselt.

- Hát nem különös történet ez? - kérdezte nagyon halkán Baisemeaux Aramistól.

Aramis alig tudott lélegzeni.

- Nagyon különös történet - mormogta.

- De a legkülönösebb benne az - mondta Baisemeaux -, hogy a fogoly még sohasem beszélt magáról annyit, mint most nagyságodnak.

- Ez talán azért van, mert sohasem kérdezte - szólt Aramis.

- Lehet - felelte Baisemeaux -, nem vagyok kíváncsi természetű. Egyébként ez a szoba, amint látja, szép, ugye?

- Nagyon szép.

- Nézze ezt a szőnyeget...

- Pompás!

- Fogadni mernék, hogy a fiatalembernek nem volt ilyen szőnyege, mielőtt idejött.

- Elhiszem.

Aramis most a fiatalember felé fordult.

- Nem emlékszik rá, hogy valaki meglátogatta volna, egy ismeretlen férfi vagy nő? - kérdezte a fiatalembertől.

- Ó, dehogynem. Háromszor meglátogatott egy nő, aki mindannyiszor hintóból szállt ki a kapu előtt, fátyol volt rajta, és le sem vetette addig, míg négyszemközt nem voltunk.

- Emlékszik erre a nőre?

- Emlékszem.

- Miket mondott?

A fiatalember szomorúan mosolygott.

- Ugyanazt kérdezte tőlem, amit az úr, hogy boldog vagyok-e, és hogy nem unatkozom-e?

- És amikor megérkezett vagy elment?

- Megölelt, szívére szorított, megcsókolt.

- Emlékszik reá?

- Tökéletesen.

- Úgy értem, hogy emlékszik-e az arcvonásaira?

- Emlékszem.

- Ennélfogva megismerné-e, ha a véletlen maga elé hozná őt, vagy önt vinné őelé?

- Ó, hogyne ismerném meg.

A meglegedettség futó villáma villant át Aramis arcán. Ebben a pillanatban Baisemeaux meghallotta a kulcsárt, aki visszajött.

- Menjünk tovább? - kérdezte hirtelen Aramistól.

Aramis valószínűleg tudott már mindent, amit tudni akart.

- Ha tetszik, mehetünk - felelte.

A fiatalember, látva, hogy indulni készülnek, udvariasan meghajolt.

Baisemeaux csak biccentett.

Aramis, akiben az ifjú szerencsétlen sorsa tiszteletet gerjesztett, mély meghajtással üdvözölte a foglyot.

Baisemeaux és Aramis távoztak, Baisemeaux kulccsal bezárta az ajtót, amikor kinn voltak.

- Hát mondja csak - kérdezte Baisemeaux a lépcsőn -, mit szól mindehhez?

- Rájöttem a titokra, kedves parancsnok úr.

- Eh! És mi az a titok?

- A fiatalember házában gyilkosság történt.

- Ugyan, ne mondja!

- Hát nem hallotta, hogy az inasa és a dajkája ugyanaznap halt meg?

- No és?

- Megmérgezték őket.

- Tyűha!

- No, mit szól hozzá?

- Hát ez könnyen megtörténhetett... De hát, mondja, ez a fiatalember gyilkos volna?

- Ugyan ki mondta ezt? Hogyan gondolhatja, hogy szegény gyermek gyilkolni tudott?

- Hisz magam is úgy vélem!

- A gyilkosságot az ő házában követték el, és ez már elég; talán látta a gyilkosokat, s azok félnek, hogy az ifjú beszélni fog.

- Az ördögbe is, ha ezt biztosan tudnám...

- Mit csinálna?

- Megkettőztetném az őrséget.

- Ó, ennek a fiatalembernek nem olyan az arca, mintha meg akarna szökni.

- Látszik, hogy nem ismeri a foglyokat!

- Kap az ifjú könyveket?

- Soha. Szigorúan tilos könyvet kapnia.

- Szigorúan tilos?

- Mazarin saját kezű utasítása.

- Megvan ez az írás?

- Megvan, monsignore. Akarja látni, ha majd visszamegyünk a köpönyegéért?

- Nagyon szeretném látni, mert a kézírások nagyon érdekelnek.

- Ez az írás határozott vonásokkal van írva, csak egyetlen törlés van benne.

- Igazán, törlés! És mi van kitorülve?

- Egy szám.
  - Egy szám?
  - Igen. Az írásban eredetileg ez volt: „Ötvenfrankos ellátás.”
  - Ilyen ellátási kapnak a királyi hercegek, ugyebár?
  - De a bíboros alighanem látta, hogy tévedett, mert kihúzta a nullát és az ötös elé egy egyest írt. De, igaz is!
  - Micsoda?
  - Egy szót sem szólt még a hasonlatosságról.
  - Nem szólok róla, kedves Baisemeaux úr, és nagyon egyszerű okból; nem szólok róla, mivel nincs meg az a hasonlatosság.
  - Ugyan!
  - Vagy mert ha van, legfeljebb maga látja, de még ha megvolna is ez a hasonlatosság, azt hiszem, jobb, ha egyáltalán nem beszél róla.
  - Igazán?
  - XIV. Lajos király érthető módon halálosan megharagudnék magára, hogy maga hozzájárult annak a hírnek az elterjesztéséhez, hogy egyik alattvalója merészel őhöz hasonlóítani.
  - Igaz, igaz - szólt Baisemeaux rémülten -, de én csak nagyságodnak említettem, monsignore, és számítok a titoktartására.
  - Ó, efelől legyen nyugodt.
  - Okvetlenül akarja látni az írást? - kérdezte Baisemeaux, megrendülve elhatározásában.
  - Természetesen.
- Így beszélgetve meg is érkeztek; Baisemeaux a szekrényből elővett egy külön névkönyvet, hasonlót ahhoz, amilyent már mutatott Aramisnak, de ez kis zárral volt ellátva.
- A zárt nyitó kulcs ahhoz a kulcscsomóhoz tartozott, amelyet Baisemeaux állandóan magánál hordott.
- Baisemeaux a névjegyzéket tartalmazó könyvet az asztalra tette, kinyitotta az M betűnél és a „megjegyzések” rovatban a következő, kézzel írt följegyzést mutatta Aramisnak:
- KÖNYVET ADNI TILOS; fehéreneműből a legfinomabbat; ruhából a legelőkelőbbet; SÉTA TILTVA; BÖRTÖNŐR FELVÁLTÁSA TILOS; MINDENFÉLE ÉRINTKEZÉS ELTILTVA.
- Hangszer megengedve; minden megengedve a fogoly kényelmének érdekében; 15 frankos ellátmány. Baisemeaux úr pótlékot igényelhet, ha a 15 frank nem elegendő.
- Ejnye - szólt Baisemeaux -, most jut eszembe: pótlékot fogok igényelni.
- Aramis becsukta a könyvet.
- Ez csakugyan Mazarin úr keze írása. Megismerem az írását - szólt Aramis. - Most pedig, kedves parancsnok úr - folytatta, mintha az egész dolog iránt tovább nem érdeklődnék -, térjünk át, ha úgy akarja, a mi kis ügyeink elintézésére.
  - Helyes. Milyen határidőt tűzzek ki? Állapítsa meg ön.

- Ne állapítson meg határidőt; állítson ki egy egyszerű kötelezvényt egyszázötvenezer frankról.

- Mikor esedékes?

- Amikor én akarom. De természetesen én csak akkor akarom majd, amikor maga is akarja.

- Ó, efelől nyugodt vagyok - felelte Baisemeaux mosolyogva -, de már adtam két elismervényt.

- Ezeket, mint látja, eltépem.

És Aramis, miután megmutatta a parancsnoknak a két elismervényt, szeme előtt eltépte őket.

Baisemeaux, látva ezt a nagy bizalmat, habozás nélkül aláírta az egyszázötvenezer frankról szóló kötelezvényt, a püspök akaratától függő esedékességgel.

Aramis, aki a parancsnok válla fölött figyelte tollának mozgását, a kötelezvényt látszólag olvasatlanul zsebre vágta, ami aztán végleg megnyugtatta Baisemeaux-t.

- Most pedig - szólta Aramis - nem fog rám megharagudni, ugye, ha egyik foglyát megszöktetem.

- Hogy érti ezt?

- Természetesen úgy, hogy kijárom megkegyelmezését. Hiszen mondtam, hogy a szegény Seldon sorsa érdekel!

- Igaz is!

- No hát?

- Ez nagyságod dolga; tegye azt, amit akar. Annyit látok, hogy a keze messzire elér, és azonkívül áldozatkész is.

- Isten vele! A viszontlátásra!

És Aramis, a parancsnok áldásától kísérve, távozott.

100
A két barátnő

Abban az órában, amelyben Baisemeaux úr megmutatta Aramisnak a Bastille foglyait, Bellière-né asszony kapuja előtt hintó állt meg; és ebben a reggeli órában a hintóból egy fiatal hölgy szállt ki, akinek arcát selyemfőkötője egészen eltakarta.

Amikor Bellière asszonynak bejelentették Vanelné látogatását, el volt merülve egy levél olvasásába, amit gyorsan elrejtett.

Bellière-né még be sem fejezte egészen a reggeli toalettjét, komornái még a szomszéd szobában tartózkodtak.

Mikor a Marguerite Vanel nevét és lépéseit meghallotta, Bellière-né a barátnője elé sietett, de szemében ezúttal mintha nem az egészség és jókedv fényét látta volna megcsillanni.

Marguerite megölelte, megszorította kezét, és nem is hagyta szóhoz jutni.

- Kedvesem - mondta -, hát egészen elfelejtesz engem? Csak az udvar örömeinek élsz?
- Még Monsieur esküvőjét sem láttam.
- Hát akkor mit csinálsz?
- Készülök Bellière-be.
- Bellière-be?
- Oda.
- Tehát vidéki lakos leszel? Örülök, hogy oda készülsz. De milyen sápadt vagy!
- Dehogya, kitűnően érzem magam.
- Annál jobb, már nyugtalankodtam miattad. Tudod, mit hallottam rólad?
- Annyi mindenfélét beszélnek az emberek!
- Ó, de ez egész különösen hangzott.
- Mondd már, próbára teszed a türelmemet, Marguerite.
- Jól van, jól van... Csak félek, hogy meg fogsz haragudni.
- Ó, soha. Hiszen te magad csodálod, milyen higgadt vagyok.
- Hát, kérlek, azt mondják rólad... Jaj, igazán nem merem a szemedbe mondani.
- Hát akkor ne beszéljünk róla - szólt Bellière asszony, gonosz szándékot sejtve a nagy bevezetés mögött, de égve a kíváncsiságtól.
- Hát, kedves marquise, egy idő óta úgy hírlik, hogy már nem nagyon siratod a szegény néhai Bellière urat.
- Ez rosszakarató rágalom, Marguerite. Gyászolom, és mindig gyászolni fogom férjemet; de már két év óta halott, és én csak huszonnyolc éves vagyok. Férjem miatt való gyászom nem irányíthatja minden gondolatomat, életem minden lépését. Ha az ellenkezőjét mondanám, úgyse hinnéd el, éppen te, Marguerite, aki annyira nő vagy!
- Mért ne hinném el? Hiszen neked olyan gyöngéd szíved van! - felelte gonoszul Vanelné.
- Te is gyöngéd szívú vagy, Marguerite, mégis úgy láttam, hogy téged se vág teljesen földhöz a fájdalom, ha a szíved vérzik.

Ez egyenes célzás volt Marguerite szakítására Fouquet-val. A szavakban tehát gyilok rejlett, egyenesen a fiatal nő szívének irányítva.

Marguerite pedig, mintha csak erre várt volna, hogy ő is kilőhesse a maga nyilát, felkiáltott:

- Ó, Élise, az ember azt hinné, hogy szerelmes vagy!

És farkasszemet nézett Bellière-nével, aki akarata ellenére elpirult.

- Az emberek oly szívesen rágalmazzák meg a nőket - felelte a marquise egy pillanatnyi csönd után.

- Ó, téged nem rágalmazznak, Élise.

- Hogyan? Azt mondják, hogy szerelmes vagyok, és nem rágalmazznak?

- Először is, ha igazat mondanak, akkor nem rágalmazznak, legfeljebb egy kis rosszakaratról van szó. Aztán meg - csak a szavamba vágta - nem mondják, hogy elvesztetted a fejedet a szerelem miatt. Az emberek épp ellenkezőleg úgy tüntetnek fel, mint foggal-körömmel védekező erényes, szerelmes nőt, aki bezárkózik házába, mint valami várba, egy más értelemben megközelíthetetlen várba, mint amilyenbe Danaé³⁶ volt elzárva, bár Danaé tornya ércből volt.

- Szellemes vagy, Marguerite - szólt Bellière asszony, egész testében remegve.

- Mindig bókokat mondasz nekem, Élise... Egyszóval, az a híred, hogy megközelíthetetlen és megvesztegethetetlen vagy. Amint látod, ez nem rágalom... De min merengsz, míg hozzád beszélek?

- Hogy én...?

- Egészen piros vagy, és elnémultál.

- Azon gondolkodom - szólt a marquise, szép, ragyogó szemét némi haraggal emelve barátnőjére -, azon gondolkodom, hogy mire célsz, te, aki annyira jártas vagy a mitológiában, amikor engem Danaéhoz hasonlítasz.

- Hahaha! - nevetett Marguerite -, ezen gondolkodol?

- Bizony. Nem emlékszel-e, hogy a zárdában, midőn számtani problémákon törtük a fejünket... Hát, amit én mondom neked, szintén szellemes dolog, de most rajtam a sor... Bizonyára emlékszel, hogy a számtanban, ha bizonyos tényezők adva voltak, meg kellett keresnünk az ismeretlen tényezőt? Tehát gondolkodj csak.

- De nem tudok rájönni, mit akarsz mondani.

- Pedig nagyon egyszerű a dolog. Te, ugye, azt állítod, hogy én szerelmes vagyok?

- Így hallottam.

- Hát akkor bizonyára nem azt rebesgetik, hogy valami elvont fogalomba vagyok szerelmes. Alkalmasint szerepel a szóbeszédben egy név is.

- Természetesen, emlegetnek egy nevet is.

- Akkor pedig az is természetes, kedvesem, hogy ezt a nevet akarom kitalálni, minthogy te nem mondd meg.

---

³⁶ Argoszi királylány; apja ércutoronyba zárva óvta, de Zeusz aranyeső alakjában mégis behatolt hozzá, s Perszeuszt nemzette vele, a görög mondavilág egyik hőst.

- Drága, kedves marquise, látván, hogy elpirulsz, azt hittem, nem kell sokáig találgatnod.
- Meglepett, hogy Danaét emlegeted. Danaé bizonyos aranyesőt juttat az ember eszébe, ugye?
- Vagyis azt, hogy Zeusz aranyesővé változott Danaé kedvéért, és így jutott be hozzá az érctoronyba.
- Eszerint a kedvesem... már az, akit te kedvesemnek tartasz...
- Ó, bocsáss meg, én a barátnőd vagyok, és nem tartok senkit kedvesednek.
- Jó!... Akkor az ellenségeim.
- Megmondjam azt a nevet?
- Egy félórája várok rá.
- Mindjárt meg fogod hallani. Ne ijedj meg, igen hatalmas emberről van szó.
- Halljuk!

Bellière-né belevájta hosszú, előkelő körmeit a kezébe, mint az elítélt, aki felé tüzes csípővassal közelednek.

- Nagyon gazdag ember - folytatta Marguerite -, talán a leggazdagabb, akit ismerünk. Egyszóval...

Bellière-né egy pillanatra lehunyta a szemét.

- Buckingham herceg - fejezte be Marguerite, és harsányan felnevetett.

Ez az alattomos tréfa hihetetlen ravaszsággal volt kiszámítva. A név, amelyet ama név helyett ejtettek ki, amit Élise várt, a szegény asszonyra olyan hatást tett, mint afféle rosszul köszörült bárd, amilyennel Chalais³⁷ és Thou³⁸ urakat roncsolták szét a vérpadon, anélkül, hogy végeztek volna velük.

Bellière-né azonban gyorsan erőt vett magán, és így felelt:

- Igazam volt, midőn szellemes asszonynak neveztelek; kellemes pillanatot szerezte nekem. Igazán pompás tréfa! Sohasem láttam Buckingham urat.
- Soha? - kérdezte Marguerite, és abbahagyta a nevetést.
- Ki sem mozdultam a házból, amióta a herceg Párizsban tartózkodik.
- Ó! - felelte Vanelné, és lábát huncutul egy levélboríték felé nyújtogatta, amely az ablak mellett hevert egy szőnyegen -, akik nem találkozhatnak, írnak egymásnak.

A marquise megremegett. Annak a levélnek a borítékja hevert a földön, amelyet barátnője megérkezésekor olvasott, s a boríték pecsétjén Fouquet címere volt.

Bellière-né odább vetette magát a kereveten, és ilyképp bő selyemszoknyájának széles redőivel eltakarta a borítékot.

- Mondd, Marguerite - szólt ezután -, mondd, azért jöttél, hogy kora reggel ilyen bolondságokkal beszéld tele a fejem?

---

³⁷ XIII. Lajos kegyence volt (1599-1626), ki Richelieu ellen szövetkezett Gaston orléans-i herceggel, s kivégezték.

³⁸ A Richelieu megbuktatására a spanyolokkal szövetkező Cinq-Mars társa volt, s mert nem vallott, kivégezték.

- Nem; először is azért jöttem, hogy meglátogassalak, és azután azért, hogy régi jó szokásainkra emlékeztesselek, tudod már, midőn Vincennes-ben elmentünk sétálni, és egy tölgyfa alatt a tisztáson azokról beszélgettünk, akikbe szerelmesek voltunk, és akik minket szerettek.

- Tehát azt ajánlod, hogy menjünk el sétálni?

- Itt van a kocsim, és három óra hosszúra ráérek.

- Nem vagyok felöltözködve, Marguerite, és... és ha akarsz, beszélgethetünk, anélkül, hogy kimennék a vincennes-i erdőbe, van itt a kertben szép fa, sűrű galagonyabokor, százszor-széppel ékes gyepek és sok-sok ibolya, az illatát idáig lehet érezni.

- Nagyon sajnálom, kedves marquise, hogy nem fogadod el indítványomat. Nagy szükségét éreztem, hogy kitarjam szívemet előtted.

- Ismétlem, Marguerite, a szívem ugyanúgy a tiéd itt a szobában is, vagy itt a közelben, a hársfa alatt a kertemben, mint az erdőben valamelyik tölgyfa alatt.

- Nem, az én szememben ez nem ugyanaz... ha Vincennes-hez közeledve a felé a hely felé közelednék, ahová néhány nap óta sóhajaim szállnak...

Bellière-né hirtelen felvetette fejét.

- Ugye, csodálod, hogy még mindig Saint-Mandéra gondolok? - szólt Marguerite.

- Saint-Mandéra? - kiáltotta Bellière-né.

És a két nő tekintete keresztezte egymást, mint ahogy kardjaikat mérik össze az ideges ellenfelek a párviadal megkezdésekor.

- Te, aki oly büszke vagy? - szólt lenézően a marquise.

- Én, aki oly büszke vagyok! - felelte Vanelné. - Ilyennek születtem ... Nem bocsátok meg, ha elfelejtenek, nem tűröm el a hűtlenséget! Ha én hagyok el valakit, és az megsirat, akkor kísértésbe jövök, hogy ne szeressem-e újra, de ha engem hagynak el, és kigúnyolnak, akkor örültem szerelmes vagyok.

Bellière-né önkéntelenül is nyugtalan mozdulatot tett.

„Élise féltékeny” - gondolta Marguerite.

- Akkor hát - vette át a szót a marquise - örültem szerelmes vagy Buckingham úrba... azazhogy tévedek... Fouquet úrba?

Marguerite érezte a visszavágás életét, és minden vére a szívébe tódult.

- És Vincennes-be akartál kocszni... sőt talán egyenesen Saint-Mandéba?

- Nem tudom, mit akartam, te talán tanácsot adhattál volna.

- Milyen dologban?

- Sokszor megtetted.

- Ezúttal bizonyára nem így lett volna, mert jómagam sem bocsátok meg úgy, mint te. Lehet, hogy nem oly forrón szeretek; de ha egyszer sebet ejtettek a szívemen, akkor örökre vége mindennek.

- Csakhogy Fouquet nem ütött sebet a szíveden - mondta Marguerite Vanel egy serdülő lány ártatlanságával.

- Jól megérted, amit mondani akarok. Fouquet nem sebzett meg engem soha; nem tüntetett ki soha, és nem is sértett meg, de neked van okod rá, hogy panaszkodjál reá. Barátnőm vagy, tehát nem azt tanácsolnám neked, amit szeretnél.

- Mivel gyanúsítasz?

- A sóhajok, amelyekről beszéltél, nagyon áruló jelek.

- Ó, mennyire lesújtasz! - mondotta hirtelen a fiatalasszony, minden erejét összeszedve, mint a harcos, aki végső csapást akar mérni az ellenségére. - Csakis a rossz szenvedélyemmel, természetemnek gyenge oldalával számolsz. De egy szavad sincs tiszta és nemes érzelmeimről. Ha e pillanatban úgy érzem, hogy vonzódok a pénzügyminiszterhez, sőt, ha fel is keresem, ami, bevallom neked, valószínű, ez azért történik, mert Fouquet sorsa mélyen megindít, mert véleményem szerint egyike ő a legszerencsétlenebb embereknek, akihez hasonlót alig lehet találni.

- Igazán? - mondta a marquise, és szívére szorította kezét. - Tehát történt valami?

- Még nem tudod?

- Semmit sem tudok - felelte a marquise, és olyan szorongás lett úrrá rajta, amely megállítja a gondolkodást, amelytől elhal a szó, amelytől néha megszűnik az élet.

- Kedvesem, először is a király megvonta kezét Fouquet-tól, s Colbert úrra ruházta át.

- Igen, mondják.

- Egyszerű ügy, a belle-isle-i összeesküvés felfedezésének a következménye.

- Nekem azt mondták, hogy az erősítések felfedezése, épp ellenkezőleg, Fouquet becsületét növelte.

Marguerite olyan kegyetlen kacagásra fakadt, hogy Bellière-né ebben a pillanatban örömmel döfött volna tört a szívébe.

- Kedvesem - folytatta Marguerite -, nem Fouquet úr becsületéről van már szó, hanem csak arról, hogyan lehetne őt megmenteni. Három napon belül a pénzügyminiszter teljesen tönkre van téve.

- Nono - felelte a marquise, és ő is nevetett -, ez mégiscsak kissé túlságosan gyors iram volna.

- Azt mondtam, három napon belül, de félek, hogy csalódom reményemben. A katasztrófa valószínűleg huszonnégy óra alatt bekövetkezik.

- És miért?

- Annál az egyszerű oknál fogva, hogy Fouquet-nak nincs már pénze.

- A pénzembereknek ma nincs pénzüik, és másnap özönlének hozzájuk a milliók, kedves Marguerite.

- Ez így lehetett Fouquet-nál, míg volt két gazdag és ügyes barátja, akik összeszedték számára a pénzt a pénzesládák mélyéről, ám ezek a barátai már nem élnek.

- A tallérok nem halnak meg, Marguerite, csak el vannak rejtve, megkeresik, megvásárolják és megtalálják őket.

- Te mindent fehér és rózsás színben látsz; ennek csak örülhetsz. Kár, hogy nem vagy Fouquet Egeriája.³⁹ Megmutatnád neki a forrást, amelyből azokat a milliókat merítheti, melyeket tegnap kért tőle a király.

- Milliókat? - mondotta rémülten a marquise.

- Négymilliót... ez kerek szám.

- Gyalázatos! - mormogta Bellière-né, akit gyötört barátnőjének durva öröme.

- Fouquet-nak bizonyára van négymilliója - vágta rá elszántan.

- Ha van is négymilliója, amit a király most kér, nem lesz neki, ha a király egy hónap múlva újra kér.

- Még több pénzt is fog tőle kérni a király?

- Természetesen, és ezért mondom, hogy Fouquet anyagi összeomlása elkerülhetetlen. Büszkeségből újra ad majd pénzt, és ha több pénze nem lesz, elbukik.

- Ez igaz - mondotta elborzadva a marquise. - Gonoszul kieszelt terv... De mondd csak, annyira gyűlöli Colbert Fouquet urat?

- Azt hiszem, nem szereti... Csakhogy Colbert hatalmas ember; csak nyer vele, ha közelebbről megmutatkozik: hatalmas koncepciók, erős akarat, titoktartás: sokra fogja vinni!

- Ő lesz a pénzügyi főintendáns?

- Valószínű... Ezért éreztem részvétet, kedves marquise, a szerencsétlen ember iránt, aki valaha szeretett, sőt bálványozott engem, ezért, látva, hogy milyen szerencsétlen, megbocsátottam neki hűtlenségét, amit bizonyára megbánt, mint ahogy minden okom megvan ezt hinni; ezért lettem volna hajlandó vigasztalni, jó tanáccsal ellátni; megértette volna jó szándékomat, és hálás lett volna érte. Látod, édes érzés, ha szeretik az embert. A férfiak nagyon megbecsülik a szerelmet, ha nem vakítja el őket a hatalom.

Élise-t lesújtották, megbénították ezek a rettenetes, az ágyúlövés pontosságával kiszámított és irányított támadások, s nem tudta már, mit feleljen, nem tudta, mit gondoljon.

Álnok barátnője a legnegédesebb hangot ütötte meg, úgy beszélt, mint egy nő, pedig párduc ösztönei rejlettek benne.

- Nos - mondotta Bellière-né, valamiképp azt remélve, hogy Marguerite abba hagyja a legyőzött ellenség gyöttrését -, nos, miért nem keresed fel Fouquet-t?

- Határozottan gondolkodóba ejtesz, marquise. De nem, nem volna illő dolog, ha én tenném meg az első lépést. Fouquet kétségkívül szeret engem, de nagyon büszke. Nem tehetem ki magam annak, hogy megalázzon. Különben, a férjemre is tekintettel kell lennem. Nem felelsz? No jó, akkor inkább Colbert-től fogok tanácsot kérni.

Vanelné felkelt, mintha el akarna búcsúzni. Élise-nek nem volt ereje felállni.

Marguerite néhány lépést tett, hogy egy ideig még gyönyörködjék vetélytársnője megalázó fájdalomban, azután hirtelen így szólt:

- Nem kísérsz el?

---

³⁹ Nimfa, ki a római mitológia szerint Aricia erdejében jó tanácsaival segítette Numa Pompiliust, Róma második királyát.

A marquise sápadtan, fagyosan felkelt, nem törődve a borítékkal, amely beszélgetésük kezdetén annyira nyugtalanította, és amely most első lépésére előtűnt.

Azután kinyitotta imaszobája ajtaját, és bezárkózott, hátra se nézve Marguerite Vanelre.

Vanelné még szólt, vagyis inkább hebegett néhány szót, de Bellière-né már nem hallotta.

Midőn azonban a marquise eltűnt, Marguerite nem tudott ellenállni a vágnak, hogy megbizonyosodjék róla, vajon alapos-e a gyanúja; mint egy párduc, rávetette magát a borítékra és felkapta.

- Aha - mondta fogait csikorgatva -, tehát Fouquet levelét olvasta, mikor idejöttem.

És kirohant a szobából.

Ezalatt Élise, az ajtó védősáncái mögött pihegve, érezte, hogy utolsó ereje is elhagyja; egy pillanatig sápadtan, mozdulatlanul, dermedten megállt, azután megingott, mint a szobor, amelyet a szélvihar ledönt talapzatáról, és aléltan terült el a földön.

A zuhanás zaja ugyanabban a pillanatban hallatszott, midőn Marguerite kocsijának tova-gördülő kerekei feldübörögtek a palota udvarán.

Bellière-né asszony ékszerei és ezüstitárgyai

A csapás annál fájdalmasabb volt, mert váratlanul jött: kis időbe tellett, míg Bellière-né felocsúdott; de amint magához tért, nyomban végiggondolta a várható fejleményeket.

Felidézte magában azt a gondolatsort, amelyre engesztelhetetlen ellenfele készítette, azzal sem törődve, hogy közben majd megszakad a szíve.

Colbert árulást forral, cselt sző, magatartása félelmetesen fenyegető, s mindez a közérdek leple alatt történik.

Marguerite gyűlölködő módon örvendezik Fouquet közeli bukásán, amit szüntelenül siettetni törekszik, másokat fejbujtva, ami ugyanolyan gyalázat, mint maga a bűn.

Valóra vált Descartes elmélete a horgas atomokról: a lélektelen férfi a szívtelen nővel egyesült.

A marquise inkább elszomorodott, mint felháborodott, arra gondolva, hogy a király egy olyan cselszövés részese, amely az öreg XIII. Lajos hamisságát és annak a Mazarinnak a kapzsiságát idézi, akinek még nem volt elég érkezése francia arannyal megszédni magát.

A bátor asszony azonban csakhamar visszanyerte lelkierejét, és abbahagyta a részvételtjes, de hiábavaló elmélkedést.

Nem tartozott ő azok közé, akik sírnak, amikor cselekedni kell, és hosszasan siránkoznak olyan bajon, amelyen segíteni tudnának.

Vagy tíz percig jéghideg kezébe temette homlokát, azután felemelte fejét, és biztos kézzel, tetterőre valló mozdulattal csengetett a komornának.

Eldöntötte, hogy mit fog tenni.

- Előkészítettek mindent az elutazásomhoz? - kérdezte egyik belépő komornájától.

- Készen van minden, marquise, de azt hittük, hogy csak három nap múlva fog Bellière-be indulni.

- De azért becsomagolták már minden ékszeremet és értéktárgyamat?

- Megtörtént, asszonyom, de ezeket máskor Párizsban szoktuk hagyni. Hiszen nem szokta magával vinni falura a drágaköveket.

- És azt mondja, minden össze van készítve?

- Asszonyom szobájában.

- Az ékszerek?

- A ládákbán.

- Az ezüstholmi?

- A nagy tölgyfa szekrényben.

A marquise elhallgatott, azután nyugodt hangon így folytatta:

- Hívják el az aranyművesemet.

A komornák elmentek, hogy teljesítsék a parancsot.

A marquise ezalatt belépett szobájába és nagy figyelemmel vette szemügyre ékszeresládikóit.

Sohasem szentelt ekkora figyelmet kincseinek, amelyekre más nő olyan büszke lett volna; mindig csak azért nézte meg ékszereit, hogy a foglalatuk vagy a színük szerint válogasson belőlük. Ma megcsodálta a rubinok nagyságát és a gyémántok tüzeit; elkésértette minden kis folt vagy hiba; az aranyfoglalatokat pedig gyengéknek, a köveket silányaknak találta.

Az aranyműves épp e foglalatossága közben lepte meg.

- Faucheux úr - szólt hozzá Bellière-né -, azt hiszem, magától valók az ékszereim és ezüsttárgyaim.

- Úgy van, marquise.

- Nem emlékszem már rá, mennyit tett ki a számla.

- Az újabbakra gondol, marquise, vagy azokra, amelyekkel Bellière úr ajándékozta meg. Ugyanis mindkét alkalommal én szállítottam az értéktárgyakat.

- Hát először is az újakról beszéljünk.

- Asszonyom, a vizeskorsókért, a serlegekért és a tálakért, a tokjaikkal együtt, az ezüst asztali díszekért, a fagyaltos- és gyümölcsöstálakért és ezüstmedencékért hatvanezer frankot fizetett összesen.

- Istenem, csak ennyit?

- Asszonyom, annak idején nagyon is borsosnak találta számlámat.

- Igaz, igaz, emlékszem rá; csakugyan sokba kerültek; a megmunkálás, nemde?

- Úgy van, asszonyom, a vésések, díszítések, az új formák.

- Mennyi ebből az összegből a munkadíj? Mondja meg bátran.

- Az ezüst értékének egyharmad része, marquise... De...

- Itt van még a régi evőkészlet is, amelyet férjemtől kaptam, ugye?

- Ó, asszonyom, az kevésbé megmunkált, mint az, amelyikről én beszélek. Súly szerint harmincezer frankot ér.

- Összesen hetvenezer - mormogta magában a marquise. - De, Faucheux úr, hátravannak még azok az ezüsttárgyak, amelyeket anyámtól kaptam, tudja, azok a tömör dolgok, amelyektől csak kegyeletből nem akartam megválni.

- Lám csak, asszonyom, nagyszerű segélyforrást jelenthetne olyan embereknek, akiknek nem állna úgy módjukban, mint a marquise-nak, hogy ezüsttárgyaikat megtartsák. Abban az időben sokkal jobb anyagot használtak, mint napjainkban. Csupa rúdezüstöt dolgoztak fel. Ezek a tárgyak ma már nem divatosak, de súly szerint sokat érnek...

- Csak ezt akartam tudni. Mennyit érnek súly szerint?

- Legalább ötvenezer frankot. Nem is szólva arról a két hatalmas, díszes boroskorsóról, amelyeknek mindegyike, csak a tiszta ezüstsúlyukat számítva, megér ötezer frankot: a kettő együtt tehát tízezeret.

- Százharmincezer - mormogta magában a marquise. - Biztosan tudja, hogy megérnek ennyit, Faucheux úr?

- Hogyne. Egyébként könnyen megmérhetjük.

- A tárgyak száma be van vezetve könyveimbe.

- Ó, asszonyom nagyon rendszerető.

- Most beszéljünk más dolgokról - mondotta Bellière-né, és kinyitott egy ékszerdobozt.
  - Megismerem ezeket a smaragdokat - mondotta az ékszerész -, magam készítettem a foglalatukat; a királyi udvarban ezek a legszebb smaragdok; azaz mégsem: a legszebb smaragdok Châtillon asszony birtokában vannak, ő pedig Guise hercegürektől kapta őket, de asszonyom smaragdjai nyomban utánuk következnek.
  - Mennyi érnek?
  - A foglalatokkal együtt?
  - Nem, számítsa úgy, mintha el akarnám adni őket.
  - Tudom, hogy ki venné meg - mondotta Faucheux úr.
  - Ez az, amit kérdezni akartam. Tehát megvennék?
  - Megvennék a drágaköveit, asszonyom, mert jól tudja mindenki, hogy Bellière marquise-nak vannak Párizsban a legszebb ékszerei. Asszonyom nem tartozik ama hölgyek közé, akik gyakran változtatják ékszereiket; ha vásárol valamit, akkor szépet vásárol, és azt megtartja.
  - Mennyit adnának hát e smaragdokért?
  - Százharmincezer frankot.
- A marquise egy írónnal feljegyezte magának az ékszerész által mondott számot.
- És e rubin nyakékért? - kérdezte Élise.
  - Balas-rubin?
  - Nézze meg.
  - Csodaszép, pompás kövek! Ezt az ékszerét nem is ismertem, asszonyom.
  - Becsülje meg.
  - Kétszáz ezer frank. A középső maga megér százezret.
  - Úgy van, úgy van, magam is így gondoltam - felelte a marquise. - Gyémántom, ó, gyémántom, az sok van: gyűrűk, láncok, fülöngyök és füzérek, karkötőimen csatok, rezgők. Becsülje meg, Faucheux úr, becsülje meg mindet.
- Az aranyműves elővette nagyítóüvegét és mérlegét, megvizsgálta, megmérte az ékszereket, és halkán számolt magában.
- Ezek a drágakövek, egyenként negyvenezer frank járadékot jelentenek, asszonyom - mondotta az aranyműves.
  - Tehát nyolcszáz ezer frankra becsüli?
  - Körülbelül.
  - Magam is így gondoltam. De a foglalatokat nem számítja?
  - Természetesen, marquise. És ha én venném meg, vagy engem bíznának meg az eladással, akkor a magam haszna fejében megelégednék egyedül az aranyfoglalatok értékével; nyernék rajta huszonötezer frankot.
  - Szép nyereség!
  - Úgy van, asszonyom, nagyon szép.
  - Megelégszik-e ennyi haszonnal, azzal a feltétellel, hogy készpénzért értékesíti a köveket?
  - De, asszonyom - kiáltott ijedten az aranyműves -, csak nem szándékozik eladni drágaköveit?

- Hallgasson, Faucheux úr, ezzel ne törődjék, csak feleljen nekem. Maga becsületes ember, és harminc év óta szállítóm, ismerte apámat és anyámat, akiket már apjaura és édesanyja kiszolgáltak. Úgy beszélek magával, mint jóbaráttal; elfogadja-e a foglalatokat, azzal a feltétellel, hogy nekem készpénzben fizet?

- Nyolcszázezer frankot? De hisz ez óriási összeg!

- Tudom.

- Lehetetlen megszerezni!

- Talán mégsem.

- De, marquise, gondolja meg, hogy milyen feltűnést keltene, ha híre menne, hogy eladta drágaköveit.

- Senki sem fogja megtudni... Ugyanilyen, a régiekhez teljesen hasonló hamis ékszereket fog számomra készíteni. Ne ellenkezzék: így akarom. Adja el egyenként; adja el csak a köveket.

- Ily módon könnyű dolog volna... Monsieur drágaköveket keres, foglalat nélkül, Madame toalettjei számára. Versenyt hirdettek. Könnyűszerrel el tudok adni Monsieur-nek hatszázezer frank értékű drágakövet. Biztosra veszem, hogy ezek lesznek a legszebbek.

- Mikor adhatja el őket?

- Három napon belül.

- Jól van; a többit eladja másoknak. Írjon egy adásvételi szerződést, garantált értékesítésről... fizetendő négy nap múlva.

- De marquise, könyörgök, fontolja meg... százezer frankot veszít, ha ennyire siet.

- Nem bánom, kétszázezret is veszítek, ha kell. Azt akarom, hogy ma estig minden el legyen intézve. Elfogadja az ajánlatomat?

- Elfogadom, marquise, és nem titkolom, hogy ötezer pisztollallér nyereségre teszek szert.

- Annál jobb. Hogyan kapom meg a pénzt?

- Aranyban, vagy a lyoni bank által kiállított hitellevelekben, amelyeket Colbert úr fog kifizetni.

- Beleegyezem - mondta élénken Bellière-né -, menjen haza, és hozza el gyorsan az összeget, hitellevelekben. Megértette?

- Helyes, asszonyom, de kérem...

- Egy szót se többet, Faucheux úr. Ó, az ezüsttárgyakról megfeledkeztem. Mennyi az értékük?

- Ötvenezer frank.

„Az egymillió” - számolt magában a marquise.

- Faucheux úr, elviszi magával az arany- és ezüsttárgyakat és evőkészletet is. Úgy fogom feltüntetni a dolgot, mintha újra akarnám öntetni őket, olyan minták szerint, amelyek jobban megfelelnek ízlésemnek... Olvassza be őket, és fizesse ki nekem az értéküket aranyban... azonnal.

- Meglesz, marquise.

- Ezt az aranyat egy kis ládába zárja, és elküldi az egyik segédjével, de úgy, hogy embereim ne lássák. A segéd a kocsiban várakozzék rám.

- Faucheux-né asszony, a feleségem kocsijában? - kérdezte az aranyműves.

- Ha lesz szíves, abban.
- Rendben van, marquise.
- Három emberemet vigye magával; ezek el fogják vinni önhöz az ezüstitárgyakat.
- Helyes, asszonyom.

A marquise csengetett.

- A málháskocsi álljon Faucheux úr rendelkezésére - mondotta belépő komornájának.

Az aranyműves meghajolt, és elmenőben utasítást adott, hogy a málháskocsi közvetlenül mögötte haladjon, mivel, mint tudtul adta, a marquise beolvasztatja ezüstitárgyait, hogy újakat készíttessen.

Három órával később a marquise elment Faucheux úrhoz, és átvett tőle nyolcszázezer frankot a lyoni bank által kiállított hitellevelekben, és egy kis ládába zárva kétszázötvenezer frankot aranyban, amit az egyik segéd csak nagy ügyel-bajjal tudott elcipelni Faucheux-né asszony kocsijáig.

Mert Faucheux-nének kocsija volt. Mint számvevőszéki elnök lánya, harmincezer tallér hozományt kapott. S férje, az aranyművesek céhének atyamestere, ezt a harmincezer tallért húsz esztendő alatt busásan kamatoztatta. Az aranyműves milliomos volt, de szerény ember. Vásárolt magának egy kiszolgált batárt, amelyet 1648-ban, tíz évvel a király születése után készítettek. Ezt a hintót, vagyis inkább kerekeken járó házat, az egész városnegyed megcsodálta; allegorikus festmények és arany- meg ezüstcsillagokkal hintett felhők ékesítették.

Ebbe a kissé különös hintóba ült be a nemes hölgy, szemben a segéddel, aki beljebb húzta térdét, hogy hozzá ne érjen a marquise ruhájához.

S ugyanő szólt oda a kocsisnak, ki büszkén feszített, mivelhogy egy eleven marquise-t vitt a kocsin:

- A saint-mandéi útra!

102
A hozomány

Faucheux úr lovai csontos térdű és kissé vastag lábú, jóra való perche-i lovak voltak. Mint a kocsi, a lovak is a század első feléből származtak.

Tehát nem úgy futottak, mint Fouquet úr angol paripái.

Bele is tellett vagy két óra, míg megtették az utat Saint-Mandéig.

Azt lehet mondani, hogy méltóságteljesen kocogtak.

A méltóságteljes magatartás pedig kizárja a sietséget.

A marquise megállította a kocsit egy ajtó előtt, amit jól ismert, ámbár csak egyszer látta, s mint tudjuk, nem kevésbé kínos helyzetben, mint ami most újfent rábírta, hogy eljöjjön.

Kivett a zsebéből egy kulcsot, kis fehér kezével beledugta a zárba, kinyitotta az ajtót, amely zajtalanul engedett, és megparancsolta a segédnek, hogy a kis ládát hozza fel az első emeletre.

A láda azonban olyan nehéz volt, hogy a segédnek segítségül kellett hívnia a kocsist.

A ládát abban a szalonnal szomszédos fülkében, előszobában, vagy inkább budoárban tették le, ahol egyszer Fouquet urat láttuk a marquise lába előtt.

Bellière-né asszony a kocsist egy Lajos-arannyal jutalmazta, a segédet pedig egy bájos mosollyal, és mindkettőjüket elküldte.

Becsukta mögöttük az ajtót, és egyedül s biztonságban várakozott. Odabentről nem mutatkozott szolgaféle.

Mégis minden úgy volt elrendezve, mintha valami láthatatlan jó szellem gondoskodott volna mindarról, amire szüksége lehet a várva várt vendégnek, vagyis inkább vendéghölgynek.

A tűz a kályhában, gyertyák a kandeláberekben, frissítő a pohárszéken, könyvek az asztalon, friss virág a japán vázában.

Akár egy elvarázsolt kastélyban.

A marquise meggyújtotta a gyertyákat, beszívta a virágok illatát, és nemsokára mély álmodozásba merült.

Mélabús álmodozásába azonban bizonyos édes érzés vegyült.

Szeme előtt hevert ott a szobában egymillió, amit kiszakított vagyonából, mint ahogy az aratólány szakít ki koszorújából egy búzavirágot.

Bellière-né édes álmokat szőtt. Különösen s mindenekelett azon gondolkodott, mi módon adhatná át a pénzt Fouquet-nak, hogy a főintendáns meg ne tudja, honnan származik az ajándék. Végül azt találta leghelyesebbnek, ami magától értetődően legelőször jutott eszébe.

Ámbár alaposabb megfontolás után kissé nehéznek tetszett a dolog, mégsem kételkedett benne, hogy célját el fogja érni.

Csengetni akart, hogy odahívja Fouquet-t, és azután elmeneküljön, olyan boldogan, mintha nem adott, hanem talált volna egymilliót.

Csakhogya amióta belépett, amióta meglátta ezt a budoárt, amely olyan ápolat volt, mintha egy komorna csak az imént törülgette volna le benne az utolsó porszemeket; amióta megpillantotta a szalont, amely olyan gondozott volt, hogy Bellière-nének úgy rémlett, ő űzte el a benne lakozó tündéreket, azóta egyre azon töprengett, vajon nem ismertek-e rá máris azok a tündérek, szellemek és manók, vagy talán emberi lények, akiket elkergetett.

Ebben az esetben Fouquet mindent megtudna, amit pedig nem tudna meg, azt kitalálná; Fouquet vonakodnék elfogadni az ajándékot, talán csak mint kölcsönt fogadná el, és ezáltal meghiúsulna a vállalkozás célja.

Tehát komolyan kell megtennie az első lépést, ha ügyét sikerre akarja vinni. Fel kell tárnia Fouquet előtt helyzetének súlyosságát, ha azt akarja, hogy a pénzügyminiszter elfogadja egy nő nagylelkűségét; végül ahhoz, hogy rábírja a főintendánst, szükség van ékesen szóló barátságának egész varázsára, ha pedig ez sem elég, el kell bódítania forró szerelmével, amit semmi a világon el nem téríthet hó vágyától, hogy meggyőzze őt.

Mert nem ismert-e a pénzügyminiszter finom tapintatáról és méltóságteljes magatartásáról? Lelkére venné-e, hogy kifosszon egy nőt? Nem, Fouquet küzdeni fog ez ellen, s ha van valami, ami ellenállását le tudja győzni, akkor ez annak a nőnek a hangja, akit szeret.

És most Bellière-né szívét egy másik, egy kegyetlen kétség járta át, metsző fájdalommal, dermesztően, mintha tört ütöttek volna belé.

Szereti-e Fouquet-t?

Ez a könnyelmű lélek, ez a csapodár szív meg tud-e majd állapotni egy kis időre akár egy földreszállt angyal bálványozásában is?

Nem olyan-e Fouquet, lángelméje és becsületessége ellenére is, mint azok a fiatal hadvezérek, akik könnyeket hullatnak a csatatéren, ha győzelmet arattak?

„Nos hát, ezt kell megtudnom, erről kell őt megítélnem - gondolta a marquise. - Ki tudja, hogy ez a körülrajongott szív nem közönséges szív-e, hogy kiállja-e a fémpróbát, s nem bizonyul-e közönséges, alacsony gondolkodású szellemnek... De nem, nem! - kiáltott fel - túlságosan sokat kételkedem, túlságosan sokat habozom, lássuk a bizonyítékot, a bizonyítékot!”

Ránézett a faliórára.

„Hét óra... Fouquet úr már bizonyosan megérkezett. Ez nála az akták aláírásának ideje. Fel!”

És lázas türelmetlenségtől hajtva felugrott, a tükörhöz lépett, amely visszatükröztette áldozatkész, mindenre elszánt mosolyát; megnyomta a rugószerkezetet, és a csengő gombjára tette ujját. Aztán mintha előre kifárasztotta volna a rá váró küzdelem, kifulladásra térdre roskadt egy öblös karosszék előtt, és remegő két kezébe temette arcát.

Tíz perc múlva hallotta, hogy nyikorog az ajtó rugója.

Az ajtó megfordult láthatatlan sarkaiban.

Megjelent Fouquet.

Sápadt volt, és kissé meggörnyedt valami keserű gondolat súlya alatt.

Nem sietett, egyszerűen csak jött.

Valamilyen nagy gond foglalkoztathatta, hogy ő, az élvezetek embere, akinek számára az élvezet volt az élet célja, olyan lassan jelent meg erre a hívásra.

Valóban, az éjszaka gondterhes álmaitól beesett máskor oly gondtalan, nemes vonású arca, és szeme köré kékes karikák rajzolódtak.

Változatlanul szép férfi volt, nemes tartású, és ajka körül a búskomor vonás, amely nála oly szokatlan volt, újabb szépséggel ruházta fel és megfiatalította arcát.

Fekete ruhát viselt, a mellét csipkék borították, amelyeket nyugtalan keze összekuszált, és álmódzó szemmel megállt annak a szobának küszöbén, ahol oly sokszor várt rá a boldogság.

Ez a komor nyugalom, ez a mosolygó szomorúság, amely a lelkesedés és az öröm helyét foglalta el, leírhatatlan hatást tett Bellière asszonyra, aki távolról szemlélte.

Egy nő szeme leolvassa a szeretett férfi arcvonásairól egész büszkeségét, vagy minden szenvedését; azt hihetné az ember, hogy Isten a nőt, kárpótlásul gyengeségeért, olyan tehetséggel ruházta fel, amelyet más teremtményétől megtagadott.

A nők el tudják rejtetni érzelmeiket a férfiak előtt, de a férfi nem tudja elrejtetni előttük a magáét.

A marquise első pillantásra kitalálta a pénzügyminiszter egész szerencsétlenségét.

Kitalálta, hogy Fouquet álmatlanul töltötte az éjszakát, és hogy nappal nagy csalódásokban lehetett része.

Bellière-né most már erős volt, mert érezte, hogy mindennél jobban szereti Fouquet-t.

Felkelt, s hozzá lépve így szólt:

- Ma reggel azt írta nekem, hogy kezd elfelejteni, és én, akit nem láthatott viszont, bizonyára nem is gondolok már magára. Azért jöttem, hogy meghazudtoljam, uram, annál is inkább, mert egy dolgot kiolvasok szeméből.

- Mit? - kérdezte csodálkozva Fouquet.

- Hogy sohasem szeretett engem annyira, mint most; s ugyanúgy maga is, ebből a lépéséből, amit tettem, kiolvashatja, hogy egyáltalán nem felejtettem el.

- Ó, marquise - felelte Fouquet, s arcán egy pillanatra az öröm sugara villant át -, maga valóságos angyal, és a férfiaknak nincs joguk kételkedni magában. Tehát meg kell alázkodniok és kegyelmet kell kérniök.

- Nos, akkor hát megkegyelmezek!

Fouquet le akart térdelni.

- Nem - mondta Bellière-né -, üljön le mellém. Hohó, most alkalmasint valami rossz gondolata támadt!

- Miből látja ezt, asszonyom?

- A mosolygásából, amely elrútította egész arcát. Mondja, mire gondol? Mondja meg nyíltan, jóbarátok közt nincs titok!

- Akkor hát, asszonyom, mondja meg nekem, miért volt olyan szigorú velem szemben három vagy négy hónapig?

- Szigorú?

- Hát nem tiltotta meg, hogy meglátogassam?

- Hej, barátom - felelte Bellière-né mély sóhajjal -, azért, mert nagy szerencsétlenséget zúdított magára, hogy meglátogatott, minthogy valaki szemmel tartja a házat, s az a szem, amely egyszer meglátta nálam, újra megláthatná; s mert azt tartom, hogy kevésbé veszélyeztetni, ha én jövök ide, mint ha maga jön hozzám; végül pedig, mert szerintem épp elég szerencsétlen ahhoz, hogy ne akarjam még növelni szerencsétlenségét...

Fouquet megremegett.

E szavak pénzügyminiszteri gondjaira emlékeztették, pedig néhány pillanattal előbb csak a szerelmes férfi reményei töltötték be szívét.

- Szerencsétlen lennék, én? - mondta, és megpróbált mosolyogni. - Asszonyom, szomorú, hogy talán még el is hiteti velem. Hát csak azért emeli rám szép szemét, hogy szánakozzék rajtam? Pedig én mást szeretnék kiolvasni tekintetéből.

- Nem én vagyok szomorú, uram: nézze csak meg magát a tükörben; bizony, maga bánatos.

- Kissé sápadt vagyok, marquise, igaz, de csak azért, mert túlságosan sokat dolgoztam: a király tegnap pénzt kért tőlem.

- Igen, négymilliót, tudom.

- Tudja? - kiáltott fel csodálkozva Fouquet. - És honnan tudja? Mert a király csak a kártyajátszmája közben, a királyné távozta után, és csak egyetlenegy ember jelenlétében...

- Láthatja, hogy tudok róla, és ez, ugyebár, elég? Folytassa tehát, barátom; mi van a pénzzel, amit a király kért?

- Meg fogja érteni, asszonyom, előbb meg kellett a pénzt szerezni, azután megszámláltam, és beíratni a könyvekbe, ami sokáig tart. Mazarin halála óta nehéz és fárasztó dolog a pénzügyminiszteri állás. Túl vagyok halmozva munkával, ezért virrasztottam az éjszaka.

- Tehát együtt van az összeg? - kérdezte nyugtalanul a marquise.

- Szép dolog volna, marquise - mondotta mosolyogva Fouquet -, ha a pénzügyminiszternek nem akadna rongyos négymilliója a pénztárában.

- Igen, elhiszem, hogy van ennyi, vagy hogy lesz.

- Hogyan, hogy lesz?

- Rövid idővel ezelőtt kértek már kettőt, igaz?

- Nekem pedig úgy tetszik, egy évszázad telt el azóta, marquise, de, kérem, ne beszéljünk többé pénzről.

- Ellenkezőleg, beszéljünk róla, barátom.

- Hogyan!?

- Tudja meg, hogy csakis ezért jöttem.

- De hogy érti ezt? - kérdezte a pénzügyminiszter, és szemében nyugtalan kíváncsiság tükröződött.

- Uram, vajon a pénzügyminisztert nem lehet elmozdítani állásából?

- Marquise!

- Láthatja, hogy felelek, és pedig nyíltan.

- Marquise, nagyon csodálkozom, úgy beszél velem, mint egy pénzestárs.

- A dolog nagyon egyszerű: el akarom magánál helyezni a pénzemet, és tudni akarom, biztos-e a helyzete.

- Valóban, asszonyom, zavarba ejt, és nem tudok eligazodni szándékaiban.

- Komolyan, kedves Fouquet úr, van némi tőkém, s nem tudom, mihez kezdjek velem. Belefáradtam a birtokvásárlásba, és szeretném egy barátomat megbízni a pénzem hasznosításával.

- De talán csak nem sürgősen?
- Ellenkezőleg, nagyon sürgősen.
- Nos hát, később még beszélünk róla.
- Nem, most, mert a pénzem itt van.

A marquise rámutatott a kis ládára, kinyitotta, hogy Fouquet lássa az aranyhalmat és a hitellevelek kötegét.

Fouquet Bellière asszonnal együtt állt fel, egy pillanatig elgondolkodott, azután hirtelen hátralépett, és arcát kél kezével eltakarva, egy székre roskadt.

- Ó, marquise, marquise! - mormogta.
  - Nos?
  - Mint vélekedhetik rólam, hogy ilyesmit ajánl fel?
  - Magáról?
  - Igen.
  - De hát maga mire gondol?
  - Ezt a pénzt nekem hozta, mert tudja, hogy pénzzavarban vagyok. Ó, ne is tagadja! Kitalálom. Nem ismerem-e a szívét?
  - Nos hát, ha ismeri a szívemet, akkor tudhatja, hogy a szívemet ajánlom fel.
  - Tehát kitaláltam! - kiáltotta Fouquet. - Ó, asszonyom, igazán nem adtam rá okot, hogy így megsértsem.
  - Hogy megsértsem! - mondotta Bellière-né elsápadva. - Különös érzékenység! Szeret engem, ezt mondta, ugye? E szerelemre hivatkozva elvárta, hogy feláldozzam hírnevem, becsületemet? És most, midőn pénzem ajánlom fel, nem akarja elfogadni!
  - Marquise, marquise, tetszése szerint megőrizhette, amit hírnevének, becsületének nevez. Hadd őrizzem meg én is a magamét! Bízva rám, hogy tönkretegyem magam, engedje, hogy a gyűlölet súlya alatt, amely körülvesz, hogy a hibák súlya alatt, amelyeket elkövettem, sőt lelkiismeret-furdalásaim súlya alatt összeroskadjak, de az égre kérem, marquise, ne zúzzon össze ezzel a kegyelemdöféssel.
  - Az imént cserbenhagyta a józan esze, Fouquet úr.
  - Lehetséges, asszonyom.
  - Most pedig, tessék: a bátorsága hagyja cserben.
- Fouquet görcsösen rászorította kezét lihegő keblére:
- Sújtson le bátran, asszonyom, nincs mit válaszolnom.
  - Felajánlottam a barátságomat, Fouquet úr.
  - Igen, asszonyom, de csak erre szorítkozott.
  - Egy barátnő cselekedete-e az, amit én teszek?
  - Hogyne.
  - És visszautasítja barátságom tanújelét?
  - Visszautasítom.

- Nézzen rám, Fouquet úr.

A marquise szeme villámokat szórt.

- A szerelmemet ajánlom fel.

- Ó, asszonyom!

- Szeretem, régóta szeretem, értse meg. A nőkben, mint a férfiakban is, megvan az álszemérem. Régóta szeretem, de nem akartam bevallani.

- Ó - nyögte Fouquet, összekulcsolva kezét.

- No hát, most megvallom. Térden állva könyörgött szerelmemért, én megtagadtam; vak voltam, akárcsak maga az imént. Szerelmemet most felajánlom.

- Igen, a szerelmét, de csak a szerelmét.

- A szerelmemet, magamat, az életemet! ... mindent, mindent.

- Ó, Istenem - kiáltott Fouquet elkápráztatva.

- Akarja a szerelmemet?

- Ó, hisz alig tudom elviselni boldogságom súlyát!

- Boldoggá teszem-e? Ó, mondja, mondja hát... ha a magáé leszek, egészen a magáé?

- Az maga az üdvösség!

- Akkor fogadjon el. De ha én feláldozok a maga kedvéért egy előítéletet, tegye maga is ugyanezt egy aggállal!

- Asszonyom, ne vigyen a kísértésbe!

- Barátom, barátom, ne utasítson vissza!

- Gondolja meg, hogy mit ajánl nekem!

- Fouquet, csak egy szót... „Nem”... és én kinyitom ezt az ajtót. - Bellière-né az utcára nyíló ajtóra mutatott. - És többé nem lát. Ha más szóval felel... „Igen!” - követem magát, ahová akarja, csukott szemmel, védtelenül, ellenkezés nélkül, lelkiismeret-furdalás nélkül.

- Élise!... Élise!... De ez a láda...

- A hozományom!

- Tönkreteszi magát! - kiáltotta Fouquet, kiborítva az aranyat és papírkötegeket - itt egymillió van együtt...

- Úgy van... a drágaköveim, amelyek semmire sem jók többé, ha nem szeret; s amelyekre többé semmi szükségem sincs, ha úgy szeret engem, mint ahogy én szeretem magát!

- Ó, ez sok, ezt nem lehet elviselni! - kiáltotta Fouquet. - Meghajtom fejemet, legyen: már csak azért is, hogy szentesítsem páratlan odaadását. Elfogadom a hozományt...

- És itt van hozzá az asszony - mondotta Élise, a férfi karjaiba vetve magát.

103
A senki földje

Ez idő alatt Buckingham és De Wardes, mint jóbarátok, a legnagyobb egyetértésben utaztak Párizsból Calais-ba.

Buckingham nagy sietséggel intézte el búcsúlátogatásait, és a legtöbb helyen csak rövid ideig tartózkodott.

Monsieur-t és Madame-ot, valamint a fiatal királynét és az anyakirálynét együttesen látogatta meg.

Ezt az elővigyázatossági rendszabályt az anyakirályné alkalmazta, megkímélve Buckinghamet a fájdalomtól, hogy négy szemközt kelljen beszélnie Monsieur-vel, és megóvta őt a veszélytől, hogy egyedül lássa viszont Madame-ot.

Buckingham megölelte Guiche-t és Raoult; az előbbit nagyrabecsüléséről, utóbbit tartós barátságáról biztosította, amely legyőzi az összes akadályokat, és amelyeket sem távolság, sem idő nem tud megrendíteni.

A társzekerek már előbb útnak indultak; Buckingham este indult hinton, egész háznépével.

De Wardes-ot nagyon sértette, hogy ez az angol úgyszólván vontatókötélen viszi magával, és nagy éleselméjűségével valamilyen módot igyekezett kieszelni, hogy kiszabaduljon e bilincsekből, de semmi sem nyújtott hozzá segédkezet, és így kénytelen volt elszenvedni a büntetést alacsony gondolkozása és álnoksága miatt.

Azok, akiknek mint szellemes embereknek kiönthette volna a szívét, kigúnyolták volna a herceg nagy fölénye miatt.

A többiek pedig, a jóakarátú, de nehézkes gondolkodásúak, a király rendeleteit emlegették volna, amelyek tiltják a párbajt.

Végül mások, s ilyenek voltak legszámosabban, akik keresztényi felebaráti szeretetből vagy nemzeti büszkeségből segítségére siettek volna, nem akarták kitenni magukat annak, hogy kegyvesztetté váljanak, és legfőljebb a minisztereket értesítették volna az utazásról, amely vérengzéssé fajulhat.

Ilyképp De Wardes mindezt alaposan megfontolta, bekötözte az iszákját, és egyetlen lakáj kíséretében a sorompóhoz lovagolt, ahová Buckinghamnek érte kellett jönnie.

A herceg úgy fogadta ellenfelét, mintha a legkedvesebb ismerőse volna, helyet adott, hogy De Wardes leülhessen, édességekkel kínálta, és betakarta cobolyprém takarójával, amely az elülső ülésen hevert.

Azután beszélgettek:

Az udvarról, de Madame-ot nem is említve;
Monsieur-ról, de házaseletéről nem szólva;
a királyról, de sógornőjét nem említve;
az anyakirálynéről, de a menyéről nem szólva;
az angol királyról, de nővérét nem említve;
a két utas szívbeli vonzalmáról, de egyetlen veszélyes nevet sem említve.

Naponként csak kis utat tettek meg, és az út roppant kellemesen telt.

Buckingham, aki gondolkozására és műveltségére nézve valódi francia volt, el is volt ragadtatva, hogy olyan jól választotta meg útitársát.

Éppen csak végigkóstolt dús lakomák, próbaloaglások az utak mellett elterülő réteken, nyúl vadászat, mert Buckingham elvitte magával az útra az agarait is: így múltatták az időt.

Buckingham kissé hasonlított a szép Szajna folyóhoz, mely kanyarulataival ezerszer öleli át szerelmesen Franciaországot, míg rászánja magát, hogy az óceánba ömöljön.

De Franciaországot elhagyva, kivált az újdonsült francia asszonyért fájt a szíve, akit ő maga kísért el Párizsba; minden gondolata újabb emlékeket, következésképp újabb sajgó fájdalmat keltett életre benne.

De Wardes nem is zavarta őt álmodozásában, ha olykor önuralma ellenére elmerült gondolataiba.

Ez a gyengédség bizonyára meghatotta volna Buckinghamet, és megváltoztatta volna De Wardes-dal szemben táplált érzelmeit, ha ennek tekintete, mialatt hallgatott, nem lett volna olyan gonosz, és mosolya olyan hamis.

Az ösztönszerű gyűlölet azonban engesztelhetetlen, semmi sem olthatja, néha egy kis hamu borítja, de a hamu alatt csak annál jobban izzik a parázs.

Mire kimerítették az utazás kínálta összes szórakozásokat, megérkeztek, mint mondtuk, Calais-ba.

Ez a hatodik nap végén történt.

A herceg emberei egy nappal előbb érkeztek, és bárkát béreltek, hogy elvigye őket a kis jachthoz, amely előttük lavírozott, vagy ha két vitorlaszárnya nem bírta, a kikötő partjától két vagy három ágyúlövésnyi távolságra, keresztben horgonyt vetett.

A bárkának kellett, többszöri fordulóval, a herceg egész kíséretét és lovait a jacht fedélzetére szállítania.

A lovakat úgy hajózták be, hogy felhúzták őket kötélen a bárkáról a hajó fedélzetére, külön e célra készített és oly módon kibélelt kosarakban, hogy akár mint toporzékoltak is türelmetlenségükben és félelmükben, folyton puha párnafalba ütődtek, és még a szőrük sem borzolódott fel.

Nyolc ilyen kosár, egymás mellé állítva, alig fért el a hajó fenekében. Köztudott, hogy e rövid vízi úton az ijedt lovak nem esznek semmit, hanem csak remegnek a legjobb abrak láttára is, pedig a szárazföldön kapva kapnának rajta.

Lassanként a jacht fedélzetére szállították a herceg egész kíséretét, hintait, lovait; azután az emberei visszajöttek és jelentették, hogy minden készen van, már csak őt várják, s ha úgy tetszik, hajóra szállhat a francia úrral együtt.

Mert senki sem sejtette, hogy a francia nemesnek más elintéznivalója is lehet ölordtságával, mint barátságos tárgyalás.

Buckingham azt üzentette a hajótulajdonosnak, hogy álljon készen az indulásra, de mert nagyon szép a tenger és gyönyörűnek ígérkezik a naplemente, csak éjjel szándékszik hajóra szállni, és az estét arra akarja felhasználni, hogy sétát tegyen a tengerparton.

Azonkívül, tette hozzá, minthogy igen jó társaságban van, nem nagyon sietteti a hajóraszállást.

Ezt mondva a körülötte állóknak, rámutatott az eléjük táruló pompás látványra: az égre, amelyet bíborvörös fény vont be a láthatáron, és a félkörben sorakozó báránnyelűkre, amelyek a napkorong felől az égboltozat tetőpontja felé szálltak, olyan alakzatot öltve, mintha a csúcsukkal egymásra halmozott hegyek lettek volna.

Az egész félkör alakú látkép alját vérpiros hab színezte, s mennél magasabbra emelkedett a tekintet, annál több opálos és gyöngyházfényben csillogó szín vegyült bele. A tenger is ugyanezt a színt tükrözte, és minden egyes kéklő hullám hátán csillogó fénypont táncolt, mint a rubin fénye, ha rávilágít a lámpa.

Langyos este, sós illatok, amelyeket az álmodozó képzelet annyira kedvel, erős, zengzetesen fújó keleti szél, távolban a jacht fekete körvonalai rajzolódnak az áttört vitorlával az ég bíborpiros alapjára, itt-ott háromszögű vitorlák tünedeznek fel a láthatáron, hajladozva az azúrkék levegőben, mint a sirály szárnyai, ha alábukik: a látvány valóban csodálatra méltó volt. Kíváncsiak serege követte a herceg aranysujtásos embereit, s midőn megpillantották közöttük az udvarmestert és a titkárt, a hercegnek és barátjának nézték őket.

Ami Buckinghamet illeti, ő szürke atlaszból készült kabátot és lila selyemből készült zekét viselt, kalapja a szemére húzva, sem rendjel, sem hímzés nem díszítette ruháját, s éppoly kevésbé vették észre, mint De Wardes-ot, aki fekete ruhába volt öltözve, mint valami ügyvéd.

A herceg emberei azt a parancsot kapták, hogy várakozzanak a bárkával a kikötőben, és legyenek készen az indulásra, de csak akkor közeledjenek, ha a herceg vagy barátja szólítja őket.

- Akármit látnak is - tette hozzá, és olyan nyomatékkal ejtette szavait, hogy megértették.

Buckingham néhány lépést tett a fövenyparton, és így szólt:

- Uram, azt hiszem, el kell búcsúznunk egymástól. Láthatja, a dagály növekszik, és a homok, amelyen állunk, tíz perc múlva annyira át fog nedvesedni, hogy nem fogjuk érezni a talajt a lábunk alatt.

- Milord, állok rendelkezésére, de...

- De a király földjén vagyunk. Ezt akarja mondani?

- Igen.

- Nos hát, jöjjön; amott, amint láthatja, van egy víz övezte szigetszerű földdarab. A víz szintje mindinkább emelkedik, és a szigetből minden pillanatban kevesebb látszik. Ez a sziget az Istené, mert tenger veszi körül, és nincs feltüntetve a király térképein. Látja?

- Látom. De most aligha érhetjük el száraz lábbal.

- Igen, de figyelje meg, hogy meglehetősen magas, és hogy a tenger körös-körül emelkedik ugyan, de a sziget legmagasabb pontját nem éri el. Ebből következik, hogy e kis színtéren pompásan el tudunk majd helyezkedni. Mi a véleménye?

- Mindenütt jól fogom érezni magam, ahol kardom abban a kitüntetésben részesül, hogy milord kardjával találkozhatik.

- Előre hát! Nagyon bánt, hogy kénytelen vízbe mártani a lábát, De Wardes úr, de azt hiszem, ez okvetlenül szükséges, hogy így szólhasson a királyhoz: „Felség, nem felséged földjén vívtam párbajt.” Ez ugyan kissé szőrszálhasogató dolog, de maguk, mióta a Port-Royal a világon van, mind elmerülnek a szőrszálhasogatásba. Ó, azért ne panaszkodjunk, mert csak növeli szeretetre méltó szellemességüket, ami oly sajátos vonásuk. Ha úgy tetszik, siessünk, De Wardes úr, mert láthatja, hogy a tenger emelkedik, és lassan be is esteledik.

- Csak azért nem siettem, mert nem akartam kegyelmességedet megelőzni. Még szárazon jár, herceg?

- Eddig igen. Nézzen oda, az embereim félnek, hogy vízbe fülünk, és felénk tartanak csónakon. Nézze csak, hogy táncol a csónak a hullámok hátán! Remek, de én tengeribetegséget kapok tőle. Megengedi, hogy hátat fordítsak nekik?

- Meglátja, ha nekik hátat fordít, szemébe süt majd a nap, milord.

- Ó, ebben az órában nagyon gyengén süt, és nemsokára teljesen eltűnik, ne törődjék hát vele.

- Ahogy tetszik, milord, én csak tapintatosságból szóltam.

- Tudom, De Wardes úr, és méltányolom a megjegyzését. Levetjük az ujjasunkat?

- Döntsön, milord.

- Úgy kényelmesebb.

- Akkor készséggel.

- Mondja meg nyíltan, De Wardes úr, hogy kényelmetlenül érzi-e magát a nedves homokon, vagy azt gondolja-e, hogy még nagyon közel vagyunk a francia területhez? Akkor Angliában vagy a jachtonon verekszünk meg.

- Nagyon jó helyen vagyunk itt, milord, de bátorkodom megjegyezni, hogy aligha lesz annyi időnk, amennyi szükséges, mert a tenger árad...

Buckingham beleegyező mozdulatot tett, levette az ujjasát és a homokra tette.

De Wardes követte példáját.

Aki a partról nézte, kísértetiesen fehérnek látta a két alakot, ahogyan az égről leereszkedő lilászörös háttérből kiemelkedett.

- Hitemre mondom, herceg, aligha tudnánk hátrálni - mondotta De Wardes. - Érzy, hogy süpped a lábunk a homokba?

- Én bokáig belesüppedtem, arról nem is szólva, hogy a víz is emelkedik - felelte Buckingham.

- Engem már el is ért, herceg.

De Wardes kezébe vette kardját.

A herceg ugyanúgy tett.

- De Wardes úr - mondotta ekkor Buckingham -, még egy utolsó szót, ha megengedi... Megvereszem magával, mert nem szeretem magát, mert megsebezte szívemet, gúnyolódván az érzelmen, amelyet titkoltam, de ebben a pillanatban bevallom, és boldogan halok meg érte. Gonosz ember maga, De Wardes úr, és én minden tőlem telhetőt meg akarok tenni, hogy megöljem, mert érzem, hogy ha nem hal meg ma az én kezem által, akkor a jövőben sokat fog ártani barátainknak. Ez az, amit mondani akartam, De Wardes úr.

És meghajolt.

- Én pedig ezt felelem rá, milord: nem gyűlöltem, de mert kitalálta gondolataimat, gyűlölöm, és teljes erőmmel azon leszek, hogy megöljem.

És De Wardes hajolt meg Buckingham előtt.

Ugyanabban a pillanatban a kardok összecsaptak; két villám fonódott egybe az éjszakában.

A kardok keresték egymást, megsejtették egymást, összecsaptak.

Mindkettő ügyes vívó volt. Az első összecsapások nem hoztak eredményt.

Az este gyorsan leszállt, oly sötét lett, hogy csak ösztönükre hagyatkozva támadtak és védekeztek.

De Wardes hirtelen érezte, hogy kardja megakadt, vállon szúrta Buckinghamet.

A herceg karja és kardja lehanyatlott.

- Ó! - jajdult fel.

- Megsebeztem, milord, ugyebár? - kérdezte De Wardes, és hátralépett.

- Igen, uram, de csak könnyen.

- De elmozdult helyéről.

- Ez a hideg vas hatása, de ismét a helyemen vagyok. Kezdjük újra, ha tetszik, uram.

A herceg kardja kísértetiesen csörrent meg De Wardes kardján, és a következő pillanatban felhasította a márki mellét.

- Ez is talált - mondta.

- Nem - felelte De Wardes, szilárdan egy helyben maradva.

- Bocsánat - mondotta Buckingham -, de úgy látom, hogy az inge egészen piros...

- Most pedig - kiáltotta dühösen De Wardes - jól vigyázzon!

Nagyot ugrott előre, és átszúrta Buckingham alkarját. A kard két csont között hatolt be.

Buckingham érezte, hogy jobb karja meg van bénítva, kinyújtotta bal karját, megragadta kardját, amely tehetetlen kezéből éppen ki akart esni, és keresztülszúrta De Wardes mellét, mielőtt ez visszaugorhatott volna.

De Wardes megtántorodott, térdre megrögyant, és elengedve kardját, amely megakadt a herceg karjában, belezuhant a vízbe, amely most valószínűleg piros színt öltött, mint amikor a felhők színét sugározta vissza.

De Wardes nem halt meg, érezte a rettenetesen fenyegető veszedelmet: a tenger áradt.

A herceg is érezte a veszélyt. Hatalmas erőfeszítéssel és fájdalmas kiáltással kirántotta a karjában megakadt kardot, azután odafordult De Wardes-hoz:

- Meghalt?

- Nem - felelte De Wardes, s hangja elfúlt a vértől, amely melléből tódult fel torkába -, de nem sok híja.

- Nos, mit tegyünk? Szóljon: tud járni?

De Wardes fél térdre emelkedett.

- Lehetetlen - mondta, s visszaestében hozzátette még: - Hívja ide az embereit, vagy vízbe fúlok.

- Hahó, bárka, gyorsan ide!

A bárka hatalmas evezőcsapásokkal közeledett.

A tenger azonban gyorsabban áradt, mint a bárka közeledett.

Buckingham látta, hogy De Wardes-ot nemsokára elborítja a hullám; ép bal karjával átkarolta és felemelte.

A hullámok a derekáig értek, de nem tudták elragadni.

A herceg a szárazföld felé iparkodott. Ám alig tett tíz lépést, midőn egy második hullám, sokkal magasabb, sokkal fenyegetőbb, sokkal dühösebb, mint az első, előrenyomulva a herceg mellének ütközött, feldöntötte és elborította.

Azután tovazúdult az áradat, és egy pillanatra hullámtakaró nélkül hagyta heverni a homokon De Wardes-ot és a herceget.

De Wardes elájult.

Ekkor négy tengerész, felismerve a veszélyt, a tengerbe vetette magát, és egy pillanat alatt Buckingham mellett termett.

Nagy volt az ijedelmük, látván, hogy urukat vér borítja, amint a víz, mely átáztatta, lecsurgott térdére és lábára.

A tengerészek magukkal akarták vinni.

- Nem, nem - mondotta -, vigyétek a francia urat a szárazföldre!

- Hagyjátok meghalni. Hagyjátok meghalni a franciát! - kiáltották tompa hangon a tengerészek.

- Gyalázatos fickók! - kiáltotta a herceg, és büszke mozdulattal, amely a tengerészeket vérrel fröccsentette be, felemelkedett - Engedelmeskedjétek! De Wardes urat vigyétek a szárazföldre, mindenekelőtt De Wardes urat helyezzétek biztonságba, vagy felkötöttek, ahányan vagytok!

A bárka ezalatt odaérkezett. A titkár és az udvarmester ugyancsak beugrottak a vízbe, és De Wardes-hoz közeledtek. De Wardes nem adott többé életjelt.

- Az életetekkel feleltek ezért az emberért - mondta a herceg. - Vigyétek a partra De Wardes urat!

Karjukra emelték hát, és elvitték a homokos parton egy száraz helyre, ahová sohasem érnek el a tenger hullámai.

A parton néhány kíváncsiskodó és öt vagy hat halász állt meg báméskodva, odacsődítette őket a különös látvány, hogy két férfi térdig vízben vív párbajt egymással.

Mikor a halászok látták, hogy néhány férfi tart feléjük, sebesültet hozva, ők is bokáig belegázoltak a vízbe.

Az angolok abban a pillanatban adták át a halászoknak a sebesültet, mikor kezdte felnyitni a szemét.

A tenger sós vize és a finom homok behatolt sebeibe, leírhatatlan fájdalmat okozva.

A herceg titkárja tömött erszényt vett elő zsebéből, és odaadva annak, aki a halászok között a legtekintélyesebbnek látszott, így szólt:

- Az én uram, Buckingham herceg adja ezt, azért, hogy De Wardes úr a lehető leggondosabb ápolásban részesüljön.

És visszatért embereivel a csónakhoz, amelyhez Buckingham nagy nehezen vánszorgott el, de csak akkor, midőn látta, hogy De Wardes-ot nem fenyegeti veszély.

Már magasan állt a tenger vize, a hímzett ruhák és selyemövek átáztak. Sok kalapot elvitt a víz.

A herceg és De Wardes ruháit a partra vetették a hullámok.

De Wardes-ot a herceg öltözékébe burkolták, mert azt hitték, hogy az övé, és karjukon vitték a városba.

104
Három szerelem

Buckingham elutazása óta Guiche azt képzelte, hogy az egész világ egyedül az övé.

Monsieur, akinek most a legcsekélyebb oka sem volt a féltékenységre, és különben is teljesen Lorraine lovag befolyása alatt állt, olyan sokat engedett meg udvarában, hogy a legkövetelőbbek sem kívánhattak volna többet.

A király pedig, mivel örömét lelte Madame társaságában, egyik mulatságot a másik után találta ki, hogy élvezetessé tegye a párizsi tartózkodást, úgyhogy egy nap sem múlt el a Palais-Royalban ünnepély nélkül, vagy fogadás nélkül Monsieur-nél.

A király előkészítette Fontainebleau-t, hogy ott fogadja az udvart, és mindenki igyekezett meghívást kapni. Madame tevékeny életmódot folytatott. A hangja és a tolla egy percig sem pihent.

Guiche-sel folytatott beszélgetései lassanként olyan érdekessé váltak, hogy kétségtelenül a kezdődő nagy szenvedély előjelének lehetett vélni őket.

Ha szövetek színéről van szó, és eközben sóvárgó pillantásokat váltanak, ha egy egész órát eltöltenek egy illatosítópárna vagy kis virág hasznának és kellemes illatának elemzésével, akkor az ilyenfajta beszélgetés közben ejtett szavakat ugyan mindenki megérti, de a mozdulatokat és a sóhajtásokat nem láthatja mindenki.

Amikor Madame már eleget beszélgetett Guiche-sel, akkor a királlyal beszélgetett, aki rendszerint mindennap meglátogatta. Játsoztak, verseket faragtak, jelmondatokat és jelképeket választottak, ez a tavasz nemcsak a természet tavasza volt, hanem ifjúsága egy egész népnek, amelynek feje az udvar volt.

A király fiatal volt és szép, s mindenkinél hevesebb hódolója a nőknek. Érzéki szerelemmel szeretett minden nőt, még feleségét, a királynét is.

Csakhogy a nagy király a legfélénkebb vagy legtartózkodóbb férfi volt az egész országban, annyira, hogy még magának sem vallotta be érzelmeit.

Ez a félénksége tartotta meg az egyszerű udvariasság határain belül, és egy nő sem dicsekedhetett vele, hogy a király jobban kedveli, mint mást.

Sejteni lehetett, hogy azon a napon, amelyen a király nyilatkozni fog, új uralom kezdődik; de a király nem nyilatkozott.

Guiche ezt a körülményt arra használta fel, hogy az egész szerelemnek élő udvar királya legyen.

Azt beszéltek, hogy nagyon jó viszonyban van Montalais kisasszonnyal, azt állították, hogy buzgó imádója Châtillon kisasszonynak, de most már az udvar egyik hölgye iránt sem volt figyelmes. Csak egyetlen nő számára volt szeme és füle.

Észrevétlenül befészkelte magát Monsieur-höz is, aki szerette, és oly sokáig marasztalta házában, ameddig csak lehetett.

Természettől fogva emberkerülő lévén, túlságosan félrevonult, mielőtt Madame megérkezett; Madame megérkezése után pedig nem vonult eléggé félre.

Ezt mindenki észrevette, de leginkább a ház rossz szelleme, Lorraine lovag, akihez Monsieur nagyon ragaszkodott, mert még gonoszkodásaiban is megőrizte jókedvét, és mert kifogyhatatlan volt az ötletekben, ha arról volt szó, hogyan üssék el az időt.

Mikor tehát Lorraine lovag látta, hogy Guiche netán elfoglalhatja az ő helyét, hatalmas eszközhöz folyamodott. Eltűnt, a legnagyobb zavarban hagyva Monsieur-t.

Eltűnésének első napján Monsieur alig kereste, mert ott volt Guiche, aki Madame-mal folytatott beszélgetései kivételével a nappal és az éjszaka óráit vígan a hercegnek szentelte.

Másnap azonban Monsieur, senki sem lévén kéznél, megkérdezte, hogy hol a lovag.

Azt felelték neki, hogy nem tudják.

Guiche a reggelt Madame társaságában csipkék és szalagok válogatásával töltötte, azután eljött, hogy vigasztalja a herceget. Ebéd után azonban még tulipánokat és ametisztet kellett megbírálni, és Guiche visszatért Madame szalonjába.

Monsieur magára maradt, s mert ez időben szokott öltözködni, úgy érezte, hogy ő a világ legszerencsétlenebb embere, és ismét megkérdezte, mit tudnak a lovagról.

- Senki sem tudja, hol lehet megtalálni a lovag urat - ezt a választ kapta.

Mínt hogy Monsieur nem tudta, hová legyen unalmában, átment Madame-hoz.

Számosan voltak ott az egybegyűltek, akik a szobában szerteszét nevetgéltek és suttoztak: itt egy sereg nő vett körül egy férfit, és igyekezett nevetését elfojtani; ott Manicamp és Malicorne, Montalais és Tonnay-Charante kisasszonyok s más két nevető hölgy társaságában.

Továbbá Madame, párnákon ülve, és Guiche, éppen egy marék gyöngyöt és drágakövet szórva eléje, amelyek közül a hercegnő fehér, karcsú ujjá kijelölte azokat, amelyek leginkább tetszettek neki.

Egy másik sarokban egy gitáros foglalt helyet, aki spanyol seguidillákat énekelt; Madame beleszeretett ezekbe a dalokba, mióta a fiatal királyné mélabús hangján hallotta énekelni; csak hogy amit a spanyol nő könnyekkel szemében énekelt, azt az angol nő mosolygó szájjal dúdolta, kivillantva gyöngyházzsínű fogait.

Az így benépesített szalon a világ legvidámabb látványát nyújtotta.

A belépő Monsieur megütközött, hogy ilyen sok ember mulat önélkül. Annyira irigykedett, hogy nem tudta türtöztetni magát, és mint egy gyermek, így szólt:

- Mi a csuda, itt így mulatnak, én pedig magamra hagyva unatkozom!

A hangja úgy hangzott, mint a mennydörgés, amely a madarak csicsergését félbeszakítja az ágak közt; mély csend lett.

Guiche azon nyomban talpra szökött.

Malicorne meghúzta magát Montalais szoknyája mögött.

Manicamp felkelt és felvette ünnepélyes ábrázatát.

A guitarrero az asztal alá rejtette gitárját, és ráterítette a szőnyeget, hogy eltüntesse a herceg szeme elől.

Csak Madame nem mozdult; rámosolygott férjére, és így felelt:

- Nem ebben az időben szokott öltözködni?

- És éppen ezért szemelték ki vigadozásra? - zsörtölődött a herceg.

Ez a szerencsétlen szó jeladás volt a menekülésre: az asszonyok szétrebbentek, mint egy sereg megriadt madár; a gitáros eltűnt, mint az árnyék; Malicorne, egyre Montalais oltalmában, aki szélesre húzta bő ruháját, eltűnt egy tapétaajtó mögött; Manicamp segítségére sietett Guichenek, aki természetesen Madame mellett maradt, és mindketten derék módon állták a támadást

a hercegnővel együtt. A gróf nagyon is boldog volt, semhogy a férjre haragudott volna, Monsieur azonban nagyon haragudott a feleségére.

Mindenáron okot keresett a civakodásra, és az érkezése előtt oly vidám, jelenlététől pedig annyira megzavart társaság gyors eltávozása jó ürügyül szolgált.

- Miért menekülnek el, mikor engem megpillantanak? - kérdezte fennhéjázó hangon.

Madame hidegen ráfelelte, hogy ha a ház ura megjelenik, a család tiszteletből kellő távolságban marad.

És mialatt ezt mondta, olyan vidám, olyan bohókás arcot vágott, hogy Guiche és Manicamp nem tudták magukat türtőztetni. Harsány nevetésben törtek ki, Madame követte példájukat, és a nevetési roham ragadós volt, Monsieur is megkapta, és le kellett ülnie, mert nevetés közben nem volt elég méltóságteljes a tartása.

Végül elhallgatott, de haragja növekedett. Dühösebbé tette, hogy rajta is erőt vett a nevetés, mikor a többieket nevetni látta.

Nagy szemeket meresztett Manicamp-ra, Guiche gróffal nem mervén a haragját éreztetni.

Midőn azonban Monsieur erre egy indulatos kézmozdulattal jelt adott, Manicamp és Guiche mégis kiment a szobából.

Madame, egyedül maradván, szomorúan markolta fel gyöngyeit, többé nem nevetett, és nem szólt egy szót sem.

- Örömmel látom, hogy itt úgy bánnak velem, mint valami idegennel, asszonyom - mondotta a herceg.

És magánkívül dühében, elhagyta a szalont.

Útközben találkozott Montalais-val, aki az előszobában őrködött.

- Szép dolog magukat meglátogatni, de csak az ajtóig - mondotta Monsieur.

- Nem értem, hogy mit méltóztatik mondani, fenség - felelte Montalais, mély bók kíséretében.

- Azt mondom, kisasszony, hogy amikor együtt nevetgélnek Madame szobájában, hívatlan vendégnek kívül tágasabb.

- Fenség, kétségkívül nem magáról gondolja és mondja ezt.

- Ellenkezőleg, kisasszony, magamról beszélek, magamra gondolok. Bizonyára nincs okom örvideni azon a fogadtatáson, amelyben itt részesítenek. Hogyan? Oly napon, amelyen Madame-nál zene és társaság van, oly napon, mikor kis ideig magam is vigadni kívánok, eltávoznak! Talán félnek tőlem, ha látnak, hogy mindenki elmenekül, midőn megpillantanak?... Tehát rossz dolgokat cselekszenek, ha nem vagyok jelen?

- De, fenség, ma ugyanazt tették, amit mindennap tesznek - felelte Montalais.

- Hogyan, mindennap így kacagnak?

- Hogyne, fenség.

- Mindennap olyan csoportok vannak itt, amelyeneket láttam?

- Ugyanazok, fenség.

- És mindennap cincognak a hegedűn?

- Fenség, ma gitár volt, de ha nincs gitár, akkor vannak hegedűk és flóták: a nők unatkoznak zene nélkül.

- Mi az ördög! És a férfiak?
- Milyen férfiak?
- Guiche úr, Manicamp úr és a többiek...
- Mind fenséged udvarához tartoznak.
- Igen, igen, igaza van, kisasszony - mondotta a herceg.

És visszatért lakosztályába; egészen elkomorodott. Belevetette magát a legmélyebb karosszékbe, s még csak a tükörbe sem nézett.

- Hol lehet a lovag? - kérdezte.

Egy szolga volt a herceg közelében.

Hallotta a kérdést.

- Senki sem tudja, fenség.
- Egyre ugyanaz a válasz... Aki legközelebb újra azt feleli: „nem tudom”, azt elkergetem.

E szóra mindenki elmenekült Monsieur szobájából, mint ahogy Madame szobájából elmenekültek.

Erre a herceg leírhatatlan dühbe gurult. Belerúgott egy komódba, s az darabokra hullva zuhant a padlóra.

Azután a legnagyobb hidegvérrel kiment a körfolyosóra, és feldöntött egymás után egy email vázát, egy porfir füles kancsót és egy bronz kandelábert. Hatalmas csattanással estek a földre. Mindenki az ajtóhoz futott.

- Mit kíván, fenség? - kérdezte bátortalanul a testőrök kapitánya.
- Muzsikálok magamnak - felelte a herceg, fogait csikorgatva.

A testőrök kapitánya elküldött a fenséges úr orvosáért. De még az orvos előtt megérkezett Malicorne, s jelentette:

- Fenség, Lorraine lovag nyomban itt lesz.

A herceg Malicorne-ra nézett, és mosolygott.

Lorraine lovag csakugyan belépett.

Lorraine lovag féltékenysége

Orléans hercege örömeiben felkiáltott, amikor megpillantotta Lorraine lovagot.

- No végre! - szólt. - Micsoda véletlennek köszönhetjük, hogy láthatjuk? Nekem azt mondták, eltűnt.

- Eltűntem, úgy van, fenség.

- Miféle szeszély ez?

- Szeszély! Hogy lehetne nekem szeszélyem fenségeddel szemben? A tisztelet...

- Ne beszéljünk tiszteletről, hiszen mindennap vétesz ellene. Fölmentelek alóla. Miért szöktél meg?

- Mert teljesen fölösleges voltam fenséged számára.

- Magyarázd meg!

- Fenséged sokkal mulatságosabb embereket gyűjtött maga köré, mint amilyen én valaha lehetek. Nem érzek magamban elég erőt, hogy ellenük küzdjek, tehát visszavonultam.

- Ez nem közönséges óvatoskodás! Kik azok, akik ellen nem akarsz küzdeni? Guiche?

- Nem neveztem meg senkit.

- Nevetséges! Guiche van az utadban?

- Ezt nem mondtam, fenség. Ne faggasson, jól tudja, hogy Guiche jó barátaink közé tartozik.

- Tehát akkor kiről van szó?

- Kegyelem, fenség, maradjunk ennyiben, esedezem.

A lovag nagyon jól tudta, hogy a kíváncsiságot, akár a szomjúságot, legjobban azzal lehet felcsigázni, ha az ember adós marad az itallal, illetve a magyarázattal.

- Nem, tudni akarom, miért tűntél el? - szólt a herceg.

- Jó, hát megmondom, de ne vegye tőlem rossz néven.

- Beszélj.

- Észrevettem, hogy nem jó szemmel néznek rám.

- Kicsoda?

- Madame.

- Ezt nem értem - mondta a herceg meglepetten.

- Pedig egyszerű: Madame talán féltékeny reám ama vonzalom miatt, amelyet fenséged kegyeskedik irántam tanúsítani.

- És ezt ki is mutatja?

- Fenség, Madame sohasem szól hozzám, különösen egy idő óta.

- Mióta?

- Amióta Guiche grófot jobban kedveli, mint engem, és minden időben fogadja.

A herceg elvörösödött.

- „Minden időben?...” Mit jelent ez a kifejezés, lovag? - mondta a herceg szigorúan.
- Ugye, mondtam, fenség, hogy meg fog rám nehezteni, előre tudtam.
- Én nem neheztelek magára, de kissé élesen fejezi ki a dolgokat. Miért mondja, hogy jobban kedveli Guiche grófot, mint magát?
- Nem mondhatok többet - szólt a lovag szertartásos meghajlással.
- Épp ellenkezőleg, követelem, hogy beszéljen. Ha visszavonulásának ez volt az oka, akkor igencsak féltékeny.
- Ha az ember szeret, féltékeny, fenség. Fenséged is nem féltékeny-e Madame-ra? Ha fenséged azt látná, hogy valaki mindig Madame közelében van, és Madame nagyon kegyesen bánik vele, nem fogna-e gyanút? Az ember úgy szereti a barátait, mint a kedveseit. Fenséged néha abban a kitüntetésben részesített, hogy barátjának nevezett.
- Jó, jó, már megint egy kétértelmű kifejezés; lovag, ma nagyon szerencsétlenül társalog.
- Mit mondtam, fenség?
- Azt mondta: „kegyesen bánik vele”... Mit ért azon, hogy „kegyesen”?
- Nagyon egyszerű dolgot, fenség - felelte a lovag roppant kedélyesen. - Ha például egy férj azt látja, hogy a felesége ezt vagy azt a valakit nagyon szívesen látja maga körül, és ha ez a valaki folyton csak ott látható a felesége ágya fejeánél, vagy a hintója ajtajánál, és ha e valaki számára mindig akad talpalatnyi hely a szoknyája körül; és ha a társalgási összejöveteleken túl is találkoznak; és ha a férfi tollbokrétája olyan színű, amilyen az asszony ruhájának a szalagja, és ha az asszony lakosztályában muzsikálnak, és a vacsorák az ágyas-szobájában folynak le; és amikor a férj megjelenik, feleségénél mindenki elhallgat; és ha a férj egyszerre csak azt látja, hogy legállhatatosabb, leggyöngédebb cimborája olyasvalaki, aki egy héttel előbb még alig törődött vele... akkor...
- Akkor, fejezd be!
- Akkor, fenség, az ember jobban féltékenyekedik. De hát ezek a részletek nem helyénvalók itt, mert semmi közük ahhoz, amiről mi beszélgetünk.
- A herceg felindult, és láthatólag küszködött magával.
- Még mindig nem mondta meg - szólt végül -, miért szökött meg. Az imént azt mondta, azért, mert félt, hogy zavar, és hozzátette, hogy megfigyelése szerint Madame szívesen látja ezt a Guiche-t.
- Ó, fenség, ezt nem mondtam.
- Dehogynem.
- De ha mondtam is, ártatlan dolognak láttam.
- Végre is, látott valamit?
- Fenséged zavarba hoz.
- Ne törődjön vele, beszéljen! Ha igazat mond, miért jönne zavarba?
- Mindig igazat mondok, fenség, de mindig habozok, ha arról van szó, hogy elismételjem, amit mások mondanak.
- Ahá, tehát csak elismétli... Ezek szerint mondtak valamit.
- Megvallom, hallottam róla.

- Kitől?

A lovag úgy tett, mint aki bosszankodik.

- Fenség - szólt -, úgy vallat, mintha vádlottként ülnék a vizsgálóbíró előtt... különben is azok a mendemondák, amelyek egy pillanatra megütik egy nemesember fülét, nem vernek fészket a fülében. Fenséged azt kívánja, hogy egy pletykát eseményé fűjjak fel.

- Mégis annyi tény - kiáltott föl a herceg haraggal -, hogy a pletyka miatt vonult vissza udvaromtól.

- Az igazat megvallva, arról beszéltek, hogy Guiche gróf kitartóan legyeskedik Madame körül, ennyi az egész. Afféle ártatlan mulatság ez, ismétlem, mi több: megengedett mulatság. De kérem, fenség, ne legyen igazságtalan, és ne túlozza el a dolgot. Ez fenségedet egyáltalán nem érdekelheti.

- Nem érdekelhet, amikor arról beszélnek, hogy Guiche kitartóan legyeskedik Madame körül?

- Nem, fenség, nem; s amit most elmondtam, akár Guiche szemébe is megmondhatom, mert semmi különösebbet nem látok abban, hogy Guiche udvarol Madame-nak; még a fenséges asszonynak is szemébe mondanám. De értse meg, fenség, én egy dologtól félek. Attól félek, hogy olyan színben tűnök fel, mintha a kegyekre volnék féltékeny, holott én csak fenséged barátságára féltékenyekedem. Ismerem a gyöngéjét, tudom, hogy ha szeret, akkor szeretete kizárólagos. Fenséged pedig szereti Madame-ot, őt különben nem is lehet nem szeretni. Kérem, kövesse a gondolatmenetemet: Madame fenséged barátai közül kitüntette a legszebb és legvonzóbb férfit, és a választása eredménye az lesz, hogy fenséged a többi barátját el fogja hanyagolni. Márpedig én belepusztulok fenséged megvetésébe, elég nehéz elviselnem, hogy Madame nem állhat. Ezért úgy határoztam, fenség, hogy átengedem a helyemet annak, akit így kegyelnek, s irigylem a szerencséjét, de megőrzöm iránta őszinte barátságomat és őszinte csodálatomat. Van-e fenségednek valami ellenvetése okoskodásom ellen. Úgy járok-e el, mint becsületes ember? Úgy járok-e el, mint igaz jó barát? Feleljen legalább, fenség, hiszen az imént oly keményen kikérdezett.

A herceg ült, két kezével fogta fejét, és széttúrta a frizuráját. A hosszú csendben a lovag kedvére figyelhette szónoki művészetének hatását; ám Monsieur most felállt.

- Kérlek - mondta -, légy őszinte.

- Mindig őszinte vagyok.

- Jó! Tudod, hogy valamit már észrevettünk egyszer, azzal a különös Buckingham herceggel kapcsolatban.

- Ó, fenség, ne vádolja meg Madame-ot, mert akkor én veszem a kalapom... Fenséged idáig megy? Fenséged gyanakszik?

- Nem, nem, lovag, nem gyanakszom Madame-ra; de amit látok, azt látom... és magamban eltűnődöm...

- Buckingham örült volt.

- De te felnyitottad a szemem, hogy az örültségét meglássam.

- Nem, nem! - szólt hevesen a lovag. - Nem én nyitottam fel a szemét, hanem Guiche. Ne keverjük össze a dolgokat.

És felnevetett azon az éles, sipító hangon, amely a kígyó sziszegésére emlékeztet.

- Igazad van, csakugyan... Te csak néhány szót mondtál, Guiche ellenben igen féltékenynek mutatkozott.

- Meghiszem azt - folytatta a lovag ugyanazon a hangon -, a vallás és a házi tűzhely szentségéért harcolt.
  - Tessék? - szólt a herceg rendreutasító hangon, megbotránkozva a galád tréfán.
  - Miért? Vajon Guiche gróf nem a legelőkelőbb nemesember fenséged udvarában?
  - Annyi tény - szólt a herceg nyugodtabb hangon -, hogy Buckingham heves szenvedélyét észrevették az emberek.
  - De még mennyire!
  - Most mondd meg, hogy Guiche grófé is olyan feltűnő-e?
  - Fenséged már megint túlzásba esik; olyasmit nem is rebesgetnek, hogy Guiche valami szenvedélyt táplálna.
  - Helyes, helyes!
  - Amint látja fenséged, jobb, ezerszer jobb dolog, ha enged szépen visszavonulnom, mint ha aggályaimmal fölkeltem fenséged gyanakvását, amit Madame bűnnek tekinthetne, és joggal.
  - Hát mit akarsz csinálni?
  - Valami okos dolgot.
  - Mit?
  - Egyáltalán nem törődöm többé ezzel az új epikureus társasággal, és akkor a pletykák meg fognak szűnni.
  - Erről még beszélünk, gondolkodom rajta.
  - Ó, fenségednek van bőven ideje, a veszély nem nagy; sőt egyáltalán nincs szó veszélyről vagy szenvedélyről, csupán az én félelmemről, hogy fenséged barátsága irántam el fog lanyhulni. Amint kegyeskedik engem biztosítani barátsága felől, az én fejemben többé nem motoszkál semmi.
- A herceg lehajtotta fejét, mintha ezt mondaná:
- „A te fejedben nem, de annál inkább az enyémben.”
- Közben azonban eljött a vacsora ideje, s Monsieur értesítette Madame-ot. Azt a feleletet kapta, hogy Madame nem vehet részt a nagy vacsorán, hanem saját lakosztályában költi el vacsoráját.
- Nem tehetek róla - magyarázta a lovnak a herceg. - Ma délelőtt betoppantam a feleségemhez, amikor javában folyt nála a zenés multság, féltékenykedtem, és Madame most duzzog.
  - Akkor csak kettesben fogunk vacsorázni - sóhajtott a lovag. - Sajnálom, hogy Guiche nem lehet jelen.
  - Ó, Guiche nem fog sokáig neheztelni; neki jó természete van.
  - Fenség - szólt hirtelen a lovag -, nagyszerű ötletem van. Az imént beszélgetés közben elszomorítottam fenségedet és fölkeltettem gyanúját. Most úgy illik, hogy a közvetítő szerepére vállalkozzam... Fölkeresem Guiche grófot és elhozom.
  - Igazán, lovag, mégiscsak jó ember vagy!
  - Ezt úgy mondja fenséged, mintha meglepetés volna számára.
  - Az ördögbe is! Te nem vagy mindig ilyen gyöngéd!

- Igaz, de jóvá tudom tenni, ami igazságtalanságot elkövettem, ismerje el fenséged.

- Elismerem.

- Fenséged lesz oly kegyes, hogy néhány percig vár itt rám?

- Szívesen, menj... Addig felpróbálom a fontainebleau-i öltözékeimet.

A lovag elment, aztán óvatosan előhívta minden emberét, és különféle parancsokat adott nekik.

Emberei eltávoztak különböző irányokba. Csak a belső inasát tartotta vissza.

- Tudd meg - mondta neki -, mégpedig azonnal, hogy Guiche gróf nincs-e Madame-nál. Mondd, hogy lehetne ezt megtudni?

- Könnyen, lovag úr. Megkérdem Malicorne-tól, ő pedig megtudja Montalais kisasszonytól. De meg kell mondanom, hogy a kérdezősködés hiábavaló lesz, mert Guiche gróf valamennyi embere eltávozott, s gazdájuk valószínűleg velük együtt elment.

- Mégis, érdeklődj.

Tíz perc sem telt belé, és a lovag belső inasa visszatért. Gazdáját titokzatosan félrevonta egyik szolgálati lépcső felé, és ott bevezette egy kis szobába, amelynek ablaka a kertre nyílt.

- Mi az? - kérdezte a lovag. - Mire való ez a nagy óvatosság?

- Nézzen ki az ablakon, uram - felelte az inas.

- Mit nézzek?

- Mit lát ott, az alatt a gesztenyefa alatt?

- Ott?... Hát, Istenem, Manicamp-t látom, aki valamire vár. Mire vár?

- Rögtön kiderül, uram... Csak egy kis türelem... Most látja, mi van ott?

- Látok egy, két, három, négy zenészt hangszerekkel, és mögöttük ott van maga Guiche, a zenészeket tologatja előre... De mit keres itt Guiche?

- Arra vár, hogy kinyissák előtte az udvarhölgyek lépcsőjének kiskapuját. Ezen fog felmenni Madame-hoz, akinél vacsora közben valami új zenét fognak meghallgatni.

- Óriási, amit mondasz!

- Ugye, uram?

- És ezt Malicorne-tól tudta meg?

- Tőle.

- Szeret téged ez a Malicorne?

- Monsieur-t szereti.

- Miért?

- Mert szeretne az udvarába kerülni.

- Teringette! Be fog kerülni! Mit fizetett neked ezért?

- A titokkal fizetett, amit ezennel eladok uramnak.

- Kapsz érte száz pisztoltallért. Nesze!

- Köszönöm, uram... Látja, most megnyílik a kiskapu, és egy nő beengedi a zenészeket...

- Montalais?

- Az Isten szerelméért, uram, ne kiáltsa ki a nevét. Montalais és Malicorne összetartoznak. Ha az egyiket megbántja, a másikkal is meggyűlik a baja.

- Helyes, nem láttam semmit.

- És én nem kaptam semmit - felelte az inas, és zsebre vágta az erszényt.

Miután a lovag meggyőződött róla, hogy Guiche gróf a házban van, visszatért Monsieur-höz, aki már fényes ruhájában pompázott, és szinte sugárzott boldogságában és szépségében.

- Azt mondják - kiáltott föl a lovag -, hogy a király jelképéül és jelszavául a napot választja. Tulajdonképpen ez az embléma fenségedet illetné meg.

- Mi van Guiche gróffal?

- Nem lehet megtalálni! Eltűnt, mint a kámfor. Úgy látszik, megvadult, hogy fenséged ma reggel megmosta a fejét. A lakásán sincs.

- Ej, ez az ember, ez a repedt fejű, még képes rá, felült a postakocsira és hazament jószágaira. Szegény fiú! Vissza fogjuk hívni. Most menjünk vacsorázni.

- Fenség, ma jó napom van, megint jó ötletem támadt.

- Micsoda?

- Fenséges uram, Madame duzzog, és joggal. Jóvá kell tennie a dolgot, vacsorázzék ma este Madame-mal együtt.

- Ó, ilyet csak gyöngé férj tesz.

- Nem, hanem jó férj. A hercegasszony unatkozik: bizonyára könnyeit hullatja tányérjába, és a szemét vörösre sírja. Meggyűlölteti magát az a férj, aki miatt vörös lesz az asszonya szeme. Ezt jól gondolja meg, fenség.

- Nem lehet, a vacsorámat már megrendeltem, mégpedig ide.

- Ej, ej, fenség, nagyon szomorúan fogunk vacsorázni. Nekem a szívem szakad meg a gondolatra, hogy Madame egyedül vacsorázik, fenséged pedig, bármily keménynek akar is látszani, egyre sóhajtozik majd. Vigyen magával Madame-hoz vacsorázni, ez lesz aztán a kellemes meglepetés! Fogadni mernék, hogy nagyszerű multságunk lesz, mert fenségednek ma délelőtt nem volt igaza.

- Lehet.

- Nem lehet, hanem tény.

- Lovag, lovag, rossz tanácsot adsz nekem!

- Fenség, jó tanácsot adok, mert máma nagyon előnyös napja van: istenien áll az az arannyal hímzett árvácskaszínű frakkja! Madame elragadtatását nemcsak bölcs lépésével fogja megnyerni, hanem még inkább férfiúi szépségével. Hallgasson rám, fenség.

- Hallgatok rád, menjünk.

A herceg a lovaggal együtt távozott és Madame lakosztálya felé indult.

A lovag eközben belső inasának a fülébe ezt súgta:

- Állíts embereket a kiskapu elé! Senki arra ki ne szökhessék! Fuss!

És a lovag a herceg mögött eljutott Madame előszobáiba.

Az ajtónállók be akarták őket jelenteni.

- Senki meg ne moccanjon - szólt a lovag mosolyogva, őfensége meg akarja lepni a herceg-asszonyt.

Monsieur féltékeny Guiche grófra

Monsieur oly hevesen lépett be a hercegnő szobájába, mint a jó szándékú emberek, akik kellemes meglepetést akarnak szerezni, vagy pedig mint akik valami titoknak akarnak nyitjára jutni, a féltékenyek szerencsétlen szerencsésével.

Madame, megmámorosodva a zene első taktusaitól, őrzöngő jókedvvel táncolt, még megkezdett vacsoráját is otthagya.

Táncosa Guiche gróf volt, ki karját a levegőbe emelte, szemét félig lehunyta, fél térdre ereszkedett, mint a spanyol táncosok, akik gyönyörűséggel, bűvölő mozdulattal tekintenek fel táncosnőjükre.

A hercegnő ugyanolyan mosollyal, és ugyanolyan csábos, kihívó mozdulatokkal forgott-perdült körülötte.

Montalais csodálta a táncot, La Vallière a szoba másik sarkában ült, és álmodozva nézte az egészet.

Lehetetlen leírni azt a hatást, amelyet Monsieur váratlan megjelenése tett ezekre a boldog, vidám emberekre. Éppoly lehetetlen leírni azt a hatást, amelyet Fülöp hercegre tett a mulatozó, boldog emberek látványa.

Guiche grófnak annyi ereje sem maradt, hogy felkeljen a földről, Madame pedig abban a helyzetben maradt, ahogy meglepték, és egy szót sem tudott dadogni.

Lorraine lovag az ajtófélfának támaszkodva mosolygott, mint aki elmerült a legnaivabb csodálatba.

A jelenlevőket leginkább a herceg sápadt arca, kezének és lábának görcsös remegése lepte meg. Mély csend követte a tánc zaját.

Lorraine lovag, a szünetet kihasználva, mély hódolattal üdvözölte Madame-ot és Guiche gróft, mintha a ház ura és úrnője előtt állna, és túlságos hódolatával zavarba akarná őket ejteni.

Most Monsieur lépett a hercegnő elé.

- Végtelenül örülök - mondta rekedt hangon -, mert azt hittem, amikor idejöttem, hogy asszonyom beteg és szomorú, holott, amint látom, egészen átadta magát új gyönyörűségeinek. Igazán mondhatom, örvendetes dolog! Az én házam a földkerekség legvidámabb háza.

A herceg most Guiche-hez fordult:

- Gróf - szólt hozzá -, nem is tudtam, hogy ilyen remek táncos.

Aztán visszafordult a feleségéhez:

- Legyen hozzám jobb, asszonyom - mondta keserűen, elleplezve haragját -, és valahányszor itt mulatság van, legyen szíves, hívjon meg... Nagyon magamra hagyatott herceg vagyok ám!

Guiche gróf visszanyerte biztos fölényét, és természetes büszkeségével, amely jól illett hozzá, ezt mondta:

- Fenséged jól tudja, hogy egész életemet fenséged szolgálatának szentelem. Ha kell, feláldozom életemet, de most csak arról van szó, hogy hegedűszóra táncoljak, tehát táncolok.

- És ebben igaza van - szólt hidegen a herceg. - Meg aztán, Madame - folytatta a hercegnő felé fordulva -, nem veszi-e észre, hogy a hölgyei elvonják tőlem barátaimat? Guiche gróf nem asszonyom szolgálatára van rendelve, hanem az enyémmre. Ha nélkülem akar vacsorázni, erre a célra itt vannak udvarhölgyei. Ha én akarok egyedül vacsorázni, rendelkezésemre állanak nemesuraim; mégsem foszthat meg tőlük.

Madame átérezte a szemrehányást és a leckéztetést.

A szeme fehérjéig elpirult.

- Uram - felelte -, nem tudtam, amikor a francia udvarba jöttem, hogy az én rangombeli hercegnőket olyannak tekintik, mint a török nőket. Nem tudtam, hogy nem szabad férfiakat látnom, de minthogy ez uram akarata, alá fogom magamat vetni. Ha netalán vasrácsot akarna tétetni ablakaimra, kérem, csak bátran, ne röstellje.

Felelete mosolyra készítette Montalais-t és Guiche-t, de a herceg szívében újra fölgerjesztette a dühöt, amelynek egy része szavaival együtt már-már elpárolgott.

- Hát ez remek! - szólt fojtott hangon. - Hát így tisztelnék engem az én házamban!

- Fenséges uram! Fenséges uram! - súgta a lovag Monsieur fülébe, úgyhogy az egész világ láthatta, ő mérsékelni igyekszik a herceget.

- Jöjjön! - volt a herceg minden válasza, magával húzva a lovagot, és oly heves mozdulattal perdülve sarkon, hogy csaknem meglökte Madame-ot.

A lovag lakosztályába kísérte urát, a herceg még le sem ült, s szabad folyást engedett dühének.

A lovag égnék emelte a szemét, összekulcsolta két kezét, és nem szólt egy szót sem.

- Mi a véleményed? - kiáltott fel Monsieur.

- Miről, fenség?

- Mindarról, ami itt történik.

- Ó, fenség, ez komoly dolog.

- Gyalázatos dolog! Így nem folyhat tovább az élet!

- Hát ez kellemetlen dolog! - szólt a lovag. - Azt reméltük, hogy nyugalomunk lesz az örült Buckingham herceg távozása után.

- És most még rosszabb a helyzet!

- Ezt nem mondom, fenség.

- Te nem mondod, de én mondom, mert Buckingham még a negyedrészt sem merészelt annak, amit most láttunk.

- Mit?

- Elbújnak, hogy táncolhassanak? A feleségem rosszlétet színlel, hogy négyszemközt vacsorázhassanak!

- Ó, fenség, nincs igaza!

- Dehogy nincs! - kiáltotta a herceg, maga gerjesztve magát mind nagyobb dühre, mint az akaratos gyermekek. - De nem tűröm tovább! Meg kell tudniok, mi megy végbe házamban.

- Fenség, a botrány...

- Az ördögbe! Kímélettel legyek, amikor engem se kímélnek? Várj rám itt, lovag, várj meg!

A herceg eltűnt a szomszéd szobában, és az ajtónállónál afelől érdeklődött, hogy az anyakirályné visszatért-e már az imaszobából.

Ausztriai Anna boldog volt: a házi béke visszatért családjá körébe; az egész nép örült az új, fiatal királynak, aki nagy dolgokra látszott hivatottnak; az állam jövedelmei emelkedtek; a külső béke is biztosítva volt, mindebből nyugodt jövőre lehetett következtetni.

Néha eszébe jutott az a szegény fiatalember, akit édesanyaként fogadott és mostohaanyaként űzött el.

Emlékezését sóhajjal fejezte be. Ekkor hirtelen megjelent nála az orléans-i herceg.

- Anyám - kiáltott fel Monsieur, hevesen összecsapva maga mögött az ajtó függönyét -, ez így nem mehet tovább!

- Miről beszél, fiam? - kérdezte az anyakirályné.

- Madame-ról.

- A feleségéről?

- A feleségemről, anyám.

- Fogadni mernék, hogy alighanem az az örült Buckingham írt neki búcsúzó levelet.

- Ugyan, anyám, hát Buckingham hercegről van szó?

- Hát kiről? Mert az a szerencsétlen fiú rosszul tette, hogy a féltékenységét annyira felcsigázta, hogy...

- Anyám, Madame már kárpótolta magát Buckingham hercegért.

- Fülöp, miket beszél! Könnyelmű szavakat ejt ki.

- Nem, anyám, nem. Madame oly remek nő, hogy megint féltékeny vagyok rá.

- És ki miatt, jóságos Isten?

- Hát nem vett észre semmit?

- Nem.

- Nem látta-é, hogy Guiche gróf folyton a feleségemnél lebzsel, folyton a sarkában van?

Az anyakirályné összeverte két tenyerét és kacagni kezdett.

- Fülöp - mondta -, a féltékenysége már nem hiba, hanem betegség.

- Hiba vagy betegség, annyi bizonyos, hogy nagyon szenvedek miatta.

- És azt hiszi, hogy meg lehet gyógyítani oly betegséget, amely csak a képzeletben van meg? Hogy lehet egyetérteni magával, fiam, mikor féltékenységének semmi alapja sincs?

- Asszonyom, újra kezdi azokat a dolgokat, amiket már egyszer elmondott.

- Maga pedig, fiam - felelte kurtán a királyné -, újra kezdi azokat a dolgokat, amiket egyszer már megtett.

A herceg kissé megbántottan hajolt meg.

- És ha tényeket fogok felsorolni, hinni fog nekem?

- Kedves fiam, minden mást elhiszek magának, de ami a féltékenységét illeti, ebben a tekintetben nem ígérhetek semmit.

- Ez annyi, mintha felséged megparancsolná, hogy hallgassak, és többé a dolgot ne említsem.

- Egyáltalán nem; a fiamról van szó, és mint anya, mindent el kell nézmem.
  - Ó, mondja meg nyíltan, amit gondol: mindent el kell néznie egy örültnek.
  - Ne túlozzon, Fülöp, és óvakodjék a feleségét olyan színben feltüntetni előttem, mintha romlott nő volna...
  - De a tények!
  - Halljuk a tényeket.
  - Ma délelőtt tíz órakor zene volt Madame lakásán.
  - Ártatlan multság...
  - Guiche gróf csakis vele beszélgetett... Igen, elfelejtettem mondani, hogy Guiche gróf egy hét óta éppannyira nem tud megválni feleségemtől, mint a saját árnyékától.
  - Kedves barátom, ha rossz szándékaik volnának, elrejtőznének a világ elől.
  - Helyes! - kiáltott föl a herceg. - Tudtam, hogy ide fog kilyukadni. De emlékezzék majd arra, amit az imént mondott. Ma délelőtt, mint mondtam, megleptem őket, és keményen megmondtam nekik a véleményemet.
  - Legyen nyugodt, ez használni fog, sőt talán kissé túl erős is. A fiatalasszony nagyon kényes portéka. Ha olyan bünt vet a szemére, amit nem követett el, esetleg felhívja a figyelmét, hogy el is követheti.
  - Jó, jó, de még nem vagyok készen. Az imént azt mondta asszonyom: „a mai lecke használni fog”, és „ha rossz szándékaik volnának, elrejtőznének a világ elől”.
  - Csakugyan ezt mondtam.
  - Nos, én később megbántam délelőtti heveségemet, és minthogy úgy tudtam, hogy Guiche gróf duzzogva bezárkózott lakásába, felkerestem Madame-ot. És tudja, mit találtam nála? Zenét, táncot és Guiche grófot; nála rejtegették.
- Ausztriai Anna a homlokát ráncolta.
- Ez oktalanság volt - jelentette ki. - És mit mondott Madame?
  - Semmit.
  - És Guiche gróf?
  - Szintén semmit... azazhogy... néhány szemtelenséget dadogott.
  - S mire következtet mindebből, Fülöp?
  - Hogy az orromnál fogva vezettek, hogy Buckingham csak spanyolfal volt, és az igazi bűnös Guiche gróf.
- Anna a vállát vonogatta.
- No és most?
  - Azt akarom, hogy Guiche gróf éppen úgy elmaradjon a házamból, mint Buckingham elmaradt, és ezt kérem is fogom a királytól, hacsak...
  - Hacsak?
  - Hacsak asszonyom, aki oly szellemes és oly jó, nem vállalkozik rá.
  - Nem vállalkozom rá.
  - Anyám!

- Hallgasson meg, Fülöp. Nincs kedvem minduntalan kellemetlen bókákat mondani az embereknek. Tekintélyem van a fiatalok előtt, de ha szakadatlanul érvényesítem, el is veszíthetem. Egyébként semmi sem bizonyítja, hogy Guiche gróf bűnös.

- Nekem nem tetszik.

- Ez a maga dolga.

- Jó, tudom már, mit kell tennem - felelte a herceg hevesen.

Anna nyugtalanul tekintett reá.

- És mit fog csinálni? - kérdezte a királyné.

- Belefojtom a grótot a fürdőmedencémbe, ha még egyszer ott találom a házamban.

A herceg azt remélte, hogy fenyegetésével megrémíti anyját. A királyné meg se rezzent.

- Csak tegye - mondta.

Fülöp olyan gyenge természet volt, mint egy nő, és elkezdett bőgni:

- Engem mindenki megcsal, senki se szeret, még az édesanyám is az ellenségeimhez pártol!

- Az édesanyja tisztábban lát, mint maga, de nem akar tanácsot adni, minthogy úgyse fogadja meg.

- Elmegyek a királyhoz.

- Éppen kérni akartam rá. Őfelségét ide várom, ilyenkor szokott meglátogatni; előtte öntse ki szívét.

Még be sem fejezte szavait, amikor Fülöp meghallotta, hogy az előszoba ajtaja zajosan kinyílik.

Megijedt. Már tisztán hallatszottak a király lépései és cipője sarkának csikorgása a szőnyegen.

A herceg elmenekült egy kis mellékajton át, és az anyakirálynét otthagya egyedül.

Ausztriai Anna nevetni kezdett, és akkor is nevetett még, amikor XIV. Lajos belépett.

A király nagyon melegen akart érdeklődni anyja egészségi állapota felől, amely ebben az időben már ingatag volt. Azt is jelenteni akarta, hogy a fontainebleau-i utazásra minden előkészület megtörtént.

De látta, hogy anyja nevet, nyugtalanúsága alábbhagyott, és maga is mosolyogva kérdezgette.

Ausztriai Anna megfogta fia kezét, és huncutsággal teli hangon kérdezte tőle:

- Tudja-e, hogy büszke vagyok rá, hogy spanyol nő vagyok?

- Miért, asszonyom?

- Mert a spanyol nők többet érnek, legalábbis az angol nőknél.

- Magyarázatot kérek.

- Amióta házas, ugye, egyetlen szemrehányást se tehetett a feleségének?

- Egyetlenegy se.

- Pedig már némi ideje van annak, hogy házas. A fivére ellenben csak két hete nős.

- No és?

- És már másodszor panaszkodik a feleségére.

- Mi? Már megint Buckingham?
- Nem, egy másik férfi.
- Kicsoda?
- Guiche gróf.
- Ejha! Madame, úgy látszik, nagyon kacér teremtés.
- Én is attól tartok.
- Szegény öcsém! - szólt a király mosolyogva.
- A kacérságra, úgy látom, talál mentséget?
- Madame-nál igen; Madame a szíve mélyén nem kacér.
- Meglehet, de Fülöp mégis el fogja veszíteni miatta a fejét.
- Mit akar Fülöp?
- Vízbe akarja fojtani Guiche-t.
- Ez kissé erőszakos cselekedet volna.
- Fiam, ne nevesse ki, mert kétségbe van esve. Adjon neki valami tanácsot.
- Guiche megmentésére szívesen.
- Ó, ha ezt a fivére hallaná, összeesküvést szőne bátyja ellen, mint ahogy a nagybátyja, Gaston herceg is összeesküdött királyi atyjuk ellen.
- Dehogy. Fülöp nagyon szeret engem, én is nagyon szeretem őt. Jó barátok maradunk. Szóval, Fülöp kérésének mi a veleje?
- Felsőged akadályozza meg, hogy Madame kacér és Guiche szeretetre méltó legyen.
- Mást nem kíván? Az öcsémnek túlzott elképzelései vannak a királyi hatalomról. A korona hatalma se tud megjavítani egy asszonyt! Hagyján, ha még férfiről volna szó.
- Hogyan tudná elintézni ezt a dolgot?
- Guiche-nek néhány szót szólok, értelmes, meg tudom győzni.
- És Madame?
- Ez már nehezebb dolog. Itt néhány szóval nem fogok boldogulni. Prédikációra kell készülnöm, szónokolni fogok neki.
- A dolog sürgős.
- Amennyire csak lehet, sürgősen fogom elintézni. Ma este vacsora után úgyis balettpróbánk lesz.
- Tánc közben fog erkölcsi prédikációt tartani?
- Tánc közben, asszonyom.
- Megígéri, hogy jó útra téríti?
- Eretnekségét vagy a meggyőzés fegyverével, vagy tűzzel fogom kiirtani.
- Nagyon helyes! De engem ne keverjen bele a játékba, mert Madame soha életében meg nem bocsátana nekem. Pedig mint anyósnak jóba kell lennem a menyemmel.

- Asszonyom, a király az egész dolognak az elintézését magára vállalja. De valami eszembe jut.

- Mi?

- Talán jobb volna, ha magam felkeresném Madame-ot?

- Ez kissé túl ünnepies.

- De az ünnepiesség jól illik az erkölcsprédikátorokhoz, és különben is félek, hogy a balettzene hegedűje érveim felét elmossa. Azonfelül meg kell akadályoznom öcsémnek esetleges erőszakos fellépését... Egy kis sietség nem árt... Madame otthon van?

- Azt hiszem.

- Kérem, mondja el röviden öcsém panaszát.

- Két szóval elmondhatom: Örökösen zene van Madame-nál... Guiche mindig nála van... Fülöp gyanakszik, hogy a háta mögött bujkálnak és összeesküsznek.

- A bizonyítékai?

- Nincs egy se.

- Helyes. Fölkeresem Madame-ot.

És a király megnézte magát a tükörben, rendben van-e díszes ruhája és az arca, amely úgy ragyogott, mint gyémántjai.

- Nem kellene Monsieur-t egy ideig távoltagezni? - kérdezte a király.

- Ó, tűz és víz nem kerül egymást oly megátalkodottan, mint ők ketten.

- Ez megnyugtat. Anyám, csókolom a kezét... Franciaország legszebb kezét.

- Sikert kívánok, felség... Legyen a családi béke helyreállítója.

- Minthogy követet nem alkalmazok - felelte Lajos -, azt hiszem, sikerem lesz.

A király nevetve távozott, és egész úton gondosan törölte ruhájáról a port.

107
A közbenjáró

Midőn a király megjelent Madame-nál, az összes udvaroncok, akik a családi jelenet hírére széteszlottak a szobákban, komolyan nyugtalankodni kezdtek.

Nagy vihar keletkezett ezen az oldalon, és Lorraine lovag, a csoportok középpontjában, gyönyörködve boncolgatta az elemek játékát, a gyengébbeket buzdította, és gonosz szándékaihoz képest az erősebbeket úgy irányította, hogy olyan sokat ártsanak, amennyit csak lehet.

A király jelenléte, mint Ausztriai Anna már előbb észrevette, ünnepélyes jelleget adott az eseménynek.

1662-ben nem csekély jelentőségű ügy volt, ha Monsieur elégedetlen volt Madame-mal és a király lépett közbe Monsieur magánügyeiben.

Azt is észerevették, hogy a legvakmerőbbek, akik Guiche grófit körülvették, már az első pillanattól kezdve a rémületnek egy nemével távolodtak tőle; és maga a gróf is, akire átragadt az általános páni félelem, visszavonult egyedül lakásába.

A király, mint mindig, most is meghajolt, midőn belépett Madame szobájába... Az udvarhölgyek katonás rendben sorakoztak fel a folyosón, amerre a király elhaladt.

Bármennyire elfoglalta is öfelségét gondja, mégis szakértő pillantást vetett a két sorban álló bájos fiatal nőkre, akik szerényen lesütötték szemüket.

Mind elpirult, érezve, hogy a király rajtuk pihenteti tekintetét. Csak egy, akinek selymes hajfürtjei a világ legszebb arcboréire omlottak, csak egy volt sápadt, és alig tudott megállni a lábán, ámbár társnője oldalba bökte könyökével.

Ez La Vallière volt, akit Montalais támogatott, és halkán igyekezett beléje bátorságot önteni, amivel ő olyan bőségesen el volt látva.

A király önkéntelenül is megfordult. Az összes homlokok, amelyek közben felemelkedtek, ismét lehajlottak, csak a szőke fej maradt mozdulatlan, mintha minden szellemi ereje kimerült volna.

Mikor Lajos belépett Madame-hoz, félig fekvé találta sógornőjét a szalon párnáin. Henriette felkelt, mélyen meghajolt, és néhány köszönő szót hebegett a kitüntetésért, amelyben részesült.

Azután ismét leült, mert elfogta a gyengeség, amit kétségkívül színlelt, mert arcát bájos pír festette rózsásra, és szemében, amely az imént még vörös volt a könnytől, már csak tűz villant.

Midőn a király leült, és a rá jellemző biztos megfigyeléssel észrevette a szobában a nagy rendetlenséget, és a nem kevésbé nagy zavart Madame arcán, vidám arckifejezést öltött.

- Kedves húgom - mondotta -, hogyan kívánja, a napnak melyik órájában próbáljuk el a balettot?

Madame lassan és bágyadtan csóválta szép fejét, és így felelt:

- Ó, felség, a próba miatt bocsánatot kell kérnem: éppen értesíteni akartam felségedet, hogy ma nem tudok részt venni.

- Hogyan - felelte a király némi csodálkozással -, hogyan, kedves húgom, talán nem jól érzi magát?

- Igen, felség.

- Akkor hívatni fogom az orvosait.

- Nem, az én bajommal szemben tehetetlenek az orvosok.

- Megrémít.

- Felség, azt akarom kérni, engedje meg, hogy visszatérjek Angliába.

A király felkapta a fejét.

- Angliába! Valóban azt mondja-é, asszonyom, amit mondani akar?

- Nem szívesen mondom, felség - felelte IV. Henrik unokája elszántan, és szép fekete szeme villámokat szórt. - Igen sajnálom, hogy ilyenfajta vallomásokat kell tennem felséged előtt, de nagyon boldogtalannak érzem magam felséged udvarában, és vissza akarok térni családomhoz.

- Asszonyom! Asszonyom!

A király közelebb húzódott Madame-hoz.

- Hallgasson meg, felség! - folytatta a fiatalasszony lassanként hatalmába kerítve a királyt szépségével és szeszélyes természetével. - Hozzászórtam a szenvedéshez; már zsenge ifjúságomban megaláztak, megvetettek... Ó, ne hazudtoljon meg, felség - mondotta mosolyogva.

A király elpirult.

- Azt hittem, hogy erre teremtett az Isten, engem, egy hatalmas király leányát; atyámat talán életmódja miatt büntette meg az Isten, engem talán gőgöm miatt. Sokat szenvedtem, anyám is sokat szenvedett miattam; de megesküdtem rá, hogy ha Isten segítségével független helyzetbe kerülök, akár ha a köznéphez tartozó napszámosnő leszek is, és két kezem munkájával kell megkeresnem kenyeremet, akkor sem fogom eltérni a legcsekélyebb megaláztatást sem. Ez a nap elérkezett; megkaptam a rangom és születésem révén engem megillető vagyont; felléptem a trón lépcsőire, azáltal, hogy egy francia herceggel keltem egybe; azt hittem, hogy benne rokonra, barátira, magamhoz hasonló lélekre lelek, de azt vettem észre, hogy csak parancsolót találtam, és fellázadok, felség... Anyám ne tudjon meg semmit... felséged, akit tisztetek és... szeretek...

A király megremegett; még egy hang sem csengett ily édesen fülében.

- Felséged mindent tud, mert azért jött el ide, s talán meg fog engem érteni. Ha nem jött volna el, én kerestem volna fel. Azt akarom, hogy szabadon elvonulhassak. Felségedre, az igazi férfira, felséged tapintatosságára bízom, hogy mentséget találjon számomra, és igazoljon engem.

- Húgom, húgom! - hebegte a király, akit levert lábáról a heves támadás. - Jól megfontolta-e, milyen nehéz dolgot akar véghezvinni?

- Felség, semmit sem fontolgotok, mert érzek. Megtámadtak, én ösztönszerűen visszaverem a támadást; ennyi az egész.

- De szóljon hát, mivel bántották meg?

A hercegnő, amint látjuk, a nőkre jellemző manőverrel minden szemrehányást elhárított magától, és mást illetett még súlyosabb szemrehányással; a vádlottból vádló lett. Ez nyilvánvalóan arra vallott, hogy ludas volt, de a nők olyanok, hogy még a legügyetlenebbek is a maguk javára tudják ezt kiaknázni, hogy győzedelmeskedjenek.

A király észre se vette, hogy azért jött, mert meg akarta kérdezni: „Mivel bántotta meg a fivéremet?” S ehelyett azt mondta:

- Mivel bántották meg?

- Hogy mivel bántottak meg? - felelte Madame. - Ó, nőnek kell lenni ahhoz, hogy ezt meg tudja érteni az ember, felség: megríkattak.

És ujjával, amelynek finomság és gyöngyházfényű fehérség tekintetében nem volt párja, csillogó, könnyben úszó szemére mutatott, és ismét sírva fakadt.

- Húgom, könnyögrök - mondotta a király, és még jobban előretolta a székét, hogy egyik kezét megfogja, a hercegnő pedig nem kapta el remegő és nedves kis kezét.

- Felség, mindenekelőtt megfosztottak fivérem, öcsém barátjától. Buckingham herceg kellemes, vidám vendég volt számomra, honfitárs, aki ismerte szokásaimat, mondhatnám jó pajtás, olyan sok napot töltöttünk együtt közös jóbarátainkkal a Saint-James-beli szép időkben.

- De kedves húgomasszony, Villiers szerelmes volt kegyedbe.

- Ürügy! - mondotta a hercegnő komolyan. - Mit határoz az, hogy Buckingham szerelmes volt-e belém, vagy nem. Talán veszélyes számomra egy szerelmes férfi? Felség, az még nem minden, ha egy férfi szereti az embert!

És a hercegnő olyan gyengéden, olyan finoman mosolygott, hogy a király érezte keblében szívének verését.

- De ha egyszer az öcsém féltékeny volt - szakította félbe a király.

- Megengedem... ez ok; és ezért elkergették Buckinghamet.

- Elkergették! Ó, nem!

- Elkergették, elbocsátották, elküldték, ha úgy tetszik, felség; Európa nemesembereinek egyike elhagyni kényszerült a francia király udvarát, XIV. Lajos udvarát, mint valami kirúgott bugris, egy tekintet, egy virágcsokor miatt... Ez nem méltó a világ legfényesebb udvarához... Bocsásson meg, felség, megfeledeztem róla, hogy midőn így beszélek, vétek királyi méltósága ellen.

- Hitemre mondom, húgom, nem én bocsátottam el. Buckingham rendkívül tetszett nekem.

- Nem felséged bocsátotta el? - mondta ügyesen Madame. - Ó, annál jobb!

És e szavakat, hogy *annál jobb*, úgy hangsúlyozta, mintha ezt mondta volna: *annál rosszabb*.

Néhány pillanatig tartó csend állt be, azután a hercegnő így folytatta:

- Buckingham elutazott... Most már tudom, miért és ki miatt... azt hittem, visszanyerem nyugalمامat... Éppenséggel nem... Monsieur most újabb ürügyet talál, és most...

- És most - mondotta vidáman a király - egy másik férfi lép a színre. Ez természetes; kegyed szép, asszonyom, mindig szeretni fogja valaki.

- Akkor majd visszavonulok a magányba! - mondotta a hercegnő. - Ó, ez az, amit akarnak, ezt a sorsot szánták nekem, de nem, inkább visszatérek Londonba. Ott ismernek, ott becsülnek... Lesznek barátaim, s nem kell félnem, hogy valaki a kedveseimnek meri őket nevezni... Pfüj! Micsoda alávaló gyanú nemesember szájából! Ó, Monsieur sokat veszített értékéből a szememben, amióta megismertem, amióta egy nő zsarnokának mutatta magát.

- Lárifári! Az öcsémnek más bűne nincs, mint az, hogy szereti kegyedet.

- Szeret engem! Monsieur szeret engem! Ugyan, felség...

És a hercegnő harsány hahotára fakadt.

- Monsieur soha nem fog asszonyfélét szeretni - mondotta -, Monsieur túlságosan szereti önmagát; szerencsétlenségemre, Monsieur a féltékeny emberek legrosszabb fajtájához tartozik: féltékeny, anélkül, hogy szeretne.

- De vallja be - mondotta a király, aki szemmel láthatólag felélénkült e változatos, izzó párbeszédtől -, vallja be, hogy Guiche szereti.

- Hát, felség, én nem tudok róla.

- Tudnia kell. Olyan ember, aki szeret, elárulja magát.

- Guiche úr nem árulta el magát.

- Húgom, húgom, kegyed védelmezi Guiche urat.

- Ugyan hova gondol? Ó, még csak az hiányzik az én szerencsétlenségemhez, hogy felséged gyanúsítson.

- Nem, asszonyom, nem - felelte élénken a király. - Ne aggódjék. Ó, hiszen sír. Az égre kérem, csillapodjék.

A hercegnő azonban mégis sírt, és nagy könnyek folytak le a kezére. A király megragadta egyik kezét, és lecsókolt róla egy könnyet.

A hercegnő olyan bánatosan és olyan gyengéden nézett a királyra, hogy ez lelke mélyéig meghatódott.

- Nem érez semmit Guiche iránt? - kérdezte a király sokkal nyugtalanabban, mint egy közbenjáróhoz illett volna.

- Semmit, éppenséggel semmit.

- Akkor megnyugtathatom fivéremet.

- Ó, felség, a herceget semmi sem fogja megnyugtani. Ne higgye, hogy a herceg féltékeny. Monsieur rossz tanácsokat kapott, és Monsieur nyughatatlan természetű.

- Nem csoda, ha kegyedről van szó.

Madame lesütötte a szemét és hallgatott. A király ugyanazt tette. Közben még egyre fogta a hercegnő kezét.

Ez a pillanatnyi hallgatás egy évszázadig tartott.

Madame óvatosan elhúzta a kezét. Most már biztos volt győzelmében. Uralta a csatateret.

- Monsieur panaszkodik, hogy nála és az ő társaságánál jobban szereti külön kis társaságát - mondotta bátortalanul a király.

- Felség, Monsieur azzal tölti az életét, hogy az arcát nézi egy tükörben, és rágalmakat eszel ki a nők ellen, Lorraine lovaggal együtt.

- Ó, azért kissé túloz.
- Figyelje meg, amit említettem, és belátja majd, hogy igazam van.
- Meg fogom figyelni. De addig is milyen elégtételben részesítsük öcsémet?
- Abban, hogy elutazom.
- Megint ezt a szót ismétli - kiáltott fel meggondolatlanul a király, mintha tíz perc alatt olyan változást hozott volna létre, amely által Madame összes gondolatai más irányba terelődhetnek.
- Felség, itt nem lehetek többé boldog - mondotta a hercegnő.
- Guiche úr terhére van Monsieur-nek. Guiche-t is arra fogja rábíni, hogy elutazzék?
- Ha kell, miért ne? - felelte XIV. Lajos mosolyogva.
- Nos, és Guiche úr után?... akinek elvesztését egyébként sajnálni fogom, ezt előre megmondom, felség.
- Úgy, sajnálja?
- Hogyne, Guiche szeretetre méltó, baráti érzelmekkel viseltetik irányomban, szórakoztat.
- Ó, ha Monsieur ezt hallaná! - mondotta ingerülten a király. - Tudja-e, hogy nem vállalkoznám kettőjük kibékítésére, de még csak meg sem kísérelném?
- Felség, meg tudja-e akadályozni, hogy Monsieur az első jöttmentre féltékeny legyen? Ámbár jól tudom, hogy Guiche úr nem akar ki.
- Ismétlem, hogy mint jó fivér, még megutálom Guiche urat.
- Ó, felség - felelte Madame -, az égre kérem, ne ossza Monsieur rokonszenvét vagy gyűlöletét. Maradjon meg királynak, ez jobb lesz felséged számára, és az egész világ számára is.
- Kegyed imádatra méltó gúnyolódó teremtés, asszonyom, és meg tudom érteni, hogy még azok is imádják, akiket kigúnyol.
- És most ezért felséged, akit eddig védelmezőmnek tartottam, azokkal szövetkezik, akik üldöznék? - mondotta Madame.
- Én üldözője volnék? Isten őrizzen!
- Akkor teljesítse a kérésemet - folytatta a hercegnő könnyörgő hangon.
- Mit kér?
- Hogy visszatérhessek Angliába.
- Ó, ebbe sohasem egyezem bele, soha! - mondotta XIV. Lajos.
- Tehát fogoly vagyok?
- Franciaországban, igen.
- Akkor hát mit tegyek?
- Megmondom, kedves húgom.
- Mint alázasztos szolgálója, hallgatom felségedet.
- Ahelyett, hogy kissé következetlen módon meghitt társaságba vonulna vissza, ahelyett, hogy elzárkózása által nyugtalanítana minket, láttassa magát gyakran, ne hagyjon el minket, éljünk családi életet. Guiche úr kétségkívül szeretetre méltó, és ha mi nem vagyunk is olyan szellemesek, mint ő...

- Ó, felséged jól tudja, hogy csak játssza a szerényet.

- Nem, esküszöm, nem. Az ember király létére is érezheti, hogy kevesebb esélye van rá, hogy megtessék, mint ennek vagy amannak a nemesembernek.

- Esküszöm, hogy egy szót sem hisz el abból, amit mond, felség.

A király gyengéd tekintettel nézett Madame-ra, és így felelt:

- Megígérne-é nekem valamit?

- Mit?

- Hogy többé nem fogja szalonjában idegenek társaságában elfecsérelni az időt, amellyel nekünk tartozik. Akar-e velem véd- és dacszövetséget kötni a közös ellenség ellen?

- Szövetséget? Felségeddel?

- Miért ne? Nem nagy hatalom-e kegyed?

- De felséged hűséges szövetségestárs-e?

- Majd meglátja, hercegnő!

- És mely napon fog kezdődni ez a szövetség?

- Ma.

- Megfogalmaztam a szerződést?

- Nagyon jó lesz!

- És felséged alá fogja írni?

- Látatlanul.

- Akkor, felség, csodákat ígérek... Felséged az udvar csillaga, s ha megjelenik előttem...

- Nos?

- Mindent fénybe von.

- Ó, hercegnő, hercegnő - mondotta XIV. Lajos. - Jól tudja, hogy kegyedről sugárzik minden világosság, és ha az én jelmondatomban a nap szerepel, ez csak jelkép.

- Felséged a szövetségeseinek hízeleg; ezek szerint túl akar járni az eszén - mondta a hercegnő a királynak, és huncut kisujjával megfenyegette.

- Hogyan, azt hiszi, hogy rá akarom szedni, midőn jóindulatomról biztosítom?

- Azt.

- És miért kételkedik bennem?

- Egy dolog miatt.

- Egyetlen dolog miatt?

- Igen.

- Mi az? Nagyon boldogtalan volnék, ha egyetlen dolgot nem tudnék legyőzni.

- Ez a dolog nincs alávetve felséged hatalmának, még az Istennek sincs hatalma felette.

- És mi az?

- A múlt.

- Nem értem, asszonyom - felelte a király, holott jól értette.

A hercegnő megfogta a király kezét, és így szólt:

- Felség, én, szerencsétlenségemre, oly hosszú ideig nem tetszettem felségednek, hogy úgyszólván jogom van azon töprengeni: hogyan fogadhatott el, felség, sógornőjének.

- Nekem nem tetszett volna? Hogy nem tetszett nekem?

- Ne is tagadja.

- Bocsánat.

- Nem, jól emlékszem rá.

- Szövetségünk ma kezdődik - kiáltotta a király, egyáltalán nem színlelt hévvel. - Kegyed tehát nem emlékszik a múltra, és én sem, de emlékezem a jelenre. Szemem előtt látom, itt van, nézze.

És a hercegnőt odavezette egy tükör elé, s Henriette meglátta piruló arcát; oly szép volt, hogy egy szent is beleszeretett volna.

- Egyre megy - mormogta a hercegnő -, ez nem lesz nagyon erős szövetség.

- Megesküdjek? - kérdezte a király, megmámorosodva a beszélgetés érzéki fordulatától.

- Ó, egy jó eskü ellen nincs kifogásom - mondotta a hercegnő. - Mindenesetre a biztosíték látszatát kelti.

A király letérdelt a kőpadló egyik kockájára, és megfogta a hercegnő kezét.

A hercegnő, olyan mosollyal, amelyet festő sem tudna ábrázolni, és költő sem tudna megénekelni, odanyújtotta a királynak mind a két kezét, a király beletemette égő homlokát.

Egyikük sem tudott szólni egy szót sem.

A király érezte, hogy a hercegnő visszahúzta a kezét, és közben megsimogatta orcáját.

Nyomban felkelt és elhagyta a szobát.

Az udvaroncok észrevették, hogy milyen vörös a király arca, és ebből azt következtették, hogy heves jelenet folyt le.

Lorraine lovag azonban gyorsan így szólt:

- Ó, nem, uraim, legyenek megnyugodva. Ha őfelsége haragos, akkor sápadt az arca.

108
A tanácsadók

A király olyan izgatott lelkiállapotban hagyta el a hercegnőt, amire maga is aligha talált volna magyarázatot.

Valóban lehetetlen a rokonszenv érzelmeinek különös titkos játékát megmagyarázni, ahogyan hirtelen és ok nélkül életre kelnek, évek hosszú sorának legnagyobb csöndje és legnagyobb közönye után, két egymásnak szánt szívből.

Lajos azelőtt miért vetette meg Madame-ot, miért gyűlölte csaknem? Miért találta most ugyanazt a nőt oly szépnek, oly kívánatosnak, és miért, hogy most nemcsak foglalkozott vele, hanem még elfogult is volt irányában? Végül, Madame, akinek szeméért és szelleméért másvalaki rajongott, miért tett úgy egy hete, mintha a királyt tüntetné ki kegyével, úgyhogy abból a legbizalmasabb viszonyra lehetett következtetni?

Ne higgyük, hogy Lajos előre megalkotta tervét a hercegnő lecsillapítására; hiszen a király ledönthetetlen korlátnak tartotta azt a köteléket, amely Madame-ot az öccséhez fűzte; még csak nem is érzékeltte ezt a korlátot, annyira távol állt tőle. Azonban a szenvedélyek lejtőjén, amelyre szívünk vágya és a fiatalság hajt, senki sem tudja megmondani, hogy hol fog megállni, még az sem, aki előre kiszámította a siker és a kudarc összes esélyeit.

Ami Madame-ot illeti, könnyen meg lehet magyarázni a királyhoz való vonzalmát: még fiatal volt, kacér, és szenvedélyesen vágyódott rá, hogy bámulatot keltsen.

Madame olyasfajta féktelen jellem volt, aki a színpadon izzó parázon is átlépne, csakhogy a nézők tetszésnyilvánítását hallja.

Nem szabad tehát csodálkozni, hogy a hercegnő, akit a ranglétra szerint előbb Buckingham, azután Guiche imádott, felette állván Buckinghamnek, ha mindjárt csak a nők által annyira becsült nagy érdeme révén is, hogy új ember volt, nem szabad tehát csodálkozni, mondjuk, hogy a hercegnő becsvágya oly magasra tört, és ki akarta érdemelni a király bámulatát is, aki nemcsak országának legelső embere volt, hanem egyúttal egyik legszebb és legszellemesebb férfia is.

Ami Lajosnak sógornője iránt támadt hirtelen lángolását illeti, a fiziológia mindenféle közhellyel magyarázná, a természettudomány pedig a különféle rejtelmes egyezésekkel. A hercegnőnek volt a legszebb fekete szeme, és Lajos szeme a világ legszebb kék szeme volt. A hercegnő vidám volt és beszédes, Lajos mélabús és hallgatag; ez a két ellentétes természet, amint a közös érdek és közös érdeklődés területén legelőször találkozni kényszerült, lángra lobbant egymást kiegészítő jellemük érintkezésétől. Míelőtt Lajos visszatért szobájába, arra a következtetésre jutott, hogy Madame az udvar leghódítóbb asszonya. Madame, amint egyedül maradt, örömmel eltelve gondolt arra, hogy igen élénk benyomást tett a királyra.

Csakhogy a hercegnő érzelme nem nyilvánulhatott, a királyé viszont szükségképpen kirobbant egy fiatal férfi lobbánékony kedélyének természetadta hevességével, kivált mivel ennek a fiatalembernek csak akarnia kellett, és akarata máris teljesült.

A király mindenekelőtt tudtára adta a hercegnek, hogy minden rendben van; a hercegnő a legnagyobb tisztelettel és a legőszintébb vonzalommal viseltetik irányában, de jelleme büszke, sőt gyanakvó, ezért ügyelni kell rá, hogy érzékenységét kíméljék. Monsieur azon a kesernyős-édes hangon válaszolt, amelyet fivérével használni szokott, hogy nem nagyon érti egy olyan nő érzékenységét, akinek magatartását gáncs érheti, és ha valakinek joga van, hogy sértve érezze magát, ez a jog vitathatatlanul őt illeti meg.

A király erre meglehetősen éles hangon felelt, ezzel is bizonyítva sógornője irányában érzett egész érdeklődését.

- Madame felette áll a gáncsnak, hála Istennek!

- A másokénak igen, megengedem - mondotta Monsieur -, de azt hiszem, nem áll felette annak, hogy én hibáztassam.

- Nos hát - mondotta a király -, öcsém, azt mondom, hogy a hercegnő nem szolgált rá, hogy hibáztassa. Igaz, hogy nagyon különös és csapongó kedélyű fiatalasszony, de egyúttal a leg-nemesebb érzelmekkel van felruházva. Az angol jellemvonásokat Franciaországban nem mindig értik meg jól, kedves fivérem, és az a szabadság, amelyet az angol szokások megengednek, néha bámulatba ejti azokat, akik nem tudják, hogy ezt a szabadságot az ártatlanság mennyire nemessé teszi.

- Hát - mondotta Monsieur egyre ingerültebben -, amint felséged felmenti a feleségemet, akit én vádolólok, abban a pillanatban a feleségem többé nem bűnös, és nekem nincs több szavam.

- Kedves öcsém - felelt rá hevesen a király, mert szívében halkán megszólalt lelkiismeretének sugallata, azt mondvá, hogy Monsieur-nek kissé igaza van -, kedves öcsém, amit mondok, és kivált amit teszek, mind a boldogsága érdekében történik. Tudomásomra jutott, hogy panaszkodott, mert Madame nem viseltetik kellő bizalommal és tisztelettel öcsém iránt, és én nem akarom, hogy nyugtalansága tovább tartson. Kötelességem ugyanúgy örködni háza fölött, mint legalázatosabb alattvalóm háza fölött. A legnagyobb örömmel állapítottam tehát meg, hogy aggodalmai teljesen alaptalanok.

- És - folytatta Monsieur kérdő hangon, fivérére szegezve tekintetét -, és amit Madame-ra nézve megállapított felséged, akinek bölcsessége előtt én meghajolok, megvizsgálta-e azokra vonatkozólag is, akik okai voltak a megbotránkoztató dolognak, ami miatt panaszkodtam?

- Igaza van, öcsém, gondom lesz rá - mondta a király.

Ezek a szavak vigasztalóan hatottak, de egyúttal parancsot is tartalmaztak. A herceg megértette, és eltávozott.

Lajos pedig felkereste az anyakirálynét, érezte, hogy tökéletesebb feloldozásra van szüksége annál, amit fivéréől nyert.

Ausztriai Annának nem volt semmi oka, hogy Guiche-sel is olyan elnéző legyen, mint Buckinghammel volt. Már az első szavak után látta, hogy Lajos nem szeretne szigorú lenni, de Ausztriai Anna szigorú volt.

A derék királyné szokott cselei egyikét alkalmazta, hogy megtudja az igazságot.

Csak hogy Lajos e tekintetben már szerzett némi tapasztalatot: majd egy év óta király volt. Az egy év alatt volt ideje hozzá, hogy megtanuljon színlelni.

Mialatt Ausztriai Anna szavaira figyelt, hogy ez teljesen kifejthesse előtte eszmemenetét, mialatt csak tekintetével és kézmozdulatával helyeselt, bizonyos jelentőségteljes pillantásokból, bizonyos ügyes célzásokból arról győződött meg, hogy a szerelmi ügyekben olyan éleslátó királyné, ha nem tudja is éppen, sejti, hogy milyen gyöngéd érzelmekkel viseltetik Madame iránt.

Lajos összes pártfogói közt Ausztriai Anna lett volna a leghatalmasabb, összes ellenségei között Ausztriai Anna lett volna a legveszedelmesebb.

Lajos tehát taktikát változtatott.

Madame-ot vádolta, Monsieur-t felmentette, és meghallgatta, amit anyja Guiche-ről mondott, mint ahogy meghallgatta annak idején, amit Buckinghamról mondott.

Azután, midőn látta, hogy anyja azt hiszi, teljes győzelmet aratott felette, elbúcsúzott tőle.

Az egész udvar, tehát az összes kegyencek és bennfentesek, akik pedig számosan voltak, eljöttek este a balett próbájára.

Addig szegény Guiche azzal töltötte az időt, hogy néhány látogatót fogadott.

E látogatók között volt egy, akinek látogatását majdnem ugyanúgy várta, mint amennyire félt tőle. Lorraine lovag volt az. Délutáni három óra tájban lépett be Guiche-hez.

Roppant megnyugtatónak mutatkozott.

- Monsieur - mesélte Guiche-nek - fényes jókedvében volt, és senki sem hitte volna, hogy a legcsekélyebb felhő is mutatkozott házasságának egén. De Monsieur haragja egyébként sem szokott sokáig tartani!

Lorraine lovag már régen arra a tapasztalatra jutott az udvarnál, hogy XIII. Lajos két fia közül Monsieur az, aki atyjának habozó, ingatag jellemét örökölte; hirtelen felbuzdulásában néha jószívű, de alapjában rossz természetű, és még barátai sem számíthatnak rá.

Lorraine lovag különösen Guiche-t buzdította, azt bizonygatva neki: Madame hamarosan fölébe kerekedik férjének; következésképp az fog uralkodni Monsieur felett, akinek Madame felett sikerül uralkodnia.

Mire Guiche bizalmatlansággal eltelve, nagy lélekjelenléttel ezt felelte:

- Igen, lovag, de én Madame-ot nagyon veszélyesnek tartom.

- Milyen tekintetben?

- Abban, hogy Madame átlátta, hogy Monsieur nem valami szenvedélyes barátja a nőknek.

- Ez igaz - mondta Lorraine lovag kacagva.

- És azután...

- Nos...

- Nos, Madame nem lesz válogatós abban, hogy kit részesítsen előnyben, csak azért, hogy féltékennyé tegye, s így magához vonzza férjét.

- Mély, nagyon mély! - mondotta Lorraine.

- Igaz! - felelte Guiche.

Egyikük sem mondta ki, hogy mit gondol valóban.

Guiche abban a pillanatban, midőn így hibáztatta Madame jellemét, szíve mélyén bocsánatot kért a hercegnőtől.

Lorraine lovag, miközben csodálta Guiche éleslátását, elvakította és az örvény felé vezette őt.

Guiche most egyenesen megkérdezte, milyen hatást tett a reggeli jelenet és milyen a még komolyabb déli jelenet.

- Mondtam már, hogy mindenki nevetett rajta, elsősorban maga Monsieur - felelte Lorraine.

- De úgy hallottam, hogy a király meglátogatta Madame-ot - jegyezte meg Guiche.

- Úgy van, Madame volt az egyetlen, aki nem nevetett, és a király elment hozzá, hogy megnevettesse.

- Tehát...
- Tehát semmi sem változott a napirenden.
- És ma este megtartják a balett próbáját?
- Hogyne!
- Bizonyos benne?
- Egészen bizonyos.

Midőn a két fiatalember idáig jutott a beszélgetésben, gondterhes arccal belépett Raoul.

Lorraine lovag, aki titokban gyűlölte Raoult, mint minden nemes jellemű embert, felállt, mikor megpillantotta.

- Tehát azt tanácsolja?... - kérdezte Guiche a lovagtól.
- Azt tanácsolom, hogy aludjék nyugodtan, kedves gróf úr.
- Én pedig - mondotta Raoul - éppen ellenkező tanácsot szeretnék adni, Guiche.
- Milyet, barátom?
- Azt, hogy üljön lóra és utazzék el egyik birtokára; ott azután, ha a lovag tanácsát akarja követni, olyan soká és olyan nyugodtan alhatik, ahogy csak tetszik.
- Hogyan, elutazzék? - kiáltott fel a lovag, megjátszva, hogy csodálkozik. - És miért kellene Guiche-nek elutaznia?
- Mert, de hisz ezt a lovag úrnak tudnia kell, kivált a lovag úrnak, mert már mindenki arról a jelenetről beszél, amely állítólag Guiche és Monsieur közt lejátszódott.

Guiche elsápadt.

- Éppenséggel nem - felelte a lovag -, éppenséggel nem, nem jól értesült, Bragelonne úr.
- Ellenkezőleg, nagyon jól vagyok értesülve, uram - mondotta Raoul -, és a tanács, amelyet Guiche-nek adok, baráti tanács.

E vita közben Guiche meglepődve nézett majd az egyik, majd a másik tanácsadójára.

Érezte, hogy ebben a pillanatban további életsorsát eldöntő játék folyik.

- Ugye - mondta Lorraine, a grófhoz intézve szavait -, ugye, Guiche, a jelenet nem is volt olyan heves, mint Bragelonne vicomte, aki egyébként nem is volt ott, hiszi?
- Uram - felelte Raoul -, akár heves volt, akár nem, én nemcsak magáról a jelenetről beszélek, hanem arról, hogy milyen következményei lehetnek. Tudom, hogy Monsieur fenyegetőzött, tudom, hogy Madame sírt.
- Madame sírt? - kiáltott fel Guiche, magáról megfeledkezve, és összekulcsolta kezét.
- Lám, lám - mondotta nevetve a lovag -, íme egy körülmény, amelyről semmit sem tudtam. Úgy látszik, csakugyan jobban van értesülve, Bragelonne úr.
- Éppen azért, mert jobban vagyok értesülve, mint a lovag úr, sürgetem, hogy Guiche elutazzék.
- Nem, nem, sajnálom, hogy ellent kell mondanom, de ez az elutazás felesleges.
- Sürgős.
- Szóljon hát, miért kellene Guiche-nek elutaznia?

- Hát a király? A király?

- A király? - kiáltotta Guiche.

- Igen, hallgass rám, a király magáévá tette az ügyet.

- Ugyan! - mondta a lovag -, a király szereti Guiche-t, és különösen atyjaurát; gondolja meg, a gróf elutazása annak a bevallása volna, hogy valamilyen megrovásra méltó dolgot cselekedett.

- Hogyan?

- Ha az ember elmenekül, az annak a jele, hogy bűnös vagy fél.

- Vagy duzzog, mint akit ártatlanul vádolnak - mondta Bragelonne. - Ruházzuk fel Guiche elutazását a duzzogás jellegével, ennél mi sem könnyebb; azt fogjuk mondani, mindketten mindent megtettünk, hogy tartóztassuk, és maga legalább nem fog fülleneni. Rajta, rajta, Guiche! Maga ártatlan, és sértve kell hogy érezze magát a mai jelenet miatt. Utazzék el, Guiche, utazzék el!

- Nem, Guiche, maradjon - mondotta a lovag -, éppen azért, mert, mint Bragelonne úr mondja, ártatlan: bocsásson meg, vicomte, de az én véleményem homlokegyenest ellenkezik a magáéval.

- Szabadon nyilváníthatja, de ne felejtse el, hogy Guiche önkéntes száműzetése rövid ideig tartó száműzetés lesz. Akkor szüntetheti meg, amikor akarja, és mikor önkéntes száműzetéséből visszatér, mosolyt fog látni mindenkinek ajkán; míg ellenben a király esetleges rosszkedve olyan vihart idézhet fel, amelynek következményeit senki sem látja előre.

A lovag mosolygott.

„Istenemre mondom, éppen ez az, amit akarok” - mormogta halkán magában.

És ugyanakkor vállat vont.

Ez a mozdulat nem került el a gróf figyelmét; attól félt, hogy ha elhagyná az udvart, azt a látszatot keltené, hogy fél.

- Nem, nem - kiáltotta -, elhatároztam, maradok, Bragelonne.

- Én próféta vagyok - mondta szomorúan Raoul. - Jaj neked, Guiche, jaj neked!

- Én is próféta vagyok, de nem jósolok szerencsétlenséget... ellenkezőleg, azt mondom, gróf, hogy maradjon.

- A balett próbáját tehát megtartják? - kérdezte Guiche. - Bizonyos benne?

- Egészen bizonyos.

- Nos hát, láthatod, Raoul - mondotta Guiche erőltetett mosollyal -, láthatod, nem túlságosan komor, és nincs felkészülve belső háborúkra egy olyan udvar, amelyben ilyen kitartással táncolnak... Ezt el kell ismerned, Raoul.

Raoul a fejét csóválta, és így felelt.

- Nincs több mondanivalóm.

A lovagnak fúrta az oldalát, hogy Raoul milyen forrásokból merítette értesüléseit, amelyeknek helyességét el kellett ismernie, s megkérdezte:

- Azt mondja, hogy jól van értesülve, vicomte; de lehet-e jobban, mint én, aki a herceg bizalmas emberei közé tartozom?

- Uram - felelte Raoul -, ilyen kijelentés előtt meghajlok. Igen, elismerem, értesülései helyesek, és minthogy becsületes ember képtelen rá, hogy mást mondjon, mint amit tud, és másképp beszéljen, mint ahogy gondolkodik, ezért elhallgatok, beismerem, hogy le vagyok győzve, és átengedem magának a csatateret.

És mint az olyan ember, aki semmi mást nem kíván, csak nyugalmat, Raoul egy öblös karosszékre vetette magát, a gróf pedig embereit hívta, hogy az öltözködésben segítsenek neki.

A lovag úgy érezte, elég régen van itt, s már elment volna, de egyúttal félt, hogy ha Raoul egyedül marad Guiche-sel, rábírja őt szándékának megváltoztatására.

Ezért egy végső eszközként így szólt:

- Madame kápráztatóan szép lesz, ma próbálja fel Pomona⁴⁰ jelmezét.

- Igaz is! - kiáltott fel a gróf.

- Bizony - folytatta a lovag -, Madame már ki is adta erre vonatkozó parancsait. Tudja, Bragelonne úr, hogy a király személyesíti meg a Tavaszt?

- Csodálatos lesz - mondta Guiche -, lám, ez sokkal jobb érv a maradás mellett, mint az eddigiek. Minthogy én Vertumnust⁴¹ személyesítem meg, és én kezdem a táncot Madame-mal, a király parancsa nélkül el sem mehetek, mert elutazásom megzavarná a balettot.

- Én pedig - mondta a lovag - egy egyszerű Pánt személyesíték meg: igaz, rossz táncos vagyok, és nincs is szép formájú lábam. Uraim, a viszontlátásra. Ne felejtse el a gyümölcsös-kosarat, amit át kell adnia Pomonának.

- Ó, legyen nyugodt, semmit sem fogok elfelejteni - mondotta Guiche elragadtatva.

- Most már aztán biztos lehetek benne, hogy nem fog elutazni - mormogta magában Lorraine lovag elmenőben.

A lovag távozása után Raoul nem igyekezett többé lebeszélni barátját, érezte, hogy kárba veszett fáradság volna.

- Gróf - csak ennyit mondott szomorú, zengzetes hangon -, gróf, rettenetes szenvedélynek enged át magát. Ismerem a jellemét: mindent túlzásba visz; az, akit szeret, ugyanilyen természetű... Nos, tételezzük fel egy pillanatra, hogy megszereti magát...

- Ó, soha! soha! - kiáltott fel Guiche.

- Miért mondja, hogy soha?

- Mert mindkettőnk számára nagy szerencsétlenség volna.

- Akkor, kedves barátom, engedje meg: ne meggondolatlanak tartsam, hanem bolondnak.

- Miért?

- Mondja meg nyíltan, biztosan tudja, hogy semmit sem kíván attól, akit szeret?

- Ó, igen, egész biztosan.

- Akkor szeresse a távolból.

- Hogyan, távolból?

---

⁴⁰ A gyümölcsöskertek istennője; Vertumnus hitvese.

⁴¹ Római istenség; az évszakok forgásának irányítója, Pomona férje.

- Bizony. Hát mit határoz, hogy jelen van-é, vagy sem, amikor nem kíván tőle semmit? Szeressen egy arcképet, szeressen egy emléket.

- Raoul!

- Szeressen egy árnyképet, egy illúziót, egy agyrémet; szeresse a szerelmet, és adjon valami nevet az eszményiségnek. Ó, elfordítja a fejét? Jönnek a szolgálái, többet nem szólok. Szerencsében vagy szerencsétlenségben számíton rám, Guiche.

- Persze hogy számítok magára!

- Nos hát, ez minden, amit mondani akartam. Csípje ki magát, Guiche, hogy nagyon szép legyen. Isten vele!

- Nem jön el a balett próbájára, vicomte?

- Nem, látogatást kell tennem a városban. Öleljen meg, Guiche. Isten vele!

A vendégek a királynál gyülekeztek össze.

A királynék, Madame, néhány kiválasztott udvarhölgy, számos kiválasztott udvaronc, szellemes beszélgetés közben, amelyet csak abban az időben tudtak folytatni, várta a próba kezdetét.

A meghívott hölgyek közül egyik sem vette fel az ünnepélyre készült ruháját, mint ahogy Lorraine lovag előre megmondta; de sokat beszéltek azokról a pompás és kifejező jelmezekről, amelyeket különféle festők terveztek a félistenek balettje számára. Így hívták a királyokat és királynőket, akiknek Fontainebleau lesz a Pantheonja.

Monsieur azzal a rajzzal kezében jelent meg, amely az ő személyét ábrázolta; a homlokát még kissé gondterhelten ráncolta össze; a fiatal királynét és az anyakirálynét rendkívül udvarias és barátságos módon köszöntötte. Madame-ot csaknem lovagiasan üdvözölte, és azzal sarkon perdült. Erre a mozdulatra és hidegségre többen felfigyeltek.

Guiche lángoló pillantással kárpótolta érte Madame-ot, és a hercegnő, nem tagadhatjuk, kamatostul viszonzta pillantását.

Guiche csakugyan soha nem volt ilyen szép; Madame látása valamiképp sugárzóvá tette Grammont marsall fiának arcát. A király sógornője érezte, hogy fenyegető vihar készül kitörni felette, és azt is érezte, hogy a végzetes eseményekben oly gazdag nap folyamán igazságtalanságot, sőt talán rút árulást követett el az ellen, aki annyira szereti.

Most érkezettnek látta az időt, hogy elégtételben részesítse a reggeli igazságtalanság szegény áldozatát. A hercegnő szíve szólalt meg, és Guiche mellett beszélt. A gróftól őszintén sajnálta, tehát a gróf győzedelmeskedett mindenki felett.

Szó se volt már Monsieur-ról, a királyról vagy Buckingham hercegről. Guiche lett e pillanatban az egyedüli uralkodó.

Pedig Monsieur is nagyon szép volt, de nem lehetett egy napon említeni Guiche-sel. Jól tudjuk, hiszen a nők mind állítják, hogy óriási különbség van a kedves és a férj szépsége közt.

Nos, ebben a helyzetben, azután, hogy a herceg távozott, hogy udvariasan és szeretettel köszöntötte a fiatal királynét és az anyakirálynét, hidegen és kurtán üdvözölte Madame-ot - amit valamennyi udvaronc észrevett -, a körülmények, mint mondtuk, ebben a társaságban előnyösebb fényt vetettek a kedvesre, mint a férjre.

Monsieur túlságosan is nagy úr volt ahhoz, hogy ezt a körülményt észrevegye. Nincs biztosabb mód annál, hogy valaki az alsóbbrendűséget biztosítsa a maga számára, mint az, ha meg van győződve róla, hogy felsőbbrendű ember.

A király megérkezett. Mindenki igyekezett kiolvasni a történendőket a szeméből, amely kezdte megmozgatni a világot, miként Jupiter szemöldöke.

Lajos éppenséggel nem volt olyan szomorú, mint öccse: sugárzott a vidámságtól.

Miután megnézte a rajzok nagy részét, amelyeket mindenfelől megmutogattak neki, tanácsot adott vagy bírált, és egyetlen szavával boldoggá vagy boldogtalanná tette tulajdonosaikat.

Egyszer csak szeme, ahogy oldalvást rámosolygott Madame-ra, észrevette a hercegnő és a gróf néma üzenetváltását.

A király összeszorította ajkát, és midőn újra kinyitotta, hogy néhány mindennapi mondatot ejtsen, a királynékhoz lépve, így szólt:

- Hölgyeim, most vettem hírért, hogy parancsaimhoz képest mindent előkészítettek Fontainebleau-ban.

Az egyes csoportokban a meglegedés moraja hallatszott. A király minden arcra leolvashatta a hő vágyat, hogy az illető meghívást kapjon az ünnepekre.

- Én már holnap elutazom - tette hozzá.

Mély csend a hallgatóság soraiban.

- És felszólítom a körünkben megjelent személyeket, készüljenek fel, hogy elkísérnek - folytatta a király.

Minden arcon mosoly ragyogott. Csak Monsieur arca tartotta meg rosszkedvű kifejezését.

Ekkor az urak egymás után elvonultak a király és hölgyei előtt, hogy megköszönjék a megtisztelő meghívást.

Midőn Guiche következett, a király így szólt:

- Ó, uram, nem is láttam, hogy itt van.

A gróf meghajolt... Madame elsápadt.

Guiche már-már szóra nyitotta száját, hogy köszönetet rebegjen.

- Nemsokára - mondotta a király - itt a második vetés ideje. Meg vagyok győződve róla, hogy normandiai földművesei nagy örömmel látnák birtokán.

És a durva támadás után hátat fordított a szerencsétlennek.

Most Guiche sápadt el, két lépést tett a király felé, és megfedkezve róla, hogy öfelségét sohasem szabad megszólítani, ha nem ő kérdezi az illetőt, ezt hebegte:

- Talán nem jól értettem.

A király hátrapillantott, és ama hideg, merev tekintettel nézett a grófra, amely mint egy hajlíthatatlan kard, hatol a kegyvesztettek szívébe, majd lassan, minden egyes szót külön hangsúlyozva ismételte:

- Azt mondtam: a birtokán.

A gróf homlokát hideg verejték verte ki, keze kinyílt, és elejtette kalapját, amelyet remegő ujjjaival tartott.

Lajos anyjának tekintetét kereste, mintha meg akarta volna mutatni Ausztriai Annának, hogy ő az úr. Majd öccse tekintetét kereste, mintha meg akarta volna kérdezni tőle, hogy a bosszú megfelel-e az ízlésének.

Végül Madame-ra szegezte tekintetét.

A hercegnő mosolygott, és Noailles asszonnyal csevegett.

Nem hallott semmit, vagyis inkább úgy tett, mintha semmit sem hallott volna.

Lorraine lovag is olyan ellenségesen, mereven nézett rá, amely az emberi tekintet erejét az emelőéhez teszi hasonlatossá, midőn megemeli, kiszakítja, és messzire elhajítja az akadályt.

Guiche egyedül maradt a király szobájában; mindenki szétszéledt. A szerencsétlen fiú szeme előtt elsötétült a világ.

Hirtelen kiragadta magát a kétségbeesés karmai közül, és egyenesen hazarohant lakására, ahol Raoul sötét sejtelmek közt várakozott rá.

- Nos? - mormogta Raoul, midőn barátja hajadonfőtt, kidülledt szemmel, támolyogva hazatért.

- Igen, igaz, igazad volt, igen...

Többet Guiche nem tudott mondani, kimerülten rogyott a vánkosokra.

- És a hercegnő? - kérdezte Raoul.

- A hercegnő! - kiáltotta a szerencsétlen, és égnek emelte a haragtól görcsösen ökölbe szorult kezét. - A hercegnő!

- Mit mondott?

- Azt mondta, hogy jól áll a ruhája.

- Mit csinál?

- Nevet!

És egy irtózatos nevetési roham rántotta görcsbe a szerencsétlen száműzött idegzetét. Nemsokára hátrahanyatlott: meg volt semmisülve.

-&-